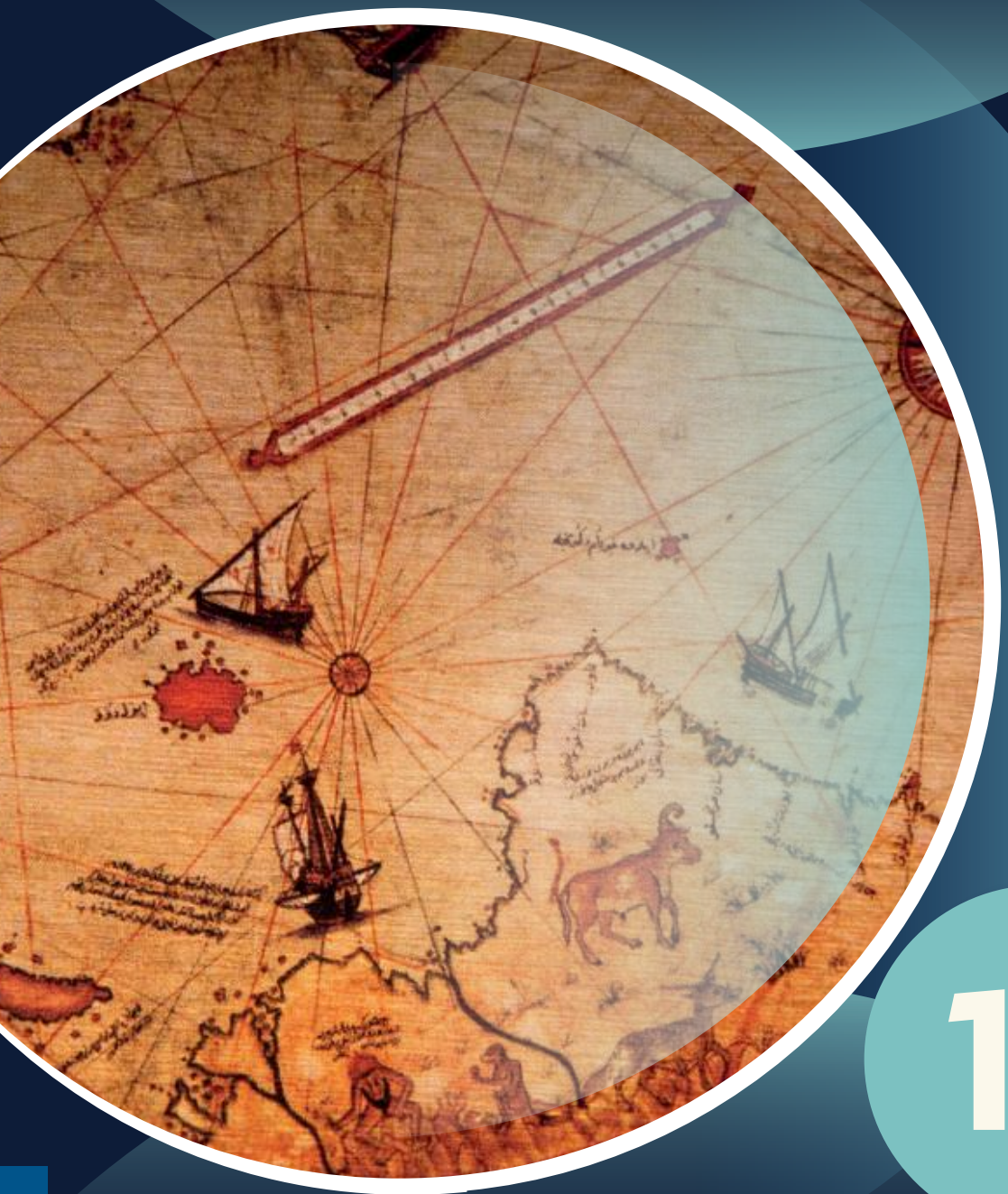
BİREYSEL ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ

TARİH

10

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

MEBİ

OGM
MATERYAL

MEBİ

BİREYSEL ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ

10. SINIF

TARİH

GENEL YAYIN YÖNETMENİ Cengiz METE

YAYIN KOORDİNATÖRÜ Ömer SARICA

EDİTÖR Prof. Dr. Yasin DOĞAN

HAZIRLAYANLAR
Yalçın EFE
Aysel EROĞLU
Akın KÖSE
Ali MUMCU
Ayşe SOLKUN
Dr. Ayhan ÜRKÜNDAĞ
Duygu KARA
Hüseyin AYDOĞAN
Kadir ŞAHİNLİ
Kemal AYYILDIZ
Mehmet ÜLKÜ
Necdet KARA
Özgür YALÇIN
Rahmi KÖŞKER ÜRE
Sadık ÖZCAN
Serhat KARADURMUŞ
Sevdiye Seha ALTUN
Sinan GÜL
Zafer KARAKUŞ

DİL UZMANI Mehmet KAYIRAN

ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME UZMANI Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YILDIRIM
Dr. Öğr. Üyesi Ömer KAMIŞ
Dr. Öğr. Üyesi Recep GÜR

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI Doç. Dr. Serkan DEMİR

DİZGİ ve GRAFİK TASARIM
Çağlayan Volkan YILDIZ
Diğdem TÜKEL ÇOLAK
Mustafa ÜSTÜNER

ISBN 978-975-11-9714-6

YAYIM YILI Ekim 2026

Bu yayın Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Gerçekleştirilen çalışmalara UNICEF Türkiye Temsilciliği katkıda bulunmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı
Atatürk Bulvarı No: 98 Bakanlıklar / ANKARA
Tel: +90 312 413 2680
+90 312 413 2681
+90 312 413 1838
www.meb.gov.tr

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNICEF
Turan Güneş Bulvarı No.106 Kat: 7 06550
Çankaya / ANKARA
Tel: +90 312 545 10 00
www.unicef.org.tr

Sevgili Öğrenciler,

Hayat her zaman düz bir çizgide ilerlemeyebilir. Kişisel öncelikleriniz, değişen yaşam koşullarınız veya ilgi alanlarınıza ayırdığınız özel zamanlar nedeniyle zaman zaman dersleri düzenli takip etmek zorlaşabilir; bu da öğrenmelerinizde geçici eksiklikler oluşturabilir. Bu durum doğaldır ve pek çok öğrencinin öğrenme sürecinde karşılaşabildiği bir deneyimdir. Böyle zamanlarda önemli olan, küçük ama düzenli adımlarla yeniden başlamak, eksiklerinizi fark edip planlı biçimde tamamlamak ve öğrenme yolculuğunuza devam etmektir.

Bu kitap; okulunuza düzenli olarak devam edemediğiniz, öğrendiğiniz bilgileri unuttuğunuz ya da sahip olduğunuz becerilerin zamanla zayıfladığı durumlarda öğrenmenizi sürdürebilmeniz için hazırlanmıştır. Kitap içerisinde yer alan bireysel öğrenme etkinlikleri, beklenmedik durumlar nedeniyle ya da bireysel gerekçelerle okula ara verseniz bile öğrenme sürecinizin devamlılığını desteklemek amacıyla tasarlanmıştır. Kartlardaki etkinlikler, 9. sınıfta yer alan öğrenme çıktıları dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu kartlar ile hem sürekli öğrenebilir hem de öğrenme sürecinizi zenginleştirebilirsiniz.

Bu kitapla

- düşünerek,
- deneyerek,
- hatalarınızın üzerine giderek

ilerleyebilirsiniz.

Kitapta yer alan etkinlikler, öğrenmelerinizi adım adım ilerletecek biçimde tasarlanmıştır. Burada önemli olan, doğru bilgiye ulaşmakla birlikte öğrenme sürecinizi fark etmeniz ve bu süreci yönetebilir hâle gelmenizdir.
Bireysel öğrenme etkinlikleri, okul dışında da öğrenme sürecinizi güvenle sürdürebilmeniz için size rehberlik eder.

Kitabınızı

- herhangi bir gerekçeden dolayı okula gidemediğiniz dönemlerde,
- yarıyıl tatili /yaz tatili sonrası konuları hatırlamak istediğinizde,
- okul değişikliği yaptığınızda,
- temel kabullerinizde eksikliğiniz olduğunda,
- bir konuyu yeniden çalışmak istediğinizde,
- bir konuyu pekiştirmek istediğinizde

kullanabilirsiniz.

Öğrenmek, bireysel bir yolculuktur. Bu yolculukta merak etmek, sormak, denemek ve bazen zorlanmak normaldir. Kitapların içindeki bireysel öğrenme etkinliklerinde yer alan etkinlikler; sizi kendi güçlü yönlerinizi keşfetmeye, eksiklerinizi tamamlamaya, öğrendiklerinizi pekiştirmeye ve özgüvenle ilerlemeye teşvik edecektir.

Bireysel öğrenme etkinliklerinde yer alan başlıkların genel açıklamaları şu şekildedir:

Her bölümün sonunda yer alan geri bildirimler, yaptığınız çalışmayı kontrol etmenize ve öğrenmenizi kalıcı hâle getirmenize yardımcı olur.

Bireysel öğrenme etkinlikleri kitabınızdaki her sayfa, öğrenme eksiklerinizi tamamlamanız için bir fırsattır. Öğrendikçe, düşündükçe ve tekrar ettikçe eksiklerinizi giderecek ve kendinizi daha hazır hissedeceksiniz. Bu kitap, öğrenme yolculuğunuzda her zaman ilerleyebileceğinizi gösteren bir çalışma arkadaşıdır.

Eğlence ve keşif dolu bir öğrenme yolculuğu dileklerimizle...

İÇİNDEKİLER

TÜRKİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE (1040-1299) **7**

TÜRKİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE UZANAN SÜREÇTE MEYDANA GELEN ÖNEMLİ ASKERÎ MÜCADELELER 7

TÜRKİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE UZANAN SÜREÇTE TÜRK DEVLET VE ORDU TEŞKİLATINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİM . 30

TÜRKİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE UZANAN SÜREÇTE TÜRKLERİN SOSYAL YAŞAMLARI VE EKONOMİK FAALİYETLERİ 55

TÜRK-İSLAM MEDENİYETİNİN BİLİM, KÜLTÜR, EĞİTİM VE SANAT ALANLARINDA ORTAYA ÇIKARDIĞI ETKİLER 71

BEYLİKTEN DEVLETE OSMANLI (1299-1453) **87**

OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNA DAİR FARKLI GÖRÜŞLER 87

OSMANLI DEVLETİ'NİN ANADOLU VE RUMELİ'DEKİ SİYASİ VE ASKERÎ MÜCADELELERİ 112

OSMANLI DEVLETİ'NİN DEVLETLEŞME SÜRECİ İLE ORDU, HUKUK VE TOPRAK SİSTEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER 129

OSMANLI DEVLETİ'NİN FETHETTİĞİ TOPRAKLARDA KALICI OLABİLMEK İÇİN İZLEDİĞİ POLİTİKALAR 159

OSMANLI DEVLETİ'NİN İLİM VE İRFAN GELENEĞİNİN OLUŞMASINDA MEKÂNLARIN VE KİŞİLERİN ETKİSİ 174

CİHAN DEVLETİ OSMANLI (1453-1683) **191**

BİR DÜNYA GÜCÜ OSMANLI: 1453-1683 YILLARI ARASINDAKİ SİYASİ VE ASKERÎ MÜCADELELER 191

OSMANLI DEVLETİ'NİN YÖNETİM VE ORDU YAPISINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİM 223

AVRUPA'NIN SÖMÜRGECİ POLİTİKALARININ ETKİLERİ 251

OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ ÖNEMLİ İSYANLARIN NEDEN VE SONUÇLARI 279

1453-1683 YILLARI ARASINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE BİLİM, KÜLTÜR, EĞİTİM VE SANAT ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER 301

TÜRKİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE UZANAN SÜREÇTE MEYDANA GELEN ÖNEMLİ ASKERÎ MÜCADELELER

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartıyla Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadeleleri tanıyarak bu mücadelelerin Türk tarihine etkisini benzerlik ve farklılıkları açısından karşılaştırabileceksiniz.

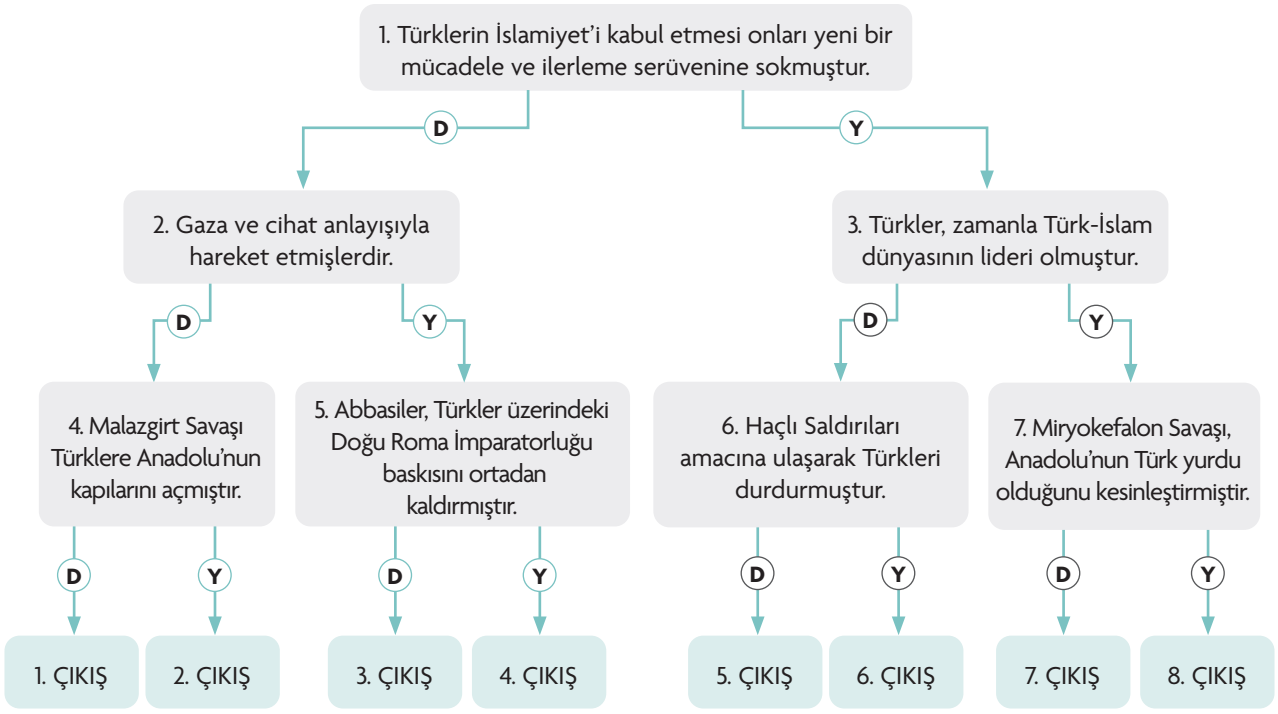
HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini, yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız Doğru (D) / Yanlış (Y) seçimleriyle sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

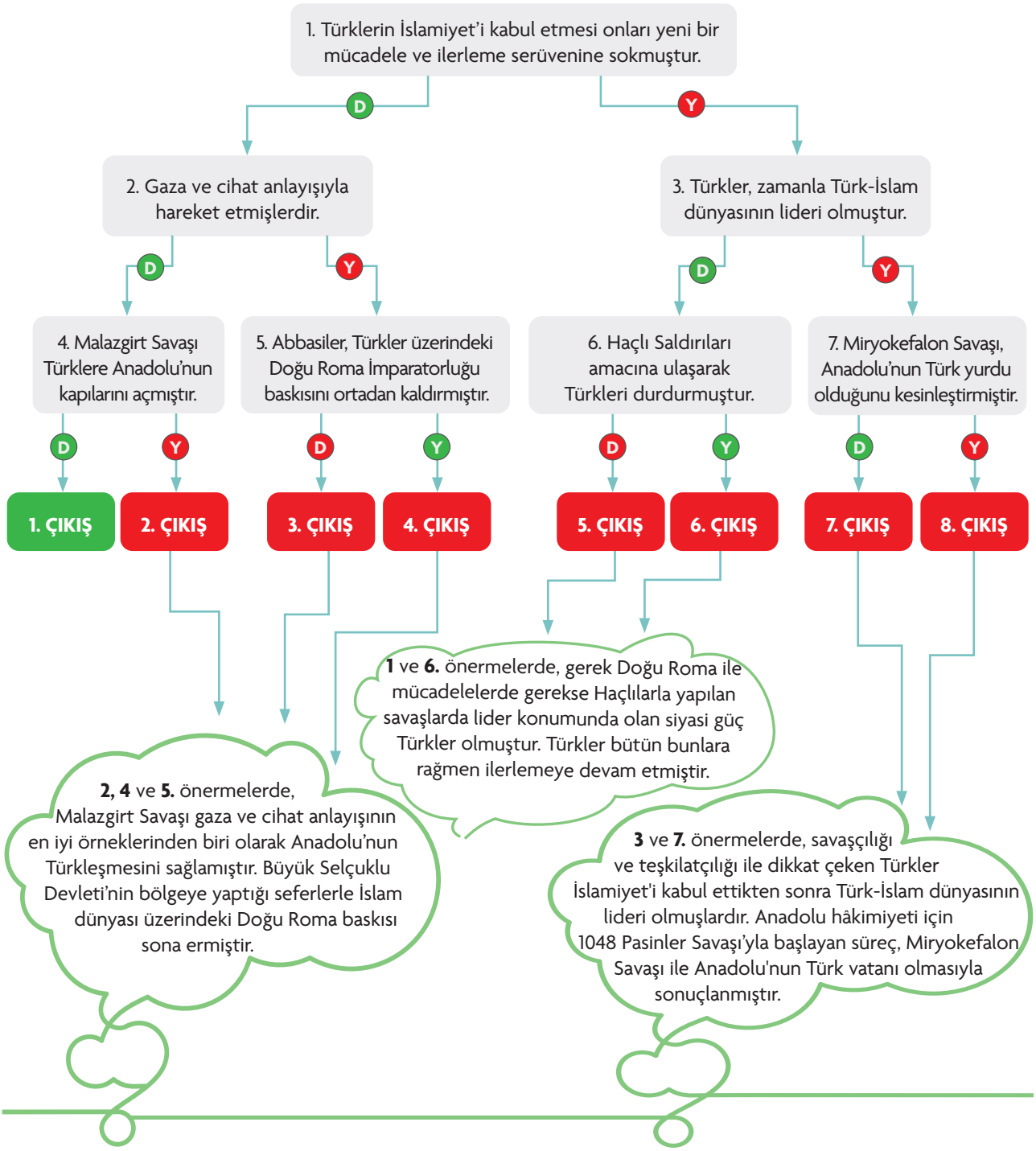

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.

Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.

Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Cihat:	İslam'ı korumak ve yaymak amacıyla yapılan mücadele
Coğrafi keşif savaşı :	Bir bölgenin askerî, siyasi ve coğrafi özelliklerini tanımak amacıyla yapılan savaş
Gaza:	İslamiyet'i yaymak amacıyla yapılan askerî seferler
Gazi:	Din uğruna savaşan, bu savaşlarda yer alan kişi
Haçlı Saldırıları:	Orta Çağ'da Avrupalı Hristiyanların, Kudüs'ü Müslümanlardan almak için düzenledikleri askerî saldırılar.
Hâkimiyet:	Bir devletin bir bölge üzerindeki yönetme ve egemen olma durumu
Keşif savaşı:	Bir bölgeyi tanımaya ve uygunluk durumunu anlamaya yönelik yapılan askerî mücadele
Miğfer:	Askerlerin başını kılıç darbelerine, oklara ve gürzlere karşı korumak için taktıkları madenî başlık
Muzaffer:	Zafer kazanmış, galip gelmiş
Strateji:	Savaşta veya siyasette hedefe ulaşmak için izlenen planlı yol
Süvari:	Atlı asker
Turan Taktiği:	Türklerin savaşta sahte geri çekilme yaparak düşmanı pusuya düşürdüğü savaş yöntemi
Tarihî dönüm noktası:	Bir olaydan sonra sürecin yönünü değiştiren önemli gelişme
Zırh:	Savaşçının vücudunu kılıç, ok, mızrak gibi kesici ve delici silahların darbelerinden korumak için giydiği koruyucu giysi

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

"Askerlerim! Ya muzaffer olur gayeme ulaşırım ya şehit olur cennete giderim. Sizlerden beni takip etmeyi tercih edenler takip etsin. Ayrılmayı tercih edenler gitsinler. Burada emreden sultan ve emredilen asker yoktur. Askerlerim tek sultan ancak Allah'tır. Emir ve kader tamamıyla onun elindedir. Bu gün bende sizlerden biriyim, sizlerle birlikte savaşan bir gaziyim. Ya Rabbi! Sen'i kendime vekil yapıyor, azametin karşısında yüzümü yere sürüyor ve Sen'in uğrunda cihat ediyorum. Allah'ım niyetim halistir, bana yardım et, sözlerimde hilaf varsa beni kahret!"

Alp Arslan'ın Dua Metni

KAYNAK B

Mehmet yaz tatilinin sonlarına doğru Malazgirt Zaferi'nin 954. yılı şenliklerine katılmak amacıyla Ahlat'a gitti. Kutlama alanında da yapılan çeşitli gösterileri izledi. Sultan Alp Arslan'ın komutasındaki Türk ordusunun sayısal olarak kendisinden çok daha büyük Doğu Roma İmparatorluğu ordusuna karşı uyguladığı taktiğin temsilî gösterisini çok beğendi. 9. sınıf tarih dersinde öğrendiği bilgilerden bu taktiğin, Turan taktiği olduğunu anladı. Mehmet, gösterilerin sona ermesinden sonra Ahlat Müzesi'ni ziyaret etti. Müzede, Malazgirt Savaşı'na ait görseller de bulanmaktaydı. İçinde Sultan Alp Arslan'ın savaş başlamadan önce askerlerine yaptığı konuşmanın da bulunduğu yukarıda verilen temsilî görsel dikkatini çekti.

1. **Kaynak A'da yer alan görselde <u>en çok</u> dikkatinizi çeken unsurları belirterek bunları seçme nedenlerinizi açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. Kaynak A ve B'ye göre Alp Arslan'ın savaştaki liderlik rolü hakkında neler söylenebilir?

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Süvariler:** Kaşgarlı Mahmud'un Divânü Lugâti't-Türk'ündeki "At Türk'ün kanadıdır." şeklinde söylediği üzere Türkler için at sadece bir ulaşım aracı değil aynı zamanda savaşın ayrılmaz bir parçasıydı. Atlı askerler çeviklik, düşmana hızlı saldırılar yapma ve geri çekilme konusunda yaya askerlere göre çok daha başarılı oluyorlardı. Türk ordusunun büyük bölümü süvari askerlerinden meydana gelirdi.

Ok ve yay: Türk süvarisinin at üzerinde kullandığı **kompozit yay** (farklı organik malzemelerden oluşan esnek ve güçlü yay tipi) diğer milletlerin yaylarına göre vurucu gücü çok daha etkili olan bir silahtı. Türk kompozit yayları ile atılan okların menzili de uzundu. Bu özelliği sayesinde uzak mesafelerden yapılan etkili atışlarla düşmana büyük zararlar verebiliyordu. Özellikle **Turan taktiği** gibi sürpriz saldırılarda büyük avantaj sağlıyordu.

Zırh ve miğfer: Bu savaş malzemeleri askerleri **ok ve mızrak** gibi saldırılardan koruyarak hayatta kalma şanslarını artırırdı. Türklerin kullandığı hafif zırhlar savaş esnasında Avrupalı askerlerin kullandığı ağır zırhlara göre çok daha rahat hareket etme imkânı sağlamaktaydı. Bu donanımlar, askerî üstünlüğü sağlamada önemli rol oynardı.

2. Sultan Alp Arslan'ın savaş öncesi askerlerine yapmış olduğu heyecan verici konuşma da askerlerin zafere olan inancını ve manevi yönden motivasyonunun en üst seviyeye çıkmasını sağlamıştır. Aynı zamanda Alp Arslan'ın "Burada emreden sultan ve emredilen asker yoktur. Bugün bende sizlerden biriyim, sizlerle birlikte savaşan bir **gaziyim**." sözlerini dile getirerek birlik ve beraberliği vurgulamış, onlardan birisi olduğunu ifade etmiştir.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda I. sütunda yer alan açıklamaları II. sütundaki kavramlarla eşleştiriniz.

I. SÜTUN		II. SÜTUN	
1	Orta Çağ'da Avrupa'daki Hristiyanların, Papa'nın çağrısıyla Kudüs'ü Müslümanların elinden almak amacıyla yaptıkları askerî mücadelelerin genel adı	Pasinler Savaşı	A
2	Türkiye Selçukluları Dönemi'nde yazılmış Türk-İslam kaynaklarında Anadolu coğrafyası için kullanılan yer adı	Kudüs	B
3	Sultan Alp Arslan komutasındaki Büyük Selçuklu ordusu tarafından Doğu Roma kuvvetlerinin mağlup edilerek Anadolu kapılarının Türklere açıldığı savaş	Saltuklular	C
4	Anadolu'nun fethi için Büyük Selçuklu Devleti'nin Doğu Roma ve Gürcü kuvvetleri ile yaptığı ilk savaş	Dandanakan Savaşı	D
5	Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu'da Erzurum ve çevresinde kurulan ilk Türk beyliği	Haçlı Saldırıları	E
6	Üç semavi dinin de kutsal saydığı, bir dönem Haçlı Saldırıları'nın da motivasyon kaynaklarından biri olan şehir	Konstantinopolis	F
7	Gaznelilerle Selçuklular arasında yaşanan ve Büyük Selçukluların devlet olarak tarih sahnesine çıktıkları savaş	Rum Diyarı	G
8	1187'de Hıttin Savaşı'nda Kudüs'ü Haçlılardan alarak İslam dünyasına büyük heyecan yaşatan komutan ve devlet yöneticisi	Malazgirt Savaşı	H
		Selahaddin Eyyûbi	I

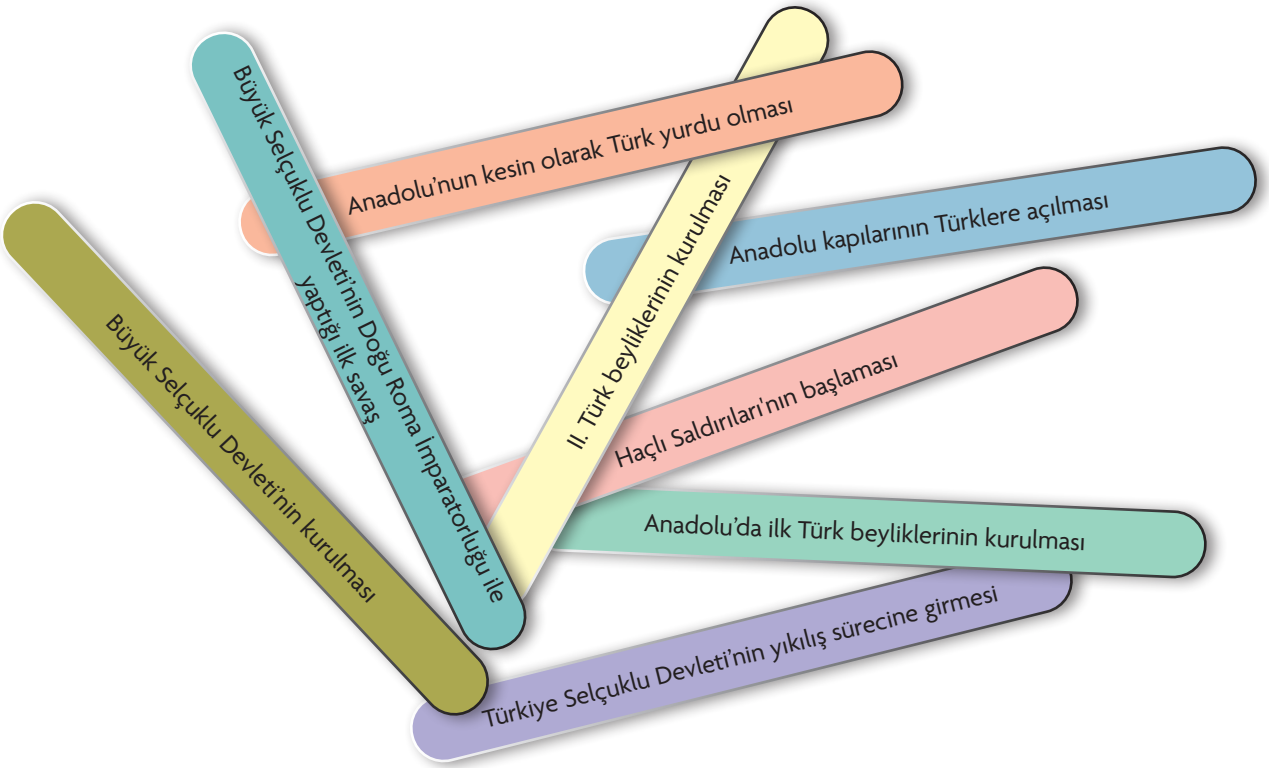
Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. E	2. G	3. H	4. A	5. C	6. B	7. D	8. I

Konstantinopolis: Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olarak bilinen ve günümüzdeki İstanbul şehrinin eski adıdır.

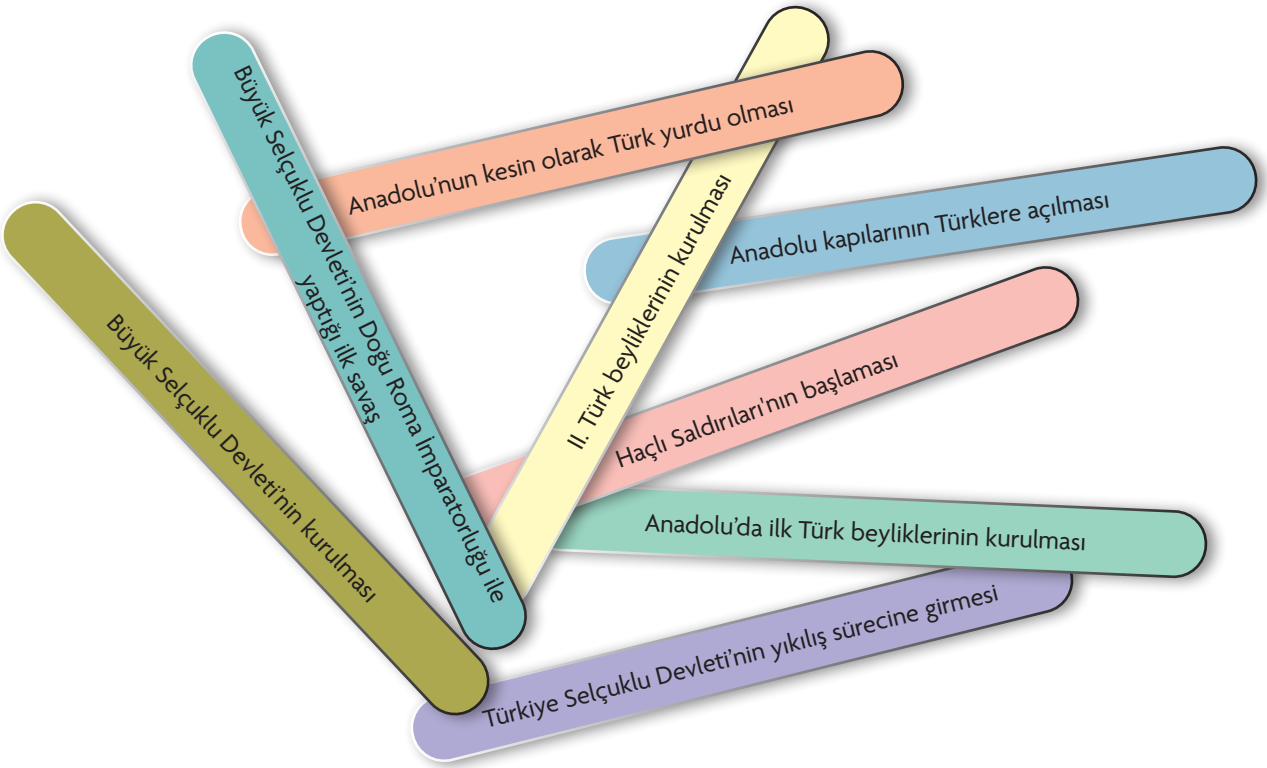
ETKİNLİK 2

Aşağıda Türkistan'dan Türkiye'ye Türklerin siyasi ve askerî mücadelelerinin dönüm noktalarına dağınık şekilde yer verilmiştir. Bu gelişmeleri oluş sırasına göre numaralandırılmış kutulara yazınız.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

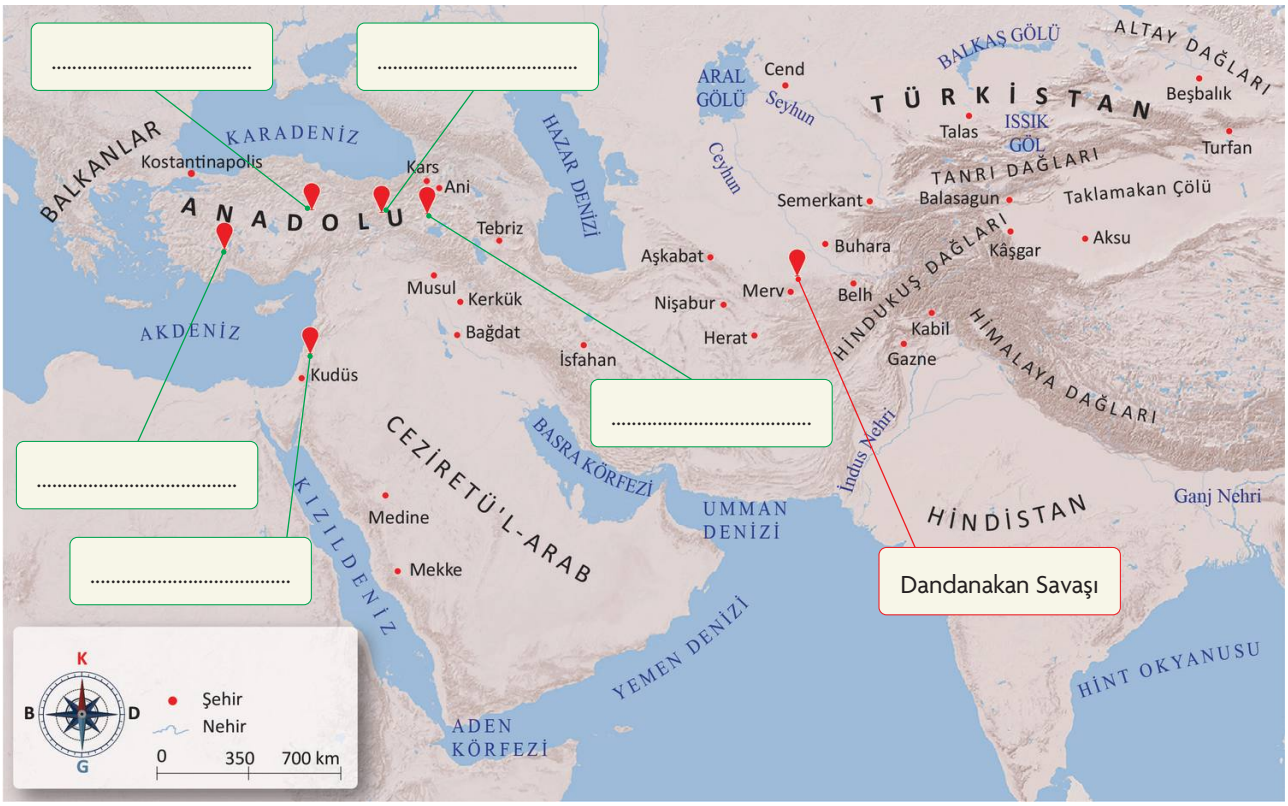

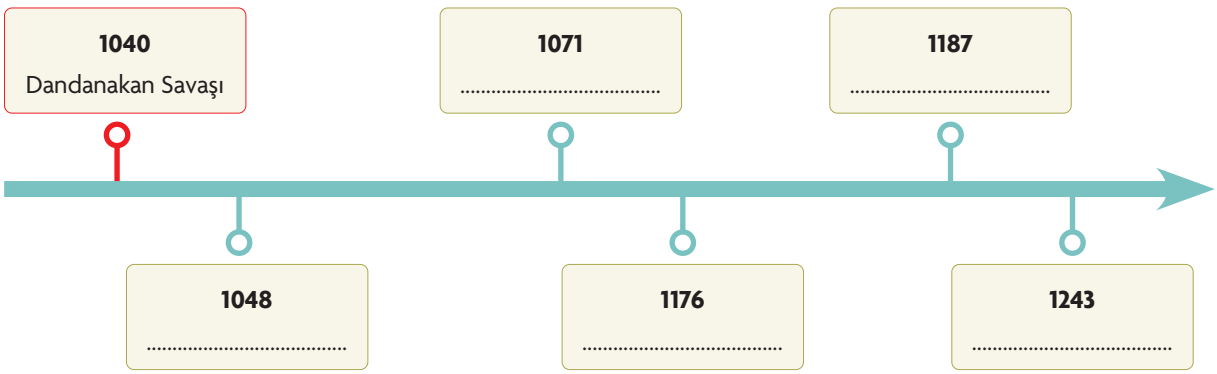
1. Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulması
2. Büyük Selçuklu Devleti'nin Doğu Roma İmparatorluğu ile yaptığı ilk savaş
3. Anadolu kapılarının Türklere açılması
4. Anadolu'da ilk Türk beyliklerinin kurulması
5. Haçlı Saldırıları'nın başlaması
6. Anadolu'nun kesin olarak Türk yurdu olması
7. Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılış sürecine girmesi
8. II. Türk beyliklerinin kurulması

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki harita ve tarih şeridinde, Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte etkili olan 1040-1299 yılları arasındaki önemli askeri mücadeleleri Dandanakan Savaşı (1040) örneğinde olduğu gibi uygun yerlere yerleştiriniz.

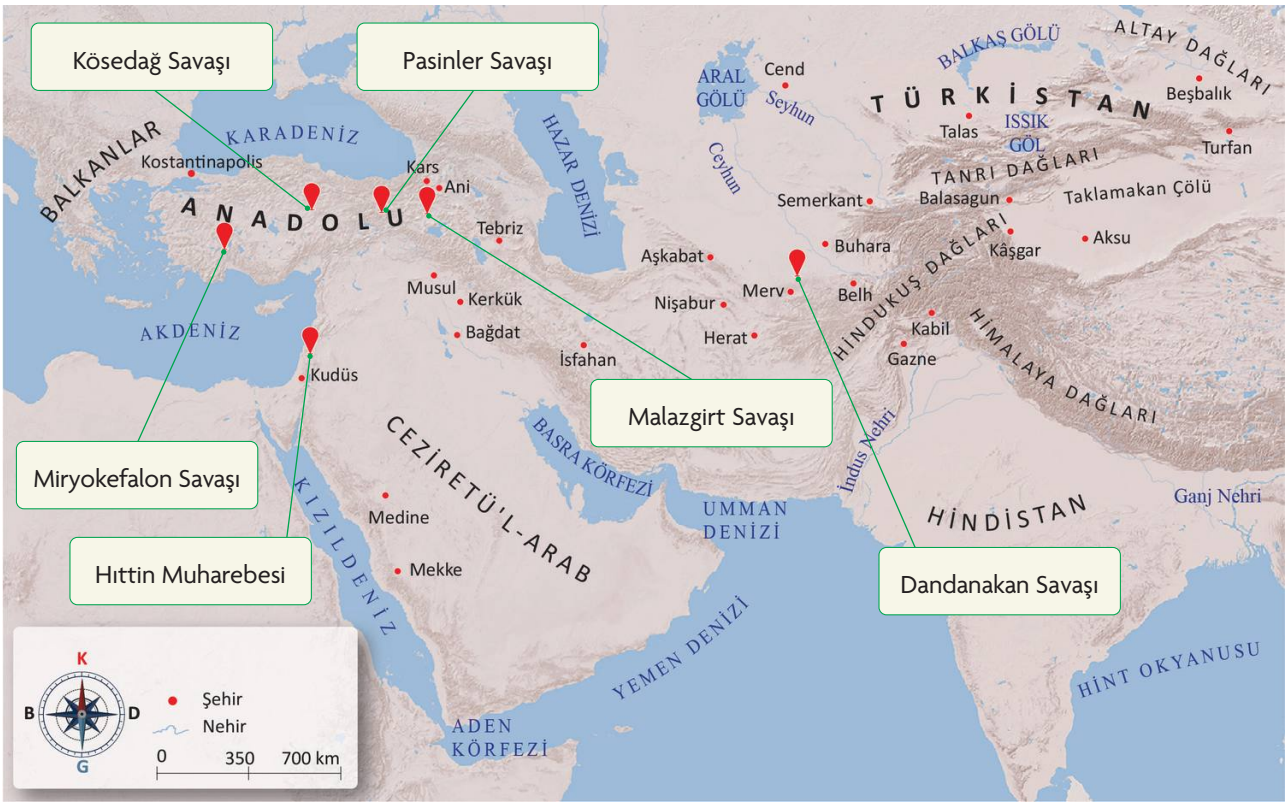
Dandanakan Savaşı	Miryokefalon Savaşı	Hıttin Muharebesi
Kösedağ Savaşı	Malazgirt Savaşı	Pasinler Savaşı

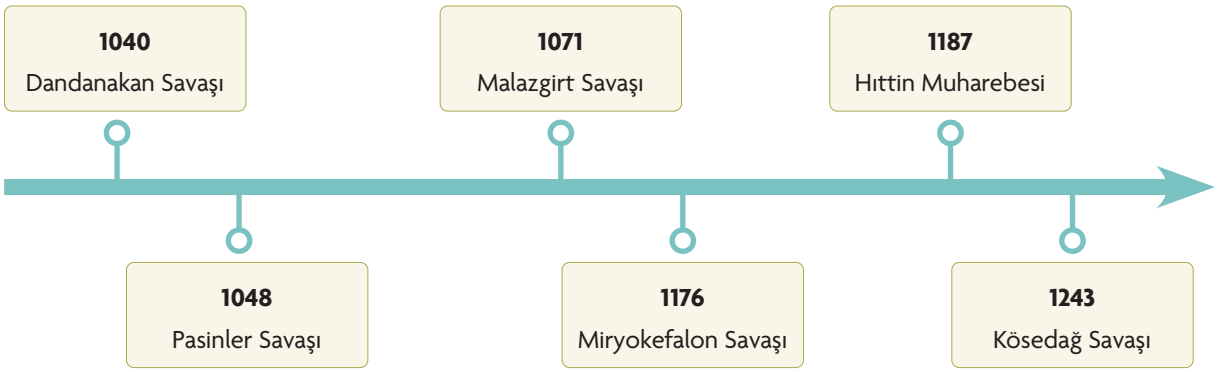

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Dandanakan Savaşı	Miryokefalon Savaşı	Hıttin Muharebesi
Kösedağ Savaşı	Malazgirt Savaşı	Pasinler Savaşı

ETKİNLİK 4

Kelime bulutunda Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte önemli siyasi ve askerî gelişmeleri yansıtan kavramlar yer almaktadır. Bu kavramlar komutanlar, savaşlar, yerler, olay, ve olgularla sınırlı tutulmuştur. Kelime bulutunda bu kavramlar önemine göre büyük ya da küçük boyutta gösterilmiştir. Aşağıdaki soruları cevaplarken kelime bulutunun bu özelliğine dikkat ediniz.

1. **Kelime bulutunda yer alan <u>üç savaş</u> ismini yazınız.**

.....

.....

2. **Kelime bulutunda diğerlerine göre daha önemli olduğunu düşündüğünüz <u>üç kavramı</u> gerekçeleriyle yazınız.**

.....

.....

3. Anadolu'da Türkleşme sürecini anlatacak şekilde kelime bulutundaki kavramları kullanarak beş cümlelik bir metin yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Pasinler Savaşı, Malazgirt Savaşı, Miryokefalon Savaşı

2. **Malazgirt Savaşı**, Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olarak büyük önem taşır; 1071 yılında kazanılan bu zafer, Türklerin Anadolu'ya girişini ve yerleşmesini sağlamıştır. Bu savaşın kazanılmasında **Alp Arslan**'ın liderliği ve askerî stratejileri belirleyici olmuştur; onun cesareti ve kararlılığı, savaşın sonucunu doğrudan etkilemiştir. Malazgirt Savaşı'nın ardından Anadolu, **Türk yurdu** hâline gelmiş ve bu kavram, savaşın ve liderin tarihî etkilerini somut şekilde göstermektedir. Bu nedenle **Malazgirt Savaşı**, **Alp Arslan** ve **Türk yurdu**, kelime bulutunda diğer kavramlara göre daha önemli sayılabilir.

3. **Dandanakan** Savaşı'ndan sonra Büyük **Selçuklu** Devleti güçlenmiş ve Oğuz göçleri batıya doğru hızlanmıştır. **Alp Arslan** komutasındaki Türk ordusu, **Romen Diyojen** yönetimindeki **Doğu Roma** İmparatorluğu'nu **Malazgirt** Savaşı'nda yenerek **Anadolu**'nun kapılarını Türklere açmıştır. Bu zaferden sonra **Ahlat** gibi önemli merkezler **fethedilmiş** ve **Anadolu** bir **Türk yurdu** hâline gelmeye başlamıştır. **II. Kılıçarslan** zamanında **Miryokefalon** Savaşı kazanılarak **Doğu Roma** İmparatorluğu'nun Anadolu'yu geri alma umudu sona ermiştir. Böylece **Anadolu**'da Türkleşme süreci kalıcı hâle gelmiş, fetihler ve **yerleşimler** hızla artmıştır.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda verilen gazi kimlik kartlarında Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte meydana gelen önemli askerî mücadelelere katılan komutan ve devlet adamları hakkında bilgi sahibi olabilirsiniz.

GAZİ KİMLİK KARTI

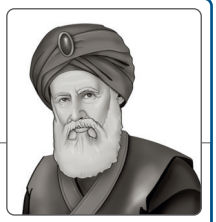
Ünvanı ve adı	İbrahim Yınal Bey
Yer aldığı savaş	Pasinler
Savaşın tarihi	18 Eylül 1048
Savaşın yeri	Erzurum civarındaki Pasinler Ovası
Kiminle savaştığı	Rum, Ermeni, Gürcü ve Abaza kuvvetlerinden oluşan Doğu Roma İmparatorluğu ordusu
Savaştaki katkıları	Selçukluların Doğu Roma İmparatorluğu ile yaptığı bu ilk savaşın kazanılmasında önemli bir rol oynayarak Türklerin Anadolu sınırlarındaki Doğu Roma'ya ait stratejik yerleri ele geçirmesine ve bölgeye yerleşmesine katkı sağlamıştır.

GAZİ KİMLİK KARTI

Ünvanı ve adı	Ebü'l-feth Sultan Alp Arslan
Yer aldığı savaş	Malazgirt
Savaşın tarihi	26 Ağustos 1071
Savaşın yeri	Ahlat-Malazgirt arasında bulunan Rahve Ovası
Kiminle savaştığı	Doğu Roma İmparatorluğu/ Romanos Diogenes (Romen Diyojen)
Savaştaki katkıları	Savaşın sonunda elde edilen zaferle Anadolu'nun kapılarını Türklere açmış ve Anadolu'nun Türk yurdu olma sürecini başlatmıştır.

GAZİ KİMLİK KARTI

Ünvanı ve adı	Nâsırüddevle Kutalmışoğlu Süleyman Şah
Yer aldığı savaş	İznik'in Fethi
Savaşın tarihi	1075
Savaşın yeri	İznik
Kiminle savaştığı	Doğu Roma İmparatorluğu
Savaştaki katkıları	Şehri fethedip başkent yaparak Türkiye Selçuklu Devleti'ni resmen kurmuştur.

GAZİ KİMLİK KARTI

Ünvanı ve adı	Çaka Bey
Yer aldığı savaş	İzmir'in Fethi
Savaşın tarihi	1081
Savaşın yeri	İzmir
Kiminle savaştığı	Doğu Roma İmparatorluğu
Savaştaki katkıları	Şehrin fethini gerçekleştirerek Türk tarihinin ilk tersanesini inşa etmiş ve ilk donanmasını kurmuştur.

GAZİ KİMLİK KARTI

Ünvanı ve adı	Sultan II. Kılıçarslan
Yer aldığı savaş	Miryokefalon
Savaşın tarihi	17 Eylül 1176
Savaşın yeri	Göller bölgesi
Kiminle savaştığı	Doğu Roma İmparatorluğu/ Manuel Comnenos (Manuel Komnen)
Savaştaki katkıları	Bu savaşın kazanılmasıyla birlikte Anadolu'daki Türk hâkimiyeti kesinleşmiş ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun Türkleri Anadolu'dan atma ümidi tamamen sona ermiştir.

GAZİ KİMLİK KARTI

Ünvanı ve adı	Selahaddin Eyyubi
Yer aldığı savaş	Hıttin
Savaşın tarihi	4 Temmuz 1187'de
Savaşın yeri	Lûbye ovasındaki Hıttin köyü
Kiminle savaştığı	Haçlı ordusu
Savaştaki katkıları	Savaşın kazanılmasını sağlayarak Kudüs'ü Haçlılardan geri almış ve şehirde Müslüman hâkimiyetini yeniden tesis etmiştir.

ETKİNLİK 2

Aşağıda verilen cümlelerdeki boşlukları, tabloda bulunan kelimelerden uygun olanlarıyla doldurunuz.

Yabgu	Dandanakan	Kösedağ
Pasinler	Miryokefalon	Çaka
IV. Haçlı Saldırıları	Turan Taktiği	Saltuklular
Maveraünnehir	Haçlı	Malabadi

BOŞLUK DOLDURMA	
1	Türkistan'daki Türk devletlerinde devletin batı kanadını yöneten hanedan üyesi ..... ünvanını kullanırdı.
2	Büyük Selçuklu Devleti'nin Anadolu'ya girişte Doğu Roma İmparatorluğu ile yaptığı ilk savaş ..... Savaşı'dır.
3	Selçuklular 1040 ..... Savaşı'nda Gaznelileri yenerek Büyük Selçuklu Devleti'ni kurmuştur.
4	Türkistan'da yer alan Seyhun ve Ceyhun nehirleri arasındaki bölgeye ..... denirdi.
5	1243 ..... Savaşı ile Anadolu Selçuklu Devleti yıkılış sürecine girmiştir.
6	Anadolu'da kurulan Danişmentliler, Saltuklular, Mengücekliler ve Artuklular ..... Seferlerine karşı mücadele etmişlerdir.
7	Malazgirt Savaşı sonrasında Erzurum ve çevresinde kurulan ..... Anadolu'nun ilk Türk beyliğidir.
8	Türk tarihinde denizcilik faaliyetlerinde bulunan, İzmir ve çevresine hâkim olan ilk siyasi yapı ..... Beyliği'dir.
9	Türkiye Selçuklu Devleti ile Doğu Roma İmparatorluğu arasında 1176'da yapılan ..... Savaşı, Anadolu'nun kesin olarak Türk yurdu olmasını sağlamıştır.
10	Artuklular tarafından inşa edilen ..... Köprüsü Diyarbakır'da bulunmaktadır.
11	Türklerin meydan savaşlarında genellikle ..... stratejisini kullanmışlardır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

BOŞLUK DOLDURMA	
1	Türkistan'daki Türk devletlerinde devletin batı kanadını yöneten hanedan üyesi **Yabgu** ünvanını kullanırdı.
2	Büyük Selçuklu Devleti'nin Anadolu'ya girişte Doğu Roma İmparatorluğu ile yaptığı ilk savaş **Pasinler** Savaşı'dır.
3	Selçuklular 1040 **Dandanakan** Savaşı'nda Gaznelileri yenerek Büyük Selçuklu Devleti'ni kurmuştur.
4	Türkistan'da yer alan Seyhun ve Ceyhun nehirleri arasındaki bölgeye **Maveraünnehir** denirdi.
5	1243 **Kösedağ Savaşı** ile Anadolu Selçuklu Devleti yıkılış sürecine girmiştir.
6	Anadolu'da kurulan Danişmentliler, Saltuklular, Mengücekliler ve Artuklular **Haçlı** Saldırıları'na karşı mücadele etmişlerdir.
7	Malazgirt Savaşı sonrasında Erzurum ve çevresinde kurulan **Saltuklular** Anadolu'nun ilk Türk beyliğidir.
8	Türk tarihinde denizcilik faaliyetlerinde bulunan, İzmir ve çevresine hakim olan ilk siyasi yapı **Çaka** Beyliği'dir.
9	Türkiye Selçuklu Devleti ile Doğu Roma İmparatorluğu arasında 1176'da yapılan **Miryokefalon** Savaşı, Anadolu'nun kesin olarak Türk yurdu olmasını sağlamıştır.
10	Artuklular tarafından inşa edilen **Malabadi Köprüsü** Diyarbakır'da bulunmaktadır.
11	Türklerin meydan savaşlarında genellikle **Turan Taktiği** stratejisini kullanmışlardır.

ETKİNLİK 3

Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türk tarihinde yaşanan önemli siyasi ve askerî gelişmelerin sebeplerini yansıtan ifadeleri; dinî, siyasi, ekonomik ve sosyal alanda sınıflandırınız. Tablodaki ilgili kutucuğu işaretleyiniz.

Not: Bazı ifadeler birden çok kategoriye girdiği için birden çok kutucuğu (✓) işaretleyebilirsiniz.

		Dinî	Siyasi	Ekonomik	Sosyal
1	Dandanakan Savaşı'nın sebepleri arasında kalabalık Türkmen gruplarına yurt bulma ihtiyacı yer alır.				
2	Pasinler Savaşı Anadolu'ya yönelik bir keşif savaşıdır.				
3	Büyük Selçuklu Devleti artan nüfusuna yurt bulma düşüncesiyle Anadolu'ya yönelmiştir.				
4	Doğu Roma İmparatorluğu Türkleri Anadolu'dan atmak amacıyla Miryokefalon'da Türkiye Selçuklu Devleti ile savaşmıştır.				
5	Hristiyanlarca kutsal sayılan şehirlerin Müslümanların eline geçmesi üzerine Haçlı Saldırıları başlamıştır.				
6	Babaîler İsyanı Moğolların Anadolu'ya girmesini kolaylaştırmıştır.				

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

		Dinî	Siyasi	Ekonomik	Sosyal
1	**Dandanakan Savaşı**'nın sebepleri arasında kalabalık Türkmen gruplarına **yurt bulma ihtiyacı** yer alır.		✓	✓	✓
2	**Pasinler Savaşı** Anadolu'ya yönelik bir keşif savaşıdır.		✓		
3	**Büyük Selçuklu Devleti artan nüfus**una **yurt bulma** düşüncesiyle Anadolu'ya yönelmiştir.		✓	✓	✓
4	Doğu Roma İmparatorluğu Türkleri Anadolu'dan atmak amacıyla **Miryokefalon**'da Türkiye Selçuklu Devleti ile savaşmıştır.		✓		
5	Hristiyanlarca **kutsal sayılan şehirlerin Müslümanların eline geçmesi** üzerine Haçlı Saldırıları başlamıştır.	✓	✓		
6	**Babaîler İsyanı** Moğolların Anadolu'ya girmesini kolaylaştırmıştır.		✓		

ETKİNLİK 4

Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türk tarihinin önemli siyasi ve askerî gelişmelerin sonuçlarını yansıtan ifadeleri; dinî, siyasi, ekonomik ve sosyal alanda sınıflandırınız. Tablodaki ilgili kutucuğu işaretleyiniz.

Not: Bazı ifadeler birden çok kategoriye girdiği için birden çok kutucuğu (✓) işaretleyebilirsiniz.

		Dinî	Siyasi	Ekonomik	Sosyal
1	Dandankan Savaşı sonrasında Gazneli Devleti yıkılma sürecine girerken Büyük Selçuklu Devleti kurulmuştur.				
2	Doğu Roma İmparatorluğu'nun gücü Pasinler Savaşı'yla yıpratılmıştır.				
3	Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşması Malazgirt Savaşı sonrasında başlamıştır.				
4	Miryokefalon Savaşı'yla Doğu Roma İmparatorluğu savunmaya geçmiştir.				
5	Haçlı Saldırıları Anadolu'nun talan ve tahrip edilmesine neden olmuştur.				
6	Kösedağ Savaşı ile Moğollar Anadolu'ya girerek birlik hâlindeki Türk egemenliğini parçalamıştır.				
7	Doğu Roma İmparatorluğu'nun ömrü Haçlıların desteğiyle uzamıştır.				
8	Kösedağ Savaşı sonucunda şehirler yağmalanmış, Anadolu'da halkın refah seviyesi düşmüştür.				
9	Kösedağ Savaşı sonrasında Anadolu'daki siyasi birlik bozulunca Osmanlılar bir uç beyliği olarak kurulmuştur.				

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

		Dinî	Siyasi	Ekonomik	Sosyal
1	**Dandanakan Savaşı** sonrasında Gazneli Devleti yıkılma sürecine girerken Büyük Selçuklu Devleti kurulmuştur.		✓		
2	Doğu Roma İmparatorluğu'nun gücü **Pasinler Savaşı**'yla yıpratılmıştır.		✓	✓	
3	**Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşması Malazgirt Savaşı** sonrasında başlamıştır.	✓	✓		✓
4	**Miryokefalon Savaşı**'yla Doğu Roma İmparatorluğu savunmaya geçmiştir.		✓		
5	Haçlı Saldırıları Anadolu'nun **talan ve tahrip edilmesi**ne neden olmuştur.			✓	✓
6	Kösedağ Savaşı ile Moğollar Anadolu'ya girerek **birlik** hâlindeki **Türk egemenliği**ni parçalamıştır.		✓		✓
7	Doğu Roma İmparatorluğu'nun ömrü Haçlıların desteğiyle uzamıştır.		✓		
8	Kösedağ Savaşı sonucunda **şehirler yağmalanmış**, Anadolu'da halkın **refah seviyesi** düşmüştür.			✓	✓
9	Kösedağ Savaşı sonrasında Anadolu'daki **siyasi birlik** bozulunca Osmanlılar bir uç beyliği olarak kurulmuştur.		✓		

ETKİNLİK 5

Yukarıdaki tabloda (Etkinlik 4'ün geri bildirim tablosu) Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türk tarihinin seyrini değiştiren önemli mücadelelerin etkilerine yer verilmiştir. Tabloyu inceleyerek bu etkilerin benzer ve farklılıklarını aşağıdaki T cetveline yazınız.

Benzerlikler	Farklılıklar
• Anadolu'nun **siyasi yapısını** değiştirmişlerdir.	• **Dandanakan Savaşı** Türkler arasındaki mücadeledir.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Benzerlikler	Farklılıklar
• Anadolu'nun **siyasi yapısını** değiştirmişlerdir. • Hepsi **askerî** ya da **siyasi** bir olaydır. • Devletlerin güçlenmesi veya zayıflamasına neden olmuştur. • **Pasinler**, **Malazgirt** ve **Miryokefalon** savaşları Anadolu'nun Türkleşmesi süreciyle ilgilidir. • Pasinler, Malazgirt ve Miryokefalon savaşları **Doğu Roma**'ya karşı yapılmıştır.	• **Dandanakan Savaşı** Türkler arasındaki mücadeledir. • **Pasinler Savaşı** keşif amaçlı yapılmıştır. • Miryokefalon Savaşı Doğu Roma'nın **savunmaya** çekilmesine neden olmuştur. • **Kösedağ Savaşı**, Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılma sürecine girmesine neden olmuştur. • **Haçlı Saldırıları** Anadolu'yu tahrip etmiş, Doğu Roma'nın ömrünü uzatmıştır.

ÖĞRENME GÜNLÜĞÜ

- **Etkinlikleri yaparken en çok dikkatimi ne çekti? Beni şaşırtan, üzen, heyecanlandıran veya düşündüren bir detay oldu mu?**

.....

.....

- **Yaptığım etkinliklerde karşılaştığım zorluklar nelerdi? Anlamakta güçlük çektiğim bir nokta var mıydı?**

.....

.....

- **Yaptığım etkinliklerden önce düşüncelerim nasıldı?**

Eskiden düşünürdüm ki .....

.....

- **Etkinliklerden sonra düşüncelerim nasıl değişti?**

Şimdi biliyorum ki .....

.....

- **Bu konuyu daha derinlemesine öğrenmek için hangi soruları sormaya devam etmeliyim? Merak ettiğim yeni şeyler nelerdir?**

.....

.....

- **Bu konuyla ilgili öğrendiklerimi günlük yaşamda veya toplumda nasıl kullanılabilirim?**

.....

.....

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

1040-1299 YILLARI ARASINDA MEYDANA GELEN ÖNEMLİ ASKERÎ GELİŞMELER

1040 Dandanakan Savaşı

Oğuzlar — Gazneliler

- Büyük Selçuklu Devleti kuruluş, Gazneli Devleti yıkılma sürecine girmiştir.

1048 Pasinler Savaşı

Büyük Selçuklu Devleti — Doğu Roma İmparatorluğu

- Büyük Selçuklu Devleti'nin Anadolu'nun keşfi ve Doğu Roma İmparatorluğu'nu yıpratmak amacıyla yaptığı ilk savaştır.

1071 Malazgirt Meydan Muharebesi

Büyük Selçuklu Devleti — Doğu Roma İmparatorluğu

- Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış, Türkiye tarihi başlamıştır.

1176 Miryokefalon Savaşı

Türkiye Selçuklu Devleti — Doğu Roma İmparatorluğu

- Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleşmiş, Doğu Roma İmparatorluğu ise savunmaya çekilmiştir.

1187 Hıttin Muharebesi

Eyyubi Devleti — Kudüs Krallığı

- Kudüs tekrar Müslümanların eline geçmiş, III. Haçlı Seferi'nin düzenlenmesine neden olmuştur.

1243 Kösedağ Savaşı

Türkiye Selçuklu Devleti — İlhanlılar

- Türkiye Selçuklu Devleti yıkılma sürecine girmiş, Anadolu'da Moğol egemenliği ve II. Beylikler Dönemi başlamıştır.

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Cihat: .....

.....

.....

Gaza: .....

.....

.....

Haçlı Saldırıları: .....

.....

....

.....

Hâkimiyet: .....

.....

.....

Turan Taktiği: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Cihat: Hazırlanıyorum, Etkinlik 1

Gaza: Hazırlanıyorum, Etkinlik 1

Haçlı Saldırıları: Hazırlanıyorum, Etkinlik 1

Hâkimiyet: Hazırlanıyorum, Etkinlik 1

Turan Taktiği: İlişkilendiriyorum

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

TÜRKİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE UZANAN SÜREÇTE TÜRK DEVLET VE ORDU TEŞKİLATI MEYDANA GELEN DEĞİŞİM

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve süreklilik ile ilgili verilen soruları cevaplayabilirsiniz.

- Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği sağlayan unsurlar nelerdir?
- Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliğin etkilediği unsurlar nelerdir?
- Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliğin kurumlara etkileri nelerdir?
- Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliğin neden ve sonuçlarını açıklayınız?

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Türklerin Türkistan'dan Türkiye topraklarına doğru yolculuğu 1040'tan sonra başlamıştır. Bu zaman zarfında yönetim ve ordu teşkilatı başta olmak üzere belirli konularda etkilenmeler değişime sebep olduğu gibi yüzyıllardır devam eden pek çok kültürel unsur hayatın her boyutunda sürdürülmüştür. Bu konuyla ilgili temel süreçler İslamiyet'in kabulüyle başlamıştır. Bu nedenle devlet yönetimi, ordu, sosyal ve kültürel yaşamda 1040 öncesi değişim ve süreklilik konusunda hazır bulunuşluk düzeyiniz yeni konuyu öğrenmenize fayda sağlayacaktır. Aşağıdaki değişim ve süreklilik formunda örnek olgulara yer verilmiştir. İlgili sütunların altına uygun cümlelerle devam ediniz.

DEĞİŞİM VE SÜREKLİLİK FORMU

	İSLAMİYET ÖNCESİ	DEĞİŞENLER	DEĞİŞMEYENLER	DEĞİŞİMİN NİTELİĞİ	DEĞİŞİMİN NEDENİ
Yönetim ve Ordu	Hükümdarlık yetkisinin Kök Tengri tarafından verildiğine dayanan "kut inancı" ve ülkeyi hanedanın ortak malı olarak gören veraset anlayışı hâkimdi.	"Kut" anlayışı İslamiyet'le birlikte "Allah'ın nasibi veya takdiri (takdir-i ilahi)" olarak devam ettirilmiştir.	Kut inancı devam ettirilmiştir. Veraset anlayışında Osmanlı Devleti'ne kadar önemli bir değişiklik yaşanmamıştır.	İnanç temelli bir meşruiyet dönüşümü yaşanmıştır. "Kut" anlayışı İslami çerçevede ilahi takdir olarak yorumlanmış böylece eski inanç korunurken anlamı dinî bir temele oturtulmuştur. Süreklilik içinde dinî nitelikli bir değişim görülmüştür.	Türkler arasında İslamiyet'in yayılması ve Karahanlı, Gazneli, Selçuklu gibi Türk-İslam devletlerinin kurulması. Müslüman devletlerden Samaniler ve Abbasilerin model alınması.
	Ülke hanedan arasında doğu-batı olmak üzere ikiye ayrılarak yönetilirdi.				
	Devlete "il", devlet işlerinin görüşüldüğü meclis niteliği olan kurullara "toy" ya da "kurultay" adı verilirdi. Töre ve devlet, barışın teminatı olarak görülürdü.				

	İSLAMİYET ÖNCESİ	DEĞİŞENLER	DEĞİŞMEYENLER	DEĞİŞİMİN NİTELİĞİ	DEĞİŞİMİN NEDENİ
Yönetim ve Ordu	Hükümdarlar "han, hakan, kağan, idikut, ileteriş" gibi ünvanlar kullanırdı. Hükümdar adaleti sağlamak, halkın ihtiyaçlarını karşılamak gibi görevlerle sorumlu tutulurdu.				
	Eli silah tutan herkesin asker kabul edildiği ordu-millet anlayışı hâkimdi. Onlu sistem uygulanmıştır. Ordunun büyük bir kısmı süvarilerden oluşurdu. Turan taktiği uygulanırdı. Cihan hâkimiyetini gerçekleştirmeye yönelik savaşlar yapılmıştır.				
Din	İlk Türk devletlerinde Gök Tanrı inancı hâkimdi. Tabiat güçlerine saygı, atalar kültü, ahiret inancı, tek tanrı anlayışı yaygın olan inançlardır. Mezarlara kurgan adı verilmiştir.				

	İSLAMİYET ÖNCESİ	DEĞİŞENLER	DEĞİŞMEYENLER	DEĞİŞİMİN NİTELİĞİ	DEĞİŞİMİN NEDENİ
Sosyal Yaşam	Konargöçer yaşam söz konusuydu. Mesken olarak genellikle çadır tercih edilirdi. Töreye dayalı hukuk, kadın-erkek eşitliği, misafirperverlik, cesaret ve özgürlük değerleri ön plandaydı.				
Kültür ve Sanat	Sözlü edebiyat (destan, koşuk, sagu), taş anıtlar (balbal), hayvan üslubu sanatı yaygındı. Konargöçer yaşamın etkisiyle (Uygurlar haricinde) sanat ve mimari gelişmemişti.				

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

	İSLAMİYET ÖNCESİ	DEĞİŞENLER	DEĞİŞMEYENLER	DEĞİŞİMİN NİTELİĞİ	DEĞİŞİMİN NEDENİ
Yönetim ve Ordu	Hükümdarlık yetkisinin Kök Tengri tarafından verildiğine dayanan **"kut inancı" ve ülkeyi hanedanın ortak malı** olarak gören veraset anlayışı hâkimdi.	**"Kut"** anlayışı İslamiyet'le birlikte "Allah'ın nasibi veya takdiri (takdir-i ilahi)" olarak devam ettirilmiştir.	Kut inancı devam ettirilmiştir. **Veraset anlayışı**nda Osmanlı Devleti'ne kadar önemli bir değişiklik yaşanmamıştır.	İnanç temelli bir meşruiyet dönüşümü yaşanmıştır. "Kut" anlayışı İslami çerçevede ilahi takdir olarak yorumlanmış böylece eski inanç korunurken anlamı dinî bir temele oturtulmuştur. Süreklilik içinde **dinî nitelikli bir değişim** görülmüştür.	Türkler arasında **İslamiyet'in yayılması** ve Karahanlı, Gazneli, Selçuklu gibi Türk-İslam devletlerinin kurulması. Müslüman devletlerden Samaniler ve Abbasilerin model alınması.
	Ülke hanedan arasında **doğu-batı** olmak üzere ikiye ayrılarak yönetilirdi.	Karahanlılar haricinde **ikili teşkilatlanma** terkedilmiş, ülke eyaletlere bölünerek yönetilmiştir.	Karahanlılarda ikili teşkilatlanma sürdürülmüştür.	Devlet yönetiminde kurumsallaşma ve merkezîleşme yönünde idari bir değişim yaşanmıştır. İkili sistemden çıkılarak daha düzenli ve İslam devlet geleneğine uygun bir idare tarzı benimsenmiştir. Bu değişim **siyasal yapının** güçlenmesi niteliğindedir.	Müslüman devletlerden Samaniler ve Abbasilerin model alınması.
	Devlete **"il"**, devlet işlerinin görüşüldüğü meclis niteliği olan kurullara **"toy" ya da "kurultay"** adı verilirdi. Töre ve devlet, barışın teminatı olarak görülürdü.	"İl" adı yerine **"devlet" ve "mülk"** adları kullanılmaya başlanmıştır. Kurultayın yerini divan almıştır.	Töre ve devlet, barışın teminatı olarak görülmeye devam etmiştir.	Devlet teşkilatında kurumsal ve terminolojik dönüşüm görülmüştür. Kurultay yerine **"Divan"**ın geçmesi, yönetimde bürokratik yapının güçlendiğini gösterir. Bu değişim **sistemli, idari ve kültürel uyum** niteliğindedir.	Müslüman devletlerden Samaniler ve Abbasilerin model alınması.

	İSLAMİYET ÖNCESİ	DEĞİŞENLER	DEĞİŞMEYENLER	DEĞİŞİMİN NİTELİĞİ	DEĞİŞİMİN NEDENİ
Yönetim ve Ordu	Hükümdarlar **"han, hakan, kağan, idikut, ileteriş"** gibi ünvanlar kullanırdı. Hükümdar adaleti sağlamak, halkın ihtiyaçlarını karşılamak gibi görevlerle sorumlu tutulurdu.	Hükümdarlar **sultan ve padişah** ünvanlarını kullanmaya başlamıştır.	Hükümdar adaleti sağlamak, halkın ihtiyaçlarını karşılamak gibi görevlerle sorumlu tutulmuştur.	Yönetim anlayışında **İslami ünvan ve semboller** öne çıkmıştır. Eski Türk hükümdarlık geleneği sürerken ünvanlar değişmiş ve dinî otorite vurgusu artmıştır. Bu değişim kültürel ve sembolik dönüşüm niteliğindedir.	Müslüman devletlerden Samaniler ve Abbasilerin model alınması.
	Eli silah tutan herkesin asker kabul edildiği ordu-millet anlayışı hâkimdi. **Onlu sistem** uygulanmıştır. Ordunun büyük bir kısmı süvarilerden oluşurdu. Turan taktiği uygulanırdı. Cihan hâkimiyetini gerçekleştirmeye yönelik savaşlar yapılmıştır.	Türklerle birlikte farklı milletlerden çocukların eğitilerek asker ve yönetici yapıldığı gulam sistemi ile devlete ait toprak gelirlerinin, hizmet ve atlı asker yetiştirme karşılığında yöneticilere verildiği **ikta sistemi** uygulanmıştır.	**Ordu-millet** anlayışı, süvarilerin ordunun büyük bir kısmını oluşturması, **Turan (hilal) taktiği** gibi gelenekler sürdürülmüştür. **Cihan hâkimiyeti** anlayışı, cihat ve gaza anlayışı ile yaşamaya devam etmiştir.	Askerî alanda kurumsallaşma ve profesyonelleşme niteliğinde bir değişim yaşanmıştır. Eski Türk savaş geleneği korunmuş ancak İslam devletlerinden alınan sistemlerle ordu yapısı daha düzenli ve kurumsal hâle gelmiştir. **Bu değişim askerî-sosyal dönüşüm karakterindedir.**	Müslüman devletlerden Samaniler ve Abbasilerin model alınması.
Din	İlk Türk devletlerinde **Gök Tanrı** inancı hâkimdi. Tabiat güçlerine saygı, atalar kültü, ahiret inancı, tek tanrı anlayışı yaygın olan inançlardır. Mezarlara kurgan adı verilmiştir.	İslamiyet'in kabulüyle birlikte yeni ibadetler, kutsal kitap (Kur'an) ve peygamber (Hz. Muhammed) inancı benimsenmiştir. Mezarlara türbe ya da kümbet gibi isimler verilmiştir.	Tek tanrı inancı ve ahiret inancı devam ettirilmiştir.	İnanç sisteminde kapsamlı fakat süreklilik içeren bir değişim yaşanmıştır. Tek tanrı ve ahiret inancı korunmuş ancak İslamiyet'in getirdiği vahiy, kitap ve peygamber inancı ile birlikte yeni bir dinî düzen kurulmuştur. Bu değişim dini ve kültürel dönüşüm niteliğindedir. Kurgan geleneği sürmüş ancak İslami sembollerle zenginleşmiştir. Bu değişim dinî sembollerin kültüre yansıması niteliğindedir.	İslamiyet'in kabul edilmesi.

	İSLAMİYET ÖNCESİ	DEĞİŞENLER	DEĞİŞMEYENLER	DEĞİŞİMİN NİTELİĞİ	DEĞİŞİMİN NEDENİ
Sosyal Yaşam	**Konargöçer** yaşam söz konusuydu. Mesken olarak genellikle çadır tercih edilirdi. Töreye dayalı hukuk, kadın-erkek eşitliği, misafirperverlik, cesaret ve özgürlük değerleri ön plandaydı.	Konargöçer yaşam tarzı yerini yerleşik toplum düzenine, sözlü kültür ise yazılı kültüre bırakmaya başlamıştır. İslam'ın etkisiyle toplumsal yardımlaşma, vakıf, zekât ve sadaka gibi dinî temelli dayanışma biçimleri ortaya çıktı.	Töre, adalet, aileye saygı, misafirperverlik ve toplumsal dayanışma anlayışı devam ettirilmiştir.	Toplumsal düzende ekonomik ve yaşam biçimi temelli bir dönüşüm yaşanmıştır. Konargöçer yaşam yerini şehirleşmeye bırakmış; sosyal dayanışma dini kurumlarla (vakıf, zekât, sadaka) kurumsallaşmıştır. Töre, aile ve misafirperverlik anlayışı sürmüştür. Bu değişim toplumsal yapının yeniden örgütlenmesi niteliğindedir.	İslamiyet'in kabul edilmesi ve Yakın Doğu coğrafyasında farklı kültürlerle temas edilmesi.
Kültür ve Sanat	**Sözlü edebiyat** (destan, koşuk, sagu), taş anıtlar (balbal), hayvan üslubu sanatı yaygındı. Konargöçer yaşamın etkisiyle (Uygurlar haricinde) sanat ve mimari gelişmemişti.	Yazılı edebiyat gelişti; mimari, hat, minyatür ve tezhip gibi İslami sanatlar ortaya çıktı. **Harezm, Buhara, Taşkent ve Semerkant** gibi merkezler; eğitim, bilim ve sanat merkezleri hâline gelmiştir.	Estetik anlayış, kahramanlık teması ve süsleme geleneği sürdü.	Kültür ve sanat alanında yazılı kültüre geçilmiş, sanat İslami etkilerle süslemeci ve sembolik bir nitelik kazanmıştır. Bilim, kültür ve sanat faaliyetleri şehir merkezlerinde kurumsallaşmış, medeniyet şehirleşme ve eğitim temelli gelişmiştir. **Eski Türk motifleri** İslam sanat anlayışıyla birleşerek sentez bir estetik oluşturmuştur.	İslamiyet'in kabul edilmesi ve Yakın Doğu coğrafyasında farklı kültürlerle temas edilmesi.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Cülus:	Hükümdarın tahta çıkması
Gazâ anlayışı:	Türklerin fetihlerini dinî bir amaçla ilişkilendirmeleri
İkta sistemi:	Devletin asker ve memurlara maaş yerine toprak geliri vermesi sistemi
İskân politikası:	Fethedilen yerlere Türk nüfusun yerleştirilmesi uygulaması
İslami meşruiyet:	Hükümdarın ülkeyi yönetme hakkını ve otoritesini İslam dininin emirlerine dayandırarak halk nezdinde yasal ve kabul edilebilir kılması
Kut:	Hükümdarlık yetkisinin Tanrı tarafından verildiğine inanılması
Kurultay:	Türk devletlerinde devlet işlerinin görüşüldüğü danışma meclisi
Kut anlayışı:	Hükümdarlık yetkisinin Tanrı tarafından verildiğine inanılması
Manevi unsur:	İnanç, moral ve değerler gibi maddi olmayan etkenler
Ordu-millet anlayışı:	Türklerde toplumun büyük bölümünün askerlik yapabilecek durumda olması
Sancak:	Askerî birlikleri veya devleti temsil eden kutsal bayrak
Stratejik konum:	Bir bölgenin askerî, ticari veya siyasi açıdan önemli bir yerde bulunması
Töre:	Türk toplumunda yazısız olarak uygulanan hukuk kuralları
Tuğ:	Osmanlı'da hâkimiyet ve rütbe belirtmek için ucuna at kuyruğu takılan mızrak
Turan taktiği:	Türklerin sahte geri çekilme yaparak düşmanı çepeçevre kuşatma yöntemi
Veraset Sistemi:	Bir hükümdar öldüğünde yerine kimin geçeceğinin belirlendiği kural veya sisteme denir
Yurt tutma:	Bir bölgenin kalıcı olarak vatan hâline getirilmesi

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A'ya göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Eski Türklerde devletin başında "han, hakan, kağan, şanyü, idikut" gibi ünvanlar kullanan hükümdarlar bulunurdu. Hükümdarlık sembolleri; taht, tuğ, sancak, otağ ve kılıç gibi güç ve egemenliği temsil eden unsurlardan oluşurdu. Hükümdarın başlıca görevleri; ülkeyi ve milleti korumak, adaleti sağlamak, töreyi uygulamak ve halkın refahını temin etmekti. Hükümdar; gerektiğinde ordu sevk eder, anlaşmalar yapar ve yasa koyardı. Kurultay, kağanın başkanlığında toplanan devlet meclisiydi. Bu mecliste boy beyleri ve devletin ileri gelenleri yer alırdı. Kurultay; savaş ve barış kararlarını görüşür, yeni kağanı seçer ve devletin töreye uygun şekilde yönetilip yönetilmediğini denetlerdi. Türk devletlerinde adaletin ve toplumsal düzenin temelini töre oluştururdu. Töre; yazılı olmayan ancak herkesin uymakla yükümlü olduğu gelenek, yasa ve ahlaki kurallar bütünüdür.

Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra kurulan Karahanlılar, Gazneliler ve Büyük Selçuklular gibi devletlerde eski Türk devlet geleneği İslamiyet'in etkisiyle birleşerek yeni bir yönetim anlayışı ortaya çıkmıştır. Hükümdar, tıpkı İslamiyet öncesi dönemde olduğu gibi devletin başıydı. Hükümdarlık sembolleri arasında taht, tuğ, sancak, otağ ve kılıç gibi unsurların yanı sıra hutbe okutmak gibi İslami unsurlar da yer almıştır. Bu dönemde hükümdarın görevleri: Adaleti sağlamak, devleti korumak, orduya komuta etmek, vergileri toplatmak, halkın refahını gözetmek ve İslamiyet'i yaymak şeklinde belirlenmiştir. Devletin hukuk sistemi iki temel kaynaktan oluşmaktaydı; şeri hukuk (İslam dinine dayalı hukuk) ve örfî hukuk (eski Türk töresine dayanan hukuk). Devlet işlerinde hükümdara yardımcı olan en yüksek yönetim organı Divan-ı Âlâ (Büyük Divan) idi ve bu divan, çeşitli alt divanlardan oluşmaktaydı.

1. **Kaynak A'ya göre İslamiyet'in kabulü ile devlet idaresi ve hükümdarlık anlayışında ne gibi değişiklikler olmuştur?**

.....

.....

2. **Kaynak A'ya göre geçmişteki hükümdarlık sembolleri (sancak, hutbe, para vb.) ile günümüz devlet sembolleri (bayrak, millî marş, para birimi vb.) arasında ne tür bir anlam ve işlev benzerliği buluyorsunuz? Sizce bu tür semboller, bir toplumun birlik duygusunu ve yönetimin meşruiyetini nasıl pekiştirir? Açıklayınız.**

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Devlet yönetiminde İslam hukukuna (**şeri hukuk**) dayalı kurallar uygulanmaya başlanmış, bunun yanında **örfi hukuk** da varlığını sürdürmüştür. İslamiyet öncesi dönemde kullanılan **tuğ**, **sancak** ve **taht** gibi hükümdarlık sembolleri korunmuş; İslamiyet'in kabulüyle birlikte **hutbe okutmak** gibi **İslami meşruiyet unsurları** da bunlara eklenmiştir. Hükümdarın görevleri arasına İslamiyet'i korumak ve yaymak da dâhil edilmiştir. Devlet teşkilatında ise **kurultayın** yerini **Divan-ı Âlâ** ve ona bağlı alt divanlar almış, böylece bürokratik yapı güçlenmiştir.

2 Geçmişte sancağın, günümüzde bayrağın; geçmişte hutbenin, günümüzde millî marşın; geçmişte hükümdar adına basılan paranın, günümüzde Merkez Bankası tarafından basılan paranın temel işlevi aynıdır: Devletin varlığını, gücünü ve bağımsızlığını simgelemek. Bu semboller, halkın devlete bağlılığını güçlendirir, yönetimin meşruiyetini pekiştirir ve ortak kimlik bilincini canlı tutar.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Türkistan'dan Türkiye'ye Türklerde devlet ve ordu teşkilatlarına ait kavramları, aşağıdaki kavram haritasında belirtilen boşluklara doğru biçimde yerleştiriniz.

Konu ile İlgili Kavramlar						
Kut	Atabey	Divan-ı İstîfâ	Gulam	Emirü'l Ümera	Muhtesip	Kadı
Hakan	Otağ	Reisü'l Bahr	Berid	Kadıleşker	Emir-i Dad	Çetr

TÜRKİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE TÜRKLERDE DEVLET VE ORDU TEŞKİLATLARI

YÖNETİM

- Devlet yönetme yetkisinin Tanrı tarafından hükümdar ailesine verildiği inanışına ..... inancı denirdi.
- Karahanlılarda kağan yerine ..... ünvanı kullanılmıştır.
- Türk-İslam devletlerinde devlet yönetim merkezine Divan denirdi.
- Hükümdarın halkla ve devlet adamlarıyla irtibatını sağlayan görevliye Hacib denirdi.
- Selçuklularda meliklerin eğitimcilerine ..... denirdi.
- Hükümdarların yönetim çadırına ..... denirdi.
- Mali işlerden ..... sorumluydu.

- Türk-İslam devletlerinde posta teşkilatına ..... denirdi.
- Türk-İslam devletlerinde çarşı ve pazardan sorumlu yönetciye ..... denirdi.
- Türk-İslam devletlerinde hükümdar soyundan olmayan valilere Şıhne adı verilirdi.
- Türk-İslam devletlerinde eyalatlerdeki ordu komutanlarına Subaşı denirdi.
- Türk devletlerinde hükümdarlık sembolleri arasında yer alan şemsiyeye .....denirdi.

HUKUK

- Türk-İslam devletlerinde....., şer'î (İslam hukukuna dayalı) davalara bakan ve adaletin uygulanmasından sorumlu olan yargıçtır.
- Türk-İslam hukukunda örfi hukukun başında ..... bulunurdu.
- Türk-İslam devletlerinde askerî davalara ..... bakardı.
- Selçuklularda sultanın başkanlık ettiği yüksek mahkemeye Divan-ı Mezalim denirdi.
- Türk-İslam devletlerinde başkadıya Kadi'lkudat denirdi.

ORDU

- Türk-İslam devletlerinde genellikle savaş esirlerinden yetiştirilen ve devlet hizmetinde görev alan askerî sınıfa ..... denirdi.
- Selçuklularda, kendilerine gelir getiren toprakların (ikta) işletilmesi karşılığında yetiştirilen askerlere İkta Askerleri denirdi.
- Türkiye Selçuklu ordusunun başkomutanına ..... denirdi.
- Türk-İslam devletlerinde donanma komutanına ..... denirdi.
- Selçuklularda sarayı korumakla görevli birliklere Gulaman-ı Saray denirdi.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

TÜRKİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE TÜRKLERDE DEVLET VE ORDU TEŞKİLATLARI

YÖNETİM

- Devlet yönetme yetkisinin Tanrı tarafından hükümdar ailesine verildiği inanışına **Kut** inancı denirdi.
- Karahanlılarda Kağan yerine **Hakan** ünvanı kullanılmıştır.
- Türk-İslam devletlerinde devlet yönetim merkezine Divan denirdi.
- Hükümdarın halkla ve devlet adamlarıyla irtibatını sağlayan görevliye Hacib denirdi.
- Selçuklularda meliklerin eğitimcilerine **Atabey** denirdi.
- Hükümdarların yönetim çadırına **Otağ** denirdi.
- Mali işlerden **Divan-ı İstîfâ** sorumluydu.
- Türk-İslam devletlerinde posta teşkilatına **Berid** denirdi.
- Türk-İslam devletlerinde çarşı ve pazardan sorumlu yönetciye **Muhtesip** denirdi.
- Türk-İslam devletlerinde hükümdar soyundan olmayan valilere Şıhne adı verilirdi.
- Türk-İslam devletlerinde eyalatlerdeki ordu komutanlarına Subaşı denirdi.
- Türk devletlerinde hükümdarlık sembolleri arasında yer alan şemsiyeye **Çetr** denirdi.

HUKUK

- Türk-İslam devletlerinde **Kadı**, şer'î (İslam hukukuna dayalı) davalara bakan ve adaletin uygulanmasından sorumlu olan yargıçtır.
- Türk-İslam hukukunda örfi hukukun başında **Emir-i Dad** bulunurdu.
- Türk-İslam devletlerinde askerî davalara **Kadıleşker** bakardı.
- Selçuklularda sultanın başkanlık ettiği yüksek mahkemeye Divan-ı Mezalim denirdi.
- Türk-İslam devletlerinde başkadıya Kadi'lkudat denridi.

ORDU

- Türk-İslam devletlerinde genellikle savaş esirlerinden yetiştirilen ve devlet hizmetinde görev alan askerî sınıfa **Gulam** denirdi.
- Selçuklularda, kendilerine gelir getiren toprakların (ikta) işletilmesi karşılığında yetiştirilen askerlere İkta Askerleri denirdi.
- Türkiye Selçuklu ordusunun başkomutanına **Emirü'l Ümera** denirdi.
- Türk-İslam devletlerinde donanma komutanına **Reis'ül Bahr** denirdi.
- Selçuklularda sarayı korumakla görevli birlikllere Gulaman-ı Saray denirdi.

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

İslamiyet Öncesi Dönemde Hun, Göktürk ve Uygur Devletlerinde Hâkimiyet Anlayışı

Kut, eski Türk devlet geleneğinde Gök Tanrı (Kök Tengri) tarafından hükümdara ve onun soyuna bahşedildiğine inanılan, devlet yönetme yetkisini ve meşruiyetini ifade eden kutsal bir haktır. İlk Türk devleti olan Asya Hun Devleti hükümdarı Mete Han, MÖ 176'da Çin imparatoruna gönderdiği mektupta kendisini "Gök Tanrı tarafından tahta çıkarılmış Hunların büyük Şanyü'sü" olarak tanımlamıştır. Benzer biçimde, Orhun Yazıtları'nda Bilge Kağan, "Tanrı irade ettiği için kut'um olduğu için kağan oldum." ifadesini kullanmıştır. Uygur Devleti'nde de aynı anlayış sürmüş; Karabalsagun Yazıtı'nda Bögü Kağan'ın ünvanı "Tengride kut bulmış" (Tanrı'da kut bulmuş) şeklinde geçmiştir. Kut'un hanedanın tüm erkek üyeleri üzerinde bulunduğuna inanılması, "Kut bana değil hanedanımıza verilmiştir." anlayışını doğurmuştur. Taht üzerindeki bu hak anlayışı, her hükümdarın oğullarına da tahtta hak tanıyan bir veraset sistemini ortaya çıkarmıştır. Sistemin yapısı gereği taht; babadan oğula (dikey veraset), kardeşten kardeşe veya amcadan yeğene (yatay ve çapraz veraset) geçebilmekteydi. Bu durum, uzun vadede hanedan üyeleri arasında da taht mücadelelerinin yaşanmasına neden olmuştur. Hükümdarın başarısız olduğu ya da töreye uygun davranmadığı durumlarda ise kurultayın (meclis) devreye girdiği ve töreye göre hükümdarın tahttan indirilmesine karar verdiği durumlar da olmuştur.

KAYNAK B

İlk Türk İslam Devletlerinde Karahanlı, Gazneli, Büyük Selçuklu ve Türkiye Selçuklu Devletlerinde Hâkimiyet Anlayışı

Karahanlılar Dönemi'nde ideal hükümdar tipi, Türklerin erdem olarak kabul ettikleri yüksek ahlaki değerleri ve üstün vasıfları şahsında toplayan kişi olarak görülmüştür. Bu erdemlerin hükümdara Tanrı'nın ilahi bir lütfu olarak verildiğine inanılmıştır. Bu nedenle, hükümdarın kut'a (ilahi yönetme yetkisine) sahip olmasının devamı, bu erdemlere sadece sahip olmakla değil aynı zamanda onların gerektirdiği şekilde davranmakla mümkün olmuştur. Karahanlı Devleti, yönetim bakımından iki bölüme ayrılmış ve her iki bölüm hanedanın üyeleri tarafından idare edilmiştir. Hanedanın her şehzadesi yönetimde hak sahibi kabul edilmiştir. Bu anlayış Gazneliler, Büyük Selçuklular ve Türkiye Selçukluları dönemlerinde de sürdürülmüş ancak ülkenin hanedan üyeleri arasında ikiye bölünmesi uygulamasına son verilmiştir.

1. **Kaynak A'dan yola çıkarak, İslamiyet öncesi dönemde Türkistan'da ortaya çıkan hâkimiyet anlayışını gösteren bir zihin haritası oluşturunuz.** (Zihin haritasında "Gök Tanrı", "kut", "töre", "kurultay", "veraset", "hakan/kağan", "hanedan, "il" gibi kavramlara yer verebilirsiniz.)

.....

.....

.....

2. Kaynak A'da Göktürk Devleti'nde kurultayda, töreye uymadığı düşünülen bir kağanın tahttan indirilmesi gündeme gelmiştir. **Siz bir kurultay üyesi olsaydınız, hangi gerekçelerle kağanın tahttan indirilmesini ya da görevde kalmasını savunurdunuz?**

.....

.....

.....

3. **İslamiyet öncesi ve sonrası Türk devletlerindeki hâkimiyet anlayışlarını metinlere göre karşılaştırdığınızda, sizce en belirgin süreklilik ve değişim unsurları nelerdir?**

.....

.....

.....

4. **Sizce Selçukluların ikili devlet anlayışı uygulamasına son vermelerinin nedenleri neler olabilir?**

.....

.....

.....

5. **Günümüzde modern devlet anlayışında meşruiyet hangi temellere dayanmaktadır?**

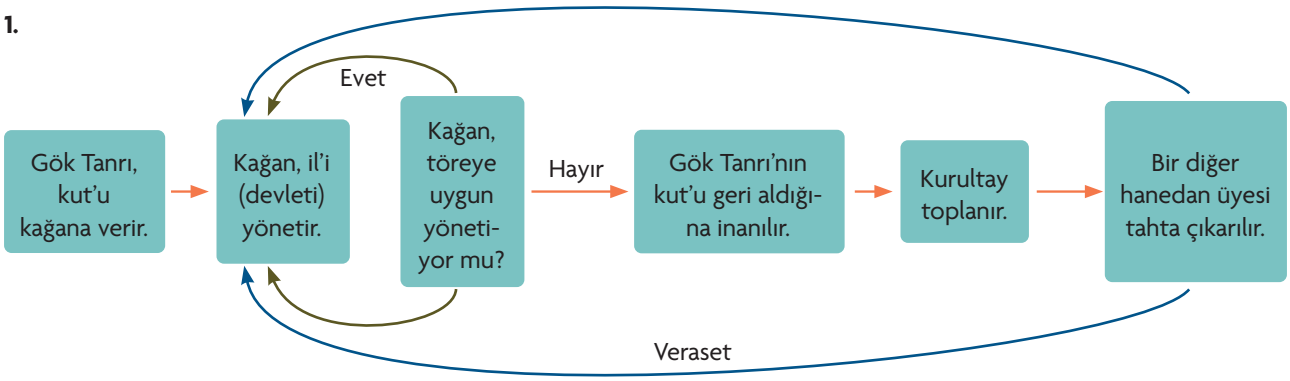
.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1.

2. **Aşağıdaki nedenlerden dolayı kağanın tahttan indirilmesini savunurdum:**

- Töreye uygun davranmıyorsa devlet düzeni bozulur.
- Halkın refahı ve devletin bekası, kağanın kişisel çıkarlarından önce gelir.
- Kurultay, halkın ve beylerin sesidir; bu nedenle töreye göre hareket etmelidir.

Aşağıdaki nedenlerden dolayı kağanın görevde kalmasını savunurdum:

- Kağanın hatası geçici ve telafi edilebilirse devlette istikrar için taht değişimi yerine reformların yapılması tercih edil-melidir.
- Savaş vb. dış tehditler varsa kağanın değişmesi devleti zayıflatabilir.

3.

4. Ülkenin hanedan arasında **doğu-batı** şeklinde ikiye ayrılarak yönetilmesi, Göktürk ve Karahanlı devletlerinde iç çekişmelere ve devletin doğu-batı olmak üzere ikiye bölünmesine neden olmuştur. Geniş bir coğrafyada hâkimiyet kuran Büyük Selçuklular; güçlü bir merkezî yönetim kurmak, ülke bütünlüğünü korumak için **ikili yönetim anlayışı**nı tercih etmemiş olabilir.

5. Modern devletlerde **meşruiyet** (**egemenliğin kaynağı**), **milli iradeye** dayanır. Halkın seçimi, hukuk devleti ve anayasa, yönetimin meşruiyet kaynağını oluşturur. Hükûmetler seçimle iş başına gelir ve görevlerini halk adına, yasalar çerçevesinde yürütür. Bu anlayış, "**Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.**" ilkesiyle ifade edilir.

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki karşılaştırma tablosunun sol sütununda Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetim ve ordu yapısına ilişkin özellikler verilmiştir. Tabloyu tamamlamak için Türkiye Selçuklu Devleti'ne ait boş bırakılan yere karşılık gelen bilgileri uygun biçimde doldurunuz.

Büyük Selçuklu Devleti (1040-1157)	Türkiye Selçuklu Devleti (1077-1308)
1040 Dandanakan Savaşı'nın sonucunda İran'ın Horasan bölgesinde bağımsız bir devlet olarak kurulmuştur.	
Oğuzların Kınık Boyu'na mensup Selçuk Bey'in soyundan gelen Tuğrul Bey, devletin resmî kurucusu olarak kabul edilir.	
Hükümdarlar sultan, es-sultanü'l-a'zâm ünvanlarını almıştır.	
Hükûmet işlerini yürüten Divan-ı A'lâ (Büyük Divan); Divan-ı Tuğra (İnşa), Divan-ı İstîfâ, Divan-ı Arz (Ceyş) ve Divan-ı İşrâf gibi alt divanlardan oluşmuştur.	
Zulme uğrayan veya yöneticilerden şikâyetçi olan kişilerin davalarına bakmak üzere sultanın başkanlık ettiği Divan-ı Mezâlim adlı yüksek mahkeme kurulmuştur.	
Hukuk sistemi, şeri ve örfi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Eyaletlerde şeri davalara bakmak üzere kadılar görevlendirilmiştir. Örfi hukuka ilişkin davalara emîr-i dâd adlı görevliler, ordu mensuplarının davalarına ise kadıasker-ler (kadıleşker/kazasker) bakmıştır.	
Taşra teşkilatını oluşturan eyaletler, merkeze bağlı hanedan üyeleri olan melikler ile askerî valiler olan şihne/şahneler tarafından yönetilmiştir. Meliklere rehberlik etmek üzere atabeyler görevlendirilmiştir.	
Ordunun asker kaynağı büyük ölçüde ikta ve gulam sistemleriyle sağlanmış, böylece dönemin en güçlü kara ordularından biri oluşturulmuştur.	

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Büyük Selçuklu Devleti (1040-1157)	Türkiye Selçuklu Devleti (1077-1308)
1040 Dandanakan Savaşı'ndan sonucunda İran'ın Horasan bölgesinde bağımsız bir devlet olarak kurulmuştur.	1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonraki süreçte, **1077 yılında İznik'te kurulmuştur**. Daha sonra devletin merkezi Konya'ya taşınmıştır.
Oğuzların Kınık Boyu'na mensup Selçuk Bey'in soyundan gelen Tuğrul Bey, devletin resmî kurucusu olarak kabul edilir.	Selçuklu hanedanına mensup Kutalmışoğlu **Süleyman Şah** devletin kurucusudur.
Hükümdarlar sultan, es-sultanü'l-a'zâm ünvanlarını almıştır.	Hükümdarlar; sultan, **sultanü'l-a'zam** gibi ünvanların yanı sıra **sultanu'l-berr ve'l-bahr** (kara ve denizin sultanı) ile Farsça'da "sultan" anlamına gelen **Keykubad, Keyhüsrev ve Keykavus** ünvanlarını da kullanmışlardır.
Hükümet işlerini yürüten Divan-ı A'lâ (Büyük Divan); Divan-ı Tuğra (İnşa), Divan-ı İstîfâ, Divan-ı Arz (Ceyş) ve Divan-ı İşrâf gibi alt divanlardan oluşmuştur.	**Divan teşkilatı**, Büyük Selçuklu divan teşkilatına benzer olmakla birlikte; hükümdarın başkentte bulunmadığı ya da hastalandığı durumlarda naib-i saltanat ile ikta arazilerinin kayıt işlemlerini yapan, menşur ve beratları hazırlayarak dağıtımını sağlayan pervaneci adı verilen görevliler büyük divana dahil edilmiştir.
Zulme uğrayan veya yöneticilerden şikâyetçi olan kişilerin davalarına bakmak üzere sultanın başkanlık ettiği Divan-ı Mezâlim adlı yüksek mahkeme kurulmuştur.	Benzer bir uygulama sürdürülmüştür.
Hukuk sistemi, şeri ve örfi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Eyaletlerde şeri davalara bakmak üzere kadılar görevlendirilmiştir. Örfi hukuka ilişkin davalara emîr-i dâd adlı görevliler, ordu mensuplarının davalarına ise kadıaskerler (kadıleşker/kazasker) bakmıştır.	Benzer bir uygulama sürdürülmüştür.
Taşra teşkilatını oluşturan eyaletler, merkeze bağlı hanedan üyeleri olan melikler ile askerî valiler olan şıhne/şahneler tarafından yönetilmiştir. Meliklere rehberlik etmek üzere atabeyler görevlendirilmiştir.	Benzer bir uygulama sürdürülmüş ancak **melik** ve **atabey**lerin yetkileri Büyük Selçuklulara göre daha sınırlı tutulmuştur.
Ordunun asker kaynağı büyük ölçüde ikta ve gulam sistemleriyle sağlanmış, böylece dönemin en güçlü kara ordularından biri oluşturulmuştur.	**İkta** ve **gulam** sistemlerinin uygulanmasına devam edilmiştir. Bunun yanı sıra Akdeniz ve Karadeniz'de donanmalar kurulmuş, donanma komutanına Reisü'l-Bahr veya Melikü's-Sevâhil ünvanı verilmiştir.

ETKİNLİK 4

Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetim yapısıyla ilgili kavramların yer aldığı yapılandırılmış gridi inceleyerek soruları cevaplayınız. Her sorunun cevabında birden fazla kavram olabilir.

1 Hükümdar	2 Divan-ı A'lâ	3 Emîr-i Alem	4 Atabey	5 Hâcibü'l-Hüccâb
6 Divan-ı Tuğra (İnşa)	7 Subaşı	8 Hâcib	9 Câmedar	10 Saray (Bârgâh)
11 Melik	12 Divan-ı Arz	13 Gulam	14 Emir-i Silah	15 Emîr-i Dâd
16 Şıhne / Şahne	17 Kâdılkudât	18 Divan-ı İşraf	19 Gulamhane	20 Emîr-i Âhur

1. **Kutucuklardan hangisi/hangileri adalet teşkilatını oluşturan yöneticilerdir?**

.....

2. **Kutucuklardan hangisi/hangileri devletin en yüksek otoritesini ifade eder?**

.....

3. **Kutucuklardan hangisi/hangileri eyaletlerin asayiş ve güvenliğinden sorumlu olarak idari ve askerî yetkilere sahiptir?**

.....

4. **Kutucuklardan hangisi/hangileri sarayda yetiştirilen köle kökenli askerleri ve onların yetiştirildiği yeri ifade eder?**

.....

5. **Kutucuklardan hangisi/hangileri hükümdarın erkek çocuklarını ve onları yetiştiren kişileri ifade eder?**

.....

6. **Kutucuklardan hangisi/hangileri yürütme yetkisini kullanan ve hükûmet görevini yerine getiren kurullardır?**

.....

7. **Kutucuklardan hangisi/hangileri devlet teşkilatında hükümdar ve vezirden sonra gelen en yetkili kişidir?**

.....

8. Kutucuklardan hangisi/hangileri sarayda yönetim işlerinin dışındaki hizmet alanlarında görevli kişilerdir?

.....

9. Kutucuklardan hangisi/hangileri hükümdarın ailesi ile birlikte yaşadığı ve devleti idare ettiği büyük yapıdır?

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

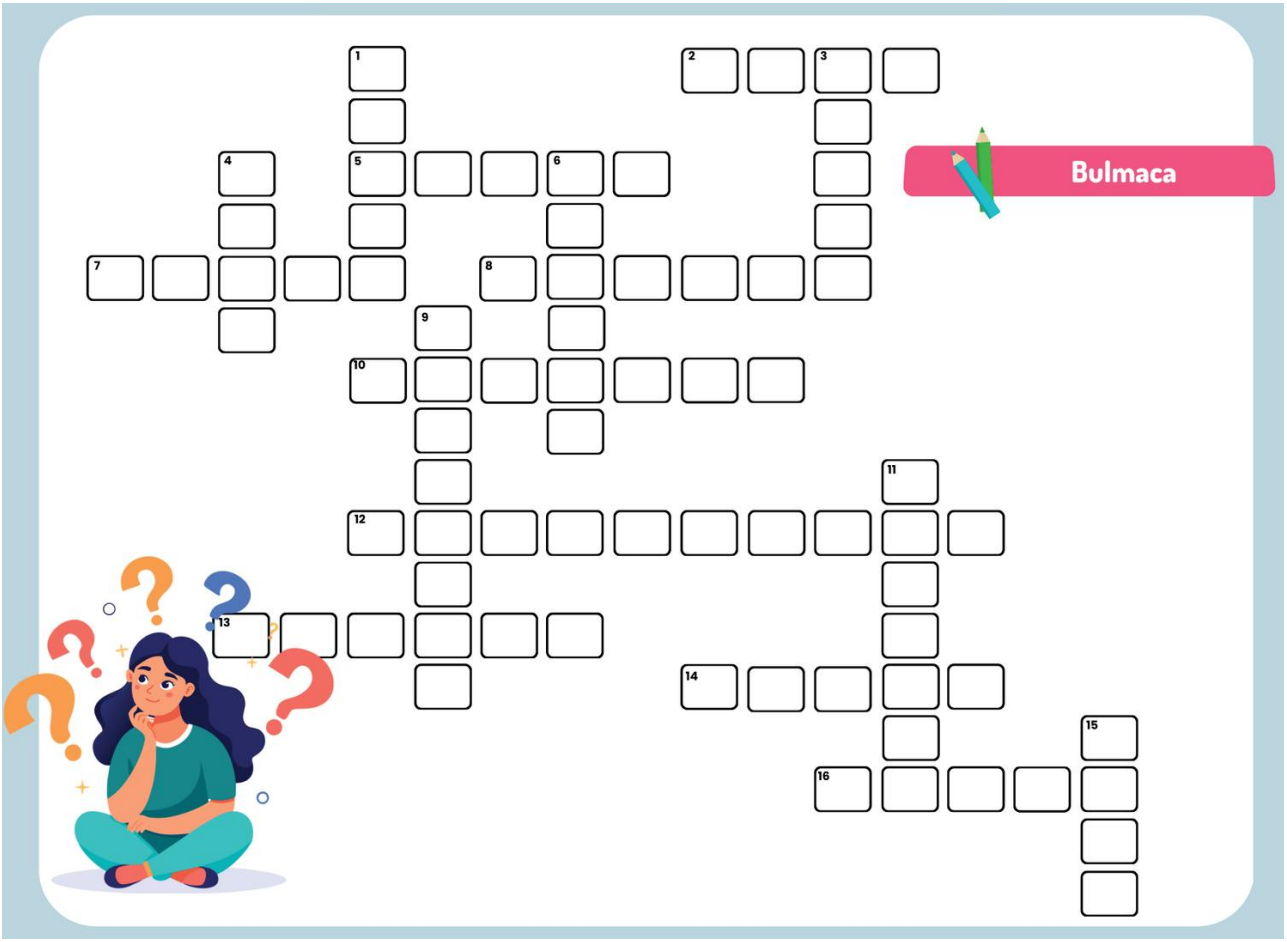
1.	15 (Emîr-i Dâd), 17 (Kâdılkudât) **Emîr-i Dâd**, Büyük Selçuklu Devleti'nde adalet işlerinden sorumlu olan ve devlet görevlilerinin yaptığı haksızlıkları araştırıp sultana bildiren önemli bir görevliydi. **Kâdılkudât** ise İslam devletlerinde tüm kadıların başı kabul edilen ve yargı teşkilatını denetleyen en yüksek yargı makamıydı.
2.	1. (Hükümdar) Büyük Selçuklu Devleti'nde **hükümdar**, devletin en yetkili yöneticisiydi ve ülkeyi yönetme gücünü Türk töresine ve İslam anlayışına göre kullanırdı; ayrıca orduya komuta eder, devlet görevlilerini atar ve ülkenin düzenini sağlamakla sorumluydu.
3.	7 (Subaşı), 16 (Şıhne / Şahne) Büyük Selçuklu Devleti'nde **Subaşı**, şehirlerin güvenliğinden ve askerî düzeninden sorumlu olan komutandı; **Şıhne** (**Şahne**) ise özellikle merkez tarafından görevlendirilen ve şehirlerde devlet otoritesini sağlayarak yönetimi denetleyen görevliydi.
4	13 (Gulam), 19 (Gulamhane) Büyük Selçuklu Devleti'nde **Gulam**, küçük yaşta saraya alınarak eğitilen ve devlet hizmetinde özellikle asker olarak görev yapan kişilere verilen addır; **Gulamhane** ise bu gulamların yetiştirildiği ve eğitim gördüğü saraya bağlı eğitim yeridir.
5	4 (Atabey), 11 (Melik) Büyük Selçuklu Devleti'nde **Atabey**, şehzadeleri eğitmek ve devlet yönetimini öğrenmelerine yardımcı olmak için görevlendirilen deneyimli devlet adamıdır; **Melik** ise sultan soyundan gelen ve genellikle eyaletleri yönetmek için görevlendirilen hükümdar çocuklarına verilen unvandır.
6	2 (Divan-ı A'lâ), 6 (Divan-ı Tuğra), 12 (Divan-ı Arz), 18 (Divan-ı İşraf) Büyük Selçuklu Devleti'nde **Divan-ı A'lâ**, devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı en yüksek yönetim kuruludur; **Divan-ı Tuğra**, devletin iç ve dış yazışmalarını hazırlayan divandır; **Divan-ı Arz**, ordunun ihtiyaçları ve askerî işlerle ilgilenen divandır; **Divan-ı İşraf** ise mali ve idari işleri denetleyen kontrol divanıdır.
7	5 (Hâcibü'l-Hüccâb) Büyük Selçuklu Devleti'nde **Hâcibü'l-Hüccâb**, saraydaki bütün hâciplerin başı olan ve sultan ile devlet görevlileri arasındaki görüşmeleri düzenleyen önemli bir saray görevlisidir.
8	3 (Emir-i Alem), 8 (Hâcip), 9, Câmedar, 14 (Emir-i Silah), 20 (Emir-i Ahur) Büyük Selçuklu Devleti'nde **Emir-i Âlem**, sultanın bayrak ve sancaklarından sorumlu olan saray görevlisidir; **Hâcip**, sarayda sultan ile görevliler arasındaki görüşmeleri düzenleyen görevliydi; **Câmedar**, sultanın kıyafetleri ve elbiseleriyle ilgilenen saray görevlisidir; **Emir-i Silah**, sultanın silahlarını korumak ve ordunun silah işlerini düzenlemekle görevliydi; **Emir-i Ahur** ise saray ahırlarından ve sultanın atlarından sorumlu olan görevlidir.
9	10 (Saray / Bârgâh) Büyük Selçuklu Devleti'nde **Saray** (**Bârgâh**), sultanın yaşadığı, devlet işlerini yürüttüğü ve önemli yönetim kararlarının alındığı yönetim merkezidir.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde, öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Bulmacada yer alan soruların cevaplarını ilgili kutucuklara yazınız.

YATAY

2. Büyük Selçuklu Devleti'nde adli işleri yürüten görevli

5. Halife, hükümdar ve devlet adamlarının ünvanlarını, lakaplarını taşıyan sırma işleme ve yazılarla süslenmiş elbise

7. İslam dininde özellikle cuma ve bayram namazlarında imam tarafından minberde yapılan etkileyici konuşma

8. Bir savunma silahı

10. Hükümdarın giyim kuşamından sorumlu görevli

12. 963–1187 yılları arasında siyasi varlığını sürdürmüş Türk-İslam devleti

13. Ordu komutanı

14. Savaş esirleri arasından seçilen, parayla satın alınan (Memlük), hediye ya da intikal yoluyla edinilen kişilerden oluşan askerî sınıf

16. Hükümdarın erkek çocuğu

DİKEY

1. Büyük Selçuklu Devleti'nde eyaletin yönetiminden sorumlu askerî vali

3. Türk İslam devletlerinde devlet işlerinin görüşüldüğü meclis

4. Gösterişli saltanat şemsiyesi

6. Hükümdar çocuklarının eğitiminden sorumlu öğretmen

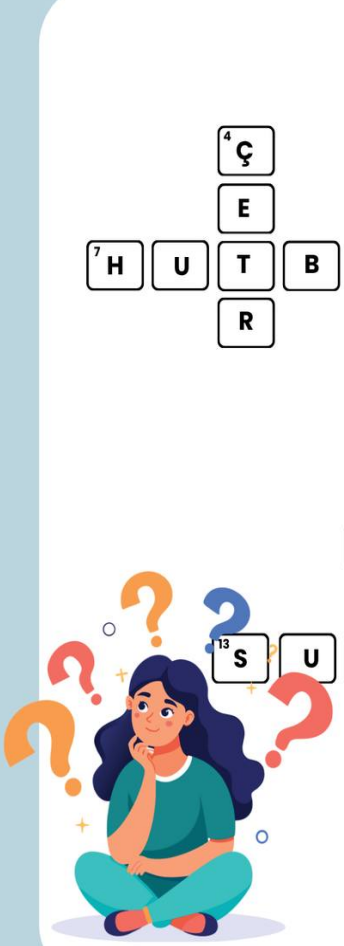
9. Saray mutfağından sorumlu görevli

11. İkta arazilerinin kayıt işlemlerini yürüten, menşur ve beratları hazırlayıp dağıtan görevli

15. Ülke topraklarının vergi gelirlerine göre sınıflandırılması ve her bölgenin askerî ve sivil görevlilere hizmetleri karşılığında maaş olarak verilmesi esasına dayalı toprak ve yönetim sistemi

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Bulmaca

ETKİNLİK 2

Bilgi kartları üzerindeki soruları cevaplandırınız.

Süleyman Şah'ın 1075 yılında İznik'i fethedip burayı merkez hâline getirmesiyle kurduğu devletin adı nedir?

1

İlk Türk devletlerinde "devlet" anlamına gelen "il" kelimesinin yerine İslamiyet'in kabulünden sonraki süreçte kullanılan kavram nedir?

2

İslam'ı korumak ve yaymak amacıyla gayrimüslimlere karşı yapılan savaşlara ne ad verilir?

3

Büyük Selçuklu Devleti'nde örfi hukuka ilişkin davalara kim bakardı?

4

İlk Türk devletlerinde siyasi, askerî, hukuki ve mali konularda kararların alındığı kurultayın yerini İslamiyet'in kabulünden sonra alan kurumun adı nedir?

5

Türklerin İslamiyet'e geçişini hızlandıran 751 tarihli savaşın adı nedir?

6

Büyük Selçuklu Devleti'nde sarayın mutfağından sorumlu olan görevli kimdir?

7

İslam inancında yalnızca fiziksel savaşla sınırlı olmayan, Allah rızası için yapılan maddi ve manevi tüm çabaları ifade eden kavram nedir?

8

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1	Türkiye Selçuklu Devleti	**2**	Mülk	**3**	Gaza	**4**	Emîr-i dâd
5	Divan	**6**	Talas Savaşı	**7**	Hansâlâr	**8**	Cihat

ETKİNLİK 3

Aşağıda dağınık halde verilen harfleri yeniden düzenleyerek **"Türkistan'dan Türkiye'ye Hükümdarlık Alametleri"** konusuna uygun kavramlar oluşturup bunları noktalı yerlere birer harf gelecek şekilde yazınız.

1 A T Ğ O
....

2 U Y R U L T A K
....

3 Ş E N R M U
....

4 R Y A S A
....

5 Ğ T U
....

6 T Z R I A
....

7 E U B H T
....

8 R A P A
....

9 R E Ç T
....

10 U K T
....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1	OTAĞ	6	TIRAZ
2	KURULTAY	7	HUTBE
3	MENŞUR	8	PARA
4	SARAY	9	ÇETR
5	TUĞ	10	KUT

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

Büyük Selçuklu Devleti'nde Yönetim ve Ordu

Büyük Selçuklu Devleti'nde merkezî otoritenin tek temsilcisi essultanü'l-a'zâm ünvanıyla anılan hükümdardı.

YÖNETİM

Devlet teşkilatının başındaki en büyük kurum **Divan-ı A'lâ** ya da **Divan-ı Saltanat** adı verilen büyük divandı. Divan-ı A'lâ'ya vezir başkanlık ederdi. Divan-ı A'lâ'ya bağlı çalışan alt divanlarda ise devletin mali, idari, askerî ve resmî yazışmaları yürütülürdü. Bu divanlar:

Divan-ı Tuğra (İnşa): İç ve dış yazışmalar

Divan-ı İstîfâ: Maliye

Divan-ı Arz (Ceyş): Askerî işler

Divan-ı İşrâf: İdari ve mali işleri teftiş

ADALET

Sultan, en büyük yargıç sıfatıyla adalet teşkilatının başında bulunurdu. Zulme uğrayan ve memurlardan şikâyetçi olan kişilerin davaları, sultanın başkanlık ettiği **Divan-ı Mezâlim** adlı yüksek mahkemede görüşülürdü. Hukuk sistemi, **şeri** ve **örfi** olmak üzere ikiye ayrılırdı. Kadıların şeri hukuka göre yaptığı yargılamalar tamamen dinî hükümlere dayandırılır, kadıların başındaki kişilere de **kâdılkudât** adı verilirdi. Örfi hukukta ise geleneğe bağlı olan ve şeri hukukun dışında kalan konular ele alınırdı. Örfi hukuka ilişkin davaları **emîr-i dâd** adlı görevliler, ordu mensuplarının davalarını ise **kadı askerler** (kadıleşker/kazasker) karara bağlardı.

ORDU

Devletin kuruluş sürecinde **Türkmen** birlikleri önemli rol oynadı.
Devletin yerleşik düzene geçip kurumsallaşmasıyla birlikte Türkmenlerin yerini **gulam** sisteminde yetiştirilen Türkler ve diğer kavimlere mensup kişiler aldı. Büyük Selçuklu Dönemi'nde İslam devlet geleneğinin önemli unsurlarından biri olan **ikta** sistemi geliştirilerek uygulanmaya başlandı. Büyük Selçuklu askerleri savaşlarda ok, yay, kılıç, kalkan, gürz, topuz, nacak, mızrak, hançer gibi hafif silahlar; kale kuşatmalarında ise arrade (taş atan küçük mancınık) ve büyük mancınıklar kullandı.

TAŞRA TEŞKİLATI

Taşra, **eyalet** adı verilen bölgelere ayrılırdı. Bu eyaletleri **melik** adı verilen ve merkeze bağlı olan hanedan üyeleri ile **şıhne/şahne** adı verilen askerî valiler yönetirdi. Her vilayet için mülki idareden sorumlu bir **amîd** (sivil vali), mali işlere bakan bir âmil, adli işleri yürüten bir **kadı** ve güvenlikten sorumlu olan bir **subaşı/serleşker** görevlendirilirdi. Ayrıca **berid** adı verilen teşkilat da posta ve haberleşme faaliyetlerinden sorumluydu.

Göktürkler (552-745)

- Eli silah tutan herkes askerdir.
- **Ordu Millet**
- Ordu; on, yüz, bin, on bin kişilik gruplara ayrılır.
- **Onlu Sistem**
- Ordu komutanıdır.
- **Subaşı**
- Sahte ricat ve çembere almaya dayalı savaş taktiğidir.
- **Turan Taktiği**

Karahanlılar (840-1212)

- **Ordu Millet**
- **Turan (Hilal) Taktiği**
- **Kara Kuvvetleri**
  - Eyalet Ordusu
  - Türkmenler
  - Gönüllüler
  - Gulamlar
    - Hassa Ordusu
    - Saray Muhafızları
  - Genellikle savaş esirlerinden yetiştirilen askerlerdir.

Büyük Selçuklular (1040-1157)

- **Ordu Millet**
- **Turan (Hilal) Taktiği**
- Toprağa dayalı askerlerdir.
- **Kara Kuvvetleri**
  - İkta Askerleri (Sipahiler)
  - Türkmenler
  - Gönüllüler
  - Bağlı Devletlerin Kuvvetleri
  - Yardımcı Kuvvetler
  - Gulamlar
    - Gulaman-ı Saray
    - Hassa Ordusu

Gazneliler (963-1187)

- **Kara Kuvvetleri**
  - Eyalet Ordusu
  - Ücretli Askerler
  - Gönüllüler
  - Gulamlar
    - Guleman-ı Saray
    - Hassa Ordusu
- **Donanma (Deniz Kuvvetleri)**
  - İndus Nehri üzerinde bulundurulmuştur.
- **Ordu Millet**
- **Turan (Hilal) Taktiği**

Türkiye Selçukluları (1077-1248)

- **Kara Kuvvetleri**
  - İkta Askerleri (Sipahiler)
  - Türkmenler ve Uç (Serhat) Kuvvetleri
  - Bağlı Devletlerin Kuvvetleri
  - Gulamlar
    - Hassa Ordusu
    - Gulaman-ı Saray
  - Ücretli Askerler
  - Yardımcı Kuvvetler
- **Donanma**
  - Akdeniz ve Karadeniz'de bulundurulmuştur.
- **Ordu Millet**
- **Turan (Hilal) Taktiği**

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Kurultay: .....

.....

.....

İkta sistemi: .....

.....

.....

Töre: .....

.....

.....

Kut anlayışı: .....

.....

.....

Ordu-millet anlayışı: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Kurultay: Hazırlanıyorum, Etkinlik 1, Uygulayarak Öğreniyorum Etkinlik 2

İkta sistemi: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Töre: Hazırlanıyorum, Etkinlik 1, Uygulayarak Öğreniyorum Etkinlik 2

Kut anlayışı: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Ordu-millet anlayışı: Öğrendiklerim

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

TÜRKİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE UZANAN SÜREÇTE TÜRKLERİN SOSYAL YAŞAMLARI VE EKONOMİK FAALİYETLERİ

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartıyla Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları arasındaki ilişki hakkında çıkarım yapabileceksiniz.

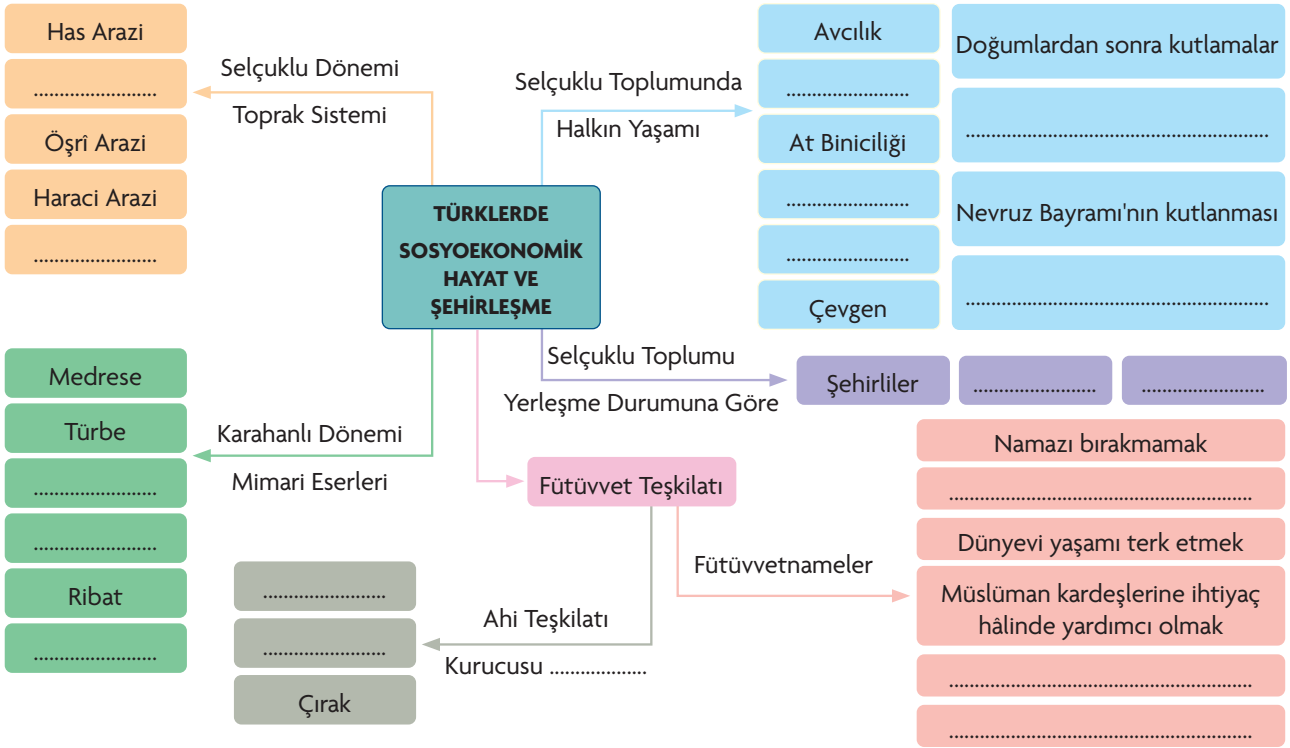
HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

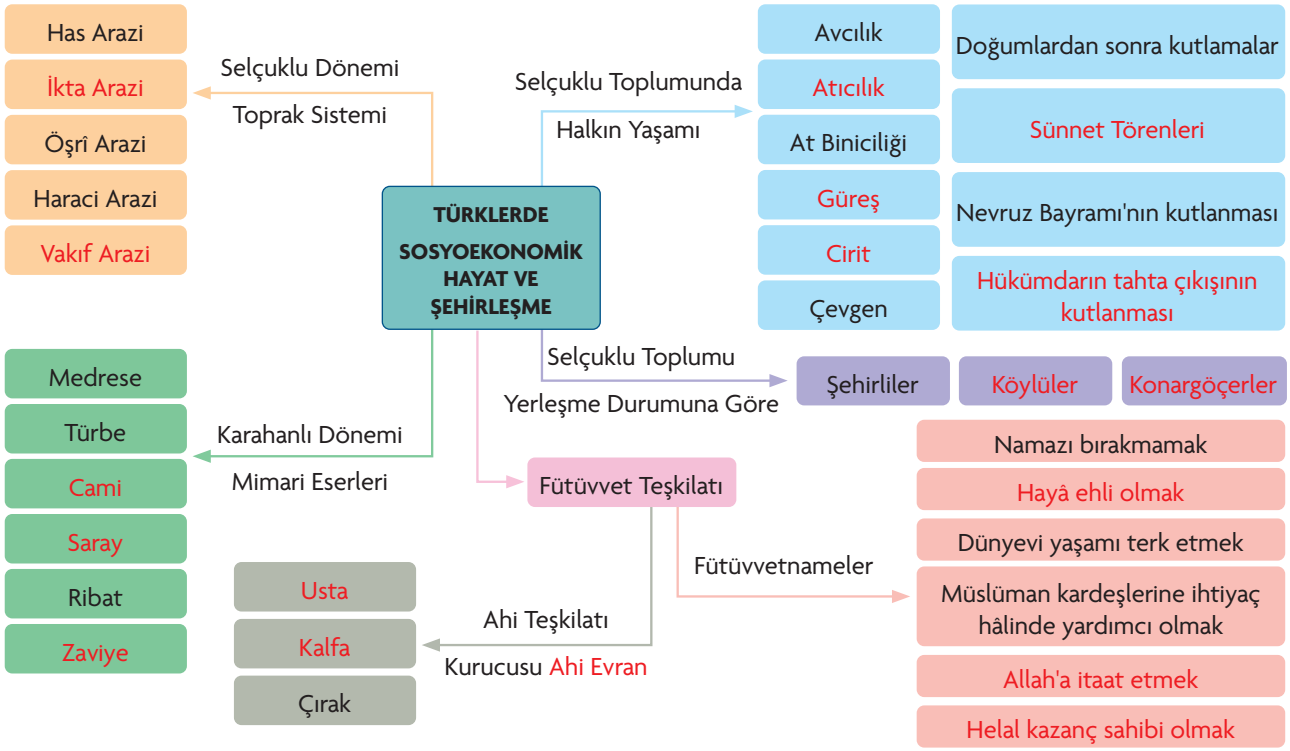
ETKİNLİK 1

Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışlarına ilişkin zihin haritası üzerindeki boşluklara aşağıda verilen kavramları doğru olarak yerleştiriniz.

Türkistan'dan Türkiye'ye Uzanan Süreçte Türklerin Sosyoekonomik Faaliyetleri ile Yerleşme ve Şehirleşme Anlayışlarıyla İlgili Kavramlar		
Ahi Evran	Allaha itaat etmek	Atıcılık
Cami	Cirit	Güreş
Hayâ ehli olmak	Helal kazanç sahibi olmak	Hükümdarın tahta çıkışının kutlanması
İkta Arazi	Kalfa	Köylüler
Konargöçerler	Saray	Vakıf Arazi
Sünnet törenleri	Usta	Zaviye

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Ağıl:	Hayvanların barındırıldığı kapalı veya yarı açık alan
Cirit:	Türklerin Türkistan'dan beri oynadığı, at üzerindeki sporcuların birbirlerine süngü veya değnek fırlatarak rakiplerini mağlup etmeye çalıştıkları geleneksel bir ata sporu
Çevgen:	Türklerin oynadığı, at üzerinde sopayla topa vurularak oynanan eski bir spor oyunu
Emlak:	Ev, bahçe gibi taşınmaz mal ve mülkler
Esnaf ahlakı:	Ticarette dürüstlük, kalite ve adalet gibi meslek kurallarına uygun davranış anlayışı
Fütüvvetname:	Fütüvvet teşkilatının (Ahiliğin) ilkelerini, kurallarını, giriş törenlerini ve ahlaki esaslarını yazılı hale getiren eserlere verilen isim. (esnafın el kitabı)
Haraci arazi:	Gayrimüslimlerden vergi alınan toprak türü
Has arazi:	Geliri doğrudan devlet yöneticilerine veya hükümdara ayrılan toprak
Haya ehli :	Utanma duygusuna sahip, ahlaklı ve edepli davranan kişi
Hıdırellez (Nevruz):	Baharın gelişini simgeleyen ve toplumda kutlanan geleneksel bayram
Kervansaray:	Ticaret yolları üzerinde kervanların (tüccarların) güvenli bir şekilde konaklaması, dinlenmesi ve ihtiyaçlarını karşılaması için devlet veya vakıflar tarafından yapılan büyük yapılar
Maveraünnehir:	Türkistan'da iki nehir arasındaki tarihî bölge adı
Mülk arazi:	Kişisel mülkiyete ait toprak
Namazgâh:	Açık alanda toplu namaz kılmak için ayrılmış ibadet yeri
Sosyokültürel kurum:	Toplumun kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan örgüt veya yapı
Sosyoekonomik hayat:	Toplumun ekonomik faaliyetleri ile sosyal yaşamının bütünü
Sentezlemek (kültürel sentez):	Farklı kültürleri birleştirerek yeni bir yapı oluşturmak
Tekke:	Tasavvuf eğitimi verilen ve dervişlerin yaşadığı dinî yapı
Yaylak:	Hayvancılık için yaz aylarında kullanılan yüksek ve serin otlak

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A, B, C ve D'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Görsel 1: Büyük Selçuklu Sultanı III. Tuğrul Han Dönemi'ndeki toplumsal hayatı tasvir eden bir duvar bezemesi (XII. yüzyıl sonu)

KAYNAK B

Görsel 2: At üzerinde tasvir edilen Selçuklu kadınları

KAYNAK C

Görsel 3: Üzerinde çevgen oyununun tasvir edildiği pirinçten yapılmış bir kap

KAYNAK D

Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'nde şehirleşme hem siyasi hem de ekonomik açıdan önemli bir rol oynamıştır. Başkentler ve önemli ticaret yolları üzerindeki şehirler; kaleler, medreseler, hanlar ve kervansaraylarla donatılarak hem güvenli hem de canlı merkezler hâline getirilmiştir. Şehirler, ticaretin gelişmesiyle birlikte ekonomik canlılık kazanmış; zanaatkârlar ve tüccarlar farklı bölgelerden gelen malları üretip satabilmişlerdir. Bu dönemde tarımın gelişmesi ve sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması, kırsal alanlarla şehirler arasındaki ekonomik bağlantıyı güçlendirmiştir. Sosyal yaşamda ise medreseler ve camiler, eğitim ve kültürel faaliyetlerin merkezi olarak öne çıkmış; şehirler hem ekonomik hem de kültürel birer merkez olarak toplumun gelişiminde belirleyici olmuştur. Bu yapı, Büyük Selçuklu şehirlerinin sadece askerî veya idari merkezler değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal kalkınmanın odak noktaları olduğunu göstermektedir.

1. **Kaynak A, B, C ve D'den yola çıkarak Büyük Selçuklu Dönemi'nde Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile şehirleşme anlayışları arasındaki ilişkiyi nasıl açıklarsınız? Yazınız.**

.....

.....

.....

2. Büyük Selçuklu Devleti, İpek Yolu gibi ticaret yollarından faydalanmış ve bu yollar üzerine kervansaraylar inşa ederek ticareti geliştirmeye çalışmıştır. **Günümüzdeki küresel ticaret yolları nelerdir? Sizce fiber optik kablo hatları veya uydu ağları günümüzün "kervansarayları" olarak düşünülebilir mi? Gerekçeleriyle açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'nde şehirleşme, doğrudan sosyoekonomik faaliyetlerle bağlantılıdır. Metinde belirtildiği gibi **şehirler kaleler**, **medreseler**, **hanlar** ve **kervansaraylar**la donatılmıştır; bu yapılar hem güvenliği sağlamış hem de ticaret ve üretimi teşvik etmiştir. Ticaret yolları üzerindeki şehirler, farklı bölgelerden gelen malların alınıp satıldığı ekonomik merkezler olarak işlev görmüştür. **Zanaatkârlar** ve **tüccarlar**, şehirlerde ürettikleri veya ticaretini yaptıkları ürünlerle ekonomik canlılığı artırmış; tarımın gelişmesi ve sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması kırsal alanlarla şehirler arasındaki ekonomik bağı güçlendirmiştir. Bu durum, şehirleşme anlayışının yalnızca askerî veya idari amaç taşımadığını aynı zamanda **ekonomik üretim** ve **sosyal yaşam**ı merkezine alan bir yaklaşım olduğunu gösterir. Türkler, göçebe kökenlerinden gelen esnek toplumsal yapılarını şehirlerde de sürdürebilmiş; şehirleri hem üretim ve ticaretin hem de eğitim ve kültürel faaliyetlerin merkezi olarak tasarlamışlardır. Görsellerde yer alan süsleme örneklerindeki tasvirler ve duvar kabartması **kadınların toplum hayatındaki önemi**ni göstermesi yanında bütünleşmiş toplum hayatını somut olarak ortaya koymaktadır. Ayrıca şehirler, sosyoekonomik faaliyetlerin desteklendiği ve toplumsal hayatın geliştiği merkezler olmuştur.

2. Günümüzdeki küresel ticaret yolları; deniz taşımacılığı, hava yolları, kara yolları ve dijital veri ağlarıdır. Malların ve bilginin hızlı dolaşımını sağlayan bu ağlar, geçmişin ticaret yolları gibi küresel ekonomiyi birbirine bağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, fiber optik kablolar ve uydu ağları da bilgi ve iletişimi taşıyarak günümüzün "**kervansaraylar**ı" olarak görülebilir.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda I. sütunda yer alan açıklamaları II. sütundaki kavramlarla eşleştiriniz.

	I. SÜTUN		II. SÜTUN	
1	Hastaların tedavi edildiği sağlık kurumudur.	.....	Ribat	A
2	Selçuklu sınırları içinde yaşayan gayrimüslimlerin ellerinde bulunan topraklardır.	.....	Şifahane	B
3	Genellikle şehirlerde yılın belli dönemlerinde kurulan, çeşitli geleneksel özellikleri yanında sergi özelliği de taşıyan büyük pazardır.	.....	Has Arazi	C
4	İslamiyet'in ilk dönemlerinde askerî amaçlı inşa edilen ve XI. yüzyıldan sonra işlev değiştirerek ticari konaklama amacıyla kullanılan mimari yapıdır.	.....	Panayır	D
5	Toplum yararına kullanılmak üzere gelirleri belirli amaçlara tahsis edilen mal veya mülktür.	.....	İkta Sistemi	E
6	Bir şeyhin yönetiminde tasavvuf eğitiminin verildiği büyük dergâhtır.	.....	Haraci Arazi	F
7	Mülkiyeti devlete ait olan topraklardan elde edilen vergi ve gelirlerin, askerî ve sivil devlet görevlilerine maaş veya hizmet karşılığı olarak verilmesidir.	.....	Tekke	G
			Vakıf	H

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. B	2. F	3. D	4. A	5. H	6. G	7. E

Has Arazi: Selçuklularda doğrudan sultana veya yüksek devlet görevlilerine ayrılmış, gelirleri kişisel harcamalar ve devlet ihtiyaçları için kullanılan topraklardır.

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki metinde kırmızı renkle belirtilen kavram ya da isimlerden konu akışı içerisinde yanlış olanların üstünü çizerek doğrularını yazınız.

TÜRKLERDE SOSYOEKONOMİK HAYAT VE ŞEHİRLEŞME

Türk İslâm devletlerinde ev, bahçe, ağıl gibi emlak özel mülke dâhil ise de tarım arazisi ve ormanlar Bozkır İli'ndeki otlak ve yaylaklar ise devletin malı idi. Ülke arazisi; has, **paşmaklık**, haraci, mülk, vakıf olmak üzere beşe ayrılmıştı.

Türklerde sosyal hayatta komşuluk ilişkilerine büyük önem verilir, hayatın her alanında yardımlaşma ve dayanışma ruhu canlı tutulurdu. Halk dinî bayramları, baharın müjdecisi olan **Hıdırellez** Bayramı'nı ve hükümdarın tahta çıkışını büyük bir coşkuyla kutlardı. Ayrıca avcılık, atıcılık, at biniciliği, güreş, cirit gibi sportif faaliyetler düzenlenir, **polo** oyunu oynanır ve yarışlar yapılırdı.

Selçukluların 1040'ta kazandığı **Pasinler** Zaferi'nden sonra birçok Türk aile Horasan bölgesine göç ederek buralarda yurtlar edindi. Türkistan'dan göç eden Türkler, yerleştikleri bölgelerde yaşayan toplumlarla etkileşim içine girerek kendi kültürlerini Horasan, Maveraünnehir, İran ve Irak coğrafyalarında yaşanmakta olan İslam kültürüyle sentezledi. Böylece Karahanlılar Türkistan'da, Selçuklular ise hem Türkistan hem de **Balkanlarda** Türk İslam medeniyeti olarak adlandırılan yeni ve özgün bir kent kültürü meydana getirdi.

Türkler Anadolu coğrafyasına göç etmelerinden itibaren **Uygurlar** ve Türkiye Selçukluları dönemlerinde kendilerine özgü geliştirdikleri sosyokültürel kurumlarıyla Anadolu Türk kültürünü oluşturmuşlardır. Bu kurumlarla birlikte Türklerin Anadolu'da yeni yerleşme tarzları oluşmuş, şehirlerin fiziki yapısı, Türk geleneğine göre yeniden şekillenmiştir. Bu yönüyle şahısların, mülkiyetlerindeki mal varlıklarını şahsi tasarruflarından çıkartıp kamunun yararına sunulmak üzere hayır kurumlarına tahsis etmeleriyle ortaya çıkan **tekke, zaviye** müesseseleri çok önemlidir.

Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra ibadethane ihtiyacını karşılamak için **türbeler** yapıldı ve bazı kiliseler camiye çevrildi. Şehir dışında ve ticaret yolları üzerinde namazgâhlar açıldı. Tekkeler, şifahaneler ve **saraylar** inşa edilerek halkın sosyal ve dinî ihtiyaçları karşılandı. Şehir merkezlerine veya şehre yakın yerlere kurulan **hanlar** yoluyla ölüye ve mezara saygı gösterme geleneği devam ettirildi. Kasaba ya da şehir merkezindeki bir caminin etrafında oluşturulan meydanlar da Türklerin sosyal faaliyetlerini gerçekleştirdikleri önemli mekânlar arasındaydı.

Selçuklular Dönemi'ndeki sosyoekonomik hayatın gelişmesinde Ahilik teşkilatı da önemli rol oynadı. Ahilik, Türkiye Selçukluları Dönemi'nde Anadolu'da kurulurken Abbasi Halifesi Nasır Lidinillah öncülüğünde ortaya çıkmış sosyoekonomik bir yapı olan **lonca** teşkilatı örnek alındı. Bu iki teşkilatın amaç ve yapılanma bakımından birçok ortak noktası vardı. Türkiye Selçukluları Dönemi'nin sosyolojik koşulları ve **Haçlı** istilasının yol açtığı sorunlar, Ahilik teşkilatının Anadolu'da kendine özgü millî ve dinî bir yapı olarak ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Bunun sonucunda Türkistan'dan Anadolu'ya gelen esnaf ve zanaatkârlar iş bulmak, **Sâsâni Devleti** ile rekabet etmek, ürettikleri malların kalitesini korumak, esnaf ahlakını iş hayatına hâkim kılmak gibi çeşitli amaçlarla **Şeyh Edebali** öncülüğünde teşkilatlandı.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

TÜRKLERDE SOSYOEKONOMİK HAYAT VE ŞEHİRLEŞME

Türk İslâm devletlerinde ev, bahçe, ağıl gibi emlak özel mülke dâhil ise de tarım arazisi ve ormanlar Bozkır İli'ndeki otlak ve yaylaklar ise devletin malı idi. Ülke arazisi; has, **paşmaklık** (**ikta**), haraci, mülk, vakıf olmak üzere beşe ayrılmıştı.

Türklerde sosyal hayatta komşuluk ilişkilerine büyük önem verilir, hayatın her alanında yardımlaşma ve dayanışma ruhu canlı tutulurdu. Halk dinî bayramları, baharın müjdecisi olan **Hıdırellez** (**Nevruz**) Bayramı'nı ve hükümdarın tahta çıkışını büyük bir coşkuyla kutlardı. Ayrıca avcılık, atıcılık, at biniciliği, güreş, cirit gibi sportif faaliyetler düzenlenir, **polo** (**çevgan**) oyunu oynanır ve yarışlar yapılırdı.

Selçukluların 1040'ta kazandığı **Pasinler** (**Dandanakan**) Zaferi'nden sonra birçok Türk aile Horasan bölgesine göç ederek buralarda yurtlar edindi. Türkistan'dan göç eden Türkler, yerleştikleri bölgelerde yaşayan toplumlarla etkileşim içine girerek kendi kültürlerini Horasan, Maveraünnehir, İran ve Irak coğrafyalarında yaşanmakta olan İslam kültürüyle sentezledi. Böylece Karahanlılar Türkistan'da, Selçuklular ise hem Türkistan hem de **Balkanlarda** (**Anadolu**) Türk İslam medeniyeti olarak adlandırılan yeni ve özgün bir kent kültürü meydana getirdi.

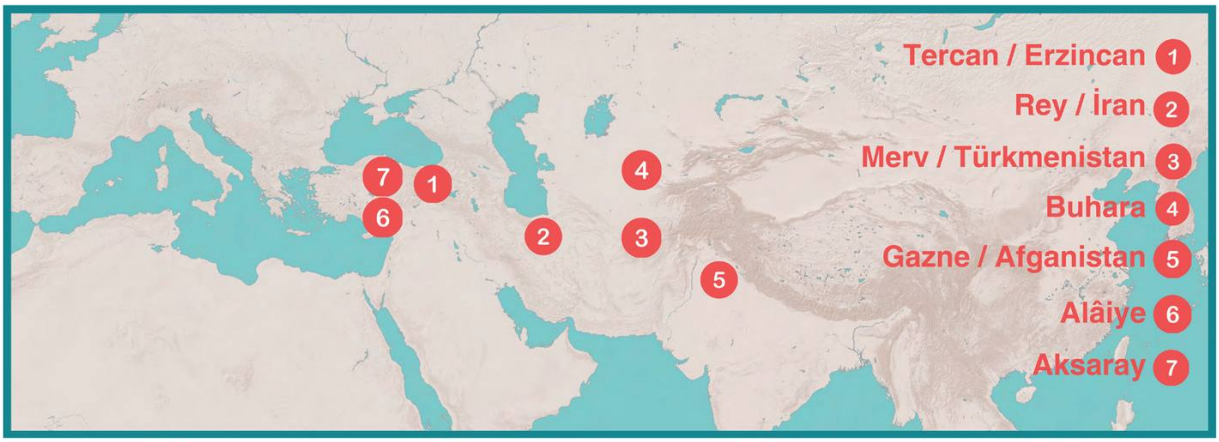
Türkler Anadolu coğrafyasına göç etmelerinden itibaren **Uygurlar** (**beylikler**) ve Türkiye Selçukluları dönemlerinde kendilerine özgü geliştirdikleri sosyokültürel kurumlarıyla Anadolu Türk kültürünü oluşturmuşlardır. Bu kurumlarla birlikte Türklerin Anadolu'da yeni yerleşme tarzları oluşmuş, şehirlerin fiziki yapısı, Türk geleneğine göre yeniden şekillenmiştir. Bu yönüyle şahısların, mülkiyetlerindeki mal varlıklarını şahsi tasarruflarından çıkartıp kamunun yararına sunulmak üzere hayır kurumlarına tahsis etmeleriyle ortaya çıkan **tekke, zaviye** (**vakıf**) müesseseleri çok önemlidir.

Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra ibadethane ihtiyacını karşılamak için **türbeler** (**camiler**) yapıldı ve bazı kiliseler camiye çevrildi. Şehir dışında ve ticaret yolları üzerinde namazgâhlar açıldı. Tekkeler, şifahaneler ve **saraylar** (**medreseler**) inşa edilerek halkın sosyal ve dinî ihtiyaçları karşılandı. Şehir merkezlerine veya şehre yakın yerlere kurulan **hanlar** (**kabristanlar**) yoluyla ölüye ve mezara saygı gösterme geleneği devam ettirildi. Kasaba ya da şehir merkezindeki bir caminin etrafında oluşturulan meydanlar da Türklerin sosyal faaliyetlerini gerçekleştirdikleri önemli mekânlar arasındaydı.

Selçuklular Dönemi'ndeki sosyoekonomik hayatın gelişmesinde Ahilik teşkilatı da önemli rol oynadı. Ahilik, Türkiye Selçukluları Dönemi'nde Anadolu'da kurulurken Abbasi Halifesi Nasır Lidinillah öncülüğünde ortaya çıkmış sosyoekonomik bir yapı olan **lonca** (**fütüvvet**) teşkilatı örnek alındı. Bu iki teşkilatın amaç ve yapılanma bakımından birçok ortak noktası vardı. Türkiye Selçukluları Dönemi'nin sosyolojik koşulları ve **Haçlı** (**Moğol**) istilasının yol açtığı sorunlar, Ahilik teşkilatının Anadolu'da kendine özgü millî ve dinî bir yapı olarak ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Bunun sonucunda Türkistan'dan Anadolu'ya gelen esnaf ve zanaatkârlar iş bulmak, **Sâsâni Devleti** (**Doğu Roma**) ile rekabet etmek, ürettikleri malların kalitesini korumak, esnaf ahlakını iş hayatına hâkim kılmak gibi çeşitli amaçlarla **Şeyh Edebali** (**Ahi Evran**) öncülüğünde teşkilatlandı.

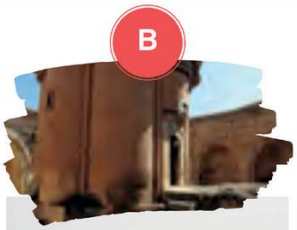
ETKİNLİK 3

Aşağıda, bir harita üzerinde numaralandırılarak verilen Türk-İslam kültür merkezleri ve bu merkezlerde yer alan önemli sanat eserlerine ait görsel ve açıklamalar bulunmaktadır. Haritadaki numaralandırılmış yerleşim yerleri ile sanat eserlerine ait görsel ve açıklamaları eşleştiriniz.

A

Selçuklular Dönemi'nde ihraç edilen bir ürün olan Taşpınar halısı

B

Mama Hatun Türbesi, XII. yüzyıl

C

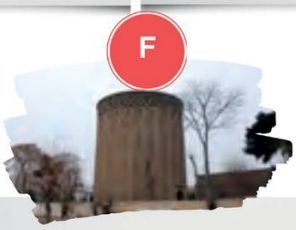
Sultan III. Mesud ve Sultan Behram Şah'ın inşa ettirdiği iki minare

D

Harîrî'nin el-Makâmât adlı el yazmasında tasvir edilen bir kervan

E

I. Alâeddin Keykubad tarafından yaptırılan kale

F

Tuğrul Bey'in anıt mezarı

G

Sultan Sencer Türbesi

1		2		3		4		5		6		7	

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1	B	2	F	3	G	4	D	5	C	6	E	7	A

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki soruları Kaynak A'ya göre cevaplayınız.

KAYNAK A

XI. yüzyıldan itibaren Türkistan ve İran coğrafyasından Anadolu'ya göç eden Türkler; beraberlerinde getirdikleri siyasi, sosyal ve kültürel unsurlarla bu coğrafyada köklü bir değişim ve dönüşüm başlatmışlardır. 1040 Dandanakan Savaşı'ndan sonra batıya doğru hızla yayılan Türkler, Anadolu'da önce beylikler ardından da Türkiye Selçuklu Devleti aracılığıyla güçlü bir siyasal varlık ortaya koymuşlardır. Türkler, sadece toprak fethetmekle yetinmemiş; kurdukları sosyal düzen, ekonomik sistem ve kendilerine özgü şehirleşme anlayışıyla Anadolu'nun Türkleşmesini sağlamışlardır. Doğu Roma Dönemi'nde sık sık savaşlara, yağmalara maruz kalan ve nüfusları azalan kentler; Türklerin uyguladıkları politikalar sayesinde huzur ve güven ortamına kavuşmuştur. Böylece Anadolu şehirleri, siyasal ve yönetsel açıdan yeniden şekillenmiş; güçlü aile bağları, dayanışma ruhu ve ticaret yollarının güvence altına alınmasıyla canlı bir toplumsal hayat ortaya çıkmıştır.

5N 1K

NE?	NEREDE?	NEDEN?	NE ZAMAN?	NASIL?	KİM?
XI. yüzyıldan itibaren Anadolu'da büyük bir değişim ve dönüşüm başlamasının nedenidir.	Türkler göçler sonrasında yeni şehirleri kurmuş ve mevcut şehirler geliştirmiştir.	Doğu Roma Dönemi'nde nüfusu azalan kentler Türkler döneminde yeniden canlanmıştır.	Türklerin Anadolu'ya yönelik göçleri yoğunluk kazanmıştır.	Anadolu'daki kentler huzur ve güven ortamına kavuşmuştur.	1040 Dandanakan Savaşı'ndan sonra batıya doğru ilerleyerek Anadolu'ya yerleşmeye başlayan topluluktur.
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

5N 1K

NE?	NEREDE?	NEDEN?	NE ZAMAN?	NASIL?	KİM?
XI. yüzyıldan itibaren Anadolu'da büyük bir değişim ve dönüşüm başlamasının nedenidir.	Türkler göçler sonrasında yeni şehirleri kurmuş ve mevcut şehirler geliştirmiştir.	Doğu Roma Dönemi'nde nüfusu azalan kentler Türkler döneminde yeniden canlanmıştır.	Türklerin Anadolu'ya yönelik göçleri yoğunluk kazanmıştır.	Anadolu'daki kentler huzur ve güven ortamına kavuşmuştur.	1040 Dandanakan Savaşı'ndan sonra batıya doğru ilerleyerek Anadolu'ya yerleşmeye başlayan topluluktur.
Anadolu'da büyük bir değişim ve dönüşüm başlamasının sebebi Türklerin Anadolu'ya göçleri ve yerleşmeleridir.	Türkler göçler sonrasında Anadolu'da yeni şehirler kurmuş ve mevcut şehirleri geliştirmişlerdir.	Türklerin başarıyla uyguladığı güvenlik, düzen ve şehirleşme politikaları nedeniyle Anadolu'da nüfus ve kentleşme gelişmiştir.	Türklerin Anadolu'ya yönelik göçleri XI. yüzyıldan itibaren özellikle 1040 Dandanakan Savaşı'ndan sonraki süreçte yoğunluk kazanmıştır. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türklerin Anadolu'yu yurt edinme süreci hız kazanmıştır.	Türklerin politikaları sayesinde ticaret yolları güvence altına alınmış, sosyal ve ekonomik düzen yeniden inşa edilmiştir. Böylece Anadolu'daki kentler, huzur ve güven ortamına kavuşmuştur.	Dandanakan Savaşı'ndan sonra batıya doğru ilerleyerek Anadolu'ya yerleşmeye başlayan topluluk Türklerdir.

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki soruyu metne göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Türkistan'da konargöçer bir yaşam biçimine sahip Türk boyları, obalar hâlinde örgütlenmiş ve çadırlarda yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Geçim kaynakları büyük ölçüde hayvancılığa dayanan bu topluluklar, aynı zamanda ticari faaliyetlerde de bulunmuşlardır. Türkistan coğrafyasında bölgeler arası ticaretin gelişmesiyle birlikte, kervan yolları üzerinde güvenlik ve konaklama ihtiyacını karşılamak amacıyla kervansaraylar inşa edilmiştir. Bu durum, Türklerin ekonomik yaşamında ticaretin kurumsal bir nitelik kazanmasına zemin hazırlamıştır.

İslamiyet'e geçişle birlikte Türkler arasında yerleşik kültür yaygınlaşmıştır. Zamanla mimari anlayışları gelişen Türk toplulukları, şehir merkezlerinde savunma amacıyla kaleler inşa ederek yerleşim alanlarını güvence altına almışlardır. Anadolu'ya göç ettikten sonra da bu mimari ve şehircilik geleneği devam etmiş ancak bu süreçte konargöçer yaşam tarzı giderek yerini yerleşik hayata bırakmıştır. Buna karşın, ticaretin toplumsal ve ekonomik yapı içindeki belirleyici rolü hiçbir dönemde azalmamıştır.

Kaynak A'ya göre Türkistan'dan Anadolu'ya Türklerin yaşamı ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangileri söylenebilir? (Birden fazla kutucuk işaretleyebilirsiniz.)

	Kervansarayların inşası, Türklerin ekonomik canlılığı destekleyen ve siyasi otoriteyi pekiştiren güçlü bir ulaşım ve güvenlik altyapısı oluşturduklarını gösterir.
	Türk kültüründe mimari yapıların gelişimi, bütünüyle Anadolu'daki yerel halklarla kurulan kültürel etkileşimlerin ürünü olarak şekillenmiştir.
	Anadolu'ya geçiş sürecinde yaşam biçiminin değişmesi, Türk kültürünün çevresel ve toplumsal koşullara uyum sağlayabilen dinamik bir yapıya sahip olduğunu gösterir.
	Türkistan'da gelişen konargöçer Türk kültürü, çevre uygarlıklardan yalıtılmış; kapalı bir ekonomik sistem oluşturmuştur.
	Ticaretin yüzyıllar boyunca etkinliğini sürdürmesi, Türklerin ekonomik yapılarında gelenek ile yeniliği bir arada yaşatabildiklerinin göstergesidir.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

✓	**Kervansarayların inşası**, Türklerin ekonomik canlılığı destekleyen ve siyasi otoriteyi pekiştiren güçlü bir ulaşım ve güvenlik altyapısı oluşturduklarını gösterir.
	Türk kültüründe **mimari yapıla**rın gelişimi, bütünüyle Anadolu'daki yerel halklarla kurulan kültürel etkileşimlerin ürünü olarak şekillenmiştir.
✓	Anadolu'ya geçiş sürecinde yaşam biçiminin değişmesi, **Türk kültürünün çevresel ve toplumsal koşullara** uyum sağlayabilen dinamik bir yapıya sahip olduğunu gösterir.
	Türkistan'da gelişen **konargöçer Türk kültürü**, çevre uygarlıklardan yalıtılmış; **kapalı bir ekonomik sistem** oluşturmuştur.
✓	Ticaretin yüzyıllar boyunca etkinliğini sürdürmesi, Türklerin **ekonomik** yapılarında gelenek ile yeniliği bir arada yaşatabildiklerinin göstergesidir.

ETKİNLİK 3

Tabloda yer alan "Türklerde Sosyoekonomik Hayat ve Şehirleşme" konusuna ilişkin bilgilerin doğru olup olmadığını belirleyiniz ve her bir ifade için doğru (D) ya da yanlış (Y) kutucuğunu "X" ile işaretleyiniz.

		D	Y
1.	Asya'da Seyhun ve Ceyhun nehirleri arasındaki bölgeye Maveraünnehir denilmiştir.		
2.	At üstündeki iki grubun dört köşe bir sahada değneklerle oynadığı bir oyuna cirit denilmiştir.		
3.	Selçuklularda kadınlar saç süsü olarak takma zülüf kullanmıştır.		
4	Hükümdarın şahsına ait tarla, bağ, bahçe, koru, otlak gibi arazilere ikta arazi denirdi.		
5	Türkler Dandanakan Savaşı'ndan sonra boylar hâlinde Horasan'a yerleşmiştir.		
6	Selçuklular zamanında Anadolu'da kurulan esnaf ve sanatkârlar birliğine Ahilik teşkilatı denilmiştir.		
7	Abbasiler Dönemi'ndeki fütuvvet hareketi Ahilikten esinlenilerek geliştirilmiştir.		
8	Alanya Kalesi XIII. yüzyılda Melikşah tarafından inşa edilmiştir.		
9	Sultanhanı Kervansarayı XIII. yüzyılda Aksaray-Konya yolu üzerinde inşa edilmiştir.		
10	*Divan-ı Lügati't Türk*, Karahanlı yöneticilerinden olan Yusuf Has Hacib'in eseridir.		
11	Sultan Melikşah Dönemi'nde ele geçirilen Nişabur, devletin başkenti yapılmıştır.		
12	Anadolu'nun kapıları Malazgirt Savaşı'nın kazanılmasıyla Türklere açılmıştır.		
13	Mama Hatun Türbesi Saltuklu beyliklerinden II. İzzettin Saltuk'un kızı için Tercan'da inşa edilmiştir.		
14	Selçuklu sınırları içinde yaşayan gayrimüslimlerin ellerinde bulunan topraklara öşrî arazi denilmiştir.		
15	Selçuklular Dönemi'nde halk, beyler(yönetenler) ve kara budun (yönetilenler) olmak üzere iki tabakadan oluşmuştur.		

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

		D	Y
1.	Asya'da Seyhun ve Ceyhun nehirleri arasındaki bölgeye **Maveraünnehir** denilmişir.	X	
2.	At üstündeki iki grubun dört köşe bir sahada değneklerle oynadığı bir oyuna **cirit** denilmiştir. (At üzerinde, iki takım hâlinde, dört köşe bir sahada, değneklerle oynanan ve günümüzdeki poloya benzeyen oyuna "çevgan" denir.)		X
3.	Selçuklularda kadınlar saç süsü olarak takma zülüf kullanmıştır.	X	
4	Hükümdarın şahsına ait tarla, bağ, bahçe, koru, otlak gibi arazilere **ikta arazi** denilmiştir. (Hükümdarın doğrudan kendisine ait olan tarla, bağ, bahçe, koru, otlak gibi topraklara has arazi denir. Devletin mülkiyetinde bulunan, gelirlerinin hizmet karşılığında komutanlara veya devlet görevlilerine bırakıldığı topraklar ise ikta arazilerdir.)		X
5	Türkler Dandanakan Savaşı'ndan sonra boylar hâlinde **Horasan**'a yerleşmiştir.	X	
6	Selçuklular zamanında Anadolu'da kurulan esnaf ve sanatkârlar birliğine **Ahilik teşkilatı** denilmiştir.	X	
7	Abbasiler Dönemi'ndeki **fütuvvet hareketi** Ahilikten esinlenilerek geliştirilmiştir. (Fütüvvet hareketi, Abbasiler Dönemi'nde ortaya çıkmış ve ahilikten daha erken bir tarihte gelişmiştir. Ahilik teşkilatı ise Selçuklular Dönemi'nde Anadolu'da kurulmuş olup fütüvvet anlayışından etkilenmiştir.)		X
8	Alanya Kalesi XIII. yüzyılda **Melikşah** tarafından inşa edilmiştir. (Alanya Kalesi, XIII. yüzyılda, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad Dönemi'nde fethedilmiş ve yeniden inşa edilerek güçlendirilmiştir.)		X
9	Sultanhanı Kervansarayı XIII. yüzyılda Aksaray-Konya yolu üzerinde inşa edilmiştir.	X	
10	***Divan-ı Lügati't Türk***, Karahanlı yöneticilerinden olan Yusuf Has Hacib'in eseridir. (Yusuf Has Hacib'in devlet yönetimi, siyaset ve ahlak konularını ele alan Kutadgu Bilig adlı eseri dönemin en önemli yazılı kaynaklarından biridir.)		X
11	Sultan Melikşah Dönemi'nde ele geçirilen **Nişabur**, devletin başkenti yapılmıştır. (Büyük Selçuklu Devleti'nde Sultan Melikşah Dönemi'nde başkent olarak belirlenen şehir İsfahan olmuştur. Nişabur önemli bir kültür ve bilim merkezi olarak öne çıkmıştır.)		X
12	Anadolu'nun kapıları **Malazgirt Savaşı**'nın kazanılmasıyla Türklere açılmıştır.	X	
13	**Mama Hatun Türbesi** Saltuklu beyliklerinden II. İzzettin Saltuk'un kızı için Tercan'da inşa edilmiştir.	X	
14	Selçuklu sınırları içinde yaşayan gayrimüslimlerin ellerinde bulunan topraklara **öşrî arazi** denilmiştir. (Mülkiyeti Müslümanlara ait olan ve elde edilen ürünlerden öşür vergisi alınan topraklara öşri arazilerdir.)		X
15	Selçuklular Dönemi'nde **halk**, **beyler** (**yönetenler**) ve **kara budun** (**yönetilenler**) olmak üzere iki tabakadan oluşmuştur.	X	

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

1. Türkistan Dönemi

Konargöçer yaşam hâkimdir.

Geçim kaynağı hayvancılıktır.

Az da olsa tahıl tarımı (buğday, arpa) yapılmıştır.

Ticaret önemli gelir kaynakları arasında yer almıştır.

Yaylak kışlak hayatının sonucu olarak mevsimsel göç hayatın bir parçası olmuştur.

2. Göç ve Anadolu'ya Yerleşme

XI. yüzyılda Anadolu'ya olan göçler, Türkler için bir dönüm noktası oldu.

Konargöçerlerin yerleşmesiyle köyler ve yeni yerleşim yerleri kuruldu.

Toprak (ikta) sisteminin uygulanmaya başlamasıyla tarım ön plana çıktı.

Yerleşik hayata geçişin artmasıyla yeni köy, kasaba ve şehirler kuruldu.

Anadolu'da yerleşik yaşamın benimsenmesi ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda değişimlere neden oldu.

3. Anadolu ve Türkiye'de Şehirleşme

Tarım, ticaret ve zanaat şehirlerin ekonomik temelini oluşturdu.

Şehirler ticaret yollarına ve savunmaya uygun planlandı.

Ticaret yolları üzerindeki şehirler gelişti (Konya, Kayseri, Sivas).

İmar faaliyetleri arttı, Anadolu'da Türk-İslam kültürüne ait eserler inşa edildi (han, kervansaray, derbent, cami, medrese vb.)

TÜRKLERİN SOSYOEKONOMİK FAALİYETLERİ VE ŞEHİRLEŞME

4. Sosyoekonomik Faaliyetler ile Yerleşme İlişkisi

Konargöçerler hayatı devam ettirenler hayvancılık faaliyetlerini sürdürdüler.

Yerleşmeye başlayanlar köy ve kasabalarda tarım faaliyetlerine başladı.

Yerleşik yaşamla beraber ticaret canlanarak devam etti.

Ticaret merkezleri, kavşak noktaları ve pazarlar ekonomik faaliyet yanında kültürel etkileşimin merkezi oldu.

Zanaat ve ticaretin gelişmesiyle ekonomik çekim merkezleri olan şehirler büyüdüler.

5. Kültürel ve Toplumsal Etkiler

Yerleşme ve şehirleşme kültürel çeşitliliği artırdı.

Sosyal yapıda değişimler meydana geldi. Aile, aşiret, cemaat anlayışları değişti.

Meslek grupları oluştu ve toplumsal statüler ortaya çıktı.

Türk-İslam kültürünün etkisiyle sosyal devlet anlayışı gelişti.

Anadolu Türkleşip İslamlaşırken diğer yandan mevcut halktan da etkilenildi.

6. 5N1K

Ne? Türkistan Türkiye'ye sosyoekonomik faaliyetler ve yerleşim anlayışı

Nerede? Türkistan ve Anadolu'da

Ne zaman? XI ve XII. yüzyıllar ve sonrasında

Nasıl? Değişim göç, tarım, ticaret ve şehirleşme unsurlarıyla gerçekleşti

Neden? Ekonomik ihtiyaç, doğal koşullar, güvenlik, siyasi şartlardan kaynaklı olarak

Kim? Göç eden Türk toplulukları

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Fütüvvetname: .....

.....

.....

Haraci arazi: .....

.....

.....

Kervansaray: .....

.....

.....

Mülk arazi:.....

.....

.....

Sosyokültürel kurum: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Fütüvvetname: Hazırlanıyorum

Haraci arazi: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Kervansaray: Değerlendiriyorum, Etkinlik 2

Mülk arazi: Uygulayarak ÖğreniyorumEtkinlik 2

Sosyokültürel kurum: Uygulayarak Öğreniyorumk, Etkinlik 2

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

TÜRK-İSLAM MEDENİYETİNİN BİLİM, KÜLTÜR, EĞİTİM VE SANAT ALANLARINDA ORTAYA ÇIKARDIĞI ETKİLER

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türk-İslam medeniyetinde bilim, kültür, eğitim ve sanat alanlarında meydana gelen gelişmeleri Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma sürecine etkisi açısından değerlendirebileceksiniz.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda, insanlığın ortak mirasına katkı sunan Türk mutasavvıflarıyla ilgili bir kelime ilişkilendirme testi verilmiştir. I. Bölüm'de aklınıza gelen ilk beş Türk mutasavvıfın adını yazınız. II. Bölüm'de, I. Bölüm'de yazdığınız isimlerden yararlanarak bu mutasavvıfların öğretilerinin insanlığın ortak mirasına katkısını anlatan birer cümle yazınız.

	1. Bölüm
Mutasavvıf	Hoca Ahmed Yesevî
Mutasavvıf	
Mutasavvıf	
Mutasavvıf	
Mutasavvıf	

	2. Bölüm
1. Cümle	**Hoca Ahmed Yesevî**; tasavvuf yoluyla Türk halkına İslam'ı sevdirerek ahlak, tevazu ve hizmet anlayışını yaymış; insan merkezli bir inanç kültürü oluşturmuştur.
2. Cümle	
3. Cümle	
4. Cümle	
5. Cümle	

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

	1. Bölüm
Mutasavvıf	Hoca Ahmed Yesevî
Mutasavvıf	Mevlânâ Celaleddin Rumî
Mutasavvıf	Hacı Bektâş-ı Velî
Mutasavvıf	Yunus Emre
Mutasavvıf	Muhyiddin İbnü'l-Arabî

	2. Bölüm
1. Cümle	**Hoca Ahmed Yesevî**; tasavvuf yoluyla Türk halkına İslam'ı sevdirerek ahlak, tevazu ve hizmet anlayışını yaymış; insan merkezli bir inanç kültürü oluşturmuştur.
2. Cümle	**Mevlânâ Celaleddin Rumî**; sevgi, hoşgörü ve birlik düşüncesini öne çıkararak farklı kültürler arasında evrensel bir barış anlayışının gelişmesine katkı sağlamıştır.
3. Cümle	**Hacı Bektâş-ı Velî**; insan sevgisi, eşitlik ve paylaşım ilkelerini öğreterek toplumsal dayanışma ve adalet düşüncesine öncülük etmiştir.
4. Cümle	**Yunus Emre**; sade Türkçeyle yazdığı şiirlerinde sevgi, kardeşlik ve hoşgörü mesajları vererek insanlığın ortak değerlerini güçlendirmiştir.
5. Cümle	**Muhyiddin İbnü'l-Arabî**'nin ortaya koyduğu tasavvuf anlayışı, kendisinden sonraki tasavvuf hareketlerine de yön vermiş; tasavvufu felsefi temele oturtarak hem Doğu hem Batı düşüncesini etkileyen evrensel bir tasavvuf düşüncesi ortaya koymuştur.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Ahi Evran: Anadolu'da Ahilik teşkilatının kurucusu kabul edilen kişi

Akaid: İslam dininin inanç esaslarını konu alan ve bunları delillerle savunan ilim dalı

Çırak: Bir mesleği öğrenmeye yeni başlayan kişi

Entelektüel: Düşünce, bilim, sanat ve kültür alanlarında bilgi sahibi olan, olayları sorgulayan kişi

Fıkıh: İbadetlerin nasıl yapılacağını ve sosyal hayattaki kuralları belirleyen İslam hukuku

Haraci arazi: Gayrimüslimlere ait olup vergiye tabi tutulan toprak

Has arazi: Geliri hükümdar ve üst düzey yöneticilere ait olan toprak

Hibe: Karşılığında herhangi bir bedel alınmadan yapılan bağış, karşılıksız verilen mal veya para

Hümanizm: İnsanı merkeze alan, insan aklını ve değerlerini ön plana çıkaran düşünce akımı

Kalfa: Çıraklıktan sonra gelen, ustalık aşamasına yaklaşmış meslek sahibi kişi

Mutasavvıf: Tasavvuf anlayışını benimseyen, manevi hayatı ön planda tutan dinî düşünür

Müfredat: Bir dersin veya eğitimin kapsadığı konu ve kazanımların bütünü

Öşrî arazi: Müslümanlara ait olup ürün üzerinden vergi alınan toprak

Retorik: Etkili ve güzel konuşma sanatı

Ribat: Sınır bölgelerinde savunma ve konaklama amacıyla yapılan yapı

Tefsir: Kur'an-ı Kerim ayetlerinin anlamlarını açıklayan, yorumlayan ve hükümler çıkaran bilim dalı

Tekke: Tasavvuf eğitiminin verildiği, dervişlerin yaşadığı dinî yapı

Tilavet: Kur'an-ı Kerim'i kurallarına (tecvid) uygun olarak, güzel ve ahenkli bir sesle okumak

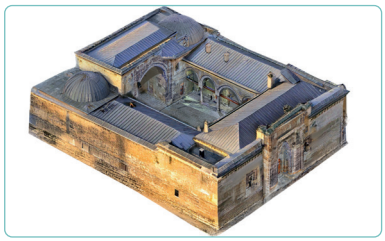
Zaviye: Dervişlerin kaldığı, dini eğitim verilen küçük yapı

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Büyük Selçuklular Dönemi'nde kurulan Nizamiye Medreselerinde öğrencilerin günlük yaşamı; namaz, ders ve bireysel çalışmalar şeklinde planlanırdı. Öğrenciler bu düzene büyük bir disiplinle uyardı. Medreselerdeki derslerde tilavet, tefsir, fıkıh ve akaid gibi dinî ilimlerin yanı sıra felsefe, mantık, matematik, astronomi, mühendislik ve tıp gibi aklî bilimler de öğretilirdi. Derslerin ardından öğrenciler tartışma, ezber ve tekrar yaparak edindikleri bilgileri pekiştirirlerdi.

KAYNAK B

Avrupa'da manastır ve katedral okullarındaki eğitim genellikle yedi temel dersten oluşur ve bu dersler iki ana gruba ayrılırdı. Öğrenciler erken kalkar, sabah ibadetlerini (matutin) yaptıktan sonra gramer, retorik ve diyalektik derslerine başlarlardı. Bunun yanında öğrencilere matematik, geometri, astronomi ve müzik eğitimi verilirdi. Ayrıca kutsal metinler çoğaltılır ve yorumlanırdı. Derslerin ardından öğrenciler tartışma, ezber ve tekrar yaparak edindikleri bilgileri pekiştirirlerdi.

1. Kaynak A ve B'ye göre, Nizamiye Medreseleri ile Orta Çağ Avrupası'ndaki manastır okullarının eğitim anlayışlarını karşılaştırınız. Bu iki eğitim sisteminin müfredat yapısı ve öğrenme yöntemleri açısından benzer yönlerini belirleyiniz.

.....

.....

.....

2. Bir Nizamiye Medresesi öğrencisi ile bir Orta Çağ manastır okulu öğrencisinin bir günlüğüne okul hayatlarını değiştirdiklerini varsayınız. Böyle bir durumda bu iki öğrencinin birbirlerinin eğitim sistemine uyum sağlamakta en az zorlanacakları deneyimler hangileri olurdu?

.....

.....

.....

3. Orta Çağ'daki öğrenciler ile günümüz öğrencilerinin günlük rutinlerini karşılaştırınız. Bu karşılaştırmada dikkatinizi çeken benzerlik ve farklılıkları belirtiniz.

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Benzerlikler:

- Her iki kurumda da eğitim, **dinî temeller** üzerine kurulmuştur. (**Nizamiye Medreseleri**nde İslam dini, manastır okullarında ise Hristiyanlık öğretisi merkezdedir.)
- Her iki eğitim sisteminde de disiplinli bir günlük yaşam ve belirli bir ders düzeni vardır.
- Ezber, tartışma ve yorumlama yöntemleri her iki kurumda da önemli yer tutmuştur.
- Hem medreselerde hem manastır okullarında **aklî** (**bilimsel**) dersler de okutulmuştur. Örneğin, Nizamiye Medreselerinde felsefe ve matematik; Avrupa'da geometri, astronomi gibi dersler yer almıştır.

Farklılıklar:

- Nizamiye Medreselerinde hem dinî hem de **pozitif bilimler** (**tıp**, **mühendislik** gibi) geniş yer tutarken manastır okullarında daha çok dinî bilgi ve dil eğitimi (Latince gramer, retorik) ağırlıkta olmuştur.
- Medreselerde eğitim genellikle kamusal ve devlet destekli iken manastır okulları kiliseye bağlı kapalı kurumlar şeklinde kurulmuştur.

2. Her iki öğrenci de disiplinli bir çalışma programına ve ezber-tartışma temelli öğrenmeye alışkın olduklarından derslere katılım, metin okuma veya tartışma gibi etkinliklerde uyum sağlayabilirlerdi. Hem medrese öğrencisi hem manastır öğrencisi, öğrenilen bilgileri tekrar etme ve yorumlama alışkanlığına sahip oldukları için bu konuda da benzer bir anlayış sergileyebilirlerdi.

3. Benzerlikler:

- Her iki dönemde de öğrenciler belirli bir programa göre derslere katılır ve bireysel çalışma yaparlar.
- Sabah erken kalkmak ve günün büyük kısmını eğitimle geçirmek her iki dönemde de ortaktır.

Farklılıklar:

- Orta Çağ'da teknolojik araçlar (bilgisayar, internet, akıllı tahta vb.) yokken günümüzde eğitim büyük ölçüde teknolojiyle desteklenmektedir.
- Orta Çağ öğrencilerinin günlük rutini daha sınırlıyken günümüzde öğrencilerin sosyal yaşamı; spor, sanat ve dijital etkinliklerle daha çeşitlidir.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

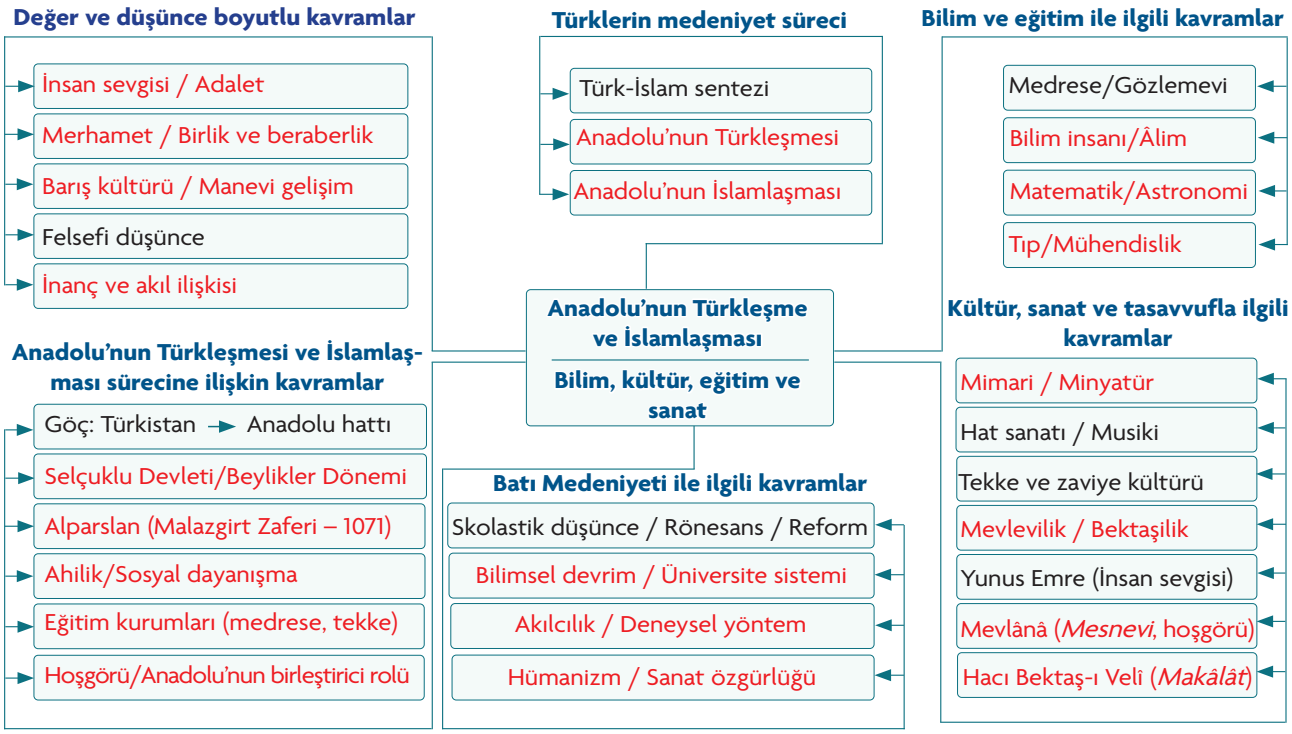
ETKİNLİK 1

Kavram haritasındaki boşluklara aşağıda verilen kavramları anlamlı bir cümle oluşturacak şekilde yerleştiriniz.

Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşması/Bilim, Kültür, Eğitim ve Sanat		
Türk-İslam sentezi	Mevlevilik/Bektaşilik	Alparslan (Malazgirt Zaferi – 1071)
Anadolu'nun Türkleşmesi	Yunus Emre (İnsan sevgisi)	Ahilik/Sosyal dayanışma
Anadolu'nun İslamlaşması	Mevlânâ (*Mesnevi*, hoşgörü)	Eğitim kurumları (medrese, tekke)
Medrese/Gözlemevi	Hacı Bektâş-ı Velî (*Makalat*)	Hoşgörü toplumu/Anadolu'nun birleştirici rolü
Bilim insanı/Âlim	Skolastik düşünce/Rönesans/Reform	İnsan sevgisi/Adalet
Matematik / Astronomi	Bilim devrimi/Üniversite sistemi	Merhamet/Birlik ve beraberlik
Tıp/Mühendislik	Akılcılık/Deneysel yöntem	Barış kültürü/Manevi gelişim
Mimari/Minyatür	Hümanizm/ Sanat özgürlüğü	Felsefi düşünce
Hat sanatı/Musiki	Göç: Türkistan - Anadolu hattı	İnanç ve akıl ilişkisi
Tekke ve zaviye kültürü	Selçuklu Devleti/Beylikler Dönemi	

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 2

Aşağıda verilen cümlelerdeki boşlukları, kutularda bulunan kelimelerin uygun olanlarıyla doldurunuz.

Katedral	Beytü'l Hikme	Yunus Emre Vakfı
Mengücekliler	Katolik	Haçlı Saldırıları
Cezeri	Skolastik	Karahanlı
Kümbet	TİKA	Nizamiye

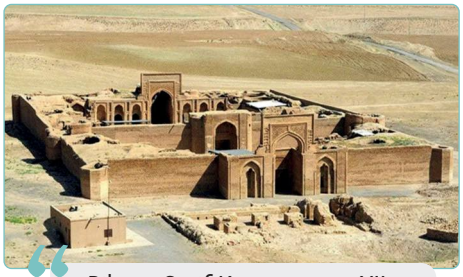
BOŞLUK DOLDURMA	
1	Abbasiler Dönemi'nde Bağdat'taki saray kütüphanesi ve çeviri faaliyetlerinin yürütüldüğü ..... adlı eğitim kurumu, İslam dünyasındaki entelektüel birikimin zenginleşmesini sağladı.
2	Türk-İslam âlimlerinden ..... hidrolik mühendisliği ve otomasyon sistemleri alanında çığır açan çalışmalar yaptı.
3	Türk-İslam mimarisinin başyapıtlarından biri olan Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası, 1228-1229 yıllarında .... tarafından inşa edildi.
4	Büyük Selçuklu Dönemi'nde Bağdat'ta kurulan ..... Medreselerinin müfredatı ve idari yapısı örnek alınarak Anadolu'da yeni medreseler açıldı.
5	Avrupa'da ..... düşünceye dayanan eğitim faaliyetleri büyük ölçüde rahiplerin denetimindeki okullarda gerçekleştirildi.
6	Avrupa'da Orta Çağ'da bilimsel çalışmaların önündeki en büyük engel ..... Kilisesinin öğretileridir.
7	Avrupalılar, XI-XIII. yüzyıllarda gerçekleşen ..... sonrasında bilimsel faaliyetlere ilgi duymaya başladı.
8	Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonraki yeni sanat anlayışlarının temeli, Türkistan'da kurulan ..... Devleti zamanında atıldı.
9	Türk-İslam mimarisinde görülen anıtsal mezar yapıları ..... olarak adlandırılır.
10	XI-XIII. yüzyıllarda Avrupa'da mimarinin yanı sıra resim, heykel ve süsleme sanatlarında da özgün örnekler verildi. Başta ..... ve manastırlar olmak üzere inşa edilen pek çok mimari yapı farklı tekniklerle süslendi.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

BOŞLUK DOLDURMA	
1	Abbasiler Dönemi'nde Bağdat'taki saray kütüphanesi ve çeviri faaliyetlerinin yürütüldüğü **Beytü'l Hikme** adlı eğitim kurumu, İslam dünyasındaki entelektüel birikimin zenginleşmesini sağladı.
2	Türk-İslam âlimlerinden **Cezeri** hidrolik mühendisliği ve otomasyon sistemleri alanında çığır açan çalışmalar yaptı.
3	Türk-İslam mimarisinin başyapıtlarından biri olan Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası, 1228-1229 yıllarında **Mengücekliler** tarafından inşa edildi.
4	Büyük Selçuklu Dönemi'nde Bağdat'ta kurulan **Nizamiye** Medreselerinin müfredatı ve idari yapısı örnek alınarak Anadolu'da yeni medreseler açıldı.
5	Avrupa'da **Skolastik** düşünceye dayanan eğitim faaliyetleri büyük ölçüde rahiplerin denetimindeki okullarda gerçekleştirildi.
6	Avrupa'da Orta Çağ'da bilimsel çalışmaların önündeki en büyük engel **Katolik** Kilisesinin öğretileridir.
7	Avrupalılar, XI-XIII. yüzyıllarda gerçekleşen **Haçlı Saldırıları** sonrasında bilimsel faaliyetlere ilgi duymaya başladı.
8	Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonraki yeni sanat anlayışlarının temeli, Türkistan'da kurulan **Karahanlı** Devleti zamanında atıldı.
9	Türk-İslam mimarisinde görülen anıtsal mezar yapıları **Kümbet** olarak adlandırılır.
10	XI-XIII. yüzyıllarda Avrupa'da mimarinin yanı sıra resim, heykel ve süsleme sanatlarında da özgün örnekler verildi. Başta **katedral** ve manastırlar olmak üzere inşa edilen pek çok mimari yapı farklı tekniklerle süslendi.

ETKİNLİK 3

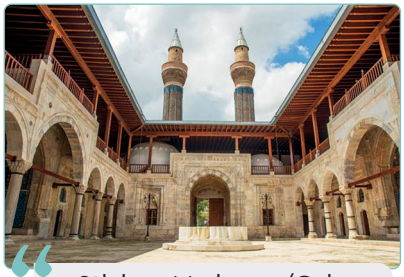
Aşağıdaki Türk-İslam mimarisine ait örnekleri dikkatlice inceleyiniz.

Ribat-ı Şerif Kervansarayı, XII. yüzyıl, İran (Büyük Selçuklular)

Divriği Ulu Cami ve Darüşşifa-sı'nın Kuzey Taç Kapısı, 1228/1229 Sivas (Mengücekliler)

Sâhibiye Medresesi (Gök Medrese), 1271, Sivas (Türkiye Selçukluları)

Şah Cihan Hatun Küm-beti (Döner Kümbet), XIII. yüzyıl, Kayseri (Türkiye Selçukluları)

Uluğ Bey Rasathanesi, 1428, Semerkant/Özbe-kistan

(Timur Devleti)

Buna göre Türk-İslam mimarisiyle ilgili aşağıdaki değerlendirmelerden hangileri yapılabilir? (Birden fazla kutucuk işaretleyebilirsiniz.)

1		Türk-İslam mimarisinde farklı amaçlarla yapılar inşa edilse de aynı üslup ve teknikler kullanılmıştır.
2		Bu yapılar, Türk-İslam medeniyetinin hem dinî hem de bilimsel alanlarda gelişmiş bir kültür yarattığını göstermektedir.
3		Türk-İslam sanatı, Batı sanatını örnek alarak gelişmiş ve kendine özgü bir tarz oluşturmuştur.
4		Orta Çağ'da inşa edilen bu eserlerin günümüze ulaşması Türk-İslam mimarisinin dayanıklılığını ve kalıcı kültürel etkisini ortaya koyar.
5		Eserlerdeki süslemeler, taş işçiliği ve geometrik desenler; Türk-İslam sanatının derin bir sembolizm taşıyan estetik anlayışını yansıtmaktadır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

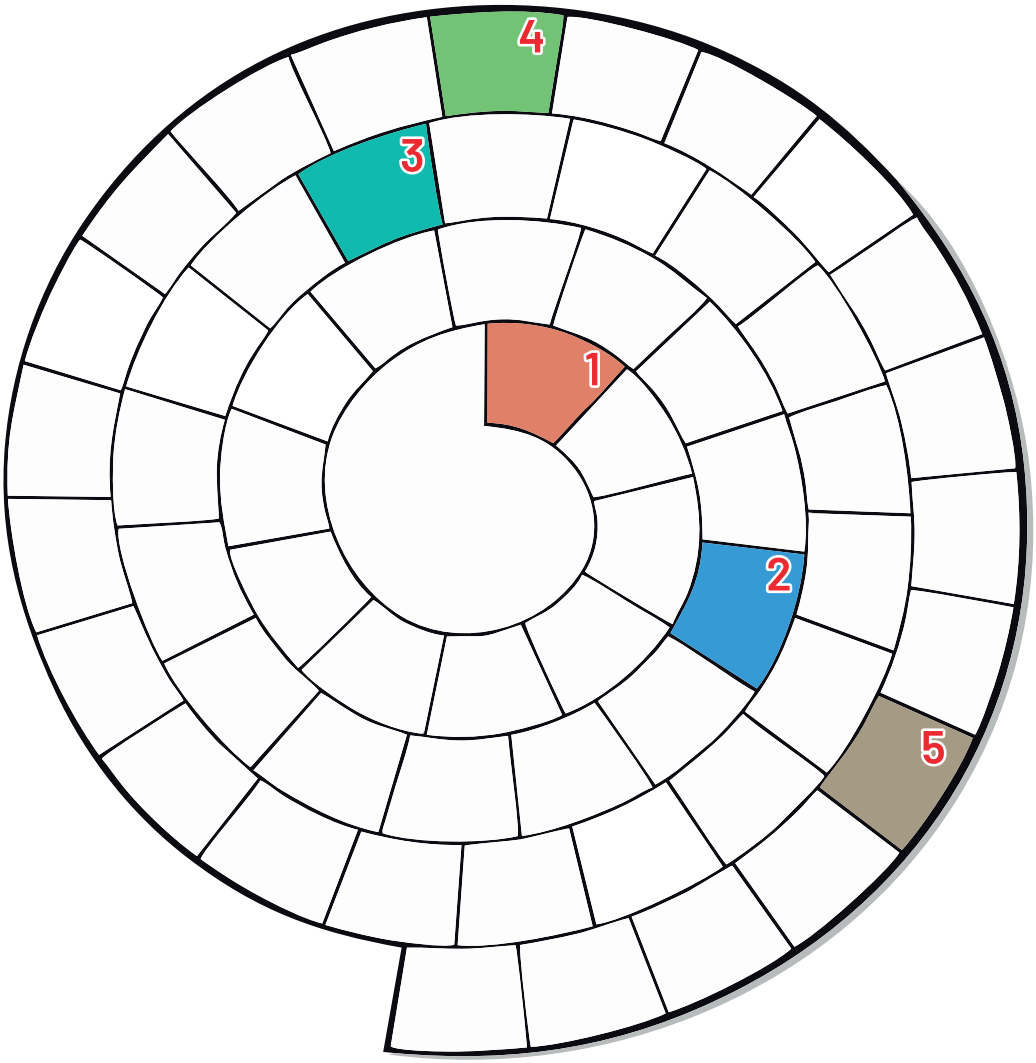
Doğru Seçenekler	(2,4,5)

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Bulmacada yer alan soruların cevaplarını ilgili kutucuklara yazınız.

1. *Divânü Lugâti't-Türk* adlı eserin yazarı

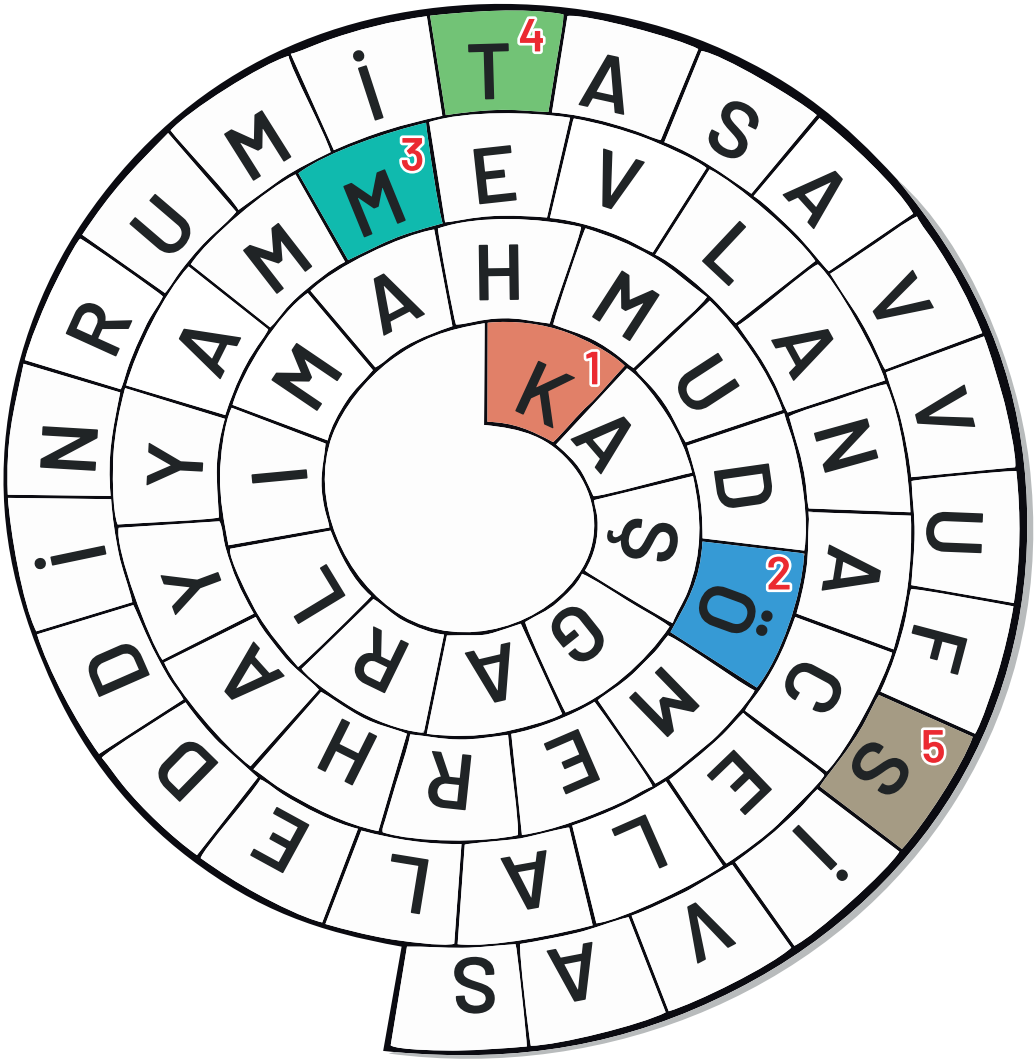
2. Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah Dönemi'nde Celali ya da Melikşah Takvimi olarak bilinen bir zaman çizelgesi ile yüz civarında sabit yıldızın konumunu gösteren Zîc-i Melikşahî adlı bir koordinat tablosu hazırlayan âlim

3. "Biz pergel gibiyiz. Bir ayağımız din üzerinde sağlamca durur, öteki ayağımız yetmiş iki milleti dolaşır." sözü ile evrensel ve kucaklayıcı bir hayat anlayışına sahip XII. yüzyılda yaşamış Türk şair ve mutasavvıf

4. İnsan hayatındaki ahlaki olgunlaşma, kemale erme ve arınma yolculuğu

5. Divriği Ulu Cami'nin bulunduğu şehir

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 2

Tabloda yer alan soruları dikkatlice okuyunuz. Ardından bu soruların cevaplarını sağda yer alan sütuna yazınız.

1	İslam dünyasındaki bilimsel çalışmaların hız kazandığı Arap devleti	.....
2	Bireylere lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim sunan yükseköğretim kurumu	.....
3	Hidrolik mühendisliği ve otomasyon sistemleri alanında çığır açan çalışmalar yapan Türk-İslam âlimi	.....
4	Müslümanların VIII. yüzyılda fethettiği ve yaklaşık 8 asır boyunca yönettiği İber Yarımadası'ndaki bölge	.....
5	Mimari yapılarda duvar veya tavan yüzeyine yapılan dinî konuların işlendiği resim sanatı	.....
6	Avrupa mimarisinde XII-XVI. yüzyıllarda etkili olan sanat anlayışı	.....
7	"Darüşşifa" kelimesinin günümüzdeki karşılığı	.....
8	Ribat-ı Şerif Kervansarayı'nın bulunduğu ülke	.....
9	Darülkütüp adı verilen, kitapların toplandığı ve okunduğu mekân	.....
10	Antik Roma'nın dili olup Batı dünyasının bilim, hukuk, din ve edebiyat alanlarında yüzyıllar boyunca kullandığı dil	.....
11	Orta Çağ Avrupası'nda dinî bir topluluğun yaşadığı, ibadet ettiği ve inzivaya çekildiği mimari yapı	.....
12	Paris'te bulunan ünlü katedral	.....
13	Kavimler Göçü (375) ile başlayıp İstanbul'un Fethi (1453) ile sona eren çağ	.....
14	Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'a Celali ya da Melikşah Takvimi olarak bilinen bir zaman çizelgesi hazırlayan âlim	.....
15	Avrupa mimarisinde IX. yüzyılda başlayıp XII. yüzyıla kadar devam eden sanat anlayışı	.....
16	Orta Çağ Avrupası'na hâkim olan düşünce	.....
17	Orta Çağ'da sarayda belgeleri düzenleyen ve mühürleyen görevli	.....
18	1992 yılında kurulan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının kısa adı	.....
19	Bağdat'ta kurulmuş olan, adı Arapçada "Bilgelik Evi" anlamına gelen ilk büyük bilim ve çeviri akademisi	.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1	ABBASİLER	2	ÜNİVERSİTE	3	CEZERİ	4	ENDÜLÜS	5	FRESK
6	GOTİK	7	HASTANE	8	İRAN	9	KÜTÜPHANE	10	LATİNCE
11	MANASTIR	12	NOTRE DAME	13	ORTA ÇAĞ	14	ÖMER HAYYAM	15	ROMANESK
16	SKOLASTİK	17	ŞANSÖLYE	18	TİKA	19	BEYTÜ'L HİKME		

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki Türk-İslam tarihinin önemli filozof ve mutasavvıflarıyla bağlantılı olarak verilen ögeleri tabloda ilgili oldukları kutucukların içine yerleştiriniz.

Kitab-ül Hiyel	Pir-i Türkistan	Divânü Lugâti't-Türk
Analitik Geometri	El-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûri'l-Alâiyye	Şeb-i Arûs
Artuklu Beyliği	Füsûsu'l Hikem	Mesnevi
Yeniçeri Ocağı	Risaletü'n-Nushiyye	Divan-ı Hikmet
Celali Takvimi	Türkiye Selçuklu Tarihi	Fil Su Saati

HOCA AHMED YESEVÎ	
MEVLÂNÂ CELALEDDİN RUMÎ	
HACI BEKTAŞ-I VELÎ	
YUNUS EMRE	
MUHYİDDİN İBNÜ'L-ARABÎ	
KAŞGARLI MAHMUD	
ÖMER HAYYAM	
CEZERİ	
İBNİ BİBİ	

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

HOCA AHMED YESEVÎ	*Divan-ı Hikmet*, Pir-i Türkistan
MEVLÂNÂ CELALEDDİN RUMÎ	Şeb-i Arûs, *Mesnevi*
HACI BEKTAŞ VELİ	Yeniçeri Ocağı
YUNUS EMRE	*Risaletü'n-Nushiyye*
MUHYİDDİN İBNÜ'L-ARABÎ	*Füsûsu'l Hikem*
KAŞGARLI MAHMUD	*Divânü Lugâti't-Türk*
ÖMER HAYYAM	Celali Takvimi, Analitik Geometri
CEZERİ	Fil Su Saati, Artuklu Beyliği, *Kitab-ül Hiyel*
İBNİ BİBİ	*El-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûri'l-Alâiyye*, *Türkiye Selçuklu Tarihi*

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

Anadolu'daki Mutasavvıf ve Âlimler

MEVLÂNÂ CELALEDDİN RUMÎ (1207-1273)

Eserlerindeki sevgi ve birlik çağrısı ile farklı din ve kültürlere mensup insanları Mevlevilik düşüncesinin etrafında birleştirmeye çalıştı. Eserlerinden bazıları şunlardır: *Mesnevi, Divan-ı Kebir, Fihi Ma Fih, Mecalis-i Seb'a.*

HOCA AHMED YESEVÎ (?-1168)

Türklerdeki ilk tarikat olan "Yesevilik" ile İslam'ı Türk boylarının anlayabileceği ve kabul edebileceği şekilde anlatmıştır. Yazdığı *Divân-ı Hikmet* Türk tasavvuf tarihinin ilk edebi eseridir.

HACI BEKTAŞ VELİ

Hayatına dair bilinen en önemli kaynak, XV. yüzyılda yazılan *Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş Veli (Vilâyetnâme-i Hacı Bektaş)* adlı eserdir.

Anadolu'nun İslamlaşmasında büyük rolü olan ve etkileri günümüze kadar devam eden Hacı Bektaş Veli'nin başlıca eserleri şunlardır: *Kitabü'l- Fevâid, Fatiha Sûresi Tefsiri, Hacı Bektaş Veli'nin Nasihatları, Besmele Şerhi, Makâlât.*

YUNUS EMRE (1241-1321)

Hoca Ahmet Yesevi'nin tasavvuf öğretisini benimseyen Yunus Emre, önemli hikmetler taşıyan şiirlerini halkın anlayacağı sade bir Türkçeyle ve edebî değeri yüksek ifadelerle söyledi.

MUHYİDDİN İBNÜ'L-ARABÎ (1165-1240)

Tasavvuf, tefsir, siyer, felsefe, edebiyat, şiir, tabiat bilimleri gibi alanlarda birçok esere imza atan İbnü'l-Arabî'nin, en bilinen eseri *Füsûsu'l Hikem*'dir. Onun kaleme aldığı *Fütûhât-ı Mekkiyye ve Tercümânü'l-Eşvâk* adlı eserler de İslam düşünce dünyasına yön veren önemli kaynaklar arasında kabul edildi.

KAŞGARLI MAHMUD

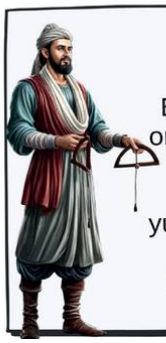
1072-1074 yılları arasında Türkçenin bilinen ilk sözlüğü olan *Divânü Lugâti't-Türk'ü* kaleme aldı. Bu eserdeki kelimeler ve örnek söyleyişler, Türkçenin o dönemin hâkim dili olan Arapçayla boy ölçüşebilecek düzeyde zengin bir dil olduğunu göstermesi bakımından son derece önemlidir.

ÖMER HAYYAM (1039?-1123?)

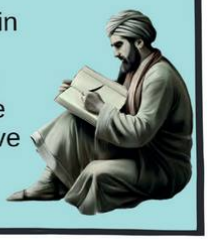
Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah Dönemi'nde âlimlerden oluşan bir heyetle İsfahan'da gözlemevi kurdu. Bu heyet, Hayyam'ın liderliğinde Celali ya da Melikşah Takvimi olarak bilinen bir zaman çizelgesi ile yüz civarında sabit yıldızın konumunu gösteren Zîc-i Melikşahî adlı bir koordinat tablosu hazırladı.

CEZERİ

Cezeri'nin imza attığı en önemli çalışmalardan biri de otomatlardı. Bu otomatlar arasında su saatleri, ilk kez onun tasarladığı mum saatleri ve hastadan alınan kanın miktarını ölçen kan alma tekneleri de bulunuyordu. Ayrıca suyu yukarıya çıkarmaya yarayan birçok araç ve fıskiyede de onun imzası vardı. Artuklu Sarayı için yaptığı bir kapı da Cezeri'nin önemli çalışmaları arasındaydı.

İBNİ BİBİ

Eserinde siyasi gelişmelerin yanı sıra Türkiye Selçuklularındaki toprak yönetimine dair bilgiler de veren İbni Bibi; ikta, mülk ve hibe türü topraklardan bahsetti.

ETKİNLİK 2
Kavram Öğreniyorum
Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Ahilik: .....

.....

.....

Has arazi: .....

.....

.....

Mutasavvıf: .....

.....

.....

Ribat:.....

.....

.....

Tefsir: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.
☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.
☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.
☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.
☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Ahilik: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1
Akadi: İlişkilendiriyorum
Mutasavvıf: Hazırlanıyorum,
Ribat: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 3
Tefsir: İlişkilendiriyorum,

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNA DAİR FARKLI GÖRÜŞLER

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında tarihçilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair görüşlerini, benzer ve farklı yönleriyle belirleyip tartışabilmeniz beklenmektedir.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in babası Ertuğrul Gazi'nin Söğüt ve Domaniç yöresine geliş serüvenini anlatan röportaj yer almaktadır. Röportajın sonunda yer alan soruyu cevaplandırınız.

Ertuğrul Bey Kayı boyuyla beraber yeni yurt bulma sürecinde iyi bir liderlik örneği göstermiş midir? Nedenini gerekçeleriyle açıklayınız.

.....

.....

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Alanlar: Doğu Roma İmparatorluğu ordusunda paralı asker olarak yer alan, farklı bir etnik topluluğa mensup savaşçılar

Cihat: İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla yapılan mücadele

Entelektüel: Bilgi, düşünce ve kültür alanlarında birikimi olan kişi

İltica: Bir kişinin başka bir devlete veya topluluğa sığınması

Kronik: Olayların oluş sırasına göre günü gününe yazıldığı tarih eseri

Menkıbe: Dinî veya tarihî şahsiyetler hakkında anlatılan olağanüstü hikâye

Meşruiyet: Bir yönetimin halk ve çevresi tarafından kabul görmesi, geçerli sayılması

Mutasavvıf: Tasavvuf düşüncesini benimseyen, manevi yönü güçlü kişi

Nişan: Devlet tarafından verilen, sembolik anlam taşıyan resmî işaret veya madalya

Salname: Osmanlı Devleti'nde idari, mali ve kültürel bilgilerin yer aldığı yıllık yayın

Şecere: Soy ağacı

Tekfur: Doğu Roma İmparatorluğu döneminde şehir veya kale yöneticisi

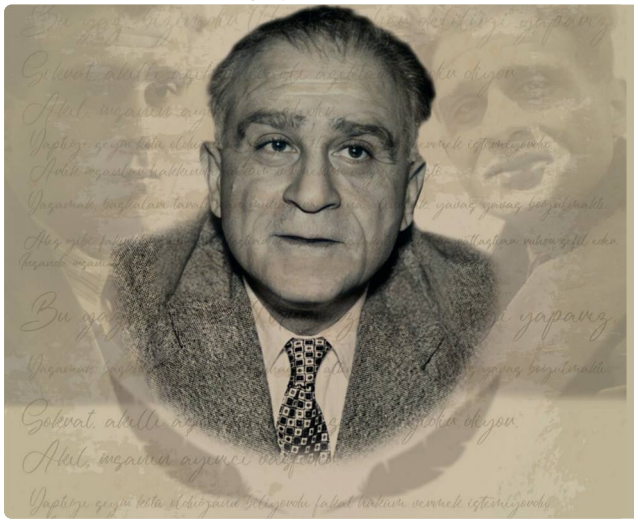
Uç beyliği: Sınır bölgelerinde kurulan, askerî amaçlı beylik

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Bursa'da Zaman" adlı şiirinin ilk on dizesini okuyunuz. Bursa'nın günümüzde Osmanlı'ya dair izleri görsellerle yansıtılmış ve şiirde geçen bu dizeler ilişkilendirilmiştir. Dizelerle eşleştirilmiş görselleri inceleyerek etkinliğin sonundaki soruları cevaplayınız.

BURSA'DA ZAMAN

Bursa'da bir eski cami avlusu,
Küçük şadırvanda şakırdayan su;
Orhan zamanından kalma bir duvar...
Onunla bir yaşta ihtiyar çınar
Eliyor dört yana sakin bir günü.
Bir rüyadan arta kalmanın hüznü
İçinde gülüyor bana derinden.
Yüzlerce çeşmenin serinliğinden
Ovanın yeşili göğün mavisi
Ve mimarilerin en ilahisi.
(...)

Bursa'da eski bir cami avlusu

Küçük şadırvanda şakırdayan su

Orhan zamanından kalma bir duvar

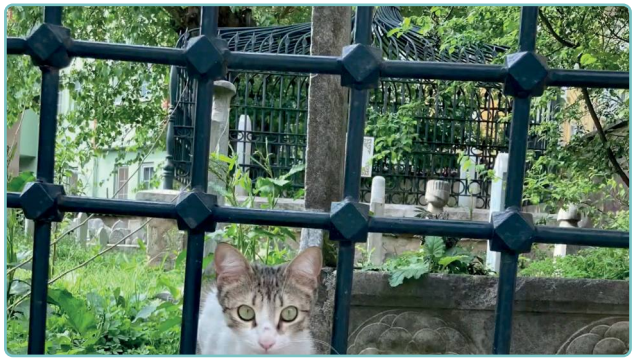
Onunla bir yaşta ihtiyar çınar

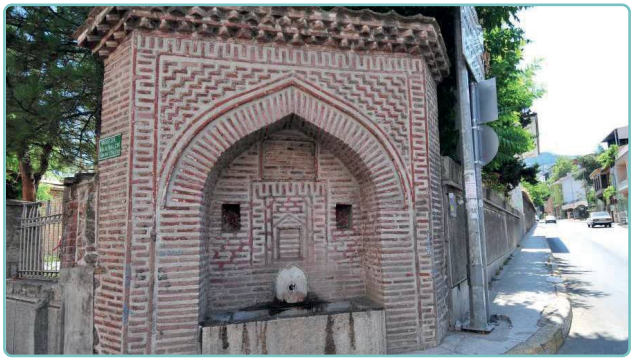
Eliyor dört yana sakin bir günü

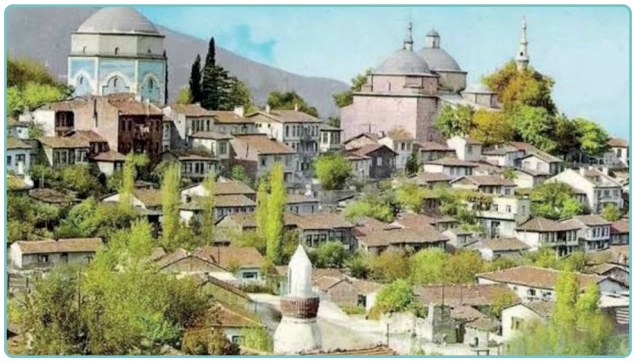
Bir rüyadan arta kalmanın hüznü

İçinde gülüyor bana derinden

Yüzlerce çeşmenin serinliğinden

Ovanın yeşili göğün mavisi

Ve mimarilerin en ilahisi

1. **Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bu şiirinde ve verilen görsellerde Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'ne ait hangi mekânlara yer verilmiştir?**

.....

.....

2. **Bu şiirdeki dizeleri göz önünde bulundurduğunuzda tarihî mekânlar sizde hangi duyguları öne çıkarmıştır?**

.....

3. **Görselleri göz önünde bulundurarak bu şiire siz nasıl bir başlık önerirdiniz?**

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Cami, Şadırvan, Çeşme, Türbe, Tarihî Evler, Tarihî Sokaklar, Mezarlık, Tarihî Surlar, Çınar Ağacı.

2. Hüzün, Özlem, Gurur, Maneviyat

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

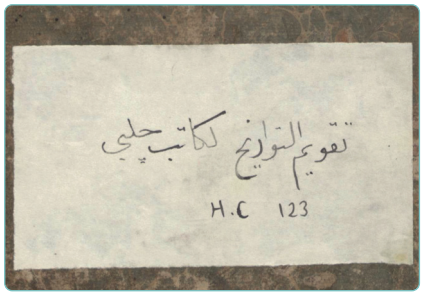
Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki soruları Kaynak A, B, C ve D'ye göre cevaplayınız.

BİLGİ NOTU

"Osmanlı Devleti'nin kuruluş yılı 1299'dur." ifadesi, aslında Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemindeki çağdaş kaynaklarda yer almaz. Âşıkpaşazâde, Neşrî ve Oruç Bey gibi erken dönem Osmanlı tarihçileri, Osman Gazi'nin 1299 yılında bağımsızlığını ilan ettiğini, kendi adına hutbe okuttuğunu veya sikke bastırdığını belirtmez daha çok efsanevi ve destansı bir anlatım kullanırlar. 1299 tarihinin Osmanlı Devleti'nin kuruluş yılı olarak kabul edilmesi, ilk kez Kâtip Çelebi'nin 1648'de yazdığı Takvimü't-Tevarih adlı eserinde görülür. XIX. yüzyılda kaleme alınan salnameler (yıllıklar), ders kitapları (1869) ve II. Abdülhamid Dönemi'ne ait resmî belgeler de bu tarihi benimsemiştir. Bu nedenle 1299 yılı hem Osmanlı tarih yazımında hem de resmî olarak devletin kuruluşunu simgeleyen tarih hâline gelmiştir."

KAYNAK A

Kâtip Çelebi, 1648'de yazdığı "Takvimü't-Tevarih" adlı eserinde Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihini hicri 699 (miladi 1299) olarak belirtmiştir.

KAYNAK B

1852 tarihli altıncı Devlet Salnamesi'nin "Eyyâm-ı Meşhûre" (Meşhur günler) bölümünde, Osman Gazi'nin tahta çıkış tarihi olarak hicri 699 (miladi 1299) yılı belirtmiştir.

KAYNAK C

II. Abdülhamid Dönemi'nde resmî kabullerde kullanılan nişanın üzerinde Osmanlı Türkçesiyle hicri 699 (miladi 1299) tarihi yazılıdır.

KAYNAK D

Doğu Roma İmparatorluğu'nun toprağı olan İznik şehri Osman Gazi tarafından kuşatılınca İmparator II. Andronikos bölgeye kuşatmayı kaldırtmak için iki bin kişilik bir kuvvet gönderiyor. Fakat Osman, bu orduyu daha çıkartma yaptıkları zaman Yalova (Yalakova) yakınlarında ordusuyla karşılıyor. Sahilde, meşhur Bapheus (Koyunhisar) Muharebesi oluyor. Osman Gazi, Doğu Roma İmparatorluğu ordusunu bu savaşta yeniyor. Pachymeres, Doğu Roma İmparatorluğu ordusunun bu savaşta yenilgiye uğramasının nedenini ordu içinde bulunan Alanlar ile yerli askerlerin anlaşamamasına bağlamıştır. Bütün ayrıntıyı biliyoruz ve bu dönemde yaşayan Pachymeres bu savaşın tarihini de veriyor (27 Temmuz 1302). Osman, bu orduyu denize döküyor. Büyük Osman bir kahraman artık. Pachymeres diyor ki: "Onun şöhreti bundan sonra Paflagonya'ya (Kastamonu yöresi) kadar yayıldı ve her taraftan onun ayağına gelmeye başladılar." Ben kesin bildiğimiz bu tarihi, 27 Temmuz 1302'yi, Osmanlı hanedanının doğuş tarihi olarak tespit etmek istiyorum. Osman Gazi, artık Doğu Roma İmparatorluğu ordusunu yenmiş büyük bir kumandan durumundadır. Dikkat ederseniz onun oğlu Orhan, hiç itirazsız beyliğin başına geçecektir. Demek ki, 27 Temmuz 1302 Osmanlı hanedanının tarih sahnesine çıkış tarihi, kuruluş tarihidir. Böylece Bapheus (Koyunhisar) Muharebesi'yle Osmanlı hanedanının nasıl ortaya çıktığını izah etmeye çalıştım.

Halil İnalcık'ın Bursa Araştırmaları-Hazırlayan: Yusuf Oğuzoğlu s.97-98

1. **Kaynak D'ye göre Halil İnalcık'ın Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihini 1302 olarak kabul etmesinin nedenlerini iki gerekçe ile açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Kaynak A, B ve C'yi inceleyiniz. Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihini belirten kaynakları en erken tarihli olandan başlayarak sıralayınız?**

.....

.....

.....

3. **Halil İnalcık, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu 1299 yerine 1302 olarak kabul ederek neden yeni bir tartışmaya sebep olmuştur? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Osman Gazi'nin Doğu Roma İmparatorluğu ordusuyla karşılaşarak ilk büyük ve kesin askerî zaferi kazanması: 27 Temmuz 1302'deki **Bapheus (Koyunhisar) Muharebesi**, Osman Gazi'nin Doğu Roma ordusunu açık alanda yenerek yalnızca bir uç beyi değil, bağımsız bir siyasî ve askerî güç haline geldiğini göstermiştir. Bu zaferle Osmanlılar, Doğu Roma İmparatorluğu tarafından fiilen tanınan bir güç konumuna yükselmiştir.

Osman Bey'in meşruiyet ve süreklilik kazanması: **Pachymeres**'in aktardığı üzere bu zaferden sonra Osman Gazi'nin şöhreti geniş bir bölgeye yayılmış, etrafında yeni kuvvetler toplanmış ve liderliği tartışmasız hâle gelmiştir. Nitekim Osman Gazi'den sonra Orhan Bey'in beyliğin başına sorunsuz geçmesi, hanedanın kurumsallaştığını ve devletleşme sürecinin tamamlandığını göstermektedir.

2. En erken tarihli olan belge Kaynak D'de Halil İnalcık'ın belirttiği 1300'lü yılların başında yazılmış olan Pachymeres'in eseridir. Sonrasında sırayla Kaynak A'da verilen Kâtip Çelebi'nin 1648'de yazdığı **"Takvimü't-Tevarih"**, Kaynak B'de 1852 tarihli altıncı Devlet Salnamesi'nin **"Eyyâm-ı Meşhûre"** (Meşhur günler), Kaynak C'de II. Abdülhamid Dönemi'nde resmî kabullerde kullanılan **nişan**.

3. Osmanlı tarihine ilişkin yerli kaynakları dışında olayın yaşandığı döneme ait **yabancı** kaynakların konuyla ilgili yeni bilgiler vermesi doğrultusunda tartışmalar başlamıştır.

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki bilgi görselinde yer alan Herbert Adams Gibbons, Paul Wittek ve Mehmet Fuat Köprülü gibi tarihçilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna ilişkin ileri sürdükleri görüşleri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

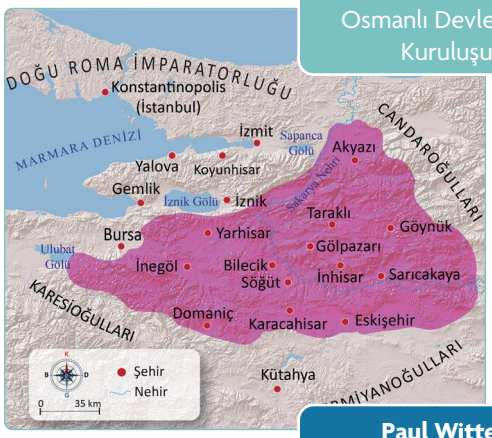

Herbert Adams Gibbons
Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu

"Gibbons'a göre, Osmanlıların büyük bir güç olmasında doğudan gelen yeni unsurlar değil Doğu Roma İmparatorluğu Rumlardan Osmanlılara yapılan ilticalar ve din değiştirmeler önemli rol oynamıştır. Bu durumdan ortaya çıkan sonuç ise Osmanlıları meydana getiren gücün Asya kökenli değil tamamen Avrupa kökenli unsurlar olduğudur. Gibbons, Osman Bey'in Şeyh Edebali'nin evinde misafir olduğu sırada Kur'anla ilgili sorduğu sorulardan Kur'an'ın kutsal kitap olduğundan habersiz olduğu Kur'an okuma bilmediği anlamını çıkarmış, bunu da Osmanlıların yeni Müslüman oluşuna delil olarak göstermiştir. Bununla birlikte Gibbons Osmanlı Beyliği'nin dört yüz çadırdan oluştuğunu iddia etmiştir.

Mehmet Fuat Köprülü
Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu

"Osmanlı Devleti'nin bir Türk-İslam devleti olarak doğuşunu sağlayan asıl dinamiklerin Anadolu Selçuklu geleneği, yerel Türkmen beylikleri, kültürel ve ekonomik yapılar ile İslam medeniyetinin kurucu unsurları olduğunu savunmuştur.

Paul Wittek
Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu

"Wittek, Osmanlı Devleti'nin gelişmesinin gerçek sebebi gazadır. İslam'ın sınırlarını genişletmek çabası olan gaza ile devlet askerî fetihlerle ganimet elde etmeyi amaçlamıştır. Ayrıca Wittek, Osman Bey'i Oğuz Kağan'a bağlayan soy ağacının, II. Murad zamanında Osmanlı hanedan siyaseti doğrultusunda oluşturulduğunu ve Osmanlıların, Kayı Aşireti ile de alakası bulunmadığını iddia etmiştir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan en geniş sınırlarına ulaşıncaya kadar geçen süreçte bütün tarihî varlığının Doğu Roma toprakları üzerinde ortaya çıktığını düşünür. Paul Wittek Osmanlı Devleti'ne Rum Sultanlığı adını veriyor.

1. **Gibbons, Köprülü ve Wittek Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu hangi temel faktörlere bağlamaktadır?**

.....

.....

.....

2. **Sizce Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu tek bir unsurla (gaza, Doğu Roma İmparatorluğu etkisi, Türkmen geleneği) açıklamak mümkün müdür? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

3. **Sizce Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkili olan faktörlerden hangileri günümüzde bir devletin kurulmasında veya güçlenmesinde önemlidir?**

.....

.....

.....

4. **Aynı tarihsel olay hakkında farklı yorumların yapılması tarih bilimi açısından yararlı bir süreç midir? Neden?**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Gibbons**, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu Doğu Roma'dan Osmanlılara geçen Rum unsurların, ilticaların ve din değiştirmelerin etkisine bağlamış; Osmanlı gücünün büyük ölçüde Avrupa kökenli olduğunu savunmuştur.

   Köprülü, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu Anadolu Selçuklu mirası, Türkmen beylikleri, Türk-İslam kültürü ve sosyoekonomik yapı ile açıklamıştır.

   Wittek, Osmanlıların kuruluş ve yükselişinin temelinde gaza anlayışı olduğunu, devletin askerî fetihler ve dinî motivasyonla büyüdüğünü ileri sürmüştür.

2. Hayır, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu tek bir unsurla açıklamak mümkün değildir. Osmanlılar, **Doğu Roma** sınırında bulunmanın sağladığı fırsatları değerlendirmiş, Türkmen geleneklerinden beslenmiş ve gaza anlayışını birleştirici bir unsur olarak kullanmıştır. Bu faktörlerin birlikte etkili olması, Osmanlı Devleti'nin kısa sürede güçlenmesini sağlamıştır.

3. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkili olan **liderlik**, **askerî başarı**, **güçlü bir ideoloji**, **toplumsal birlik** ve **uygun coğrafi konum**, günümüzde de devletlerin güçlenmesinde önemlidir. Ayrıca halkın desteğini kazanma, farklı toplulukları bir arada tutabilme ve etkili yönetim anlayışı günümüz devletleri için de geçerliliğini korumaktadır.

4. Evet, yararlı bir süreçtir. Farklı yorumlar, tarihî olayların **tek yönlü değil** çok boyutlu incelenmesini sağlar. Bu sayede tarihçiler yeni kaynaklar ve bakış açıları geliştirir, tarih bilgisi zenginleşir ve daha doğru sonuçlara ulaşılabilir.

ETKİNLİK 3

Kelime bulutunda Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair görüşleri yansıtan kavramlar yer almaktadır. Kelime bulutunda bu kavramlar önemine göre büyük ya da küçük boyutta gösterilmiştir. Aşağıdaki soruları cevaplarken kelime bulutunun bu özelliğine dikkat ediniz.

1. **Sizce Osmanlı Devleti nasıl kuruldu? Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinde hangi etkenler rol oynadı? Kelime bulutunda yer alan kavramlardan yararlanarak cevaplayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Türkiye Selçuklularının Kösedağ Savaşı'**ndan sonra zayıflaması Anadolu'da siyasi bir boşluk oluşturmuş, **Doğu Roma** sınırında yer alan küçük Türk beylikleri arasında **Ertuğrul Gazi**'nin yönettiği **Söğüt** ve **Bilecik** çevresindeki **uç beyliği** olan Osmanlılar öne çıkmıştır. **Ertuğrul Gazi**'nin ölümünden sonra yerine geçen **Osman Bey**, **cihat ve gaza** anlayışını benimsemiş; **Bursa, İznik, İzmit** ve **Sakarya** çevresini içine alan bölgedeki **Doğu Roma tekfurlarıyla** mücadele etmiştir. Bu noktada **Ahilerin** desteği, Osmanlı'nın hem ekonomik hem de ahlaki yönden güçlenmesini sağlamıştır.

DEĞERLENDİRİYORUM

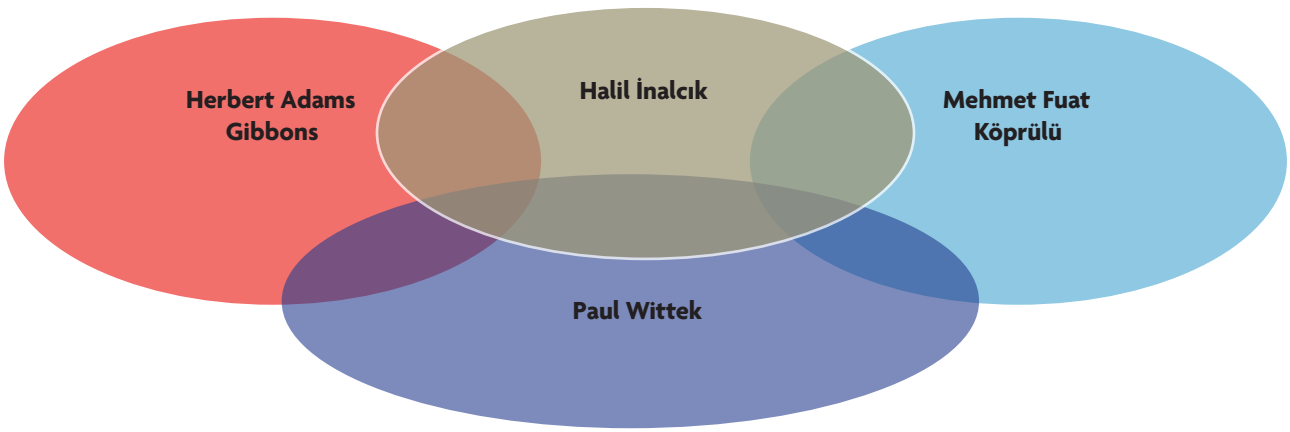
Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

> Uygulayarak öğreniyorum bölümünde yer alan Etkinlik 1 ve 2'de farklı görüşleri sunulan tarihçilere yer verilmiştir. Aşağıda bu tarihçilerden olan Herbert Adams Gibbons, Paul Wittek, Mehmet Fuat Köprülü ve Halil İnalcık'ın Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkındaki görüşlerine dair ifadeler numaralandırılarak verilmiştir. Tarihsel iddianın hangi tarihçiye ait olduğunu düşünüyorsanız belirtilen numaraları o tarihçinin dairesine yazınız. Birden fazla tarihçinin paylaştığı fikirleri kesişim alanlarına yazınız.

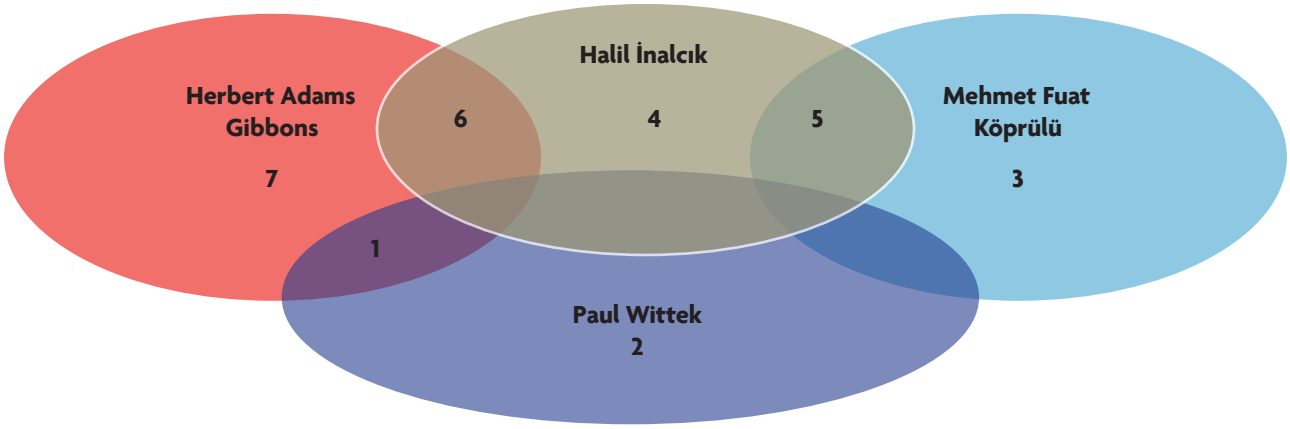

1. Osmanlı Devleti, Doğu Roma İmparatorluğu sınırındaki Hristiyan unsurlarla yakın ilişkiler kurarak gelişmiştir.
2. Osmanlı Devleti'nin yükselişinin temelinde gaza düşüncesi etkili olmuştur.
3. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu konusu, kendisinden önce Anadolu'da kurulan Türk beylikleri ve Türk devletlerinin bir devamı olarak görülüp incelenmelidir.
4. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu konusunda Osmanlı kronikleriyle Doğu Roma kaynaklarını karşılaştırmamız şarttır.
5. Kuruluş sürecinde hem İslami hem yerel unsurlar bir arada etkili olmuştur.
6. Osmanlı Devleti'nin başarılarının nedeni, çevresindeki topluluklarla kurduğu kültürel etkileşimdir.
7. Osmanlı Beyliği dört yüz çadırlık topluluk tarafından kurulmuştur.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

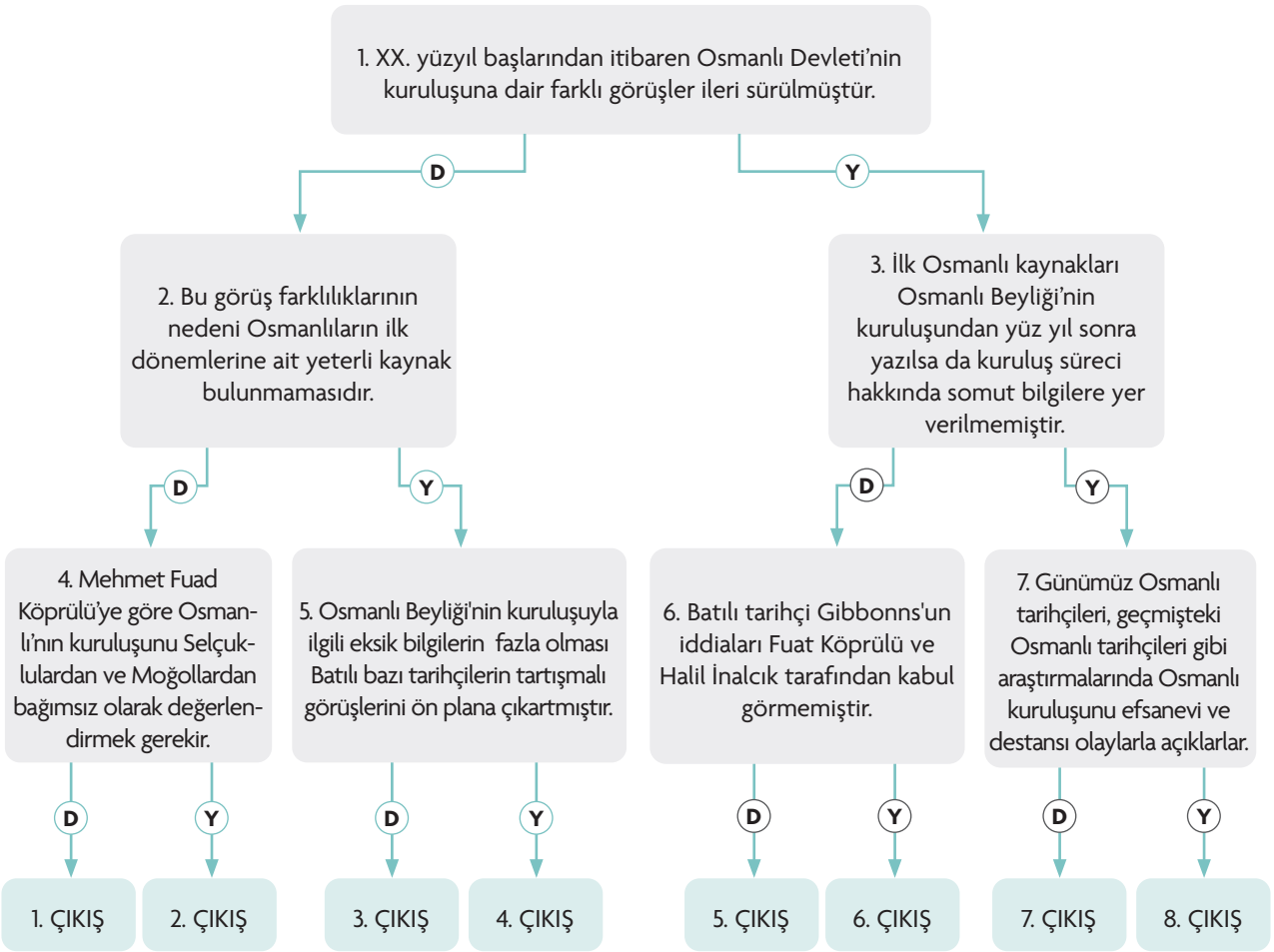
1. Osmanlı Devleti, Doğu Roma İmparatorluğu sınırındaki Hristiyan unsurlarla yakın ilişkiler kurarak gelişmiştir. **(Wittek - Gibbons)**
2. Osmanlı Devleti'nin yükselişinin temelinde gaza düşüncesi etkili olmuştur. **(Wittek)**
3. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu konusu, kendisinden önce Anadolu'da kurulan Türk beylikleri ve Türk devletlerinin bir devamı olarak görülüp incelenmelidir. **(Köprülü)**
4. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu konusunda Osmanlı kronikleriyle Doğu Roma kaynaklarını karşılaştırmamız şarttır. **(İnalcık)**
5. Kuruluş sürecinde hem İslami hem yerel unsurlar bir arada etkili olmuştur. **(Köprülü – İnalcık)**
6. Osmanlı Devleti'nin başarılarının nedeni, çevresindeki topluluklarla kurduğu kültürel etkileşimdir. **(Gibbons – İnalcık)**
7. Osmanlı Beyliği dört yüz çadırlık topluluk tarafından kurulmuştur. **(Gibbons)**

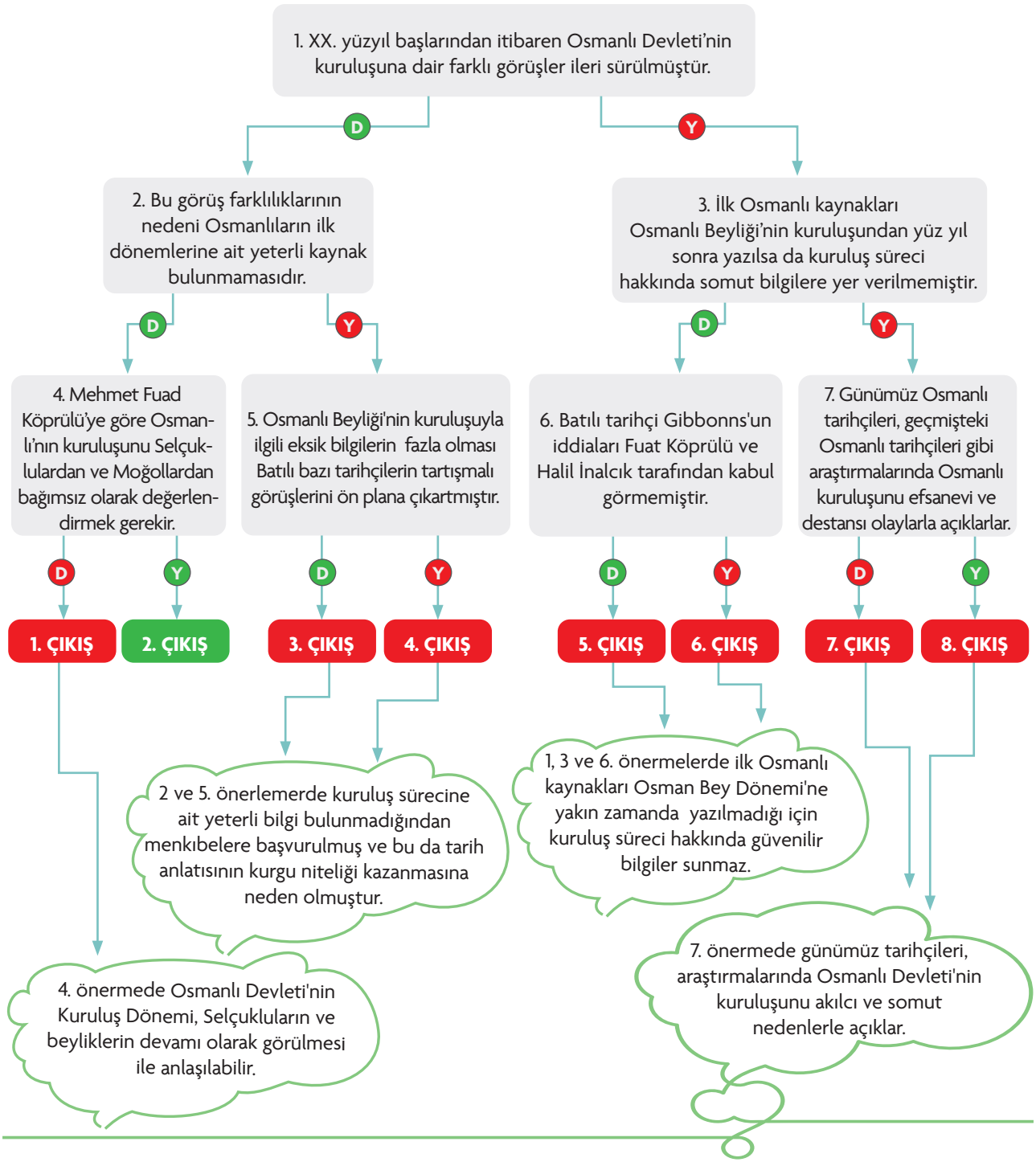
ETKİNLİK 2

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda doğru (D) / yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız doğru (D) / yanlış (Y) seçimleriyle sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

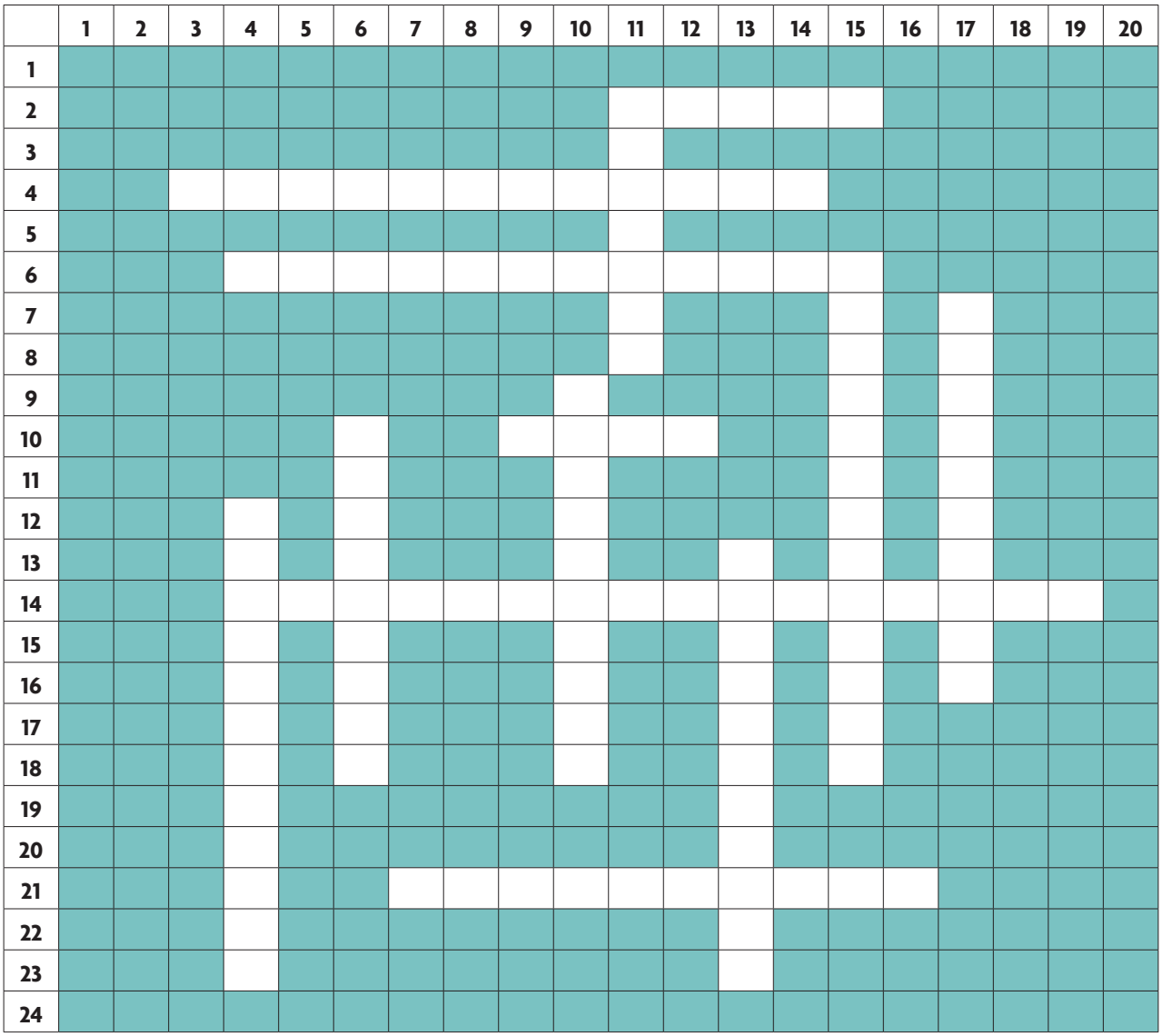

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

ETKİNLİK 3

Bulmacadaki boşlukları doğru kelimelerle doldurunuz.

YATAY

2. Osmanlı Devleti'nin kurulduğu ilk yerleşim yerlerinden biri

4. Osmanlı Devleti'nin kurulmasında önemli rol oynayan Anadolu'daki sosyoekonomik kurum

6. 1916-2016 yılları arasında yaşamış ünlü Türk tarihçisi

10. İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan kutsal savaş

14. 1302'de Doğu Roma İmparatorluğu ile Osmanlı Devleti arasında yapılan mücadele

21. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu konusunda önemli bir kaynak eser olan Menâkıbnâme-i Âl-i Osman'ın yazarı

DİKEY

4. XIV. yüzyılda Ahmedî tarafından yazılmış eser

6. Doğu Roma İmparatorluğu sınırında bulunan beylikler için kullanılan kavram

10. 1938'de "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu" kitabını yazan Avusturyalı tarihçi

11. Osmanlı Devleti'nde merkezî ve yerel yönetimin idari, mali, eğitim ve kültürel konularda verilerin yer aldığı yıllık

13. 1916'da "Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu" kitabını yazan Amerikalı gazeteci

15. Osmanlı'nın kuruluşuna dair tezlerde araştırmacıların vurgu yaptığı 1243'teki İlhanlı-Türkiye Selçuklu Devleti mücadelesi

17. Günü gününe yazılmış olayları içine alan eser, kronik

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1																				
2											S	Ö	Ğ	Ü	T					
3											A									
4			A	H	İ	T	E	Ş	K	İ	L	A	T	I						
5											N									
6				H	A	L	İ	L	İ	N	A	L	C	I	K					
7											M				Ö		V			
8											E				S		A			
9										P					E		K			
10						U			G	A	Z	A			D		A			
11						Ç				U					A		Y			
12				İ		B				L			H		Ğ		İ			
13				S		E				W			E		S		N			
14				K	O	Y	U	N	H	İ	S	A	R	S	A	V	A	Ş	I	
15				E		L				T			B		V		M			
16				N		İ				T			E		A		E			
17				D		Ğ				E			R		Ş					
18				E		İ				K			T		I					
19				R									A							
20				N									D							
21				A			Y	A	H	Ş	İ	F	A	K	İ	H				
22				M									M							
23				E									S							
24																				

ÖĞRENME GÜNLÜĞÜ

- **Etkinlikleri yaparken en çok dikkatimi ne çekti? Beni şaşırtan, üzen, heyecanlandıran veya düşündüren bir detay oldu mu?**

.....

.....

- **Yaptığım etkinliklerde karşılaştığım zorluklar nelerdi? Anlamakta güçlük çektiğim bir nokta var mıydı?**

.....

.....

- **Yaptığım etkinliklerden önce düşüncelerim nasıldı?**

Eskiden düşünürdüm ki .....

.....

- **Etkinliklerden sonra düşüncelerim nasıl değişti?**

Şimdi biliyorum ki .....

.....

- **Bu konuyu daha derinlemesine öğrenmek için hangi soruları sormaya devam etmeliyim? Merak ettiğim yeni şeyler nelerdir?**

.....

.....

- **Bu konuyla ilgili öğrendiklerimi günlük yaşamda veya toplumda nasıl kullanılabilirim?**

.....

.....

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

Aşağıdaki karikatürü okuyarak bilgilerinizi pekiştirebilirsiniz.

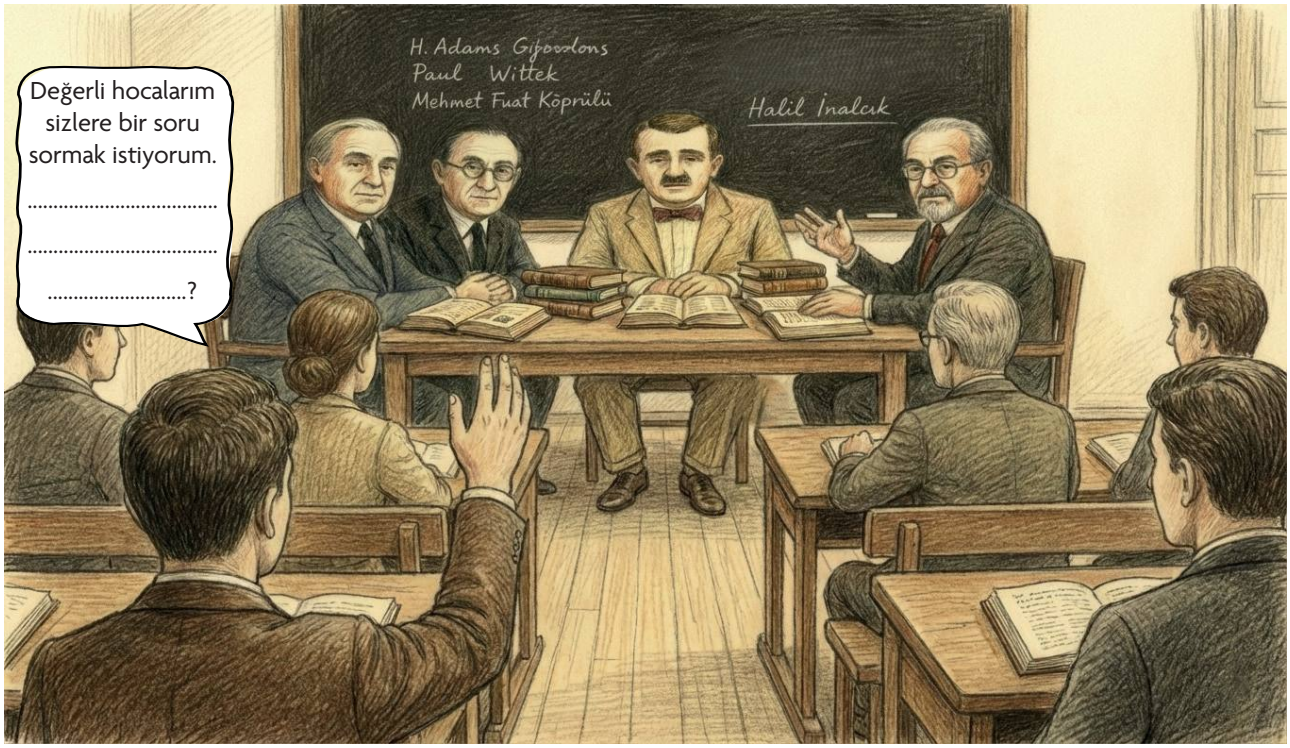

Osmanlı Beyliği'nin ortaya çıkışında gaza anlayışının ciddi bir rolü vardır; Ahmedî'nin İskendernâme'si de bu algının erken dönemde nasıl oluştuğunu gösterir. Osmanlılar yalnızca toprak için değil, İslam uğruna mücadele ettikleri bir kimlik inşa etmiştir. Ancak bu gaza söylemi zamanla hanedan siyasetiyle de güçlendirildi; örneğin Osman Bey'i Oğuz Kağan'a bağlayan şecere II. Murad döneminde oluşturulmuştur. Osmanlıların Kayı Aşireti'ne bağlanması da sağlam tarihî temellere dayanmaz. Dolayısıyla "Gaza Tezi" önemlidir ama Osmanlı'nın yükselişini tek başına açıklayan bir unsur değildir.
H.Adams Gibbons
Paul Wittek
Mehmet Fuat Köprülü
Halil İnalcık

Gaza tezini tamamen reddetmesek de Osmanlı'nın kuruluşunu yalnızca gazaya bağlamak yetersizdir. Osmanlı Beyliği, XIII. yüzyılda Anadolu'daki Türkmen göçleri, Selçuklu düzeninin çözülmesi, Moğol baskısı ve Doğu Roma sınırında oluşan siyasi boşluğun birleştiği çok boyutlu bir ortamda ortaya çıkmıştır. Pachymeres ve Yahşi Fakih gibi kaynaklar, Osman Gazi'nin önce bölgesel bir savaşçı bey iken zamanla bağımsız bir Türk-İslam devleti kuran lider hâline geldiğini gösterir. Ayrıca Batı Anadolu'daki ticaret merkezlerinin canlanması da yükselişi destekle-miştir. Kısacası Osmanlı'nın kuruluşu, gaza kadar ekonomik, siyasi ve toplumsal koşulların da ürünüdür.
H.Adams Gibbons
Paul Wittek
Mehmet Fuat Köprülü
Halil İnalcık

SIRA SENDE

ETKİNLİK 1

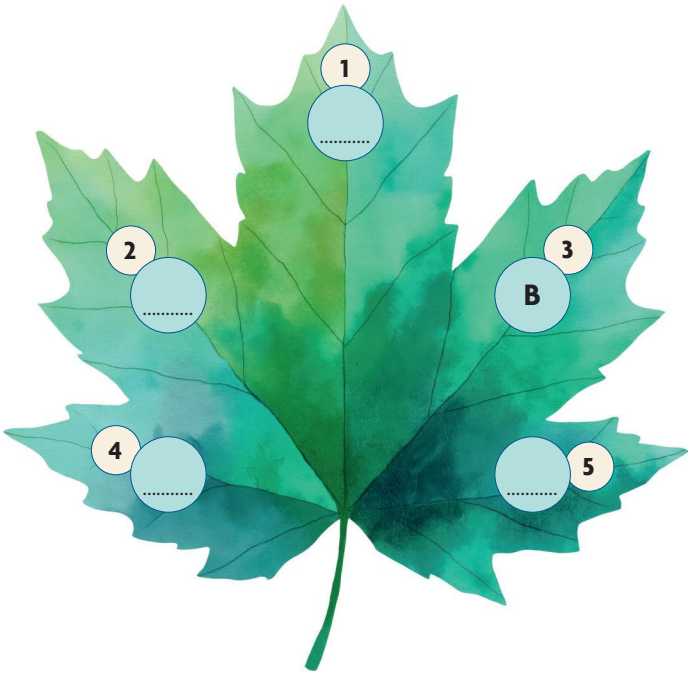
1. Siz son karikatürdeki öğrencinin yerinde olsaydınız soruyu nasıl devam ettirirdiniz?

.....

ETKİNLİK 2

Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla ilgili tarihçilerin farklı görüşlerine aşağıdaki tabloda harflerle yer verilmşitir. Söz konusu farklı görüşleri en güçlüden en zayıfa doğru çınar yaprağı üzerindeki yer alan bir numaralı boş kutucuktan başlayarak sıralayınız. Daha sonra en güçlü ve en zayıf bulduğunuz görüşleri çınar yaprağının altındaki bölüme yazınız.

A	Osmanlı Devleti, Türkler tarafından değil, Türklerle yerli Hristiyan Rumların teması sonucu ortaya çıkan ve "Osmanlı" denilen yeni bir ırk tarafından kurulmuştur. (Herbert Adams Gibbons)
B	Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Gaza ideolojisi etkili olmuştur. (Paul Wittek)
C	Osmanlı Devleti'nin kuruluş süreci, Türk tarihinin sürekliliği ve Anadolu'daki dönemin siyasi şartları çerçevesinde ele alınmalıdır. (Mehmet Fuat Köprülü)
D	Osmanlı Devleti, 1299'da değil, 1302'de kurulmuştur. (Halil İnalcık)
E	Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda dönemin uç (sınır) bölgesindeki siyasi, sosyal ve ekonomik şartlar etkili olmuştur. (Halil İnalcık)

Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla ilgili en güçlü görüş ..... harfli görüştür.

Çünkü.....

.....

Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla ilgili en zayıf görüş ..... harfli görüştür.

Çünkü.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1 - E	2 - C	3 - B	4 - D	5 - A

ETKİNLİK 3

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Menkıbe: .....

.....

.....

Meşruiyet: .....

.....

.....

Mutasavvıf: .....

.....

.....

Salname: .....

.....

.....

Uç beyliği: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Menkıbe: Değerlendiriyorum, Etkinlik 2

Meşruiyet: Öğrendiklerim,

Mutasavvıf: Hazırlanıyorum

Salname: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Uç beyliği: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 3

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

OSMANLI DEVLETİ'NİN ANADOLU VE RUMELİ'DEKİ SİYASİ VE ASKERÎ MÜCADELELERİ

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi destekle-mek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

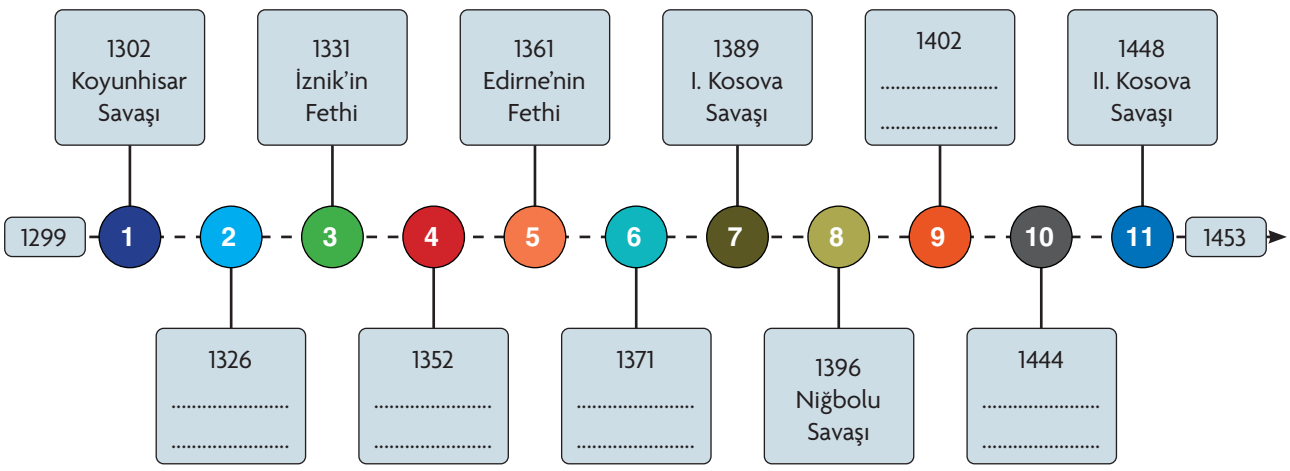
Bu çalışma kartında Osmanlı Beyliği'nin Kuruluş Dönemi'nde Rumeli ve Anadolu'da izlediği siyasi ve askerî politikaları, yapılan fetihler ve sonrasında izlenen politikaları kavramanız ve yorumlayabilmeniz beklenmektedir.

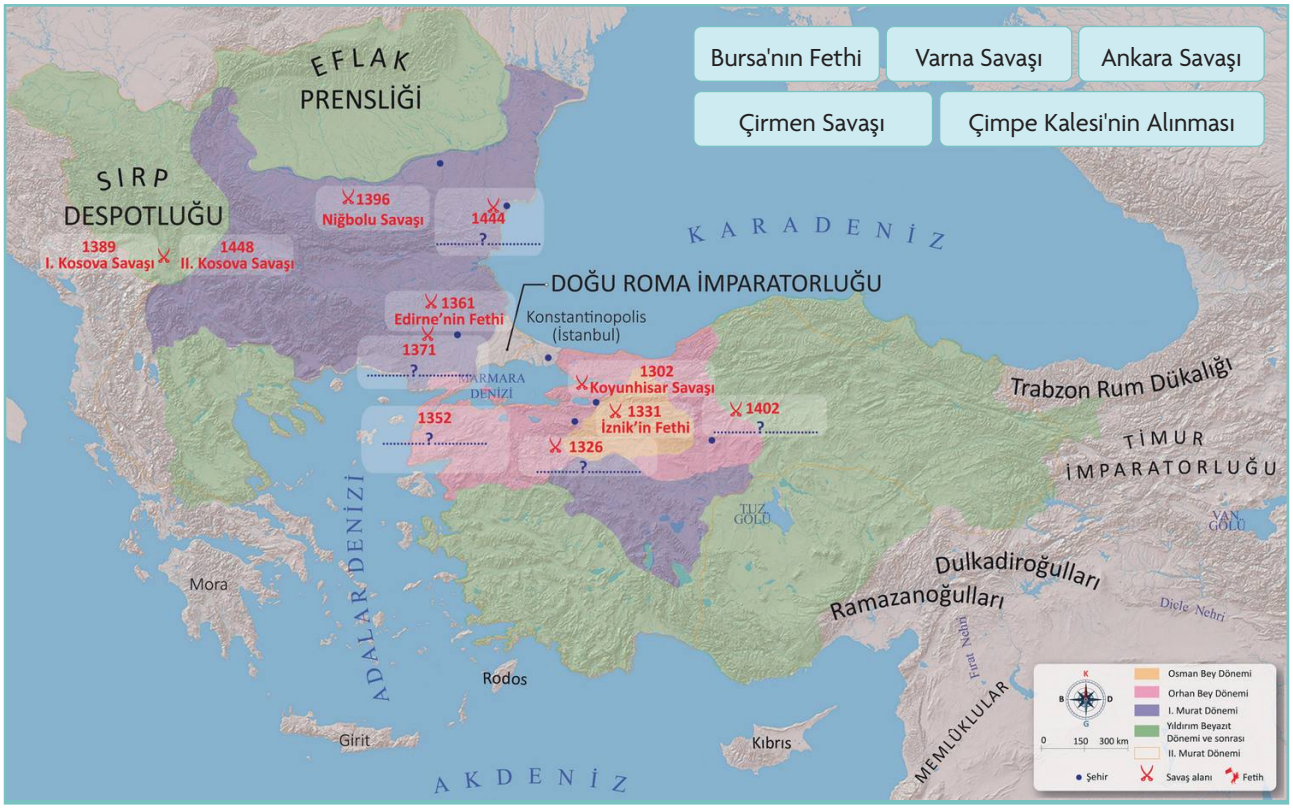
HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

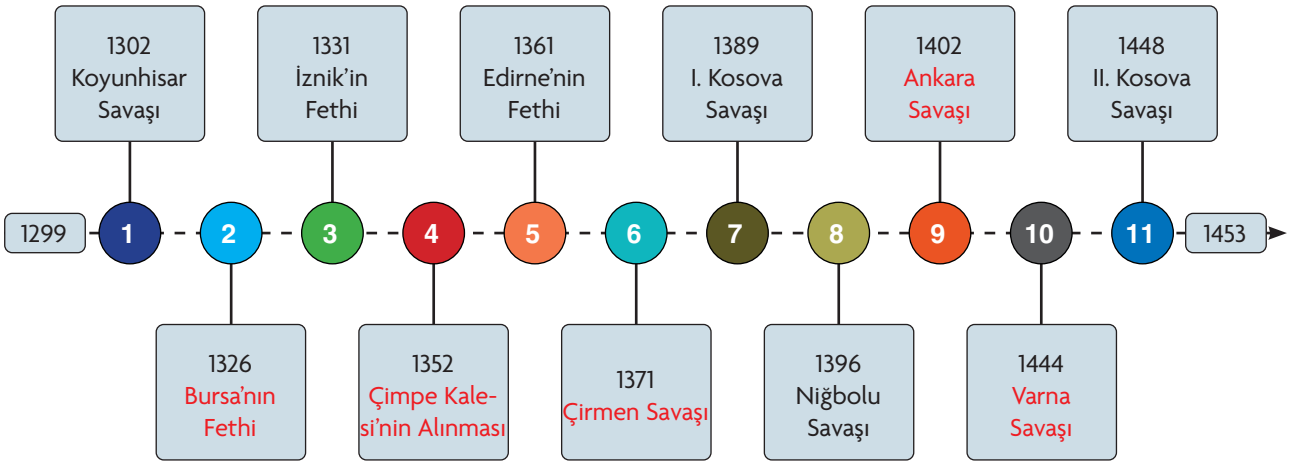
ETKİNLİK 1

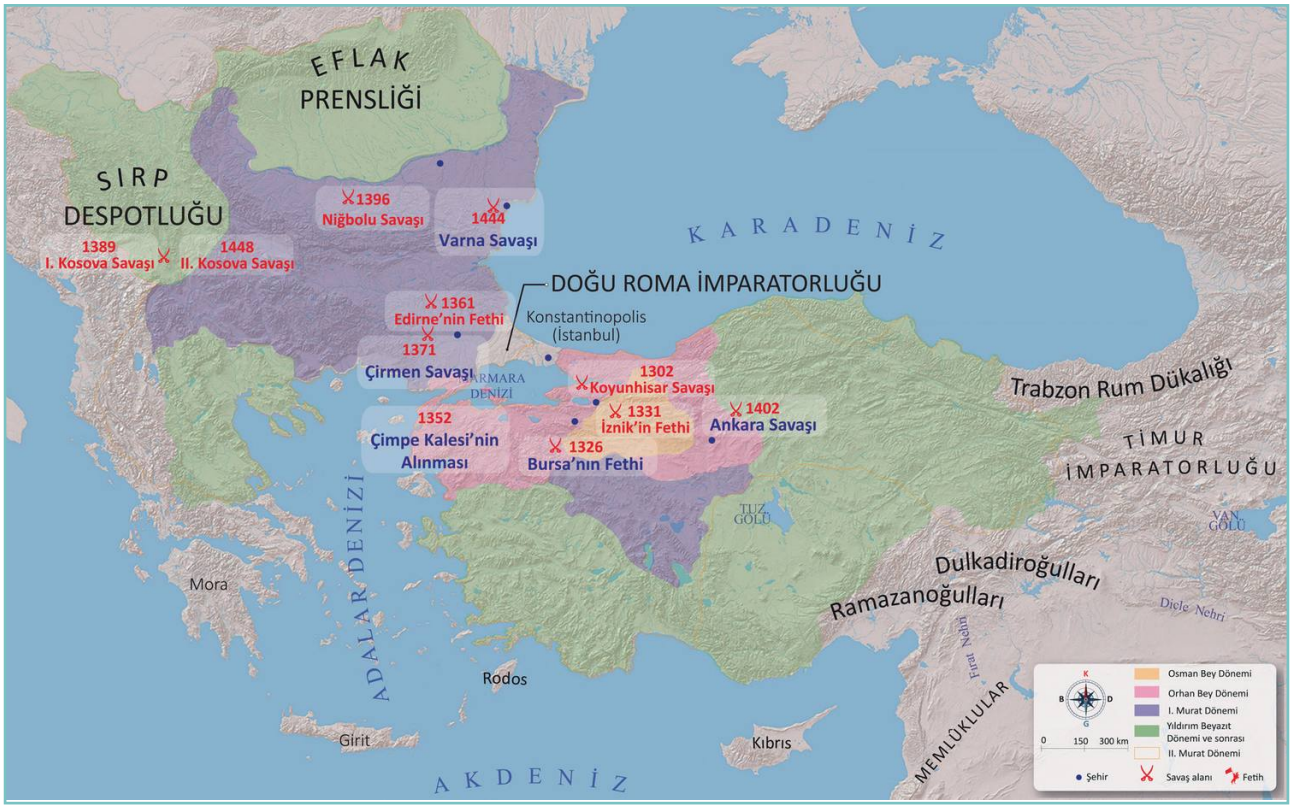
Aşağıdaki harita ve tarih şeridinde Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'ne ait askerî gelişmelerin tarihleri ve isimleri verilmiştir. Tarih şeridi ve haritada boş bırakılan yerlere kutucuklardan uygun olanı yerleştiriniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Cihat: İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla yapılan mücadele

Dükalık: Bir dük tarafından yönetilen, Avrupa'da görülen küçük siyasi yönetim birimi

Ganimet: Savaş sonucunda elde edilen mal ve değerler

Siyasi kaos: Devlet yönetiminde otoritenin zayıfladığı, düzenin bozulduğu ve belirsizliğin hâkim olduğu durum

Şehzade: Osmanlı hanedanına mensup padişah oğulları

Uç bölgesi: Devletin sınır hattında bulunan askerî ve stratejik alan

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Kuruluş Dönemi Osmanlı padişahlarıyla ilgili verilen açıklamaları okuyarak tabloda verilen liderlik özelliklerini örnekteki gibi ilgili padişahla eşleştiriniz. Sonrasında da aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Osman Gazi

Osman Gazi Eskişehir'in Hamam semtinde pazar kurdurmuştu. Etraftan Hristiyanlar bile gelip buradan işlerini görüp ihtiyaçlarını giderirlerdi. Bir gün Bilecik'ten tüccar Hristiyanlar bardak (cam eşya) ürünlerini satmak için pazara gelmişti. Germiyanlı bir Türk bir bardak almış ve karşılığında bir şey vermemişti. Bunun üzerine Hristiyanlar gelip Osman Gazi'ye şikâyet etmişler. Osman Gazi de o bardağı alan kişiyi getirmiş, cezalandırmış ve Hristiyan tüccarın hakkını alıvermişti. Bilecik Hristiyanlarını incitmelerini şiddetle yasaklamıştı.

Orhan Gazi

Osmanlı Devleti fetihler yapıldıkça daimî bir orduya ihtiyaç duyması üzerine Bursa kadısı Çandarlı Kara Halil'in teklifiyle Orhan Gazi tarafından devletin ilk düzenli askerî birliği olan yaya ve müsellem (atlı) teşkilatı kuruldu. Yine Orhan Gazi tarafından ilk divan teşkilatı kuruldu.

I. Murad

Rumeli'de ve Anadolu'da çok sayıda büyük savaşları idare ederek daima muzaffer çıkmıştır. Düşmana yerini terk ettiği ve arka çevirdiği asla görülmemiştir. Büyük cesaretle savaşır, şaşırmaz ve asla telaş göstermezdi.

Yıldırım Bayezid

Yıldırım Bayezid'in Niğbolu Kalesi'nin düşman tarafından kuşatılması üzerine gece karanlığından yararlanarak kaleye yaklaşıp kale muhafızı Doğan Bey ile görüşmüş, bu görüşmede sultan, Doğan Bey'den kalenin durumu hakkında bilgi almış ve kaledekilere moral vermiştir. Ardından düşmana görünmeden uzaklaşmıştır.

I. Mehmed

I. Mehmed, Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Balkanlar'da 1402 Ankara Savaşı felâketinden sonra yaşanan taht mücadeleleri esnasında dağılma tehlikesini yaşamasına rağmen hâkim bir güç olarak yeniden ortaya çıkmasının sağladı. Yine Ankara Savaşı'nın ardından askerî çöküntüye uğramasına rağmen Osmanlılar'ın her iki bölgede de büyük askerî güç olmaya devam etmesinde etkili oldu.

II. Murad

II. Murad 1421'de Osmanlı tahtına çıktığında, Doğu Roma İmparatorluğu tarafından himâye edilen ve desteklenen amcası Mustafa taht mücadelesine başladı. II. Murad'ın tek sorunu bu değildi. Aynı dönemde, Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Anadolu'daki beylikler de ayaklanmış ve bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. II. Murad, amcası Mustafa karşısında taht mücadelesi içinde bulunduğundan Anadolu'daki bu gelişmeyi kabullenmek zorunda kaldı. Beyliklere elçiler gönderip yatıştırma siyasetine başvurdu ve durumu kabullendi.

Kuruluş Dönemi Osmanlı Padişahlarının Liderlik Özellikleri		
adaletli	gerçekçi	cesaretli
birleştirici	teşkilatçı	soğukkanlı

	Osmanlı Padişahı	Liderlik Özelliği
1	Osman Gazi	adaletli
2	Orhan Gazi	
3	I. Murad	
4	Yıldırım Bayezid	
5	I. Mehmed	
6	II. Murad	

1. Kendinizde bu liderlik özelliklerinden hangilerinin bulunmasını isterdiniz. Neden?

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

	Osmanlı Padişahı	Liderlik Özelliği
1	Osman Gazi	adaletli
2	Orhan Gazi	teşkilatçı
3	I. Murad	soğukkanlı
4	Yıldırım Bayezid	cesaretli
5	I. Mehmed	birleştirici
6	II. Murad	gerçekçi

Soruya iki farklı cevap verilebilir

1a: Kendimde özellikle istişare, teşkilatçılık ve soğukkanlılık özelliklerinin bulunmasını isterdim. Çünkü istişare, doğru kararlar almayı ve farklı bakış açılarını değerlendirmeyi sağlar. Teşkilatçılık, planlı ve düzenli çalışarak hedeflere daha kolay ulaşmaya yardımcı olur. Soğukkanlılık ise zor ve stresli durumlarda mantıklı davranmayı ve sağlıklı kararlar vermeyi mümkün kılar.

1b: Kendimde cesaret, birleştiricilik ve gerçekçilik özelliklerinin bulunmasını isterdim. Çünkü cesaret, zor kararları ertelemeden alabilmeyi sağlar. Birleştiricilik, farklı düşüncelere sahip insanları ortak bir amaç etrafında toplayarak güçlü bir ekip oluşturmayı mümkün kılar. Gerçekçilik ise hayalci değil, mevcut şartlara uygun ve uygulanabilir kararlar almayı sağlayarak başarının sürekliliğini destekler.

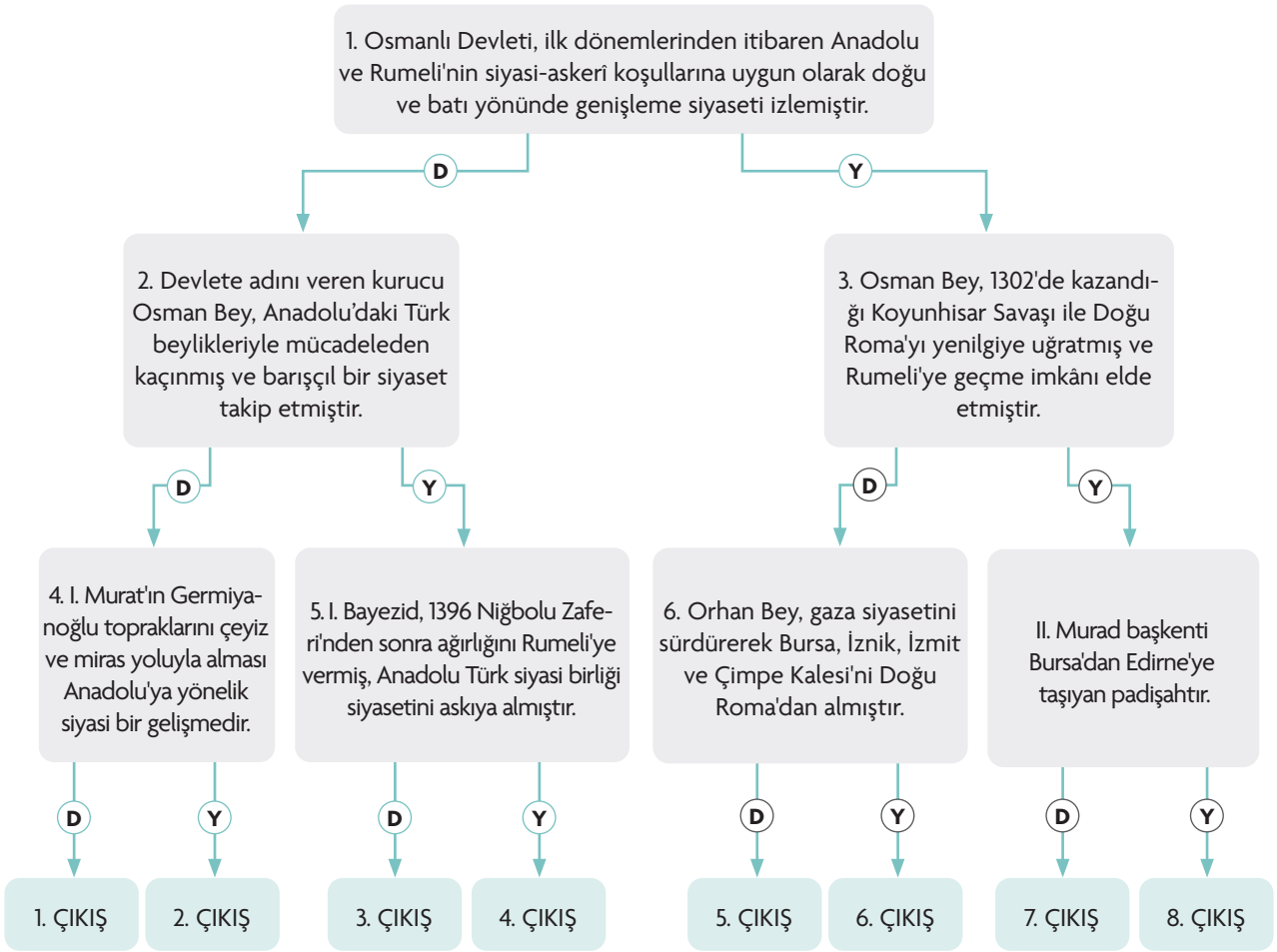
UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda doğru (D) / yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız doğru (D) / yanlış (Y) seçimleriyle sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.

Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.

Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

1. Osmanlı Devleti, ilk dönemlerinden itibaren Anadolu ve Rumeli'nin siyasi-askerî koşullarına uygun olarak doğu ve batı yönünde genişleme siyaseti izlemiştir.

D

2. Devlete adını veren kurucu Osman Bey, Anadolu'daki Türk beylikleriyle mücadeleden kaçınmış ve barışçıl bir siyaset takip etmiştir.

D

4. I. Murat'ın Germiyanoğlu topraklarını çeyiz ve miras yoluyla alması Anadolu'ya yönelik siyasi bir gelişmedir.

D

1. ÇIKIŞ

Y

2. ÇIKIŞ

2. önermede, Osman Bey güçlü Anadolu beylikleri yerine zayıflamış Doğu Roma yönünde fetihleri tercih etmiştir. 1, 4 ve 5. I. Bayezid, 1396 Niğbolu Zaferi'nden sonra hem Balkanlardaki ilerleyişini sürdürmüş hem de Anadolu'daki Türk beylikleri ile zaman zaman akrabalık kurmuş hatta toprak dahi satın almıştır.

Y

5. I. Bayezid, 1396 Niğbolu Zaferi'nden sonra ağırlığını Rumeli'ye vermiş, Anadolu Türk siyasi birliği siyasetini askıya almıştır.

D

3. ÇIKIŞ

Y

4. ÇIKIŞ

Y

3. Osman Bey, 1302'de kazandığı Koyunhisar Savaşı ile Doğu Roma'yı yenilgiye uğratmış ve Rumeli'ye geçme imkânı elde etmiştir.

D

6. Orhan Bey, gaza siyasetini sürdürerek Bursa, İznik, İzmit ve Çimpe Kalesi'ni Doğu Roma'dan almıştır.

D

5. ÇIKIŞ

Y

6. ÇIKIŞ

3. ve 6. önermelerde, Gaza siyaseti izleyen Osman Bey, 1302'de Koyunhisar Savaşı'nda Doğu Roma'yı yenerek Bursa ve İznik'in fethi için zemin hazırlamıştır. Rumeliye geçilmesi Orhan Bey Dönemi'nde Çimpe Kalesi'nin alınmasıyla gerçekleşmiştir.

Y

II. Murad başkenti Bursa'dan Edirne'ye taşıyan padişahtır.

D

7. ÇIKIŞ

Y

8. ÇIKIŞ

7. önermede Edirne'nin başkent olması I. Murad Dönemi'nde gerçekleşmiştir.

ETKİNLİK 2

Kaynak A, B ve C'de yer alan bilgilere göre Ankara Savaşı'nın sebep ve sonuçlarını aşağıdaki Kılıcın İki Yüzü diyagramında ilgili bölümlere yazınız.

KAYNAK A

Anadolu'dan Hindistan'a kadar uzanan bir imparatorluk kurmuş olan Timur'un genişleme sahasına Anadolu'yu da dahil etmesi, aynı yer üzerinde hak iddia eden Osmanlılar'la arasını açmıştır. Diğer taraftan Memlûk Sultanı Berkuk'un ölümü, Timur'un kendisine rakip olarak gördüğü Mısır'daki Memlûk Devleti ve Anadolu'daki Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırmak için uygun bir zemin hazırlamıştır. Bu fırsattan faydalanarak 1399'da Bağdat'ı ele geçiren Timur, Celâyirli Hükümdarı Sultan Ahmed ve Karakoyunlu Türkmen reisi Kara Yusuf'un Osmanlılar'a sığınmasına sebep oldu. Bu durum Timur'un Osmanlı Devleti'ne müdahale etmesine fırsat verdi. Nitekim Timur'un bunların kendisine teslim edilmesi isteği Yıldırım tarafından kabul edilmedi ve bundan dolayı iki hükümdar arasında hakaret dolu mektuplar gönderildi.

Yusuf Halaçoğlu, *Ankara Savaşı*, TDVİA (Uyarlanmıştır).

KAYNAK B

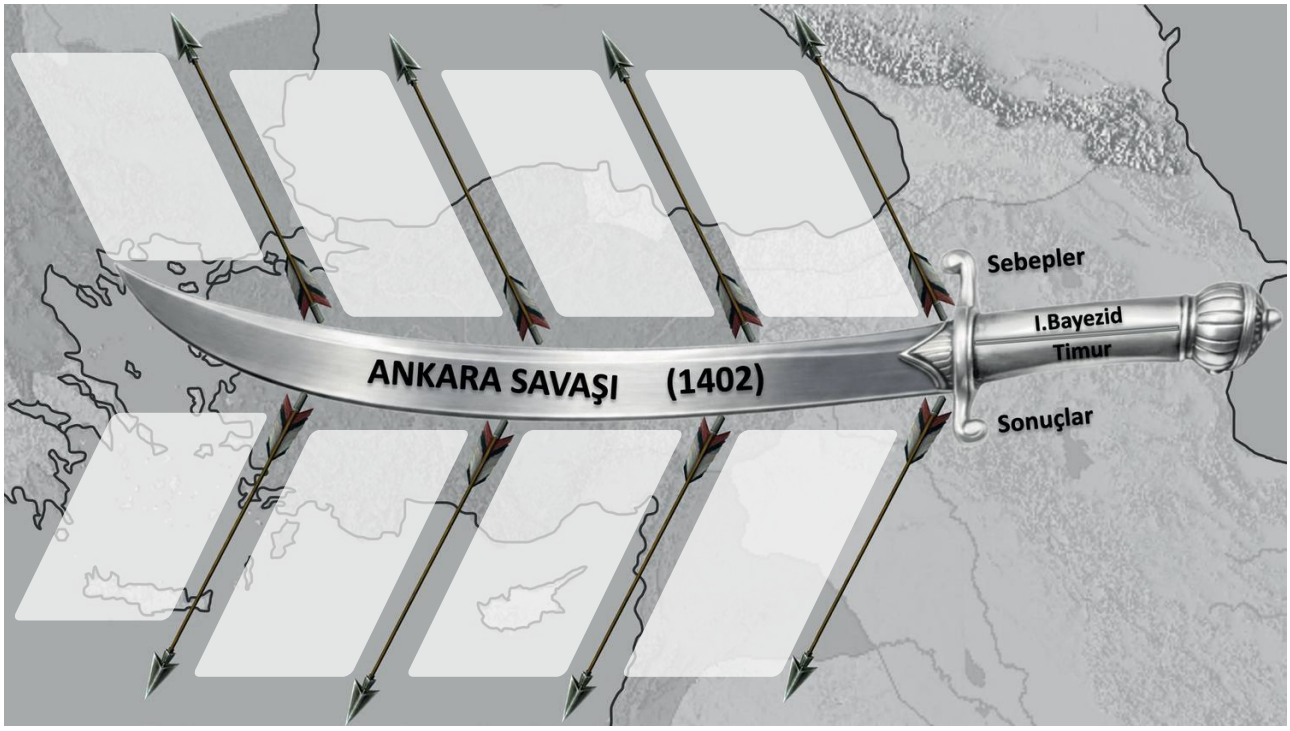
"Timur ile Yıldırım Bayezid Sivas yakınında karşılaştılar. İki taraf da büyük hazırlık içindeydi. Savaşın ortasında Tatar atlıları Osmanlı ordusunun arkasına dolandı. Anadolu beylerinden bazıları da Timur'un tarafına geçince Osmanlı askeri dağılmaya başladı. Yıldırım Han atından indi, savaş meydanından ayrılmadı. Timur askerleri onu esir etti. Bu savaş, Osmanlı ülkesinde büyük karışıklıklara sebep oldu."

Aşıkpaşazâde Tarihi

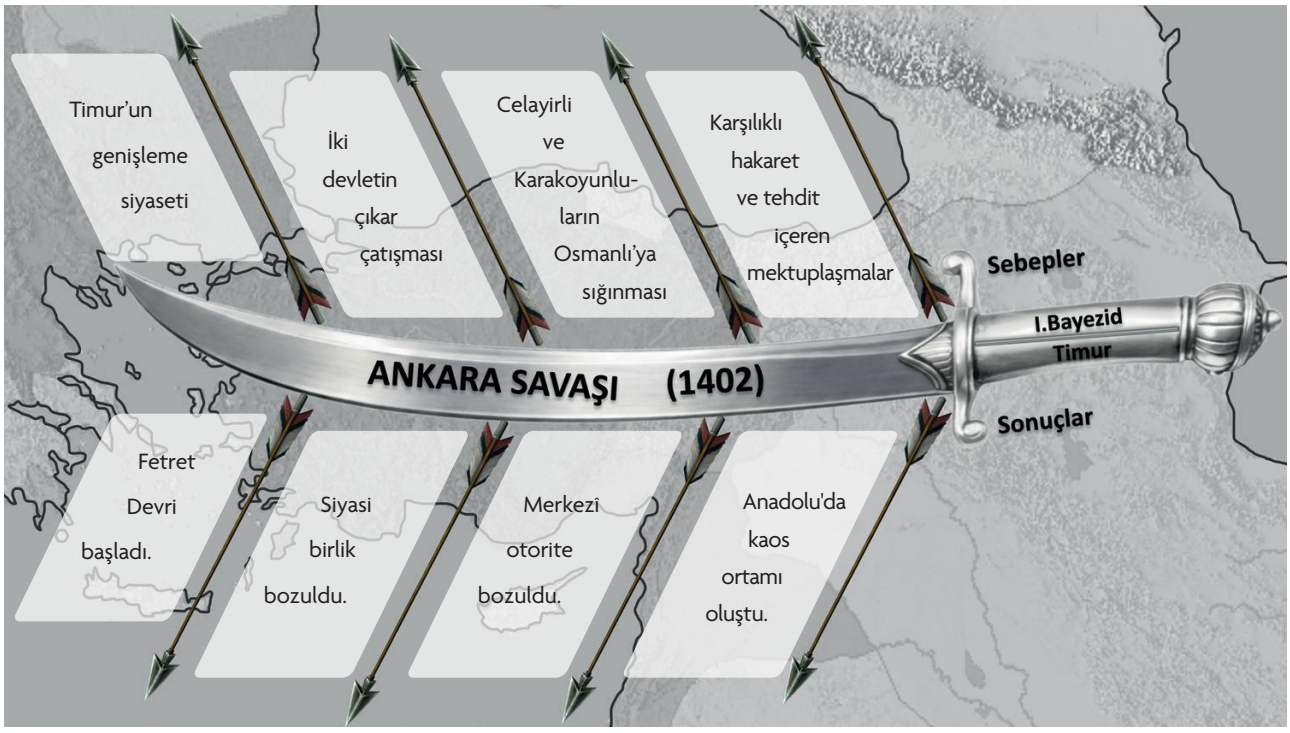
KAYNAK C

"Ankara Savaşı yalnızca Osmanlı Devleti'nin askerî bir yenilgisi değil aynı zamanda siyasi bir parçalanma döneminin başlangıcıydı. Fetret Devri boyunca şehzadeler arasında taht mücadeleleri yaşanmış, devlet otoritesi zayıflamıştır ancak bu süreç, Osmanlı yönetiminde merkezî yapının önemini ortaya çıkarmış, II. Murad ve Fatih dönemlerinde daha güçlü bir merkezî devlet anlayışına zemin hazırlamıştır."

Halil İnalcık, *Devlet-i 'Aliyye*'den uyarlanmıştır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 3

Aşağıda verilen gazi kimlik kartlarında Osmanlı Devleti'nin devletleşme sürecinde meydana gelen önemli siyasi ve askerî faaliyetler gerçekleştiren padişahlar hakkında bilgi sahibi olabilirsiniz.

GAZİ KİMLİK KARTI

Ünvanı, adı ve kaçıncı padişah	Gazi, Bey, Osman I, 1. padişah
Yer aldığı savaşlar	1288 Karacahisar'ın Fethi (Doğu Roma Tekfurları) 1299 Bilecik'in Fethi, (Doğu Roma Tekfurları) 1302 Koyunhisar (Bapheus) Savaşı (Doğu Roma Tekfurları)
Askerî başarıları	Silah arkadaşları ve gönüllülerden oluşan askerî birliklerle ilk fetihleri gerçekleştirdi.
Kurumsallaşmaya katkıları	Osmanlı Beyliği'nin temellerini attı. İlk kadı ve subaşıyı görevlendirdi.

GAZİ KİMLİK KARTI

Ünvanı, adı ve kaçıncı padişah	İhtiyarüddin, Gazi, Bey, Orhan, 2. padişah
Yer aldığı savaşlar	1329 Pelekanon (Maltepe) Savaşı (Doğu Roma), Bursa'nın Fethi (Doğu Roma Tekfurları), 1331 İznik'in Fethi (Doğu Roma Tekfurları) 1337 İzmit'in Fethi (Doğu Roma Tekfurları)
Askerî başarıları	Anadolu ve Rumeli'de kazandığı zaferlerle devletinin sınırlarını genişletti.
Kurumsallaşmaya katkıları	Divan teşkilatının temellerini attı. Yaya ve müsellem adıyla ilk düzenli askerî birlikleri kurdu.

GAZİ KİMLİK KARTI

Ünvanı, adı ve kaçıncı padişah	Sultânü's-Selâtîn, Melikü'l-Mülûk, Hüdavendigar, Sultan, Murad I, 3. padişah
Yer aldığı savaşlar	1361 Edirne'nin Fethi (Doğu Roma), 1371 Çirmen Savaşı (Sırp Krallığı), 1389 I. Kosova (Haçlılar)
Askerî başarıları	Rumeli'de yapılan fetihlerle Osmanlı Devleti'nin Balkan hâkimiyetinin temellerini attı. Anadolu Türk siyasi birliğini sağlama yolunda önemli adımlar attı.
Kurumsallaşmaya katkıları	Kapıkulu Ocağını kurdu. Divan teşkilatının yapısını güçlendirdi. Taşra teşkilatlanmasını başlattı.

GAZİ KİMLİK KARTI

Ünvanı, adı ve kaçıncı padişah	Sultan-ı İklîm-i Rûm, Yıldırım, Bayezid I, 4. padişah
Yer aldığı savaşlar	1396 Niğbolu Savaşı (Haçlılar), 1397 Akçay Savaşı (Karamanoğlu Beyliği) 1402 Ankara Savaşı (Timur),
Askerî başarıları	Balkanlarda Osmanlı askerî üstünlüğünü pekiştirdi. Anadolu Türk siyasi birliğini büyük ölçüde sağladı.
Kurumsallaşmaya katkıları	Kadı ve sancak teşkilatını yaygınlaştırdı.

GAZİ KİMLİK KARTI

Ünvanı, adı ve kaçıncı padişah	Çelebi, Mehmet I, 5. padişah
Yer aldığı savaşlar	Taht Savaşları (Kardeşlerine karşı)
Askerî başarıları	Osmanlı Devleti'nin siyasi birliğini yeniden tesis ederek, devletin parçalanmasını önledi. Osmanlı'nın ikinci kurucusu oldu.
Kurumsallaşmaya katkıları	Tahrir ve tımar sistemini geliştirdi.

GAZİ KİMLİK KARTI

Ünvanı, adı ve kaçıncı padişah	Sultan, Murat II, 6. padişah
Yer aldığı savaşlar	1425-1430 Osmanlı-Venedik Savaşı, 1443 İzladi Derbendi Savaşı (Haçlılar), 1444 Varna Savaşı (Haçlılar), 1448 II. Kosova Savaşı (Haçlılar)
Askerî başarıları	Balkanlar'da Osmanlı hâkimiyetini kesin olarak tesis etti. Haçlı tehdidini uzun süre etkisiz hâle getirmiştir. Anadolu Türk siyasi birliğini büyük ölçüde yeniden sağladı.
Kurumsallaşmaya katkıları	Osmanlı hanedanlığına siyasi kimlik kazandırdı.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda verilen "Beylikten Devlete Siyasi ve Askerî Gelişmeler" konusuna ait yapılandırılmış gridi inceleyiniz. Soruları yanıtlarken her sorunun birden fazla gelişmeyle ilişkilendirilebileceğini ve bazı gelişmelerin birden fazla soruya cevap olabileceğini unutmayınız.

(Not: Bu etkinlikteki soruları daha kolay bir şekilde cevaplamanız için "Hazırlanıyorum" etkinliğini ve "Uygulayarak Öğreniyorum" bölümündeki gazi kartı etkinliğini incelemeniz önerilir).

1 Ankara Savaşı	2 Bursa'nın Fethi	3 Çimpe Kalesi'nin Alınması	4 Çirmen Savaşı
5 Edirne'nin Fethi	6 Edirne-Segedin Antlaşması	7 I. Kosova Savaşı	8 II. Kosova Savaşı
9 İznik'in Fethi	10 Koyunhisar Savaşı	11 Niğbolu Savaşı	12 Varna Savaşı

1. **Kutucuklardaki gelişmelerden hangisi/hangileri Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da hâkimiyet kurmasını kolaylaştıran askerî mücadelelere örnektir?**

.....

2. **Kutucuklardaki gelişmelerden hangisi/hangileri Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de güçlenmesini sağlayan askerî ve siyasi olaylardandır?**

.....

3. **Kutucuklardaki gelişmelerden hangisi/hangileri Osmanlı Devleti'nin Doğu Roma (Doğu Roma İmparatorluğu) İmparatorluğu ile yaptığı savaşlar arasında yer alır?**

.....

4. Kutucuklardaki hangisi/hangileri Yıldırım Bayezid Dönemi'ndeki Ankara Savaşı'ndan önce gerçekleşmiştir.

.....

5. Kutucuklardaki gelişmelerden hangisi/hangileri Osmanlı Devleti'nin doğu ve batı yönlerinde izlediği genişleme siyasetini olumsuz etkileyen gelişmelerdendir?

.....

6. Kutucuklardaki gelişmelerden hangisi/hangileri Osmanlı Devleti'nin ittifak halindeki devletlerle yaptığı savaşlar arasında yer alır?

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1.	2 (Bursa'nın Fethi), 9 (İznik'in Fethi), 10 (Koyunhisar Savaşı) Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da hâkimiyet kurmasını kolaylaştıran önemli askerî mücadeleler arasında **Koyunhisar Savaşı**, **Bursa**'nın Fethi ve İznik'in Fethi yer alır. Koyunhisar Savaşı, Osmanlıların çevredeki beyliklere ve Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı güç kazanmasını sağlamıştır. Bursa ve İznik'in fethi ise hem önemli merkezlerin ele geçirilmesini hem de Osmanlı hâkimiyetinin Batı Anadolu'da pekişmesini sağlamıştır.
2.	3 (Çimpe Kalesi'nin Alınması), 4 (Çirmen Savaşı), 5 (Edirne'nin Fethi), 7 (I. Kosova Savaşı), 8 (II. Kosova Savaşı), 11 (Niğbolu Savaşı), 12 (Varna Savaşı) Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de güçlenmesini sağlayan askerî ve siyasi olaylar arasında **Çimpe Kalesi'nin Alınması**, **Çirmen Savaşı**, **Edirne'nin Fethi**, **I.** ve **II. Kosova Savaşları**, **Niğbolu Savaşı** ve **Varna Savaşı** yer alır. Çimpe Kalesi'nin alınması ve Edirne'nin fethi, Osmanlıların Balkanlar'da ilk sağlam topraklarını kazanmalarını sağlamıştır. Diğer savaşlar ise hem Osmanlı ordusunun gücünü pekiştirmiş hem de Balkanlar'daki hâkimiyetlerini genişletmelerine olanak tanımıştır.
3.	2 (Bursa'nın Fethi), 5 (Edirne'nin Fethi), 9 (İznik'in Fethi), 10 (Koyunhisar Savaşı) Osmanlı Devleti'nin Doğu Roma İmparatorluğu ile yaptığı savaşlar arasında **Bursa'nın Fethi, İznik'in Fethi, Koyunhisar Savaşı** ve **Edirne'nin Fethi** yer alır. Bu mücadeleler, hem Anadolu'daki hem de Balkanlar'daki Doğu Roma İmparatorluğu topraklarına karşı Osmanlı hâkimiyetini güçlendirmiştir.
4	11 (Niğbolu Savaşı) **Niğbolu Savaşı** (1396), Yıldırım Bayezid'in döneminde Osmanlıların Balkanlardaki Haçlılara karşı kazandığı büyük bir zaferdir ve Ankara Savaşı (1402)'ndan önce gerçekleşmiştir. Bu zafer, Osmanlıların Balkanlardaki güçlerini pekiştirmesinde önemli rol oynamıştır.
5	1 (Ankara Savaşı), 6 (Edirne-Segedin Antlaşması) **Ankara Savaşı**, Timur'a karşı kaybedilerek Osmanlı topraklarının parçalanmasına ve merkezi otoritenin zayıflamasına yol açmıştır. **Edirne-Segedin Antlaşması** ise Macar ve Avrupa güçleriyle yapılan bir barış anlaşması olarak Osmanlı'nın Batı'daki ilerlemesini geçici olarak durdurmuştur.
6	7 (I. Kosova Savaşı), 8 (II. Kosova Savaşı), 11 (Niğbolu Savaşı), 12 (Varna Savaşı) **I. Kosova Savaşı, II. Kosova Savaşı, Niğbolu Savaşı** ve **Varna Savaşı**, Osmanlı Devleti'nin ittifak hâlindeki Haçlı devletleri ve Balkan krallıklarıyla yaptığı savaşlar arasında yer alır. Bu savaşlar, Osmanlıların Balkanlar'daki hâkimiyetini pekiştirme ve Avrupa'daki ilerleyişini sürdürme sürecinde kritik öneme sahiptir.

ETKİNLİK 2

Verilen olayların Osmanlı Devleti açısından önemini boşluklara yazınız.

Tarihsel Olay	Gerekçeli Kararım
1302 Koyunhisar Muharebesi önemlidir.	Çünkü
1326 Bursa'nın Fethi önemlidir.	
1331 İznik'in Fethi önemlidir.	
1345 Karesioğulları Beyliği'nin alınması önemlidir.	
1352 Çimpe Kalesi'nin alınması önemlidir.	
1363 Edirne'nin Fethi önemlidir.	
1389 I. Kosova Muharebesi önemlidir.	
1396 Niğbolu Muharebesi önemlidir.	
1402 Ankara Savaşı önemlidir.	
1402-1413 Fetret Devri önemlidir.	
1444 Varna Muharebesi önemlidir.	
1448 II. Kosova Muharebesi önemlidir.	

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Tarihsel Olay	Gerekçeli Kararım
1302 Koyunhisar Muharebesi önemlidir.	Çünkü Koyunhisar Zaferi, Osmanlı hanedanının siyasi ve kurumsal olarak devletleşmesinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.
1326 Bursa'nın Fethi önemlidir.	Çünkü devletin merkezi Bursa'ya taşınmıştır. Güney Marmara bölgesi Osmanlı kontrolü altına girmiştir.
1331 İznik'in Fethi önemlidir.	Çünkü Doğu Roma'nın önemli bir ticaret, liman ve inanç merkezidir.
1345 Karesioğulları Beyliği'nin alınması önemlidir.	Çünkü Karesioğulları Beyliği'nin alınması ile Osmanlı Devleti Rumeli'ye geçmek için ihtiyaç duyduğu donanma ve deniz gücüne ulaşmıştır.
1352 Çimpe Kalesi'nin alınması önemlidir.	Çünkü Çimpe Kalesi'nin alınması ile Osmanlı Devleti Rumeli'ye ilk adımı atmıştır.
1363 Edirne'nin Fethi önemlidir.	Çünkü Edirne, Osmanlı Devleti'nin yeni başkenti olmuştur.
1389 I. Kosova Muharebesi önemlidir.	Çünkü Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki egemenliği sağlamlaşmıştır.
1396 Niğbolu Muharebesi önemlidir.	Çünkü Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'e Niğbolu Muharebesi'ni kazandığı için Abbasi halifesi tarafından "Sultan-ı İklim-i Rûm" (Anadolu'nun Sultanı) ünvanı verilmiştir.
1402 Ankara Savaşı önemlidir.	Çünkü, Anadolu'da Türk birliği bozulmuş ve beylikler yeniden kurulmuştur. Balkanlardaki ilerleyiş durmuş ve İstanbul'un Fethi elli yıl gecikmiştir.
1402-1413 Fetret Devri önemlidir.	Çünkü Fetret Devri'nde Yıldırım Bayezid'in dört oğlu arasında 11 yıl süren taht kavgaları yaşanmış, devlet parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.
1444 Varna Muharebesi önemlidir.	Çünkü Varna Savaşı'yla Macar-Eflak ordusu ağır bir yenilgiye uğratılmış ve bu zaferle Osmanlılar Balkanlarda yeniden güç kazanmıştır.
1448 II. Kosova Muharebesi önemlidir.	Çünkü II. Kosova Muharebesi'nden sonra Osmanlı Devleti Balkanlara kesin olarak yerleşmiştir. Avrupalılar Balkanları geri alamayacaklarını anlamış ve bu tarihten sonra siyasi ve askeri çabalarını Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa istikametindeki ilerleyişini durdurma üzerine yoğunlaştırmışlardır.

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK

Kavram haritası üzerinde verilen boşluklara aşağıda verilen kavramları doğru olarak yerleştiriniz.

Osmanlı'da Askeri ve Siyasi Gelişmeler				
Koyunhisar	Varna	Bursa	Edirne-Segedin	İstanbul
Edirne	Fetret	I. Kosova	II. Kosova	Çimpe Kalesi

Siyasi ve Askerî Gelişmeler

İlk Osmanlı-Doğu Roma savaşıdır.
..... Savaşı 1302 yılında Osmanlı Devleti ile Doğu Roma Devleti arasında yapılmıştır.

Orhan Bey, başkent yapmıştır.
1326 yılında ..... fethedilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Bursa'dan sonraki başkentidir.
1361 yılında .....'nin Fethi gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki ilk toprağıdır.
1352 yılında ..... Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir.

I. Murad şehit edilmiştir.
1389 yılında Osmanlı Devleti ile Haçlı kuvvetleri arasında ..... Savaşı yapılmıştır.

..... Kuşatması'nın kaldırılmasına sebep olmuştur.
1396 Niğbolu Zaferi sonucunda Abbasi halifesi tarafından I. Bayezid'e Sultan-ı İklim-i Rum ünvanı verilmiştir.

Osmanlı'nın ilk defa siyasi kaos yaşadığı dönemdir.
..... Devri 1402-1413 yılları arasında yaşanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Macarlarla yaptığı antlaşmadır.
II. Murad Dönemi'nde Haçlılar ile yapılan mücadeleler neticesinde 1444 yılında ..... Antlaşması imzalanmıştır.

II. Murad'ın Rumeli'de kazandığı zaferdir.
1444 yılında Haçlılar ile yapılan ..... Savaşı'nı Osmanlı Devleti kazanmıştır.

Rumeli'deki siyasi ve askerî üstünlüğün Osmanlı'ya geçmesini sağlayan savaştır.
II. Murad Dönemi'nde Haçlılar ile yapılan mücadeleler neticesinde 1448 yılında ..... Savaşı yapılmıştır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Siyasi ve Askerî Gelişmeler

İlk Osmanlı-Doğu Roma savaşıdır.

Koyunhisar Savaşı 1302 yılında Osmanlı Devleti ile Doğu Roma Devleti arasında yapılmıştır.

Orhan Bey, başkent yapmıştır.

1326 yılında **Bursa** fethedilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Bursa'dan sonraki başkentidir.

1361 yılında **Edirne**'nin Fethi gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki ilk toprağıdır.

1352 yılında **Çimpe Kalesi** Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir.

I. Murad şehit edilmiştir.

1389 yılında Osmanlı Devleti ile Haçlı kuvvetleri arasında **I. Kosova** Savaşı yapılmıştır.

İstanbul Kuşatması'nın kaldırılmasına sebep olmuştur.

1396 Niğbolu Zaferi sonucunda Abbasi halifesi tarafından I. Bayezid'e Sultan-ı İklim-i Rum ünvanı verilmiştir.

Osmanlı'nın ilk defa siyasi kaos yaşadığı dönemdir.

Fetret Devri 1402-1413 yılları arasında yaşanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Macarlarla yaptığı antlaşmadır.

II. Murad Dönemi'nde Haçlılar ile yapılan mücadeleler neticesinde 1444 yılında **Edirne-Segedin** Antlaşması imzalanmıştır.

II. Murad'ın Rumeli'de kazandığı zaferdir.

1444 yılında Haçlılar ile yapılan **Varna** Savaşı'nı Osmanlı Devleti kazanmıştır.

Rumeli'deki siyasi ve askerî üstünlüğün Osmanlı'ya geçmesini sağlayan savaştır.

II. Murad Dönemi'nde Haçlılar ile yapılan mücadeleler neticesinde 1448 yılında **II. Kosova** Savaşı yapılmıştır.

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Dükalık:: .....

.....

.....

Ganimet: .....

.....

.....

Siyasi kaos:.....

.....

.....

Şehzade:: .....

.....

.....

Uç bölgesi:: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Dükalık: Hazırlanıyorum

Ganimet: Hazırlanıyorum

Siyasi kaos: Öğrendiklerim

Şehzade: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2

Uç bölgesi: Hazırlanıyorum

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

OSMANLI DEVLETİ'NİN DEVLETLEŞME SÜRECİ İLE ORDU, HUKUK VE TOPRAK SİSTEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

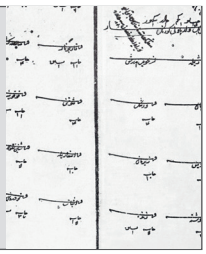
Bu çalışma kartında Osmanlı Devleti'nin ordu, hukuk ve toprak sistemleri ile devletleşme süreci arasındaki ilişkiyi belirleyip çözümleyebilmeniz beklenmektedir.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda Osmanlı Devleti'nin askerî, idari ve hukuki teşkilatıyla ilgili kavramların yer aldığı yapılandırılmış gridi inceleyerek soruları cevaplayınız. Her sorunun cevabında birden çok kavram yer alabilir.

1 Cebelü 	2 Devşirme 	3 Ferman
4 Kadı 	5 Kapıkulu 	6 Kazasker
7 Sipahi 	8 Tahrir 	9 Tımar

1. Kutucuklardan hangisi/hangileri, Osmanlı Devleti'nin asker ihtiyacını karşılamak amacıyla uygulanmıştır?

.....

2. Kutucuklardan hangisi/hangileri, Osmanlı Devleti'nde hukuk alanında padişahın otoritesini temsil eden unsurları içerir?

.....

3. Kutucuklardan hangisi/hangileri, Osmanlı Devleti'nin ordu sistemi içerisinde yer alan gruplardır?

.....

4. Kutucuklardan hangisi/hangileri, Osmanlı Devleti'nin maliye sistemi içinde maaş, vergi ve gelir kayıtlarıyla ilgili uygulamaları belirtir?

.....

5. Kutucuklardan hangisi/hangileri, Osmanlı Devleti'nin daimî ordusunun personel kaynağını ve maaş sistemini belirleyen unsurları ifade eder?

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1.	2 Devşirme, 9 Tımar **Devşirme** ve **Tımar sistemi**, Osmanlı Devleti'nin asker ihtiyacını karşılamak amacıyla uygulanmıştır. Devşirme sistemiyle, özellikle Hristiyan kökenli gençler alınarak Yeniçeri Ocağı'nda veya devlet kademelerinde yetiştirilmiştir. Tımar sistemi ise askerlerin maaşlarının toprak gelirlerinden karşılanmasını sağlayarak ordunun sürekli ve düzenli bir şekilde güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Bu iki uygulama, Osmanlı Devleti'nin merkezî otoritesini güçlendirmiş ve askerî yapısının sürdürülebilirliğini desteklemiştir.
2.	3 Ferman, 4 Kadı, 6 Kazasker **Ferman**, **Kadı** ve **Kazasker**, Osmanlı Devleti'nde hukuk alanında padişahın otoritesini temsil eden unsurlardır. Ferman, padişahın resmi emir ve kararlarını bildirirken, Kadı adaletin uygulanmasını sağlayan yerel yargıç; Kazasker ise kadı atamalarını yapan ve onları denetleyen yüksek yargı görevlisidir.
3.	1 Cebelü, 2 Devşirme, 5 Kapıkulu, 7 Sipahi **Cebelü**, **Devşirme**, **Kapıkulu** ve **Sipahi**, Osmanlı Devleti'nin ordu sistemi içerisinde yer alan gruplardır. Cebelü, özellikle Yeniçeri Ocağı'na bağlı askerleri ifade eder; Devşirme, devlet hizmetine alınan Hristiyan çocuklardan oluşan askerî ve bürokratik kadroyu sağlar; Kapıkulu, padişaha doğrudan bağlı düzenli askerlerden oluşur; Sipahi ise tımar sistemiyle beslenen atlı askerlerdir.
4	8 Tahrir, 9 Tımar **Tahrir** ve **Tımar**, Osmanlı Devleti'nin maliye sistemi içinde maaş, vergi ve gelir kayıtlarıyla ilgili uygulamaları ifade eder. Tahrir, toprakların ve nüfusun kaydedilerek vergilerin düzenlenmesini sağlayan kayıt sistemiyken, tımar, bu topraklardan elde edilen gelirle askerlerin (özellikle sipahilerin) maaş ve giderlerinin karşılanmasını sağlayan bir uygulamadır.
5	2 Devşirme, 5, Kapıkulu, 9 Tımar **Devşirme**, **Kapıkulu** ve **Tımar**, Osmanlı Devleti'nin daimî ordusunun personel kaynağı ve maaş sistemini belirleyen unsurları ifade eder. Devşirme, askerî kadronun (özellikle Yeniçeri ve diğer saray hizmetlilerinin) yetiştirilmesini sağlarken, Kapıkulu padişaha doğrudan bağlı düzenli askerleri ifade eder; tımar sistemi ise sipahilerin maaş ve geçimlerinin toprak gelirleri üzerinden karşılanmasını sağlayarak ordunun sürekli olarak beslenmesini temin eder.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Ayan: Osmanlı Devleti'nde taşrada etkili olan yerel güç sahipleri, bölgenin ileri gelenleri

Bürokrasi: Devletin yönetim işlerini yürüten memur ve kurumlar bütünü

Cebelü: Tımar sahiplerinin, gelirlerine göre savaşa götürmek zorunda oldukları atlı asker

Devşirme: Osmanlı Devleti'nde Hristiyan ailelerin çocuklarının belirli kurallarla alınarak devlet hizmetinde yetiştirilmesi sistemi

Enderun: Osmanlı Devleti'nde saray içinde bulunan, devlet adamı ve yönetici yetiştiren eğitim kurumu

İstikrar: Bir durumun düzenli, dengeli ve sürekli şekilde devam etmesi

Kadı: Osmanlı Devleti'nde adalet işlerinden sorumlu olan, şeri davalara bakan görevli

Kadırga: Osmanlı donanmasında kullanılan, kürekle hareket eden savaş ve ulaşım gemisi

Kapıkulu: Doğrudan padişaha bağlı, maaşlı ve sürekli görev yapan askerî sınıf

Kazasker: Osmanlı Devleti'nde askerî sınıfın yargı ve eğitim işlerinden sorumlu yüksek görevli

Nafaka: Bir kişinin geçimini sağlamakla yükümlü olduğu kimseler için verdiği maddi destek

Reaya: Osmanlı Devleti'nde yönetici sınıf dışında kalan, vergi veren halk kesimi

Sipahi: Tımar sistemi içinde görev yapan, devletten maaş yerine toprak geliri alan atlı asker

Tahrir: Osmanlı Devleti'nde toprakların, nüfusun ve vergi kaynaklarının kayda geçirilmesi işlemi

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Osmanlı Kadırgası

KAYNAK B

TCG Anadolu (L-400)

1. **Kaynak A ve B'de dikkatinizi çeken unsurlar nelerdir? Yazınız.**

.....

.....

.....

2. **Kadırga tipi gemilerin inşasında kullanılan malzemelerle TCG Anadolu'nun yapımında kullanılan malzemeler arasında hangi farklar vardır ve bu farklılıkların sebebi neler olabilir?**

.....

.....

.....

3. **Kaynak A ve B'yi dikkate aldığınızda günümüzde Türk askerî yapısını geliştirmek için neler yapılmaktadır? Bilimsel ve teknik gelişmeleri dikkate alarak cevaplayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Osmanlı kadırgası

- Hareket kabiliyeti insan gücüne bağlıdır.
- Gövdesi ahşaptan yapılmıştır.

TCG Anadolu gemisi

- Motor gücüyle hareket eder.
- Gövdesi çelikten olup son teknolojiyle üretilmiştir.
- Üzerinde helikopter pisti ile insansız hava araçlarının iniş kalkış yapabileceği geniş bir alan bulunur.
- Radar, iletişim sistemleri ve modern savunma donanımları göze çarpar.

2. Kadırga tipi gemiler genellikle ahşap (özellikle sedir, meşe, kestane, çam gibi dayanıklı ağaçlar) kullanılarak yapılmıştır. Buna karşılık TCG Anadolu, çelik ve kompozit alaşımlar ayrıca ısıya ve basınca dayanıklı modern malzemeler kullanılarak inşa edilmiştir. Bu fark, teknoloji ve mühendislik bilgisinin zamanla geliştiğini; dayanıklılık, hız ve güvenliğin arttığını gösterir. Ayrıca denizcilikte doğal malzemelerden endüstriyel malzemelere geçişin, bilimsel ilerlemenin ve sanayileşmenin bir sonucu olduğunu kanıtlar.

3. Günümüzde ordunun hareket kabiliyeti ve askerî gücünü geliştirip güçlendirmek amacıyla bilimsel ve teknolojik verilerin kullanıldığı çoklu sistemlere sahip savaş araç-gereçleri üretilerek kullanılmaktadır.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Beylikten devlete geçiş sürecinde Osmanlı Devleti'nde tımar sistemi uygulaması ile ilgili metinleri inceleyerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

"Osmanlı tımar sistemi, Batı Avrupa'daki feodalizmden farklı olarak toprak mülkiyetinin devlete ait olduğu ve tımarlı sipahilerin sadece yönetim ve savunma hizmetleri karşılığında toprak kullandığı bir yapıyı ifade etmektedir."

Ömer Lütfi Barkan, *Türk-İslam Toprak Hukuku Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğu'nda Aldığı Şekiller*

KAYNAK B

"Bir memleket zabtolundukta en evvel yazıcılar, yani tahrir memurları, kâtipler gönderilir. Bunlar memleketi kaza kaza, vilayet vilayet, şehir şehir, köy köy dolaşarak, bütün arazinin hasılatını, reayanın, yani köylülerin hâlini, evkafı, çiftlikleri, ormanları, nehirleri, dağları, derbendleri, madenleri, kısaca her şeyi deftere geçirirlerdi. Bu deftere 'defter-i mufassal' (tahrir) denirdi."

Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ* (1300-1600)

KAYNAK C

"Tahrir işlemi tamamlandıktan sonra bölgeye ait vergi gelirleri, dirlik adı verilen belirli büyüklükte arazi parçalarına ayrılır ve bu dirlikler devlet görevlilerine veya ordu komutanlarına hizmetlerinin karşılığında tahsis edilirdi. Dirlikler, yıllık gelirlerine göre has, zeamet ve tımar şeklinde üçe ayrılırdı."

"Bu dirlik sistemi, tımar adı altında anılsa da aslında has, zeamet ve tımarı kapsayan hiyerarşik bir bütündü. Sistemin işleyişindeki temel prensip şuydu: Dirlik sahibi, kendisine tahsis edilen köy veya mezraların vergilerini toplama hakkına sahipti. Karşılığında ise, geliri oranında tam teçhizatlı bir atlı asker (cebelü) yetiştirmek ve savaş zamanında orduya katılmak zorundaydı."

Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ* (1300-1600)

KAYNAK D

"Sipahi, köylünün üretim faaliyetlerini düzenlemek, çift bozan denilen toprağını terk eden köylüleri takip etmek, onların güvenliğini sağlamak, vergilerini toplamak ve en önemlisi kendi gelirine göre tam teçhizatlı atlı asker (cebelü) yetiştirip orduya katılmakla yükümlü idi. Sipahi ile reaya arasında kanunların çizdiği bir hak ve sorumluluk dengesi mevcuttu."

Mehmet İpşirli, "*Tımar Sistemi*", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 41

KAYNAK E

"Osmanlı tımar sistemi, sadece askerî bir organizasyon değil aynı zamanda idari ve mali bir bütündü. Sipahinin reayaya karşı davranışları, vergiyi aşırı toplayıp toplamadığı, cebelüsünü tam teçhizatla getirip getirmediği sürekli kontrol edilirdi. Bu kontrollerde usulsüzlük tespit edilen tımar sahibinin dirlikleri ellerinden alınır, cezalandırılırlardı."

İlber Ortaylı, *Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek*

1. **Buna göre sipahiler ile reaya arasında kurulan hak ve sorumluluk dengesi günümüzde hangi kurumlar veya kişiler arasında görülebilir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Buna göre tımar sisteminin sadece askerî değil aynı zamanda idari ve mali bir organizasyon olarak tasarlanmış olmasının, devletin sürdürülebilirliğine sağladığı katkılar neler olmuştur? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

3. **Kaynaklardan hareketle tımar sisteminin uygulanma aşamalarını içeren bir zihin haritası oluşturunuz.** (Zihin haritasında "Tahrir", "Dirlik Arazi", "Has", "Zeamet", "Tımar", "Devlet", "Dirlik Sahibi", "Köylü", "Cebelü" gibi kavramlara yer verebilirsiniz.)

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Sipahi–Reaya Arasındaki Hak ve Sorumluluk Dengesi**

Osmanlı Devleti'nde sipahiler (tımar sahipleri), kendilerine verilen topraklarda yaşayan reayadan (köylülerden) vergileri toplar, onların güvenliğini sağlar ve düzeni korurdu. Reaya ise bu toprakları işler, vergisini zamanında öder ve üretimi sürdürürdü. Bu sistemde iki tarafın hem hakkı hem de sorumluluğu vardı:

- **Reaya** emeğinin karşılığında toprağını kullanma hakkına sahipti.
- **Sipahi** ise reayayı korumak, adaletli davranmak ve devlete asker yetiştirmekle yükümlüydü.

Bu denge, hem üretimin sürekliliğini sağlıyor hem de köylünün devlete bağlılığını güçlendiriyordu. Sistem, adaletli bir iş bölümü ve karşılıklı güven üzerine kuruluydu. Böylece köylerde huzur, devlette istikrar sağlanıyordu. Sipahi-reaya ilişkisi modern dünyada yönetici konumda hizmet sunan (devlet, belediye, kurum) ile hizmetten yararlanan ve yükümlülük üstlenen (vatandaş, üretici, öğrenci) gruplar arasında görülen karşılıklı sorumluluk dengesine benzetilebilir. Günümüzde benzer sorumluluk dengeleri:

a. Devlet-Vatandaş

- **Devlet**: Vatandaşın güvenliğini sağlar, hizmet sunar. (eğitim, sağlık, ulaşım vb.)
- **Vatandaş**: Vergi öder, yasalara uyar ve topluma katkıda bulunur.

b. İşveren-Çalışan

- **İşveren**: Ücret ve güvenli ortam sağlar.
- **Çalışan**: Emeğini ortaya koyar.

2. Osmanlı tımar sistemi yalnızca asker yetiştirme amacıyla değil aynı zamanda devletin yönetim ve ekonomi düzenini ayakta tutmak için tasarlanmıştı. Bu çok yönlülük, devlete birkaç önemli avantaj sağlıyordu:

1. Askerî Açıdan Avantaj:

- Devlet, merkezî hazineden büyük bir harcama yapmadan elinde büyük bir ordu bulundurabiliyordu.
- Böylece hem ordu sürekli hazır durumda kalıyor hem de savaş zamanında ekonomiye yük binmeden asker toplanabiliyordu.

2. İdari Açıdan Avantaj:

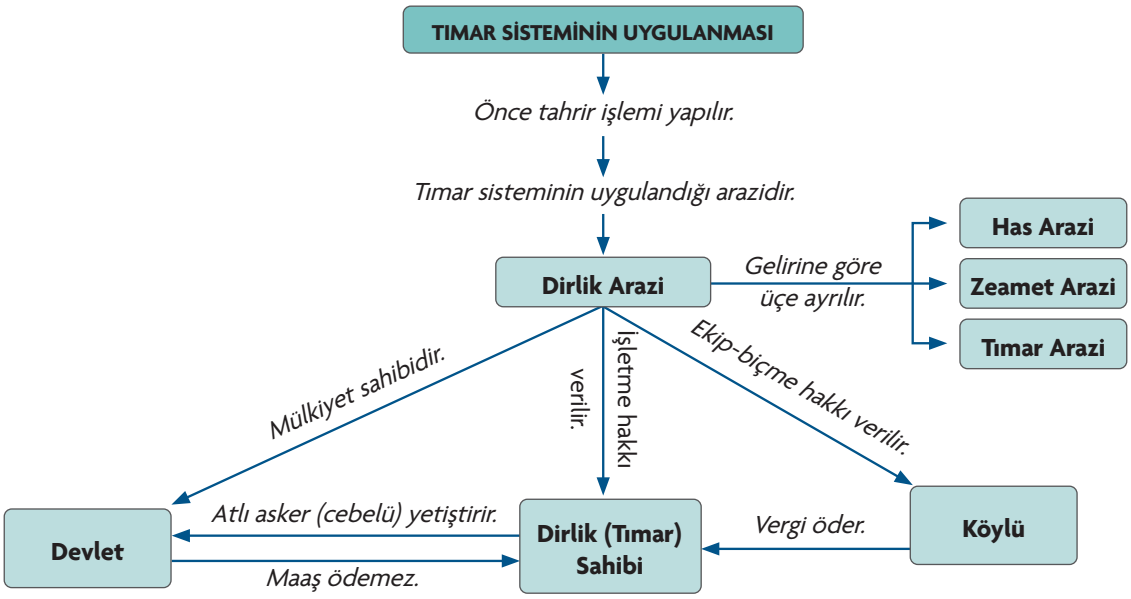
- Sipahiler, kendilerine verilen bölgelerde devleti temsilen yönetim görevi yapıyorlardı.
- Köylerde düzeni sağlıyor, vergilerin toplanmasını denetliyor, halkın devlete bağlılığını güçlendiriyorlardı.
- Bu sayede devlet otoritesi merkezden uzak bölgelerde de hissediliyordu.

3. Mali (Ekonomik) Açıdan Avantaj:

- Vergilerin doğrudan toplanması, devletin gelirlerinin düzenli olmasını sağlıyordu.
- Tımar sahipleri kendi gelirlerinden asker yetiştirdikleri için devlet bütçesi hafifliyordu.
- Üretimin sürekliliği ve köylünün toprağa bağlı kalması sayesinde tarım gelirleri istikrarlı hâle geliyordu.

Sonuç: Tımar sistemi bu üç yönüyle birlikte, Osmanlı Devleti'nin uzun süre güçlü, düzenli ve kendi kendine yeten bir yapıda kalmasını sağladı. Sistem hem **merkezî otorite**yi güçlendirdi hem de **ekonomik** ve **askerî** istikrarın temeli oldu.

3.

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki tabloda "Osmanlı Devleti'nde Ordu" ile ilgili özet tablo verilmiştir. Bu tabloyu inceleyerek soruları cevaplayınız.

OSMANLI ORDUSU

Kara Kuvvetleri

Deniz Kuvvetleri (Donanma)

Donanma komutanına kaptan-ı deryâ denir.	Gelibolu Tersanesi açılmıştır.

Kapıkulu Ordusu (Doğrudan padişaha bağlı merkez ordudur.)

Kapıkulu Piyadeleri (Yaya)

Acemi Ocağı	Diğer piyade ocaklarına asker yetiştirir.
Yeniçeriler	Savaşta merkezde padişahın yanında yer alırlar.
Cebeciler	Silah ve savaş malzemelerini imal ederler.
Topçular	Top mermisi imal ederler.
Humbaracılar	Patlayıcı (havan topu, el bombası) imal ederler.
Lağımcılar	Kuşatma hareketlerinde siper ve tünel kazarlar.

Kapıkulu Süvarileri (Atlı)

Altı bölük halkı da denir.

Silahtarlar	Savaş sırasında padişahın silahlarını ve çadırını korurlar.
Sipahiler	
Sağ ve Sol Ulufeciler	Savaş sırasında saltanat sancaklarını korurlar.
Sağ ve Sol Garipler	Savaş sırasında ordunun ağırlıklarını ve hazineyi korurlar.

Eyalet Ordusu

Eyalet valisinin emrinde orduya katılırlar.

Yaya ve Müsellemler	İlk düzenli ve daimî ordudur.
Tımarlı Sipahiler	Tımar sistemiyle yetiştirilen atlı askerlerdir. Ordunun en kalabalık kısmıdır.
Azaplar	Anadolu'daki genç, bekar Türk erkeklerinden oluşturulmuştur. Savaşta ilk hücumu karşılarlar.
Akıncılar	Sınırlarda güvenliği sağlarlar. Öncü keşif birlikleridir.

Yardımcı Kuvvetler

Bağlı beylik ve devletlerin gönderdiği kuvvetlerdir.

1. Osmanlı kara ordusu hangi gruplardan oluşmaktadır?

.....

.....

2. Osmanlı ordusunun daimi kuvvetleri hangisidir?

.....

.....

3. Osmanlı ordusunun yapısı hakkında neler söylenebilir? Yazınız.

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Kapıkulu Ordusu, Eyalet Ordusu ve Yardımcı kuvvetlerden oluşmaktadır.

2. Merkez ordusu maaşlı profesyonel askerlerden oluşan **kapıkulu kuvvetleri**dir. Ancak eyalet ordusunun ve yardımcı kuvvetler daimi olmayıp ihtiyaç halinde sefere katılmaktadır. Donanma ise deniz hakimiyeti açısından sürekli olarak görev yapmaktadır.

3. Osmanlı ordusu genel olarak kara kuvvetleri ağırlıklı bir teşkilatlanmaya sahiptir. Ordu, **yaya** ve **atlı** birliklerden oluşmakta olup bu yapı içinde atlı birlikler daha baskın bir konumdadır. Sürekli görev yapan birliklerin yanı sıra ihtiyaç hâlinde göreve çağrılan unsurlar da bulunmaktadır. Deniz kuvvetleri ise kara kuvvetlerine kıyasla daha sınırlı ve dar kapsamlı bir örgütlenmeye sahiptir.

ETKİNLİK 3

Aşağıda devşirme sisteminin uygulanması ile ilgili verilen şemada boş bırakılan alanlara kutucuklarda verilen kavramları yerleştiriniz.

Acemi Ocağı	Enderun Mektebi	Türk aileler
Hristiyan	Kapıkulu Ordusu	Saray

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 4

Aşağıda "Osmanlı Devleti'nde Hukuk Sistemi" ile ilgili özet tablo verilmiştir. Bu tabloyu inceleyerek soruları cevaplayınız.

OSMANLI HUKUK SİSTEMİ

Şeri Hukuk		Örfi Hukuk
Kaynağı İslam hukukudur.	• Hem şeri hem örfi davalar şeri mahkemelerde görülürdü. • Bu mahkemelere kadılar başkanlık ederdi. • Osmanlılar fethettikleri yerlere hemen kadı tayin ederdi. • Yargı teşkilatının başında kazasker bulunurdu. • Kazasker, kadı ve müderris atamalarından sorumluydu. • Ayrıca Dîvân-ı Hümâyuna gelen davaları inceler ve karara bağlardı.	• Örfi hukuk; Türk–İslam gelenekleri, eski uygulamalar ve fethedilen bölge geleneklerinden oluşurdu. • Örfi hukuk, şeri hukuka aykırı olamazdı. • Padişahın çıkardığı ferman, kanunname, berat, emir gibi belgeler örfi hukukun önemli kaynaklarıydı.

"KADI"NIN GÖREVLERİ

Adli	Mali	İdari
• Şeri hukuk ve örfi hukuk çerçevesinde davaları çözmek • Miras, boşanma, evlilik, nafaka gibi aile hukuku davalarına bakmak • Ticari anlaşmazlıkları çözmek	• Vergilerin doğru toplanıp toplanmadığını denetlemek • Tımar topraklarıyla ilgili kayıt ve düzenlemeleri kontrol etmek • Vakıf gelirlerinin doğru kullanılmasını sağlamak	• Bulunduğu kazanın devlet adına yönetimini yürütmek • Vakıf kurumlarının işleyişini denetlemek • Pazarların düzeni, fiyat kontrolü, tartı–ölçü denetimi yapmak • Belediyecilik hizmetlerini sağlamak (temizlik, yollar, su düzeni, köprü, çarşı düzeni) • Kamu düzenini sağlamak (Asayişten sorumlu değildir ama denetler.)

1. Osmanlı hukuk sisteminin kaynakları nelerdir? Yazınız.

.....

.....

2. Osmanlılar fethettikleri yerlere neden hemen kadı tayin etmiştir?

.....

.....

3. Bir yürütme organı olan Divân-ı Hümâyun'un yargı alanındaki rolü nedir? Açıklayınız.

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Osmanlı hukuk sisteminin kaynakları, **şeri hukuk** ve **örfî hukuk**tur. Şer'i hukuk İslam hukukuna dayanırken, örfî hukuk Türk-İslam gelenekleri, eski uygulamalar ve padişahın çıkardığı ferman, kanunname gibi belgelere dayanır.

2. Osmanlılar fethettikleri yerlere hemen **kadı** tayin ederek, adaletin sağlanmasını, hukuki düzenin kurulmasını ve devlet otoritesinin hızlı bir şekilde yerleşmesini amaçlamış, ayrıca belli yönetim birimlerinde mali işlerin yürütülmesi hedeflemiştir.

3. Divân-ı Hümâyun, yürütme organı olmasına rağmen kendisine gelen önemli davaları inceleyerek karara bağlamış, böylece yargı alanında da yüksek bir denetim ve karar merci olarak görev yapmıştır.

ETKİNLİK 5

Aşağıda "Osmanlı Devleti'nde Tımar Sistemi" ile ilgili özet tablo verilmiştir. Bu tabloyu inceleyerek soruları cevaplayınız.

TIMAR SİSTEMİNİN FAYDALARI

ASKERÎ
- Her an savaşa hazır bir ordu yetiştirildi.
- Eyalet ordusunu oluşturan tımarlı sipahiler bu sistemle oluşturuldu.

EKONOMİK
- Vergiler düzenli olarak toplandı.
- Boş araziler ekonomiye kazandırıldı.
- Asker ve memur maaşları hazineye yük olmaktan çıktı.
- Üretimde süreklilik sağlandı.

SOSYAL
- Konargöçerler yerleşik yaşama geçirildi.
- Kullanılmayan alanlar yerleşime açıldı.

SİYASİ
- Taşrada ve ülkenin en ücra köşesinde dahi güvenlik ve otorite sağlandı.

1. **Tımar sisteminin devlet hazinesine sağladığı avantajlar nelerdir?**

.....

.....

2. **Tımar sisteminin askerî alandaki temel faydasını açıklayınız?**

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Tımar sistemi, asker ve memur maaşlarının doğrudan devlet hazinesinden ödenmesini gereksiz kılarak hazine üzerindeki mali yükü azaltmış, aynı zamanda **vergilerin düzenli toplanması**nı sağlayarak ekonomik istikrarı güçlendirmiştir.

2. Tımar sisteminin askeri alandaki temel faydası, devlete her an **savaşa hazır**, **masrafsız** ve **sürekli** bir **ordu** kazandırmasıdır. Bu sistem sayesinde tımarlı sipahiler yetiştirilmiş ve eyalet ordusunun sürekliliği sağlanmıştır.

ETKİNLİK 6

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Yeniçeriler Hakkında Moldova'dan (Boğdan) Bir Kaynak

"...Türklerin ordusunda bir gelenek var. Dört yılda bir, erkek çocukların onda birini alıyorlar. Topladıkları bu çocukları Padişahın hizmeti için hazırlıyorlar. Bu çocukları vakit geldiği zaman imparatorluk sınırları içindeki Rum, Sırp ve diğer Hıristiyan halktan topluyorlar. Biz Boğdan ve Eflâk'tan toplamıyorlar. Çünkü biz her zaman vergi veriyoruz. Padişahın adamları köyden köye geziyorlar ve bazı çocukları topluyorlar. Pek çoğu, kölelikten kurtulmak için, gönüllü olarak giriyorlar toplanan çocuklar arasına. Çocuklarını vermelerinin sebeplerinden birini, bu çocukların, bir gün ola, büyük adam (vezirliğe kadar) yetişmesi ümidi oluşturuyor. Topladıkları çocukların bir kısmını İstanbul'a, bir kısmını Edirne'ye ve diğerlerini Anadolu'ya götürüyorlar. Tarımda ve başka yerlerde de çalıştırıyorlar. Bunlara Acemi Oğlan diyorlar. Acemi oğlanlar, büyüdükten sonra, en iyileri seçiliyor ve sultanın sarayına alınıyorlar. Saraya alınanların sayısı 500 oluyor. Seçilen acemi oğlanların bir kısmı eğitime devam ediyorlar. Enderun'da (saray okulu) eğitim görüyorlar, bir kısmı ise asker oluyor. Yeniçeriler bunların arasından seçiliyor. Bu askerler sarayda ve imparatorluğun her tarafında görev alıyorlar..."

Mehmet Ali Ekrem, *Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi*

KAYNAK B

Kanuni Sultan Süleyman için devşirme alan Osmanlı memurlarının devşirdiği çocuklar ve aileleri

1. **Osmanlı padişahı için devşirilen çocuklardan biri siz olsaydınız hangi duyguları hissederdiniz?**

.....

.....

2. **Ailen senin için benzer bir tasarrufta bulunsaydı ne düşünürdün?**

.....

.....

3. **Siz bir Osmanlı padişahı olsaydınız böyle bir uygulama yapar mıydınız, neden?**

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Yaşadığım köyümden, ailemden, arkadaşlarımdan ayrılarak, hakkında hiçbir şey bilmediğim yeni bir sosyal çevreye götürülmek bende kaygı, üzüntü ve sahipsizlik duygularını hissetmeme neden olur.
2. Öncelikle ailemin bana değer vermediğini düşünmekle birlikte aslında benim geleceğimin garanti altına alınarak daha iyi bir yaşantıya sahip olmam için bunu yapmak zorunda olduklarını düşünürdüm.
3. Eğer ben Osmanlı padişahı olsaydım böyle bir uygulama yapardım. Çünkü devletin önemli kademelerinde, orduda ve sarayda sorumluluk alacak görevlilerin bizzat devlet tarafından yetiştirilmesi, devletin bekası ve hanedanımın devamlılığı açısından önemlidir.

ETKİNLİK 7

Osmanlı Dönemi'ne ait kadı tutanağı (şeriye sicili) ile günümüze ait noter tutanağını inceleyiniz. Benzer ve farklı yönlerini T tablosuna yazınız.

Osmanlı Dönemi'ne Ait Bir Kadı (Mahkeme) Tutanağı

42 [16-1, Yaya Kasım oğlu Abdullah'ın, akrabası olduğu için Nefise kızı Sarıca'nın mirasçısı olduğuna karar verildi.

Konu: Yaya Kasım oğlu Abdullah'ın, akrabalık bağı (zevi'l-erhâm) yoluyla Nefise kızı Sarıca'ya mirasçı olduğuna dair hüküm.

Durum, Gekvize nahiyesinin görevlisi (müvellâsı) fakir Mehmed oğlu Mehmed tarafından yazılan sicilde belirtildiği gibidir.

Bosnalı Abdullah, Mustafa oğlu Abdullah ve İskender adındaki kişiler, beytülmâl zabiti vekili Hasan oğlu Abdullah'ın huzurunda, bu belgenin taşıyıcısı Kasım oğlu Abdullah'ın davası hakkında şahitlik ederek şöyle dediler:

Kasım oğlu Abdullah, hac yolculuğu sırasında vefat eden ve bıraktığı mallardan bir çadırın beytülmâl vekili tarafından zapt edildiği Nefise kızı Sarıca'nın akrabası (zevi'l-erhâm) olduğu için onun yasal mirasçısıdır.

Kasım oğlu Abdullah, İstavranoz adlı kişinin oğludur. Bu İstavranoz da Daroz adlı kişinin oğludur.

Eline adlı gayrimüslim kadın ise, İstavranoz'un anne-baba bir kız kardeşidir.

Dolayısıyla Nefise kızı Sarıca'ya mirasçılık yalnızca Kasım oğlu Abdullah'a aittir. Onun dışında bilinen başka bir varis yoktur.

Bu şahitlerin ifadeleri, şer'î (dinî-hukuki) açıdan geçerli ve güvenilir bulunarak kabul edildi. Buna dayanılarak hüküm verildi.

Bu işlem, Hicri 985 yılının Cemâziyelûlâ ayının sonlarında (Miladi olarak Temmuz 1577 civarı) yapılmış ve yazıya geçirilmiştir.

Olayın tanıkları (şuhûdü'l-hâl):

- Mevlâna Hasan Çelebi el-Hatib
- Memi Çelebi oğlu Bâli Çelebi
- Ganî Dede oğlu Kasım el-İmam
- Hasan Halife el-Hâfız

Günümüze Ait Bir Miras Taksim Sözleşmesi Örneği

A) GENEL HUSUS:

İşbu miras taksim sözleşmesi, ... mirasçıları...,bir araya gelerek özgür iradeleri ile düzenlenmiş olup bilahere yapılacak resmî sözleşmenin müstenidatı olduğunu beyan, kabul, taahhüt ve imzalarıyla tevsik ederler:

B) MİRASÇILAR:

Mirasçılık Belgelerinde de anlaşılacağı üzere,

A-... 13/06/1987 tarihinde vefatıyla geriye mirasçı olarak;

1-Oğlu,

2-Torunu, kalmıştır.

B- Muris ... 28/04/2018 tarihinde vefatıyla geriye mirasçı olarak;

1-Oğlu,

2-Torunu

C) TEREKE:

Muris A pafta, 5 parsel 16 no'lu bağımsız bölümde kayıtlı taşınmazı bırakmıştır. Muris..., terekesinde; A ada; ...pafta, 4 parsel 7 no'lu bağımsız bölümde taşınmazı bırakmıştır.

D) TAKSİM:

Mirasçılar, işbu terekenin taşınır ve taşınmaz mallarını aşağıdaki şekilde paylaşımına/ taksimine gitmişlerdir:

1- Muris ....terekesinde bulunan; A no'lu bağımsız bölümde kayıtlı taşınmaz mirasçılar üzerine intikal işlemi yapıldıktan sonra mirasçılardan A işbu gayrimenkulde bulunan miras hisselerini A tapudan devredecek/tescilini sağlayacaktır.

2- Muris..., terekesinde bulunan; A no'lu bağımsız bölümde kayıtlı taşınmazın mirasçılar üzerine intikal işlemi yapıldıktan sonra mirasçılardan A işbu gayrimenkulde bulunan miras hisselerini A tapudan devredecek/tescilini sağlayacaktır.

E) SAİR HUSUSLAR:

Mirasçılar yukarıda belirtilen şekil ve hususlarda anlaşma yapmış olup işbu miras taksim sözleşmesinin bilahere yapılacak resmî sözleşmenin müstenidatı olduğunu, taraflardan birinin sözleşmeye aykırı davranması veya mücbir sebepler hariç sözleşme ile üstlendiği edimleri yerine getirmekten imtina etmesi hâlinde karşı tarafa ....-TL tazminat ödeyeceğini, işbu sözleşmenin imzalanmasından itibaren beyan, taahhüt ve imzalarıyla tevsik ederler.

Osmanlı Kadı Tutanağı ile Günümüz Miras Taksim Sözleşmesinin Karşılaştırılması

Benzerlikleri	Farklılıkları
1) Her iki belge de bir kişinin ölümünden sonra mirasın kimlere ve hangi ölçüde intikal edeceğini (geçeceğini) belirlemek amacıyla kullanılmıştır.	**1)** Osmanlı Dönemi'ne ait şeriye sicili, dine dayalı şeri hukuk sistemine göre hazırlanmıştır. Miras taksim sözleşmesi ise laiklik esas alınarak oluşturulan günümüzün modern Medeni Kanunu'na göre düzenlenmiştir.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Osmanlı Kadı Tutanağı ile Günümüz Miras Taksim Sözleşmesinin Karşılaştırılması

Benzerlikleri	Farklılıkları
1) Her iki belge de bir kişinin ölümünden sonra mirasın kimlere ve hangi ölçüde intikal edeceğini (geçeceğini) belirlemek amacıyla kullanılmıştır.	**1)** Osmanlı Dönemi'ne ait şeriye sicili, dine dayalı şeri hukuk sistemine göre hazırlanmıştır. Miras taksim sözleşmesi ise laiklik esas alınarak oluşturulan günümüzün modern Medeni Kanunu'na göre düzenlenmiştir.
2) Her iki belgede de mirasçılığın ispatı önemlidir. Osmanlı Dönemi'nde bu ispat, kadının hükmü ve şahitlerin huzurunda yapılırken günümüzde mirasçılık belgesi (veraset ilamı) ile gerçekleştirilmektedir.	**2)** Osmanlı'da kadı (şeri hâkim) karar verir; beytülmal görevlileri, imamlar, şahitler yer alır. Günümüzde ise belge mirasçıların serbest iradesiyle genellikle noter huzurunda veya mahkeme kararıyla düzenlenir.
3) Her iki belge de resmî kayda geçirilerek geçerlilik kazanır. Osmanlı'da kadı siciline (şeriye sicili) kaydedilerek, günümüzde ise noter veya mahkeme onayıyla geçerlilik kazanır.	**3)** Osmanlı belgesi tek taraflı bir dava sonucunda verilen hüküm niteliğindedir. Modern belge ise mirasçılar arası anlaşmaya dayalı bir sözleşmedir.
4) Osmanlı'da "şuhûdü'l-hâl" (tanıklar veya şahitler) yer alır. Günümüzde ise mirasçılar kendi adlarına imza atar, gerekirse şahit veya noter onayı bulunur.	**4)** Osmanlı belgesi Arapça ve Farsça tamlamalarla doludur. Günümüzde ise yine Arapça Farsça kelimeler olmakla birlikte daha sade Türkçe ile yazılır.
5) Her iki belgede de amaç mülkiyetin yasal biçimde mirasçılara geçmesidir.	**5)** Osmanlı'da hicri takvime göre tarih verilirken, günümüzde miladi takvime göre tarih verilir.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde, öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda I. sütunda yer alan açıklamaları II. sütundaki kavramlarla eşleştiriniz.

	I. SÜTUN		II. SÜTUN	
1	Kapıkulu askerlerine üç ayda bir verilen maaş	.....	Yaya ve müsellemler	A
2	Anadolu'daki genç ve bekar Türk erkekleri arasından seçilerek oluşturulan ve savaşlarda ordunun en ön saflarında yer alarak ilk hücumu karşılayan askerî birlik	.....	Tımarlı sipahiler	B
3	Orhan Bey Dönemi'nde kurulan Osmanlı Devleti'nin düzenli ilk askerî birliği	.....	Ulufe	C
4	Devşirme sistemiyle oluşturulan, başkenti koruyan, askerlik dışı işlerle ilgilenme hakkı bulunmayan askerî birlikler	.....	Yeniçeriler	D
5	Devşirme sistemiyle müslüman yapılarak Türk örf ve âdetlerini öğrenen çocuklara askerî eğitimin verildiği teşkilat	.....	Azaplar	E
6	Rumeli'de sınır boylarında oturan, savaş zamanında ordunun önünden giderek keşif seferi yapan askerî birlik	.....	Acemi ocağı	F
7	Yeniçeri askerlerinin silahlarını ve savaş malzemelerini imal eden, bakımını yapan ve muhafaza eden askerî sınıf	.....	Akıncılar	G
8	Osmanlı askerî teşkilatında yer alan ve kendilerine maaş karşılığı olarak belirli bir toprağın geliri tahsis edilen atlı askerî sınıf	.....	Cebeciler	H
			Kaptanıderya	I

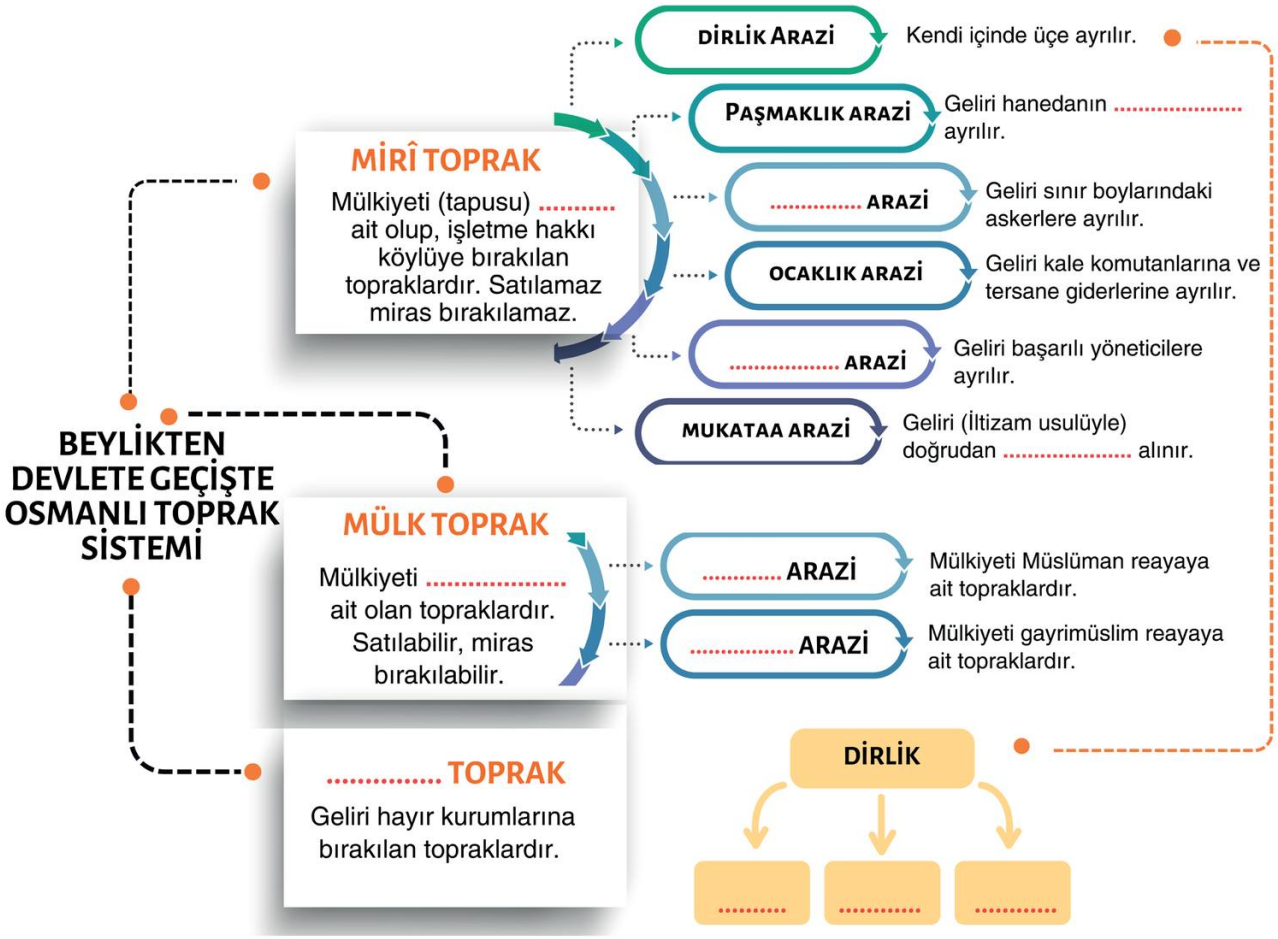
Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. C	2. E	3. A	4. D	5. F	6. G	7. H	8. B
Kaptanıderya: Bahriye (deniz kuvvetleri) teşkilatının başındaki en yüksek rütbeli komutan							

ETKİNLİK 2

Osmanlı Devleti'nin toprak sistemine ilişkin zihin haritasında boş bırakılan yerleri, aşağıda verilen kavramlardan uygun olanlarıyla doldurunuz.

devlete	HARACÎ	HAS	hazineye
kadınlarına	MALİKÂNE	ÖŞRÎ	şahıslara
TIMAR	VAKIF	YURTLUK	ZEAMET

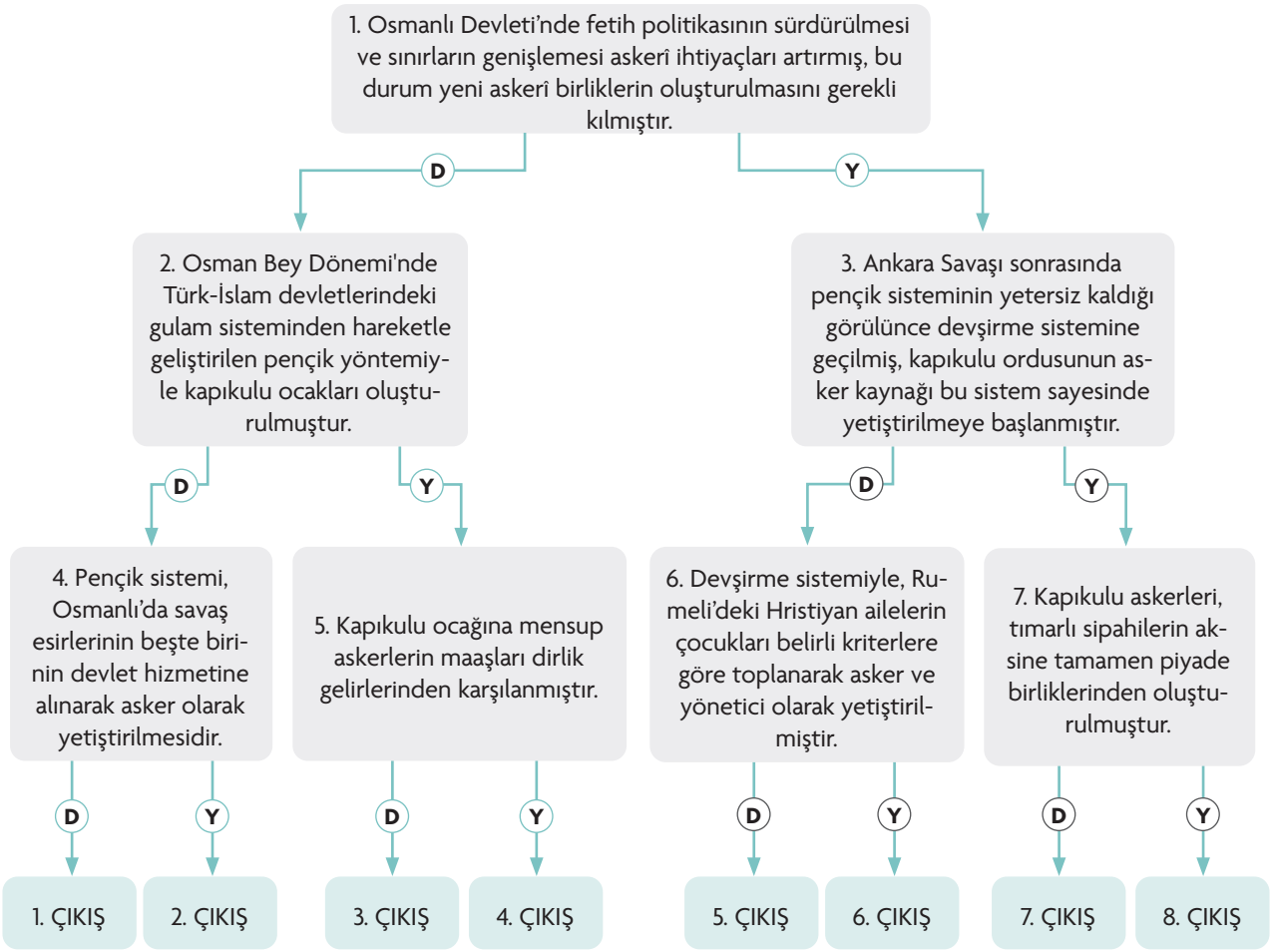
Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

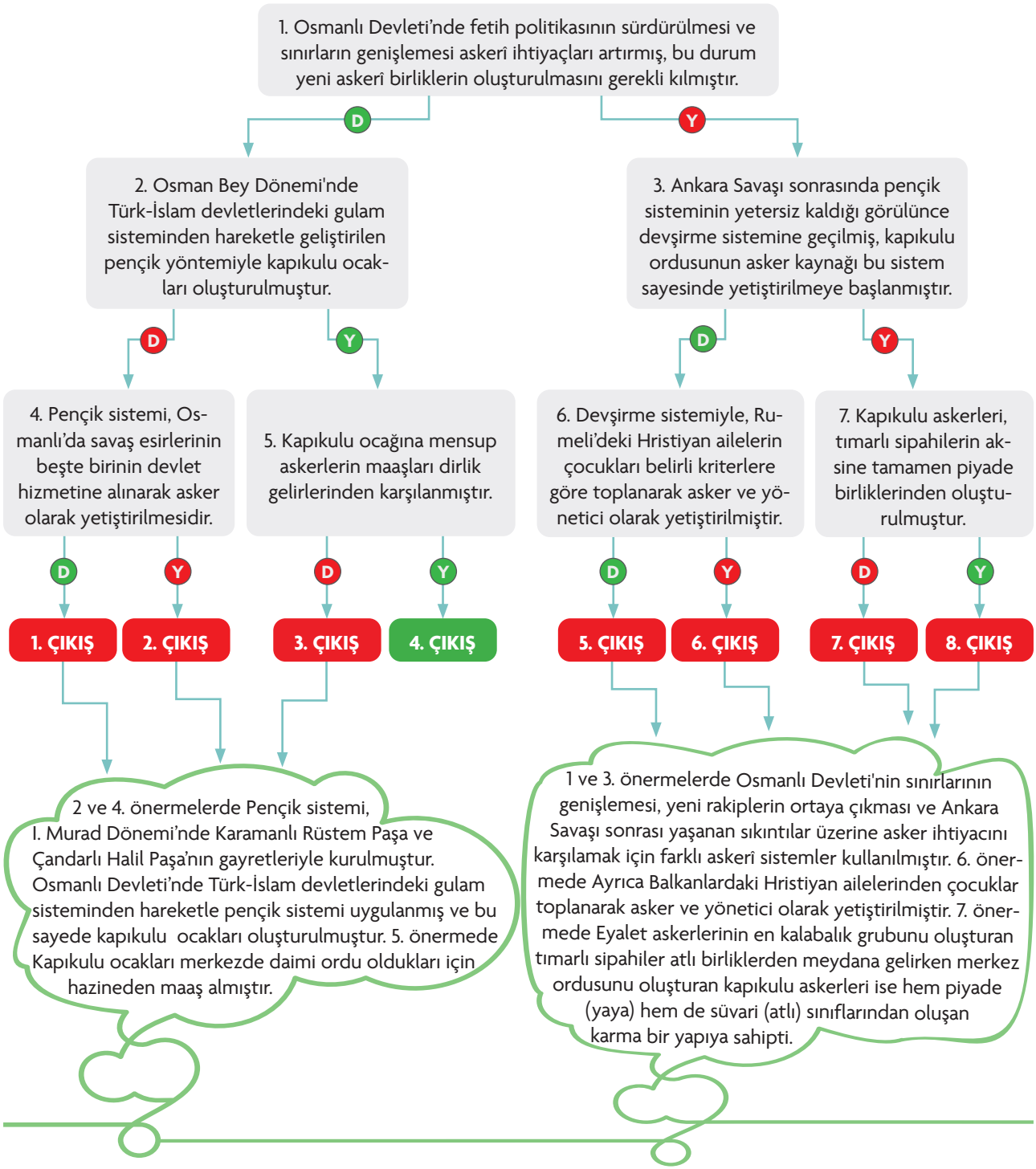
ETKİNLİK 3

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız doğru (D) / Yanlış (Y) seçimleriyle, sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

ÖĞRENME GÜNLÜĞÜ

- **Osmanlı Devleti'nde ordu, hukuk ve toprak sistemleriyle ilgili etkinlikleri yaparken en çok dikkatimi ne çekti? Beni şaşırtan, üzen, heyecanlandıran veya düşündüren bir detay oldu mu?**

.....

.....

- **Osmanlı Devleti'nde ordu, hukuk ve toprak sistemleriyle ilgili yaptığım etkinliklerde karşılaştığım zorluklar nelerdi? Anlamakta güçlük çektiğim bir nokta var mıydı?**

.....

.....

- **Osmanlı Devleti'nde ordu, hukuk ve toprak sistemleriyle ilgili yaptığım etkinliklerden önce düşüncelerim nasıldı?**

Eskiden düşünürdüm ki .....

.....

- **Osmanlı Devleti'nde ordu, hukuk ve toprak sistemleriyle ilgili yaptığım etkinliklerden sonra düşüncelerim nasıl değişti?**

Şimdi biliyorum ki .....

.....

- **Osmanlı Devleti'nde ordu, hukuk ve toprak sistemleri ve devletleşme sürecine etkisi konusunu daha derinlemesine öğrenmek için hangi soruları sormaya devam etmeliyim? Merak ettiğim yeni şeyler nelerdir?**

.....

.....

- **Osmanlı Devleti'nde ordu, hukuk ve toprak sistemleri ve devletleşme sürecine etkisi konusuyla ilgili öğrendiklerimi günlük yaşamda veya toplumda nasıl kullanılabilirim?**

.....

.....

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki şemada Osmanlı Devleti'nin temel taşları olan ordu, hukuk ve toprak sistemleri arasındaki ilişkiler birer cümle ile verilmiştir. Verilen örnekleri inceleyerek; sistemlerin birbirine olan ihtiyaçlarını ve bu etkileşimin Osmanlı Devleti'nin kurumsallaşmasındaki rollerini değerlendirerek boşlukları doldurunuz

Osmanlı Devleti'nde ordu, hukuk ve toprak sisteminin devletleşme sürecindeki rolleri

Ordu Sistemi - Toprak Yönetimi

- Tımar sistemi sayesinde devlet, hazineden maaş ödemeden asker yetiştirmiş; bu durum hem askeri gücü artırmış hem de mali dengeyi korumuştur.

Ordu Sistemi - Hukuk Sistemi

- Askerî sınıfın hukuki statüsünün belirli olması, disiplinin ve otoritenin korunmasını sağlamıştır.

Toprak Yönetimi - Hukuk sistemi

- Kadıların tımar ve vakıf kayıtlarını denetlemesi, toprak düzeninin hukuki güvence altına alınmasına katkı sağlamıştır.

Ordu Sistemi - Toprak Yönetimi - Hukuk Sistemi

- Şer'i ve örfî hukukun birlikte uygulanması, farklı toplulukların Osmanlı yönetimine uyumunu kolaylaştırmıştır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Osmanlı Devleti'nde ordu, hukuk ve toprak sisteminin devletleşme sürecindeki rolleri

Ordu Sistemi - Toprak Yönetimi

- Tımar sistemi sayesinde devlet, hazineden maaş ödemeden asker yetiştirmiş; bu durum hem askeri gücü artırmış hem de mali dengeyi korumuştur.
- Sürekli ve hazır ordu yapısı, fetihlerin hızlı ve kalıcı olmasını sağlamıştır.
- Üretimin sürekliliği sağlanarak hem halkın refahı artırılmış hem de askerî sistem desteklenmiştir.

Ordu Sistemi - Hukuk Sistemi

- Askerî sınıfın hukuki statüsünün belirli olması, disiplinin ve otoritenin korunmasını sağlamıştır.
- Fethedilen yerlere hemen kadı atanması, devlet otoritesinin kısa sürede tesis edilmesine imkân vermiştir.

Toprak Yönetimi - Hukuk sistemi

- Kadıların tımar ve vakıf kayıtlarını denetlemesi, toprak düzeninin hukuki güvence altına alınmasına katkı sağlamıştır.
- Toprak mülkiyetinin devlete, kullanım hakkının halka ait olduğunun hukuki temele dayanmasını sağlar.

Ordu Sistemi - Toprak Yönetimi - Hukuk Sistemi

- Şer'i ve örfî hukukun birlikte uygulanması, farklı toplulukların Osmanlı yönetimine uyumunu kolaylaştırmıştır.
- Miri arazi sistemiyle toprağın devlete ait olması, yerel güç odaklarının ortaya çıkmasını engellemiştir.
- Ordu, toprak ve hukuk arasındaki uyum, merkezi otoritenin güçlenmesini sağlayarak Osmanlı Devleti'nin kurumsallaşma ve devletleşme sürecini hızlandırmıştır.

ETKİNLİK 2

"Tımarlı Sipahiler" ve "Yeniçeriler"e ait aşağıdaki karşılaştırma tablosundaki boşlukları, verilen örnek ifadelerden yararlanarak uygun biçimde doldurunuz.

Tımarlı Sipahiler	Yeniçeriler
Asker kaynağı tımar sistemiyle oluşturulan, atlı askerlerden meydana gelen birliklerdir.	
	Barış zamanında payitahtta (başkentte) bulunmuş ve buranın güvenliğinden sorumlu tutulmuşlardır.
Eyalet ordusu olup eyalet valisinin emrinde savaşa katılmışlardır.	
Osmanlı ordusunun en kalabalık kısmını oluşturmuşlardır.	Kapıkulu ordusunun en kalabalık ve en önemli bölümünü oluşturmuşlardır.
Hazineden maaş almazlar. Masrafları tımar (toprak) gelirlerinden karşılanmıştır.	
	Askerlik mesleği dışında herhangi bir işle uğraşmaları yasaklanmıştır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Tımarlı Sipahiler	Yeniçeriler
Asker kaynağı tımar sistemiyle oluşturulan, atlı askerlerden meydana gelen birliklerdir.	Asker kaynağı önce pençik, ardından devşirme sistemiyle oluşturulan piyade (yaya) askerlerdir.
Barış zamanında taşrada (tımar bölgelerinde) bulunmuş ve bu bölgelerin güvenliğini sağlamakla yükümlü tutulmuşlardır.	Barış zamanında payitahtta (başkentte) bulunmuş ve buranın güvenliğinden sorumlu tutulmuşlardır.
Eyalet ordusu olup eyalet valisinin emrinde savaşa katılmışlardır.	Doğrudan padişaha bağlı, Osmanlının merkez ordusudur.
Osmanlı ordusunun en kalabalık kısmını oluşturmuşlardır.	Kapıkulu ordusunun en kalabalık ve en önemli bölümünü oluşturmuşlardır.
Hazineden maaş almazlar. Masrafları tımar (toprak) gelirlerinden karşılanmıştır.	Maaşlı askerlerdir. Üç ayda bir ulufe adı verilen maaş ve padişahların tahta çıkma törenlerinde cülus bahşişi almışlardır.
Askerlik hizmetinin yanı sıra görev bölgelerinde tarımsal üretimi artırmak ve vergileri toplamakla yükümlü tutulmuşlardır.	Askerlik mesleği dışında herhangi bir işle uğraşmaları yasaklanmıştır.

ETKİNLİK 3

Bulmacada yer alan soruların cevaplarını ilgili kutucuklara yazınız.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■		■	■	■	■
2	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■		■	■	■	■
3	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■		■		■	
4	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■		■		■	
5	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■							
6	■		■	■	■	■		■	■		■	■	■	■		■	
7	■		■								■	■	■			■	
8					■	■		■	■		■	■	■			■	■
9	■		■		■	■		■	■		■		■			■	■
10	■	■	■		■	■	■	■									■
11	■	■	■	■	■	■	■		■		■		■	■	■	■	■
12	■	■	■	■	■		■		■		■	■	■	■	■	■	■
13	■	■	■	■	■		■		■		■	■	■	■	■	■	■
14	■	■	■								■	■	■	■	■	■	■
15	■	■	■	■	■		■		■	■	■	■	■	■	■	■	■
16	■	■	■	■	■		■		■	■	■	■	■	■	■	■	■
17	■	■	■	■	■		■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

YATAY

5. Geliri sınır boylarındaki askerlere bırakılan arazi

7. Geliri doğrudan devlet hazinesine aktarılan arazi

8. İdari ihtiyaçlara ve toplumsal koşullara göre belirlenmiş kurallardan oluşan hukuk sistemi

10. Müderris ve kadıların tayininden sorumlu, yargı teşkilatının başında bulunan devlet görevlisi

14. Geliri kale muhafızlarına ve tersane giderlerine bırakılan arazi

DİKEY

2. Kurallarını dinî esaslardan alan hukuk sistemi.

4. Mülkiyeti devlete, işleme hakkı şahıslara ait olan arazi.

6. Yıllık geliri 20.000-100.000 akçe arasında olan dirliklere verilen isim

7. Osmanlı Devleti'nde mahkemelere başkanlık yapan devlet görevlisi

8. Geliri devlet adamlarına ve savaşlarda başarılı olmuş askerlere hizmet bedeli olarak bırakılan arazi

10. Geliri saray kadınlarına (padişahın annesi, kızları, kız kardeşleri vb.) verilen arazi

12. Yıllık geliri 100.000 akçeden fazla olan dirlik arazi

13. Hizmetleri karşılığında sipahilere tahsis edilen arazi

14. Osmanlı Devleti'nde şahıslara bırakılan arazi türü

15. Bazı devlet adamlarına ve sınırlarda iskân ettirilen beylere başarı ve sadakatlerine karşılık ömür boyu bırakılan arazi

17. Geliriyle hayır işleri yapılan arazi

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1													T				
2													I				
3													M		M		V
4													A		A		A
5											Y	U	R	T	L	U	K
6		Ş					K			P					İ		I
7		E		M	U	K	A	T	A	A				M	K		F
8	Ö	R	F	İ			D			Ş				Ü	Â		
9		İ		R			I			M		H		L	N		
10				Î					K	A	Z	A	S	K	E	R	
11								D		K		S					
12						Z		İ		L							
13						E		R		I							
14				O	C	A	K	L	I	K							
15						M		İ									
16						E		K									
17						T											

ETKİNLİK 4
Kavram Öğreniyorum
Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Ayan: .....

.....

.....

Enderun: .....

.....

.....

Kapıkulu: .....

.....

.....

Kazasker: .....

.....

.....

Reaya: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.
☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.
☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.
☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.
☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Ayan: Hazırlanıyorum
Enderun: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 3
Kapıkulu: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2
Kazasker: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 4
Reaya: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

OSMANLI DEVLETİ'NİN FETHETTİĞİ TOPRAKLARDA KALICI OLABİLMEK İÇİN İZLEDİĞİ POLİTİKALAR

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında, Osmanlı Devleti'nin fethettiği topraklarda kalıcı olabilmek için izlediği iskân ve istimâlet politikalarını sorgulayabilip çıkarım yapmanız beklenmektedir.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

Kaynak A ve B'yi inceleyerek Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinde izlediği iskân ve istimâlet politikalarının güçlü ve zayıf yönlerini T Tablosundaki ilgili yerlere yazınız.

ETKİNLİK 1

KAYNAK A

Osmanlı Devleti, fethettiği bölgelerde düzeni sağlamak, devlet otoritesini güçlendirmek ve uzun süreli istikrarı korumak amacıyla iskân politikasını uygulamıştır. İskân ile Osmanlı Devleti'nin bölgeyi Türkleştirmeyi ve İslamlaştırmayı, düzenli asker ihtiyacını karşılamayı, üretimde sürekliliği sağlamayı ve vergi kontrolünü elinde tutmayı amaçladığı söylenebilir. Yeni fethedilen yerlerin nüfus açısından şenlendirilmesi amacıyla iskân edilenlere geniş imkânlar sağlanmıştır. Fethedilen bölgenin ahalisi kanunlar çerçevesinde günlük işlerini emniyetle ve herhangi bir baskıya maruz kalmadan yürütme imkânına sahip olduğundan, resmî makamların haksızlık veya keyfiliklerinden şikâyet edildiği pek az olmuştur. Osmanlı iskân siyasetinin başarısında "istimâlet" (hoşgörü) politikası da çok önemli bir yere sahiptir. Balkanlarda takip edilen hoşgörü politikası neticesinde hem Osmanlı hanedanının nüfuzu artmış hem de İslamiyet yayılmıştır.

KAYNAK B

Osmanlı Devleti, geniş toprakları üzerinde düzeni sağlamak amacıyla iskân ve istimâlet politikalarını uygulamış olsa da bu politikalar her zaman istenilen sonuçları vermemiştir. İskân politikası, konargöçer nüfusu devletin ihtiyaç duyduğu bölgelere yerleştirmeyi hedeflese de özellikle zorunlu yer değişikliklerinde bazen uyum sorunları ortaya çıkmıştır. Konargöçerler yerleşik hayata geçmeye zorlandıklarında ekonomik ve sosyal olarak uyum sağlamakta güçlük yaşamışlardır. Yerleştirilen topluluklara verilen imtiyazlar uzun vadede bazı dengesizliklere sebep olmuştur. Ayrıca gayrimüslimlere tanınan vergi kolaylıkları ve bazı esneklikler, Müslüman halk arasında zaman zaman hoşnutsuzluğa sebep olmuştur.

İskân ve istimâlet Politikalarının Güçlü ve Zayıf Yönlerinin Karşılaştırılması

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
• Fethedilen bölgeleri Türk-İslam kültürüyle güçlendirerek bölgenin kalıcı olarak Osmanlı hâkimiyetine girmesini sağlamıştır.	• Konargöçer topluluklar yerleşik hayata geçmekte zorlandıkları için bazen sosyal uyum problemi yaşamıştır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

İskân ve istimâlet Politikalarının Güçlü ve Zayıf Yönlerinin Karşılaştırılması

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
• Fethedilen bölgeleri Türk-İslam kültürüyle güçlendirerek bölgenin kalıcı olarak Osmanlı hâkimiyetine girmesini sağlamıştır. • İskân sayesinde yeni fethedilen bölgelerde devlet otoritesi hızlı ve etkin biçimde kurulmuştur. • Yerleştirilen topluluklardan oluşan askerî birlikler, bölgenin güvenliğini sağlayarak merkezî otoriteyi güçlendirmiştir. • Üretimde süreklilik sağlanmış, fethedilen bölgeler ekonomik açıdan canlandırılmıştır. • Vergi toplama işi düzenli ve denetimli hâle getirilmiştir. • Halkın sosyal ve ekonomik istikrarı sağlanmıştır.	• Konargöçer topluluklar yerleşik hayata geçmekte zorlandıkları için bazen sosyal uyum problemi yaşamıştır. • Daha önce hayvancılıkla uğraşan konargöçerler tarımsal üretim yapmakta zorlanmış, bu durum devletin hedeflediği ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmesine engel olmuştur. • Yerleştirilen topluluklara verilen imtiyazlar yerel halkla yeni gelen nüfus arasında sorunların yaşanmasına zemin hazırlamıştır. • Gayrimüslimlere tanınan vergi kolaylıkları ve esneklikler, Müslüman halkın tepkisine yol açmıştır.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Abdalan-ı Rum:	Osmanlı kuruluş döneminde Anadolu ve Balkanlarda İslam'ı yaymak için faaliyet gösteren derviş toplulukları
Ahalî:	Bir bölgede yaşayan halk topluluğu
Demografik yapı:	Bir bölgenin nüfus özellikleri (din, etnik yapı, nüfus dağılımı vb.)
Etnik çeşitlilik:	Bir bölgede farklı millet ve toplulukların bir arada yaşaması durumu
Gazi-veli:	Hem savaşçı hem de dinî yönü güçlü, halk üzerinde manevi etkisi bulunan kişi
Gayrimüslim tebaa:	Osmanlı Devleti'nde Müslüman olmayan, ancak devletin yönetimi altında yaşayan ve vergilerini ödeyen halk kesimi
Hanedan nüfuzu:	Bir yönetici ailenin (hanedanın) halk üzerindeki etkisi ve otoritesi
İmtiyaz:	Bir kişi veya topluluğa tanınan özel hak veya kolaylık
Keyfilik:	Kuralsız ve kişisel isteklere göre davranma durumu
Sufi:	Tasavvuf anlayışını benimseyen, manevi hayatı ve içsel arınmayı ön planda tutan kişi
Tekke:	Tasavvuf eğitiminin verildiği, dervişlerin yaşadığı dinî yapı

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki kaynak A, B ve C'den yararlanarak soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

Osman Bey kardeşi Gündüz'ü çağırdı ve "Bu vilayetleri nasıl fethedeceğiz, nasıl davranmalıyız, orduyu ne şekilde toplamalıyız, sen ne dersin?" dedi. Kardeşi de "Civarımızdaki vilayetleri vurup bozalım." diye cevap verdi. Osman Gazi, "Bu bozuk bir düşüncedir. Etrafımızdaki yerleri yıkıp bozarsak şehrimiz olan Karahisar güzelleşip gelişmez. İlk yapılacak iş komşularımızı idare ederek iyi geçinmek ve onlarla dost olmaktır." dedi.

(Aşıkpaşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s. 63'den alıntıdır.)

KAYNAK B

"Abdalan-ı Rum ve Gaziyan-ı Rum içinde değerlendirilen Demir Baba, Osmanlı Dönemi'nde yaşamış bir sûfidir. Otman Baba ve Akyazılı Sultan gibi ünlü dervişlerin yolundan gitmiştir. Demir Baba, bugün Bulgaristan'ın Rusçuk (Ruse) iline bağlı Kemaller kazasının Mumcular köyünde (bugünkü Sveshtari) bulunan türbesiyle tanınır. Bu türbe, hâlâ bölgedeki toplulukların önemli bir ziyaret yeridir. O dönemde Osmanlı Devleti, Balkanlarda Türk yerleşimini ve İslam kültürünü yaymak istiyordu. Demir Baba gibi dervişler ve şeyhler, kurdukları tekke ve zaviyelerle halk arasında İslam'ın benimsenmesine katkıda bulundular. Demir Baba da köy köy dolaşarak insanlarla konuşmuş, İslam'ı yaymaya çalışmış ve zaman zaman gazalara katılmıştır. Bu yönüyle Demir Baba, Osmanlı'nın Balkanlarda İslamlaşma ve Türkleşme sürecinde etkili olan bir gazi-veli olarak kabul edilir."

(Ahmet Yaşar Ocak, *Bektaşî Menakıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, s. 49'dan özetlenmiştir.)

KAYNAK C

Görsel 1: Demir Baba Türbesi'nde yer alan isminin yazılı olduğu levha

Görsel 2: Demir Baba Türbesi (Bulgaristan/Razgrad)

1. **Osmanlı Devleti'nin uyguladığı iskân ve istimâlet politikasında hangi unsurlar öne çıkmıştır? Verilenlerden yararlanarak yazınız.**

.....

.....

.....

2. **Demir Baba Türbesi'nin günümüzde de ziyaret edilmesinin nedenleri neler olabilir?**

.....

.....

.....

3. **Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde uyguladığı iskân ve istimâlet politikalarının, günümüze kadar devam eden etkileri nelerdir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **İstimalet (hoşgörü):** Kaynak A'da Osman Bey'in çevredeki yerleri yakıp yıkmak yerine komşularla iyi geçinmeyi, dostluk kurmayı ve adaletli davranmayı savunduğu görülmektedir. Bu durum Osmanlı'nın fethettiği bölgelerde halkı zorlamadan, güven vererek yönetme anlayışını benimsediğini gösterir. Ayrıca dervişlerin halkla iç içe yaşaması, köy köy dolaşarak insanlarla konuşması Osmanlı'nın zorla değil ikna yoluyla hâkimiyet kurduğunu ortaya koyar.

   İskân (yerleştirme): Kaynak B'de Osmanlı'nın Balkanlarda Türk nüfusu yerleştirmeye çalıştığı, dervişler aracılığıyla bölgede kalıcı düzen kurduğu anlatılmaktadır. Bu, fethedilen yerlere Türk nüfusun yerleştirilerek bölgenin Osmanlı'ya bağlanmasını sağlamaya yöneliktir.

   Dini ve kültürel yayılma: Demir Baba gibi dervişler, şeyhler ve gaziler tekke ve zaviyeler kurarak İslam kültürünün benimsenmesini sağlamıştır. Bu, Osmanlı'nın sadece askerî değil manevi unsurları da kullandığını gösterir.

2. Demir Baba, Balkanlarda İslamiyet'in yayılmasına katkı sağlayan, halkla yakın ilişkiler kuran ve gazi-veli olarak kabul edilen etkili bir sufidir. Bölgede oluşturduğu manevi etki ve üstlendiği tarihî rol, onun halk arasında saygın bir şahsiyet olarak anılmasını sağlamıştır. Bu nedenle türbesi, günümüzde de manevi bir ziyaret yeri olmanın yanı sıra kültürel hafızanın yaşatıldığı bir mekân ve yerel kimliğin önemli unsurlarından biri olarak ziyaret edilmeye devam etmektedir.

3. Osmanlı Dönemi'nde iskân yoluyla bölgeye yerleştirilen Türk topluluklarının torunları, bugün hâlâ Balkanların çeşitli yerlerinde Türk ve Müslüman kimliklerini korumaktadır. Hoşgörü ve çok kültürlülük anlayışı, Osmanlı coğrafyasında farklı etnik grupların birlikte yaşama geleneğinin oluşmasına önemli katkı sağlamıştır. Anadolu ve Balkanlarda ortaya çıkan ortak kültürel dokunun temelinde ise bu iki politikanın (iskân ve istimâlet) etkileri bulunmaktadır. Başta Balkanlar olmak üzere birçok bölgede Türk kültürü yer adları, yemek kültürü ve halk gelenekleriyle yaşamaya devam etmektedir. Ayrıca tekke, zaviye ve türbe gibi yapılar günümüzde de kültürel miras niteliği taşıyan önemli ziyaret yerleri olmayı sürdürmektedir.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki tabloda verilen kavram, uygulama ve gelişmelerin ilgili olduğu alanları işaretleyerek belirtiniz.

Not: Bir madde birden fazla alanı ifade edebilir.

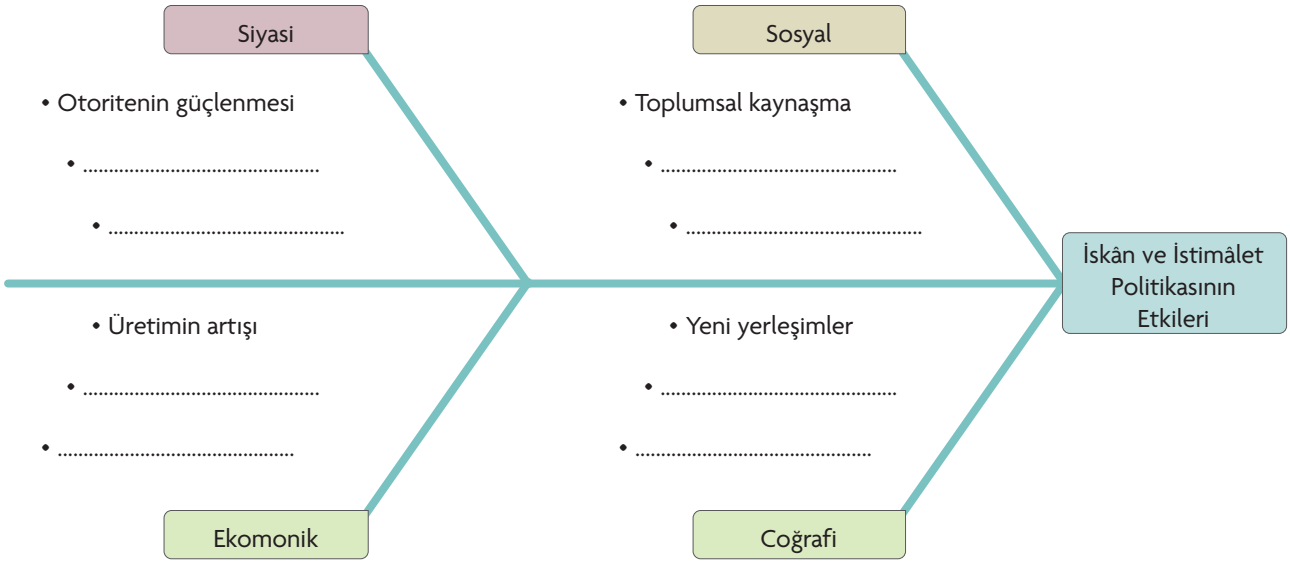
	Osmanlı Devleti kuruluş süreci uygulamaları, döneme ait kavramlar ve o dönemde yaşanan bazı gelişmeler	Siyasi	Sosyal	Ekonomik	Dinî
1	XIII. yüzyılda Moğol baskısı sonucu Anadolu'da Türk nüfusun artması				
2	Fetihlerin yapılması				
3	İskân uygulaması				
4	İstimâlet politikası				
5	Balkanlarda etnik çeşitlilik				
6	Yerleşik hayatın teşvik edilmesi				
7	İskâna tabi tutulan aşiretlerin belli özelliklere göre belirlenmesi				
8	Osmanlı toplumunun şekillenmesi				
9	Mimari anlayışın değişmesi				
10	Vakıf sisteminin devreye girmesi				
11	Gaza ve cihat anlayışı				
12	İskân bölgelerinin Türkleşmesi ve İslamlaşması				

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

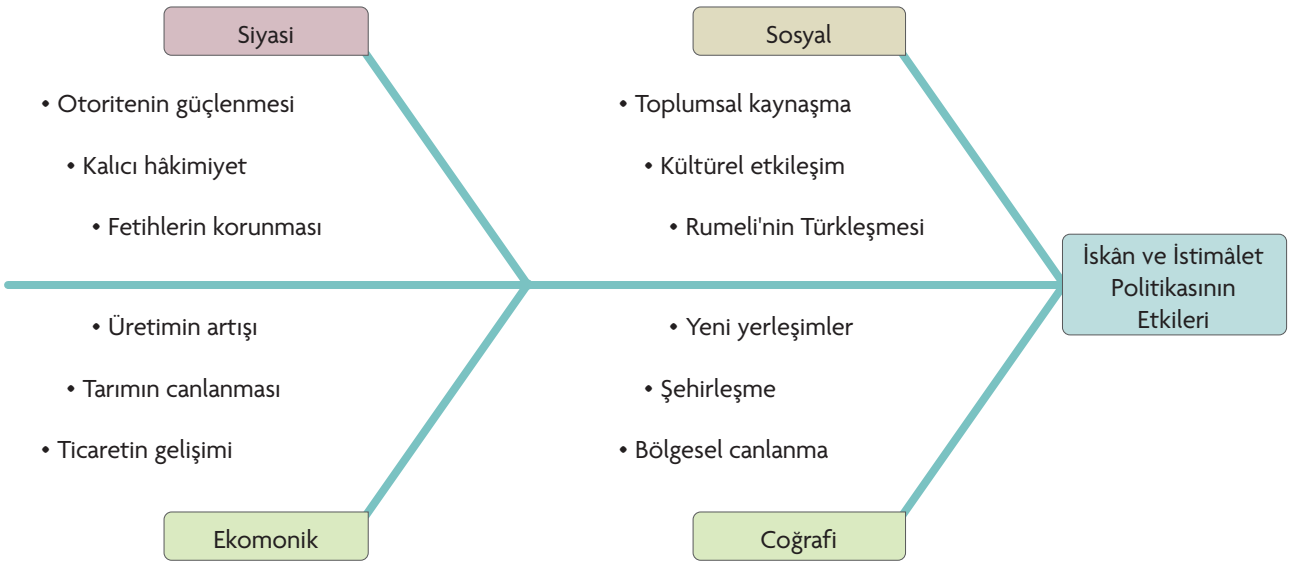
	Osmanlı Devleti kuruluş süreci uygulamaları, döneme ait kavramlar ve o dönemde yaşanan bazı gelişmeler	Siyasi	Sosyal	Ekonomik	Dinî
1	XIII. yüzyılda Moğol baskısı sonucu Anadolu'da Türk nüfusun artması	✓	✓	✓	✓
2	Fetihlerin yapılması	✓		✓	✓
3	İskân uygulaması		✓	✓	✓
4	İstimâlet politikası		✓		
5	Balkanlarda etnik çeşitlilik		✓		✓
6	Yerleşik hayatın teşvik edilmesi		✓	✓	
7	İskâna tabi tutulan aşiretlerin belli özelliklere göre belirlenmesi		✓		
8	Osmanlı toplumunun şekillenmesi		✓		✓
9	Mimari anlayışın değişmesi		✓		✓
10	Vakıf sisteminin devreye girmesi		✓	✓	✓
11	Gaza ve cihat anlayışı	✓			✓
12	İskân bölgelerinin Türkleşmesi ve İslamlaşması		✓		✓

ETKİNLİK 2

Öğrendiklerinizden yola çıkarak iskân siyasetinin sonuçlarına ilişkin balık kılçığı diyagramını doldurunuz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

I. Bölüm:

Aşağıdaki boşluklara Osmanlı Devleti'nin iskân ve istimâlet politikaları ile ilgili zihninizde çağrışım yapan kelimeleri/kavramları 1 dakika içinde yazınız.

İSKÂN Tımar
İSKÂN .....
İSKÂN .....
İSKÂN .....
İSKÂN .....
İSTİMÂLET .....
İSTİMÂLET .....
İSTİMÂLET .....
İSTİMÂLET .....
İSTİMÂLET .....

II. Bölüm:

Aşağıdaki boşluklara I. Bölüm'de verdiğiniz cevaplarınız ile iskân ve istimâlet kavramının birlikte kullanıldığı anlamlı birer cümle yazınız.

1. Cümle: Balkanlara iskân edilen nüfusa tımar toprakları tahsis edilmiş, böylece üretim faaliyetleri artırılmıştır.
2. Cümle .....
3. Cümle .....
4. Cümle .....
5. Cümle .....
6. Cümle .....
7. Cümle .....
8. Cümle .....
9. Cümle .....
10. Cümle .....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

I. Bölüm:

İSKÂN	Tımar
İSKÂN	Yerleşim
İSKÂN	Nüfus
İSKÂN	Konargöçer
İSKÂN	Vakıf
İSTİMÂLET	Hoşgörü
İSTİMÂLET	Vergi
İSTİMÂLET	Kültür
İSTİMÂLET	Barış
İSTİMÂLET	Uyum

II. Bölüm:

1. Cümle: Balkanlara iskân edilen nüfusa tımar toprakları tahsis edilmiş, böylece üretim faaliyetleri artırılmıştır.
2. Cümle: Osmanlı Devleti Anadolu'daki Türkmenleri fethettiği Rumeli topraklarına iskân ederek bölgede kalıcı yerleşim alanları oluşturmuştur.
3. Cümle: İskân politikasıyla Balkanların nüfus yapısı, Türk–İslam unsurları lehine yeniden düzenlenmiştir.
4. Cümle: İskân politikası kapsamında Anadolu'daki konargöçer Türkmenlerin bir kısmı Balkanlara nakledilerek yerleşik hayata geçirilmişlerdir.
5. Cümle: Vakıf sistemi, iskân edilen bölgelerdeki yeni yerleşim yerlerinin imarında önemli bir rol oynamıştır.
6. Cümle: İstimâlet politikasının temelini oluşturan dinî hoşgörü sayesinde gayrimüslim tebaanın Osmanlı yönetimine bağlılığı arttırılmıştır.
7. Cümle: İstimâlet politikası kapsamında Hristiyan halktan alınan vergiler makul ve sürdürülebilir bir düzeyde tutulmuştur.
8. Cümle: İstimâlet politikasının başarısı, fethedilen topraklardaki yerel kültür ögelerine dokunmamaya ve onları yok etmeye kalkışmamaya dayanmıştır.
9. Cümle: İstimâlet, kılıç zoruyla sağlanan bir teslimiyetin ötesine geçerek gönülleri kazanmak suretiyle gerçek ve sürekli bir barışı hedeflemiştir.
10. Cümle: İskân edilen Türkmen toplulukları, İstimâlet politikasının sağladığı hoşgörülü ortamda bölge halkıyla uyum içinde yaşamıştır.

ETKİNLİK 2

Osmanlı Devleti'nin İskân ve İstimâlet Politikası temasında öğrendiklerinizi yansıtacak bir öğrenme günlüğü yazınız. Öğrenme yolculuğundaki deneyim ve öğrenmeleriniz ile bu süreçte yaşadığınız önemli anları bu alana not ediniz.

1. **Bu temada öğrendiğiniz en ilginç bilgi neydi?**

.....

.....

.....

2. **Öğrendiklerinizi başka yerlerde veya durumlarda nasıl kullanabilirsiniz?**

.....

.....

.....

3. **Öğrendiklerinizden yola çıkarak neleri merak ettiniz?**

.....

.....

.....

4. **Öğrendikleriniz içinde sizin için en önemli yer neresiydi?**

.....

.....

.....

5. **Öğrendikleriniz arasında hangi kısımları anlamakta zorlandınız?**

.....

.....

.....

6. **Osmanlı Devleti'nin İskân ve İstimâlet Politikası temasına başlarken tema adının sizde uyandırdığı duygu ve düşüncelerle sonundaki duygu ve düşünceleriniz arasında ne gibi değişiklikler oldu?**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Bu temada beni en çok şaşırtan şey Osmanlı'nın fethettiği yerlere hemen asker koymak yerine, orayı canlandırmak için Anadolu'dan aileler göndererek yerleşim kurması oldu. Ayrıca istimâlet politikasıyla halkın dinine, kültürüne karışmaması da çok etkileyiciydi. Fethedilen halkın Osmanlı'yı önceki yöneticilerinden daha adil bulması da ilginç geldi.

2. Devletlerin sadece güçle değil adalet ve hoşgörüyle de kalıcı olabildiğini öğrenmem, günümüzde toplum düzenini ve devlet yönetimini daha iyi anlamamı sağladı. Bir yerde barış ve düzen isteniyorsa insanların güven duyması gerektiğini fark ettim. Bu bilgileri tarih dışındaki sosyal olayları yorumlarken de kullanabilirim.

3. Osmanlı'nın bazı bölgelerde çok başarılı olurken bazı yerlerde neden zorlandığını merak ettim. İskân edilen Türk ailelerin yeni yerlere uyum sürecinin nasıl geçtiğini de düşündüm. Farklı din ve kültürlerin bir arada yaşamayı nasıl başardığını öğrenmek istiyorum. Bir de istimâlet politikasının her dönemde aynı şekilde uygulanıp uygulanmadığını merak ettim.

4. Bence en önemli nokta Osmanlı'nın kalıcı olmasının askerî güçten çok, adalet ve hoşgörüye dayanan politikalar sayesinde gerçekleşmesi oldu.Halkın güvenini kazanmanın ne kadar belirleyici olduğunu görmek çok etkiledi.Bu durumun Osmanlı'nın uzun süre Balkanlarda hüküm sürmesini açıklaması benim için önemliydi.

5. Tımar sisteminin iskân politikasıyla tam olarak nasıl bağlantılı olduğunu anlamakta biraz zorlandım. Hangi ailelerin nereye yerleştirildiği ve bu seçimin nasıl yapıldığı da tam net gelmedi. Bazı kaynaklardaki farklı yorumlar kafamı karıştırdı. Bir de uygulamanın yüzyıllar içinde nasıl değiştiğini takip etmek zordu.

6. Başta bu temayı sadece bir "yer değiştirme politikası" sanmıştım ve biraz sıkıcı gelir diye düşünmüştüm. Ama öğrendikçe bunun aslında çok büyük bir sosyal, kültürel ve siyasi proje olduğunu fark ettim. Osmanlı'nın neden uzun süre güçlü kaldığını daha iyi kavradım.
Şimdi bu temayı hem daha ilginç hem de tarih açısından çok önemli görüyorum.

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da Kalıcılığını Sağlama

İskân: Toprağı Şenlendirme

Anadolu'daki Türkmen nüfusun Balkanlar'a yerleştirilerek bölgenin Türkleşmesi, İslamlaşması ve üretiminin sağlanması amaçlanmıştır.

- Türk-İslam kültürü Balkanlara yayılmıştır.
- Göçebe Türkler, yerleşik hayata geçirilerek kontrol altına alınmıştır.
- Osmanlı'nın Balkanlardaki kalıcılığı sağlanmıştır.
- Vergi toplama, bir düzene koyulmuştur.
- Ülke içerisinde üretimde süreklilik sağlanmıştır.

İstimalet: Gönül Alma

Fethedilen bölgeledeki halka dinî özgürlük ve vergi adaleti sunarak sadakat kazanma siyasetidir.

- Gayrimüslimlere dinî hayatlarında geniş bir serbestlik tanınmıştır.
- Birçok gayrimüslim Müslüman olmuştur.
- "Rumeli Türklüğü" kavramı ortaya çıkmıştır.
- Merkezî otorite güçlenmiştir.
- Osmanlı'nın Balkanlardaki kalıcılığı sağlanmıştır.

KOLONİZATÖR TÜRK DERVİŞLERİ

Abdalân-ı ve Ahiyân-ı Rum

Dervişler ve esnaflar, dinî ve askeri faaliyetlere destek olmuşlardır.

Bâcıyan-ı ve Gaziyan-ı Rum

Bâcıyan-ı Rum, sosyal yardımlaşma ve aile yapısını korumaya destek olmuşlardır. Gaziyân-ı Rum ise, gazilerin oluşturduğu savaşçılardan oluşan teşkilatdır.

"Gönüllü İskâncılar"

Fetihlerden önce halkın kalbini kazanarak iskân ve toplumsal dönüşümü hızlandırmışlardır.

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Abdalan-ı Rum: .....

.....

.....

Demografik yapı: .....

.....

.....

Gayrimüslim tebaa: .....

.....

.....

İmtiyaz: .....

.....

.....

Sufi: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Abdalan-ı Rum: İlişkilendiriyorum

Demografik yapı: Değerlendiriyorum, Etkinlik 1

Gayrimüslim tebaa: Değerlendiriyorum, Etkinlik 1

İmtiyaz: Hazırlanıyorum

Sufi: İlişkilendiriyorum

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

OSMANLI DEVLETİ'NİN İLİM VE İRFAN GELENEĞİNİN OLUŞMASINDA MEKÂNLARIN VE KİŞİLERİN ETKİSİ

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında; Osmanlı Devleti'nin ilim ve irfan geleneğinin oluşmasında şehir, kurum ve şahsiyetlerin etkilerine dair fikirler üretebilmeniz beklenmektedir.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

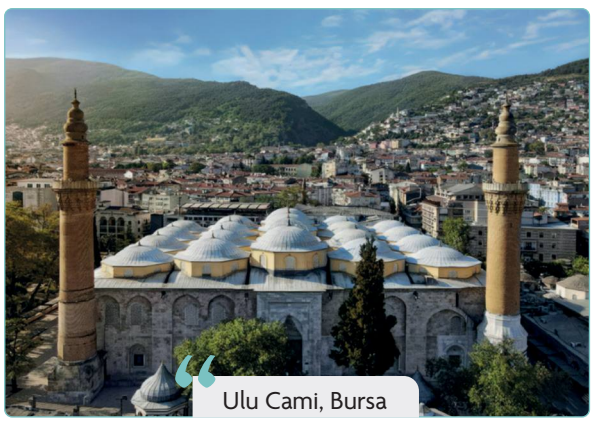
Osmanlı ilim ve irfan geleneğinin oluşumunda mekân ve kişilerin etkisine dair verilen Kaynak A, B, C'yi inceleyiniz ve aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

KAYNAK A

Osmanlı ilim ve irfan geleneği, Türk-İslam medeniyetinin kadim birikimine dayanarak özellikle Beylikler Dönemi ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin ilmî, kültürel ve kurumsal mirasından beslenmiştir. Selçuklular döneminde gelişen medrese anlayışı, vakıf sistemi ve şehir merkezli külliye modeli, Osmanlı'nın ilmî teşkilatlanmasına sağlam bir zemin hazırlamış; Osmanlı bu mirası daha sistemli, güçlü ve yaygın bir yapıya dönüştürmüştür.

Bu gelenek, medreseler etrafında şekillenen geniş bir eğitim ve düşünce dünyasıyla varlığını sürdürmüştür. Medreselerde dinî ilimlerin yanı sıra pozitif ve aklî ilimler de öğretilmiş; burada yetişen âlimler hem devlet yönetiminde hem de toplumun düşünce hayatında etkili olmuştur. Vakıf sistemi sayesinde eğitim kurumları ve külliyeler desteklenmiş, ilim şehir hayatının merkezinde yer alarak toplumun geneline hizmet eden kalıcı bir değer hâline gelmiştir.

KAYNAK B

Ulu Cami, Bursa

KAYNAK C

Yıldırım Külliyesi'ndeki cami, medrese ve türbe, Bursa

1. Kaynak A, B ve C'ye göre Osmanlı Devleti'nin ilim ve irfan geleneğini oluşturan temel unsurlar nelerdir?

.....

.....

.....

2. Kaynak A, B ve C'ye göre Osmanlı'da ilmin sürdürülebilirliğini sağlayan temel unsur nedir? Bu unsurun işleyişi toplumsal düzene nasıl katkıda bulunmuştur?

.....

.....

.....

3. Kaynak A, B ve C'ye göre cami, medrese, külliye gibi kurumların ve vakıf anlayışının Osmanlı toplumunda hangi ortak amaç etrafında birleştiğini açıklayınız?

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1.
- Osmanlı Devleti'nin, Türk-İslam medeniyetinden; özellikle Selçukluların ve beyliklerin ilmî ve kültürel birikiminden yararlanması.
- Medreselerde dinî ilimlerin yanında matematik, astronomi, felsefe ve hukuk gibi aklî ilimlerin de öğretilmesi.
- Vakıf sistemiyle medrese, kütüphane ve imaret gibi kurumların giderlerinin karşılanması; böylece ilmin sürdürülebilirliğinin ve kurumsal bağımsızlığının sağlanması.
- Külliyelerde cami, medrese, darüşşifa, imaret, hamam ve bedesten gibi yapıların bir araya getirilerek sosyal hayatı düzenleyen bütüncül bir mimari ve toplumsal organizasyon kurulması.
- Devlet yönetiminde ve toplumun düşünce hayatında etkili olacak âlimlerin yetişmesi.
- Bilginin yalnızca teorik yönünü değil, ahlaki ve manevi boyutunu da kapsayan irfan anlayışının benimsenmesi.

2. Osmanlı'da ilmin sürdürülebilirliğini sağlayan temel unsur vakıf sistemidir. Vakıflar sayesinde cami, medrese ve külliye gibi ilmî ve dinî kurumların giderleri düzenli olarak karşılanmış; bu kurumlar devlet bütçesine bağlı kalmadan uzun süre kesintisiz hizmet verebilmiştir.

Vakıf sisteminin işleyişi, toplumsal düzene önemli katkılar sağlamıştır. İlim ve eğitim faaliyetleri şehir hayatının merkezine yerleşmiş, toplumun her kesimi bu hizmetlerden faydalanabilmiştir. Aynı zamanda sosyal yardımlaşma ve dayanışma güçlenmiş; dinî, ilmî ve sosyal hizmetlerin bir arada sunulması sayesinde Osmanlı'da düzenli, dengeli ve bütüncül bir toplum yapısı oluşmuştur.

3. Bu dört kurum Osmanlı Devleti'nde toplumsal düzeni güçlendirmek, halkın dinî, sosyal ve eğitimle ilgili ihtiyaçlarını karşılamak amacı etrafında birleşmektedir.
- Cami, toplumun dinî ve manevi merkezidir.
- Medrese, eğitim ve bilim faaliyetlerinin yürütüldüğü yerdir.
- Külliye, bu kurumları bir araya getirerek şehrin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına bütüncül bir yapı kazandırır.
- Vakıf, tüm bu kurumların devamlılığını sağlayan mali destek mekanizmasıdır.

Bu yönleriyle dört kurum, toplumun ihtiyaçlarını karşılayan güçlü ve düzenli bir hizmet ağı oluşturur.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Bedesten:	Kumaş, mücevher gibi değerli eşyaların satıldığı ve saklandığı, kapalı çarşı biçimindeki güvenli ticaret yapısıdır
Darüşşifa:	Hastane anlamına gelir. Hastaların tedavi edildiği ve aynı zamanda tıp eğitiminin verildiği sağlık kurumudur
Enderun Mektebi:	Saray içinde bulunan, zeki ve yetenekli devşirme çocukların devlet adamı, yönetici ve sanatçı olarak yetiştirildiği özel saray okuludur
İmaret:	Yoksullara, öğrencilere ve yolculara ücretsiz yemek dağıtılan aşevidir
İrfan:	Seziş ve manevi tecrübe ile elde edilen, insanın iç dünyasını olgunlaştıran derin kavrayış ve bilgelik
Külliye:	Genellikle bir caminin çevresinde toplanmış medrese, imaret, şifahane, hamam ve kütüphane gibi yapıların oluşturduğu topluluktur
Müderris:	Medreselerde ders veren, günümüzdeki profesör veya öğretim üyesi statüsündeki alimdir
Mürşid:	Tasavvufta öğrencilerine (müritlerine) manevi yolu gösteren, onları eğiten rehber, şeyh veya hoca
Rasathane:	Gökyüzü olaylarını, yıldızları ve gezegenleri incelemek için kurulmuş gözlemevidir
Sahn-ı Seman:	Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'da kurulan ve dönemin en yüksek düzeyli eğitimini veren medreselerdir (Bugünkü üniversite seviyesi)
Sıbyan Mektebi:	Osmanlı'da çocuklara okuma-yazma ve temel dini bilgilerin verildiği ilkokul seviyesindeki eğitim kurumudur
Tasavvuf:	İslam'ın manevi yönüne odaklanan, kalbi arındırmayı ve ahlakı güzelleştirmeyi amaçlayan düşünce ve yaşam biçimidir
Vakıf / Vakfiye:	Bir kişinin malını toplum yararına bağışlaması sistemidir. Bunu belgeleyen senede ise Vakfiye denir

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Osmanlı Devleti zamanındaki ilim irfan geleneği ile günümüzdeki bilim ve düşünce dünyasını tabloda verilen başlıklar üzerinden karşılaştırınız.

Osmanlı Devleti'nde İlim ve İrfan Geleneği	Günümüzde Bilim ve Düşünce Dünyası
Önemli şehirler:	**Önemli şehirler:**
Süreci yönlendiren kurumlar:	**Süreci yönlendiren kurumlar:**
Önde gelen şahsiyetler:	**Önde gelen şahsiyetler:**
Alanda yapılan faaliyetler:	**Alanda yapılan faaliyetler:**
Toplumsal alana yansımaları:	**Toplumsal alana yansımaları:**
Devletin tutumu:	**Devletin tutumu:**

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Osmanlı Devleti'nde İlim ve İrfan Geleneği	Günümüzde Bilim ve Düşünce Dünyası
Önemli şehirler: Bursa, Edirne, İstanbul, Konya, Şam, Bağdat, Kahire, Balkan şehirleri	**Önemli şehirler:** İstanbul, New York, Londra, Paris, Berlin, Oxford, Tokyo, Seul, Roma
Süreci yönlendiren kurumlar: Medreseler, sıbyan mektepleri, Enderun Mektebi, tekke ve zaviyeler, külliyeler, kütüphaneler	**Süreci yönlendiren kurumlar:** Üniversiteler ve araştırma merkezleri, siyaset, ekonomi, toplum ve güvenlik üzerine fikir üreten kuruluşlar, bilim akademileri, uluslararası örgütler, ulusal araştırma enstitüleri ve ajanslar
Önde gelen şahsiyetler: Molla Fenârî, Molla Gürânî, Akşemseddin, Ali Kuşçu, Kâtip Çelebi, İbn-i Haldun, Evliya Çelebi, Mevlânâ Celaleddin Rûmî, Şeyh Edebali	**Önde gelen şahsiyetler:** Aziz Sancar, Yuval Noah Harari, Neil de Grasse Tyson, Malala Yousafzai, Geoffrey Hinton, Canan Dağdeviren, Daron Acemoğlu
Alanda yapılan faaliyetler: Medrese eğitimi, sıbyan mekteplerinde temel eğitim faaliyetleri, külliyelerde yapılan bilim ve sosyal faaliyetler, Arapça ve Farsça eserlerin Türkçe 'ye çevrilmesi, rasathane çalışmaları, şair ve düşünürlerin katıldığı irfan meclislerinin toplanması, tekke ve zaviyelerde tasavvuf eğitiminin verilmesi	**Alanda yapılan faaliyetler:** Akademik araştırmalar, Ar-Ge faaliyetleri, bilimsel veri üretimi ve analizi, bilimsel iş birlikleri, felsefi ve entelektüel çalışmalar, teknolojik inovasyon, uzay araştırmaları, konferans ve sempozyumlar, çalıştaylar
Toplumsal alana yansımaları: Halkın eğitim düzeyinin ve okuryazarlığın artması, sosyal hayatta istikrarın sağlanması, toplumda sosyal yardımlaşma ve vakıf kültürünün gelişmesi, toplumsal barış ve düzenin sağlanması, toplumda manevi atmosferin güçlenmesi, sanat ve musikinin gelişmesi, halk ve devlet arasında güven ilişkisinin kurulması	**Toplumsal alana yansımaları:** Eğitim seviyesinin artması, bilgiye erişimde kolaylık, entelektüel yaşamın canlanması, iş hayatının ve toplumsal iletişimin kolaylaşması, insan hakları, adalet ve etik alanlarında kamuoyunun bilinçlenmesi, yaşam kalitesinin artması ve süresinin uzaması, toplumsal dinamiklerin şekillenmesi, eleştirel bakış açısının güçlenmesi
Devletin tutumu: Eğitim kurumları devlet tarafından bilimsel ve finansal açıdan desteklenmiştir. Osmanlı Devleti külliye ve vakıf sistemi ile ilim-irfan geleneğinin sürekliliğini sağlamaya çalışmıştır. Devlet, hukuksal ve toplumsal düzen ile ilim-irfan geleneği arasındaki bağı güçlendirmeyi misyon edinmiştir. Osmanlı Devleti'nde özellikle 16.yüzyıldan itibaren birçok bilim adamı, filozof ve sanatçı yetişmiş; devlet bilimi, eğitimi, ilim ve irfanı teşvik eden bir ortam hazırlamıştır.	**Devletin tutumu:** Günümüzde devletlerinin bilim ve düşünce dünyasına yaklaşımı kurumsal, planlı ve uluslararası boyutludur. Bu devletler eğitim ve araştırma kurumlarını bilimsel ve finansal açıdan desteklemekte, uluslararası iş birliklerini teşvik etmektedir. Günümüz modern devletleri bilimsel ve düşünsel hayatı hem ekonomik kalkınma, hem toplumsal refah hem de politik güç aracı olarak görmekte ve bu alandaki çalışmaları çok önemsemektedir.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki tabloda yer alan konu başlığına ilişkin istenen ifadelere ait boş alanları doldurunuz.

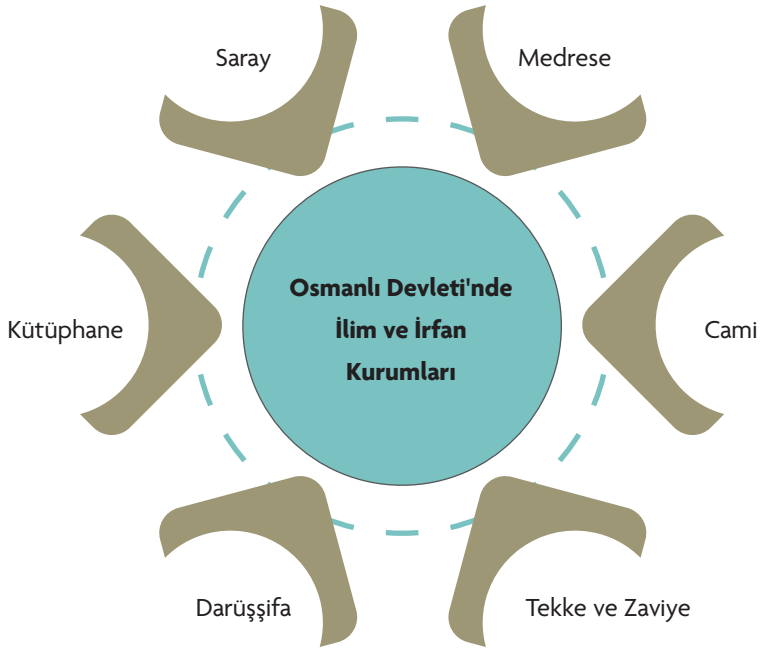
Osmanlı Öncesi	Topluma Etkileri
OSMANLI DEVLETİ'NDE İLİM VE İRFAN GELENEĞİ	
Dayandığı Temel Unsurlar	**Eğitim-Öğretim Etkisi**

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Osmanlı Öncesi	Topluma Etkileri
• İslamiyet'in kabulüyle Türkler yeni bir medeniyet anlayışına girdi. • Anadolu'nun yurt edinilmesiyle eğitim, ticaret ve şehirleşme gelişti. • Türklerin kültürel ve ilmî birikimi Osmanlı'nın kuruluşuna zemin hazırladı.	• İlmî ve kültürel hayata yön verme • Şehirleşme • Memur yetiştirme • Toplumsal dayanışma
OSMANLI DEVLETİ'NDE İLİM VE İRFAN GELENEĞİ	
• Medreseler • Tekkeler ve zaviyeler • Vakıflar • Külliyeler	• Eğitim aracılığıyla dinî ve aklî ilimlerin aktarılması • İlmin şehir merkezlerinde yaygınlaşması • Eğitimin vakıflarla sürekli hâle getirilmesi • Bilimsel gelişmeleri temellendirmesi
Dayandığı Temel Unsurlar	**Eğitim-Öğretim Etkisi**

ETKİNLİK 2

Şemada Osmanlı Devleti'ndeki ilim ve irfan geleneğini oluşturan kurumlara yer verilmiştir.

Aşağıdaki uygulama basamaklarını takip ederek etkinliği tamamlayınız.

1. **Görselde verilen medrese, cami, tekke ve zaviye, darüşşifa, kütüphane ve saray kurumlarının her birinin çağrıştırdığı dört temel kavramı, örnekteki gibi tablodaki ilgili satıra yazınız.**

MEDRESE	CAMİ	TEKKE ve ZAVİYE
1. İlim	1.	1. .....
2. Eğitim	2.	2. .....
3. Disipin	3.	3. .....
4. Müderris	4.	4. .....

DARÜŞŞİFA	KÜTÜPHANE	SARAY
1.	1.	1. .....
2.	2.	2. .....
3.	3.	3. .....
4.	4.	4. .....

2. Hangi kurumun eğitim-öğretimle daha fazla ilişkili olduğunu düşünüyorsunuz? Hangi kavramlara dayanarak bu sonuca ulaştığınızı açıklayınız.

.....

.....

.....

3. Tabloya yazdığınız kavramlardan hareketle hangi iki kurumun birbirine daha çok benzediğini düşünüyorsunuz? Gerekçeleriyle açıklayınız.

.....

.....

.....

4. Medrese ve darüşşifa için belirlediğiniz kavramları karşılaştırarak bu iki kurumun toplumdaki rollerinin hangi yönlerden farklılaştığını belirtiniz.

Medrese	Darüşşifa

5. Sizce hangi kurum, diğerlerine göre daha geniş bir işlev alanına sahiptir? Gerekçeleriyle açıklayınız.

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1.

MEDRESE	CAMİ	TEKKE ve ZAVİYE
1. İlim	1. İbadet	1. Tasavvuf
2. Eğitim	2. Cemaat	2. Mürşid
3. Disipin	3. Hutbe	3. Eğitim
4. Müderris	4. Ezan	4. Dergâh

DARÜŞŞİFA	KÜTÜPHANE	SARAY
1. Hastane	1. Kitap	1. Yönetim
2. Şifa	2. Araştırma	2. Padişah
3. Tıp	3. Bilgi	3. Enderun
4. Hekim	4. Okuma	4. Bursa

2. Medresenin, eğitim-öğretim faaliyetiyle diğerlerine göre daha doğrudan ve güçlü bir ilişkisi olduğunu düşünüyorum. Zira medrese için kullanılan "ilim" (bilim), "eğitim" ve "müderris" (öğretmen/akademisyen) gibi kavramlar; kurumsal, planlı ve programlı bir eğitim sistemini doğrudan çağrıştırır. Diğer kurumların öncelikli işlevleri farklı olsa da medrese, dinî ve pozitif bilimlerin resmî olarak okutulduğu bir eğitim kurumudur.

3. Medrese ile tekke ve zaviye kurumları birbirine daha çok benziyor çünkü her ikisinde de "eğitim" ortak kavram olarak yer alıyor. Her iki kurum da insanların hem bilgi hem maneviyat ihtiyaçlarını karşılar ancak medreseler de dinî ve akli ilimler birlikte öğretilirken tekke ve zaviyeler de dinî-tasavvufî eğitim daha ağırlıklıdır.

4.

Medrese	Darüşşifa
Müslüman nüfusa zihinsel ve dinî eğitim verir.	Toplumun her kesimine sağlık hizmeti sunar, bazılarında tıp eğitimi de verilir.
Âlim, kadı, müderris yetiştirir.	Hekim yetiştirir ve hastaları tedavi eder.
İlmî araştırma ve kitabi bilgi ön plandadır.	Sağlık hizmeti, tedavi ve uygulamalı tıp eğitimi ön plandadır.

5. Saray, diğer kurumlara kıyasla daha geniş ve kapsamlı bir işlev alanına sahiptir. Saray, sadece yönetim merkezî ve padişahın ikametgâhı değil aynı zamanda Enderun Mektebi vasıtasıyla devlet adamı yetiştiren bir eğitim kurumu işlevi de görür. Dolayısıyla hem yönetim hem eğitim hem de kültürel merkez rolü üstlenir. Ayrıca saray; diğer kurumları himaye eden, yönlendiren ve finanse eden, geniş yetkileri olan bir üst yapı konumundadır.

ETKİNLİK 3

TARİHSEL BAKIŞ AÇISI FORMU

İncelediğiniz tarihsel kişi, olay veya dönemlerden yola çıkarak soruları cevaplayınız.

1. İncelediğiniz tarihsel kişi, olay veya dönemi yazınız.

.....

.....

2. Bu kişi, olay veya dönemlere ilişkin aşağıdaki tabloda veya tablolarda verilen boşlukları doldurunuz.

2.1. Toplumdaki rolleri nelerdir?	**2.2. Kanıt**
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

2.3. Günümüzdeki benzer kişi, olay veya dönemlerden farklılıkları nelerdir?	**2.4. Kanıt**
.....	.....
.....	.....
.....	.....

2.5. Günümüzle karşılaştırıldığında geçmişte onlar için hangi koşullar (teknoloji, medya, ekonomi, din, aile hayatı, iletişim, rekreasyon vb.) farklıydı? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

2.6. Bahsettiğiniz koşulların kişilerin düşüncelerini ve/veya eylemlerini nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz? Gerekçelerini açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

TARİHSEL BAKIŞ AÇISI FORMU

İncelediğiniz tarihsel kişi, olay veya dönemlerden yola çıkarak soruları cevaplayınız.

1. İncelediğiniz tarihsel kişi, olay veya dönemi yazınız.

Osmanlı Devleti'nde İlim ve İrfan Geleneği (1299-1453)

2. Bu kişi, olay veya dönemlere ilişkin aşağıdaki tabloda veya tablolarda verilen boşlukları doldurunuz.

2.1. Toplumdaki rolleri nelerdir?

Osmanlı'da ilim ve irfan geleneği, medreselerde verilen dinî ve pozitif ilimlerle şekillenmiştir. Medreseler, âlim, kadı ve müderrislerin yetişmesini sağlayarak eğitimin yanı sıra toplumun ahlaki ve manevi yapısını güçlendirmiştir. Külliyelerdeki eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler ise toplumsal dayanışmaya katkı sağlamıştır.

2.2. Kanıt

Medreselerde yetişen âlim ve müderrislerin hem devlet yönetiminde görev alması (müderris, kadı, bürokrat) hem de halkın eğitim ve dinî rehberliğini üstlenmesi (tekke, zaviye ve türbeler), ilim ve irfan geleneğinin toplumdaki etkisini açıkça göstermektedir. Bu kurumlar sayesinde toplum içerisinde yardımlaşma, adalet, hoşgörü gibi değerler yaygınlaşmıştır.

2.3. Günümüzdeki benzer kişi, olay veya dönemlerden farklılıkları nelerdir?

Günümüzde eğitim kurumları daha çok bilimsel ve teknik bilgiye odaklanırken Osmanlı'daki ilim-irfan geleneği hem akli hem de manevi yönü birlikte ele alıyordu. Modern toplumda devlet yönetimi ile dinî-ahlakî rehberlik birbirinden ayrılmışken Osmanlı Dönemi'nde âlimler ve şeyhler bu alanlarda birlikte etkiliydi. Ayrıca günümüzde sosyal hizmetler devlet kurumları tarafından yürütülürken, Osmanlı'da bu görev büyük ölçüde vakıflar ve külliyeler tarafından üstlenilirdi.

2.4. Kanıt

Günümüzde eğitim ve sosyal hizmetler devlet tarafından yürütülmekte, dinî rehberlik Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlarca sağlanmakta ve üniversiteler bilimsel temelli eğitim vermektedir. Osmanlı'da ise eğitim, din ve sosyal hizmetler medreseler, vakıflar ve âlimler aracılığıyla iç içe yürütülürdü. Zamanla eğitim kurumları geleneksel dinî yapıdan modern-bilimsel yapıya dönüşmüş; irfan geleneğinin yerini STK'lar almış, bilimsel otorite siyasi otoriteden ayrılmış ve bilgiye erişim günümüzde yaygın hâle gelmiştir.

2.5. Günümüzle karşılaştırıldığında geçmişte onlar için hangi koşullar (teknoloji, medya, ekonomi, din, aile hayatı, iletişim, rekreasyon vb.) farklıydı? Açıklayınız.

Osmanlı döneminde teknolojik imkânların sınırlı olması nedeniyle bilgiye erişim yavaş, iletişim ise yüz yüze, sözlü aktarım ve mektupla sağlanıyordu. Ekonomi tarım, zanaat ve ticarete dayanırken aile yapısı geniş aile düzeni üzerine kuruluydu. Din, günlük yaşam ve eğitimde belirleyici bir role sahipti; boş zamanlar ise çarşılar, hanlar ve sohbet ortamlarında yüz yüze etkileşimle değerlendiriliyordu. Günümüzde ise teknoloji sayesinde bilgiye ve iletişime anında ulaşılmakta, ekonomi sanayi, hizmet sektörü ve küresel ticaret üzerine şekillenmektedir. Aile yapısı daha çok çekirdek aileye dönüşmüş, din bireysel bir alan hâline gelmiş; eğlence ve etkinlik ise dijital, bireysel ve çok çeşitli seçeneklerle yapılır olmuştur.

2.6. Bahsettiğiniz koşulların kişilerin düşüncelerini ve/veya eylemlerini nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz? Neden? Gerekçelerini açıklayınız.

Geçmişteki koşullar, insanların düşünce ve davranışlarını doğrudan şekillendirmiştir. Teknoloji ve medya araçlarının sınırlı olması, bireylerin bilgiyi daha çok âlimlerden, medreselerden veya sözlü kültürden edinmesine neden olmuş; bu da toplumda ortak değer ve düşüncelerin daha güçlü olmasını sağlamıştır. Ekonomi ve aile yapısının geleneksel olması ise insanların topluluk içinde hareket etmesine, sosyal dayanışmaya önem vermesine ve günlük yaşamlarını dinî, ahlaki ve toplumsal normlara göre düzenlemesine yol açmıştır. Bu nedenle bireylerin eylemleri daha çok toplumun ortak kuralları, dinî otoritelerin yönlendirmeleri ve yüz yüze ilişkilerin belirleyiciliği ile şekillenmiştir. Kısaca geçmişte bilgi sınırlı, geleneksel bir düşünce yapısı hâkim ve durağan bir yapı mevcuttur. Günümüzde ise bilgi çok, çeşitlendirilmiş bir düşünce var ve eylemler daha özgür ve hızlı gelişmektedir.

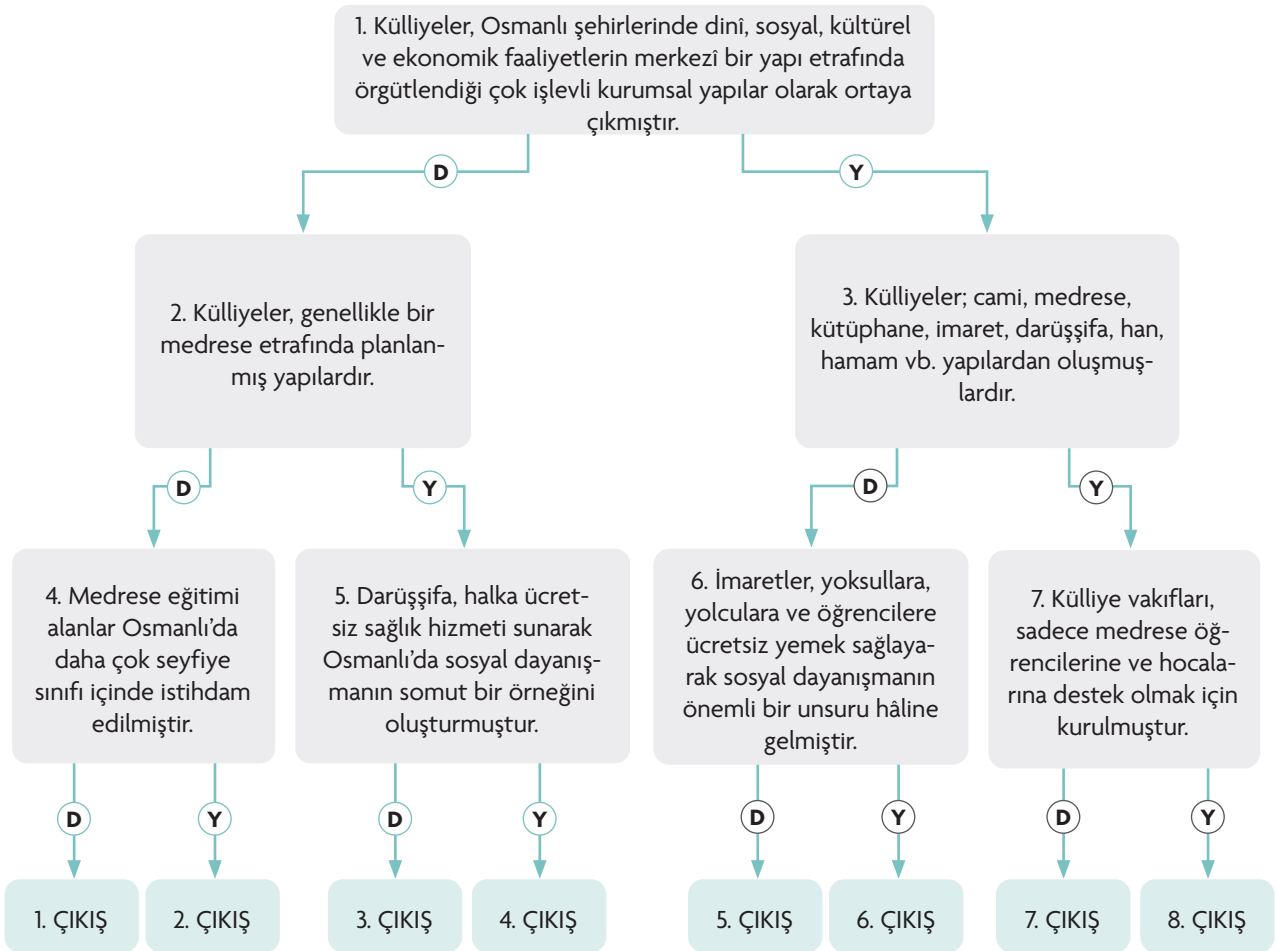
DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

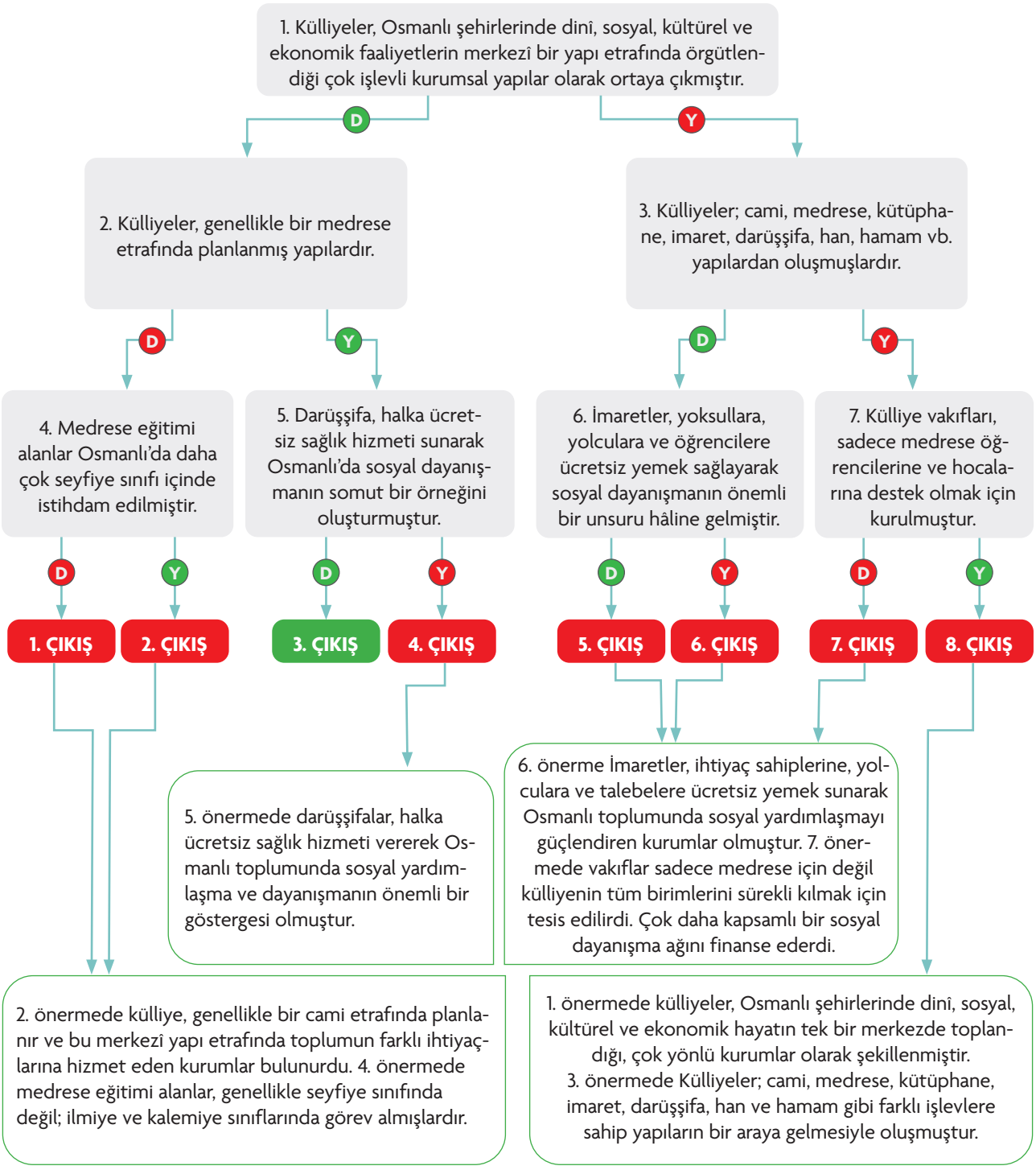
ETKİNLİK 1

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda doğru (D) / yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız doğru (D) / yanlış (Y) seçimleriyle, sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

ETKİNLİK 2

Tabloda Osmanlı Devleti'nin ilim ve irfan geleneğinin oluşmasında şehir, kurum ve şahsiyetlerin etkilerine dair verilen cümlelerin doğru olup olmadığına karar vererek ilgili kutucuğu "X" sembolüyle işaretleyiniz.

		D	Y
1.	Şehirler; cami, medrese, çarşı ve külliye merkezli bir düzen içinde şekillenmiştir.		
2.	Medreselerde yalnızca dinî ilimler okutulmuş, akli ilimlere yer verilmemiştir.		
3.	Vakıflar; cami, medrese, imaret ve darüşşifa gibi kurumları finanse ederek şehir hayatının gelişmesine katkı sağlamıştır.		
4	Külliyeler yalnızca ibadet amacıyla kullanılan yapılardan ibarettir, sosyal ve ilmî işlevleri yoktur.		
5	İrfan anlayışı; bilginin ahlak, edep ve maneviyatla bütünleşmesini esas alır.		
6	Bilimsel çalışmalar yalnızca saray çevresinde yapılmış, taşra şehirlerinde bilimsel faaliyetler görülmemiştir.		
7	Davud-i Kayseri, İznik Medresesi'nde hem tasavvuf hem akli ilimleri sentezleyen ilk müderrislerdendir.		
8	Tekke ve zaviyeler yalnızca tasavvufi ritüellere ayrılmış olup bu kurumların ilim ve kültür hayatına herhangi bir katkıları olmamıştır.		
9	Şeyh Edebali, Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde hem manevi rehberlik yapmış hem de devlet-siyaset ilişkilerinde etkili bir şahsiyet olmuştur.		
10	Şehirlerde cami, medrese, kütüphane, darüşşifa, imaret ve hamam gibi yapılar; külliye adı altında bütüncül bir düzen içinde planlanmıştır.		
11	Şehir düzeninde bedesten, han ve çarşıların bulunduğu ticaret bölgesi; ilim kurumlarının bulunduğu alanlardan bütünüyle ayrı tasarlanmıştır ve aralarında herhangi bir bağ yoktur.		
12	İlim ve irfan geleneğinde "hikmet", insanın hem aklını hem kalbini aynı çizgide eğitmesi anlamına gelmiştir.		

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

		D	Y
1.	Şehirler; cami, medrese, çarşı ve külliye merkezli bir düzen içinde şekillenmiştir.	X	
2.	Medreselerde yalnızca dinî ilimler okutulmuş, akli ilimlere yer verilmemiştir. (Osmanlı medreselerinde dinî ilimlerin yanında matematik, geometri, mantık, astronomi gibi akli ilimler de okutulmuş; böylece dinî ve akli bilimleri bir arada veren kapsamlı bir eğitim sistemi oluşturulmuştur.)		X
3.	Vakıflar; cami, medrese, imaret ve darüşşifa gibi kurumları finanse ederek şehir hayatının gelişmesine katkı sağlamıştır.	X	
4	Külliyeler yalnızca ibadet amacıyla kullanılan yapılardan ibarettir; sosyal ve ilmî işlevleri yoktur. (Külliyeler yalnızca ibadet edilen yapılar değil; eğitim, sağlık, misafirhane, aşevi, hamam, kütüphane gibi kurumları barındıran, sosyal ve ilmî ihtiyaçları karşılayan çok işlevli yapılardır.)		X
5	İrfan anlayışı; bilginin ahlak, edep ve maneviyatla bütünleşmesini esas alır.	X	
6	Bilimsel çalışmalar yalnızca saray çevresinde yapılmış, taşra şehirlerinde bilimsel faaliyetler görülmemiştir. (Bilimsel faaliyetler, saray çevresinin yanı sıra taşra şehirlerde de yürütülmüştür.)		X
7	Davud-i Kayseri, İznik Medresesi'nde hem tasavvuf hem akli ilimleri sentezleyen ilk müderrislerdendir.	X	
8	Tekke ve zaviyeler yalnızca tasavvufi ritüellere ayrılmış olup bu kurumların ilim ve kültür hayatına herhangi bir katkıları olmamıştır. (Tekke ve zaviyeler sadece dervişlerin kaldığı mekânlar değil; toplumun ahlâkî terbiyesini sağlayan, sohbet ve zikir meclisleriyle irfan kültürünü geliştiren, ilim ve kültür hayatına önemli katkılar sunan kurumlardır.)		X
9	Şeyh Edebali, Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde hem manevi rehberlik yapmış hem de devlet-siyaset ilişkilerinde etkili bir şahsiyet olmuştur.	X	
10	Şehirlerde cami, medrese, kütüphane, darüşşifa, imaret ve hamam gibi yapılar; külliye adı altında bütüncül bir düzen içinde planlanmıştır.	X	
11	Şehir düzeninde bedesten, han ve çarşıların bulunduğu ticaret bölgesi; ilim kurumlarının bulunduğu alanlardan bütünüyle ayrı tasarlanmıştır ve aralarında herhangi bir bağ yoktur. (Osmanlı şehir düzeninde bedesten, han ve çarşılar ekonomik canlılığı sağlarken; bu ticari alanlarla medrese, kütüphane ve diğer ilmî kurumlar birbirini destekleyen bir düzen içinde planlanmış, ticaretin kazancı çoğu zaman vakıflar yoluyla ilim kurumlarına aktarılmıştır.)		X
12	İlim ve irfan geleneğinde "hikmet", insanın hem aklını hem kalbini aynı çizgide eğitmesi anlamına gelmiştir.	X	

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

VAKIF GELİRİ İLE DESTEKLENEN KURUMLAR

Vakıflar aracılığıyla külliye, cami, mescit, imaret, medrese, köprü gibi hayır eserleri inşa edilmiş; mahalle, köy, kasaba ve şehirler bu imkânlar sayesinde hızla gelişmiştir.

Cami

Süleymaniye Camii ve külliyeleri, cami ve eğitim ilişkisinin kurumsallaşmış ve model olmuş en önemli örneklerindendir.

Din - Eğitim

Medrese

İslam tarihinde eğitim ve öğretim kurumlarının genel adıdır. Medreselerin devamı ve âlimlerin ve öğrencilerin geçim endişesi taşımaksızın ilimle uğraşmasını sağlamak için vakıflar kurulmuştur.

Eğitim

Kütüphane

Vakıf sistemi aracılığıyla ayakta duran kütüphaneler sayesinde halkın bilim ve eğitime yaygın şekilde ulaşması gerçekleşmiştir.

Eğitim

İmaret

Yoksullara yardım etmek maksadıyla meydana getirilen kuruluş olan imaretler; vakıflarca desteklenmiştir. İmaretler, fakirlere, talebeye ve yolculara yiyecek verilen yoksul aşhanesidir.

Sosyal

Darüşşifa

Halkın sağlığını korumak üzere kurulan darüşşifalar için vakıflar kurulmuştur. Darüşşifalarda tıp eğitimi de verilmiştir.

Sağlık - Eğitim

Hamam

Vakıf sistemi aracılığıyla şehirlerde kurulan hamamlar sayesinde bulaşıcı hastalıkların önüne geçilmiştir.

Sağlık

VAKIF GELENEĞİ

İnsan tek başına medeniyeti yakalayarak kendi hayatiyetini sürdüremez ve mükemmelleşemez. Yaratılışın gayesi olan mükemmelliğe, ancak birbiriyle yardımlaşan birçok insanın bir araya gelmesiyle ulaşılabilir. FARABİ

01

Bedesten

VAKIF NEDİR?

Vakfın esası, bir malı insanların yararlanması için kendi mülkiyet sahasından çıkarıp toplumun yararına sunmaktır.

02

Han

VAKFİYE SENEDİ

Bir vakıf eserinin kim tarafından, ne zaman ve hangi amaçla kullanılacağını belirleyen belge.

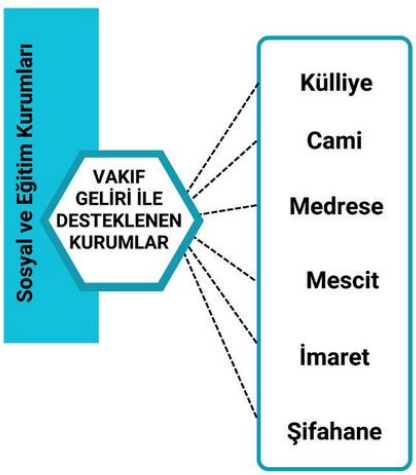
03

Çarşı

VAKIFLARIN AMACI

Vakıf gelirleriyle ayakta duran yapı ve kurumlar, halkın eğitim, sağlık, dinî ve sosyal ihtiyaçları gibi birçok hizmeti karşılamaktadır.

ETKİNLİK 2
Kavram Öğreniyorum
Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Bedesten: .....

.....

.....

İmaret: .....

.....

.....

Külliye: .....

.....

.....

Sahn-ı Seman: .....

.....

.....

Tasavvuf: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.
☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.
☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.
☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.
☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Bedesten: Değerlendiriyorum, Etkinlik 2
İmaret: Değerlendiriyorum, Etkinlik 1
Külliye: Değerlendiriyorum, Etkinlik 1
Sahn-ı Seman: Hazırlanıyorum
Tasavvuf: Hazırlanıyorum

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

BİR DÜNYA GÜCÜ OSMANLI: 1453-1683 YILLARI ARASINDAKİ SİYASİ VE ASKERÎ MÜCADELELER

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

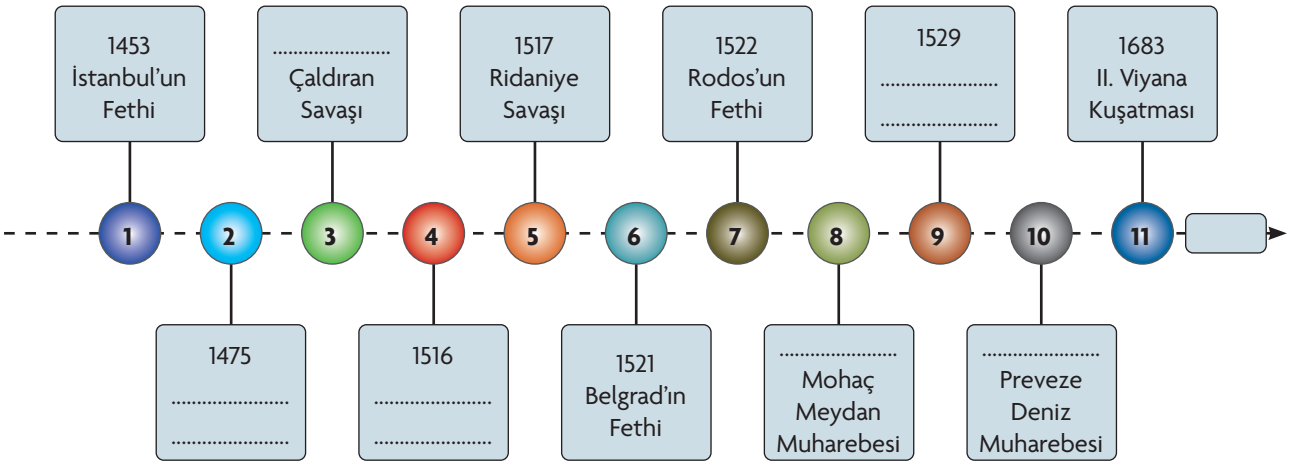
Bu çalışma kartında 1453-1683 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadeleler sonunda cihan devleti hâline gelen Osmanlı Devleti'nin politikaları hakkında özgün içerikler oluşturabilirsiniz.

HAZIRLANIYORUM

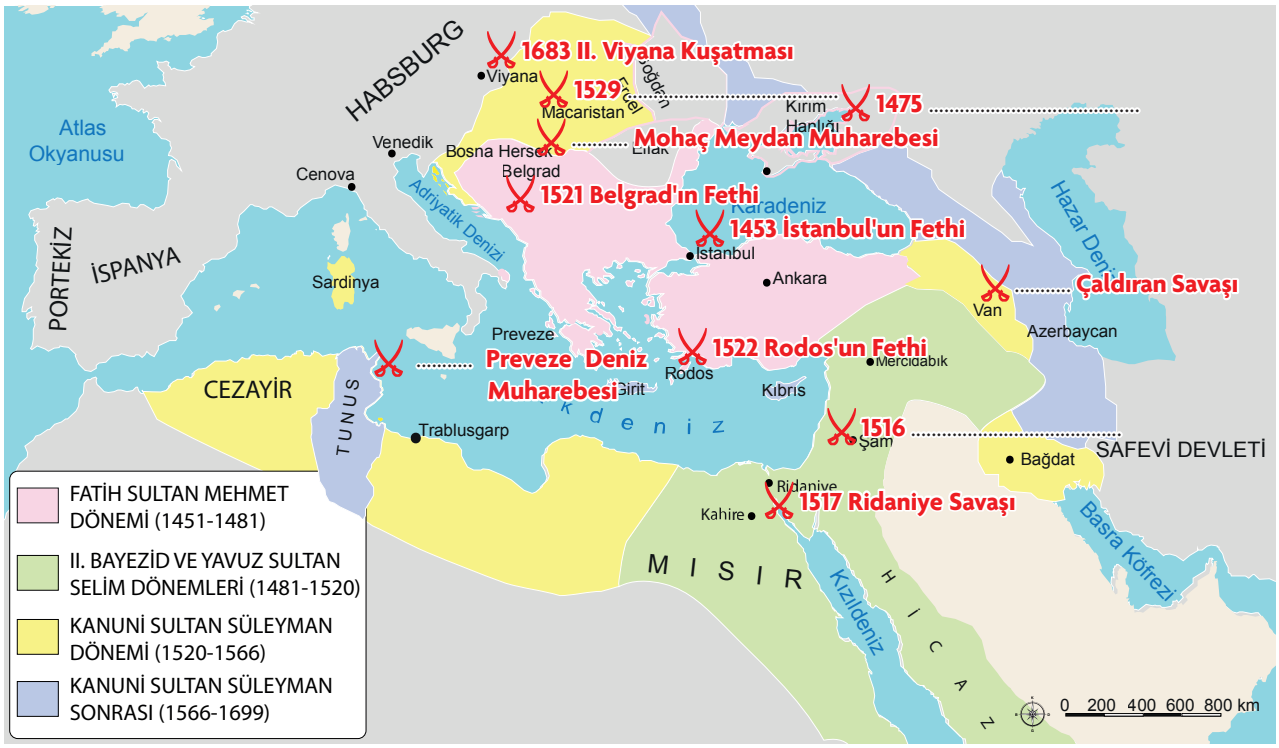
Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

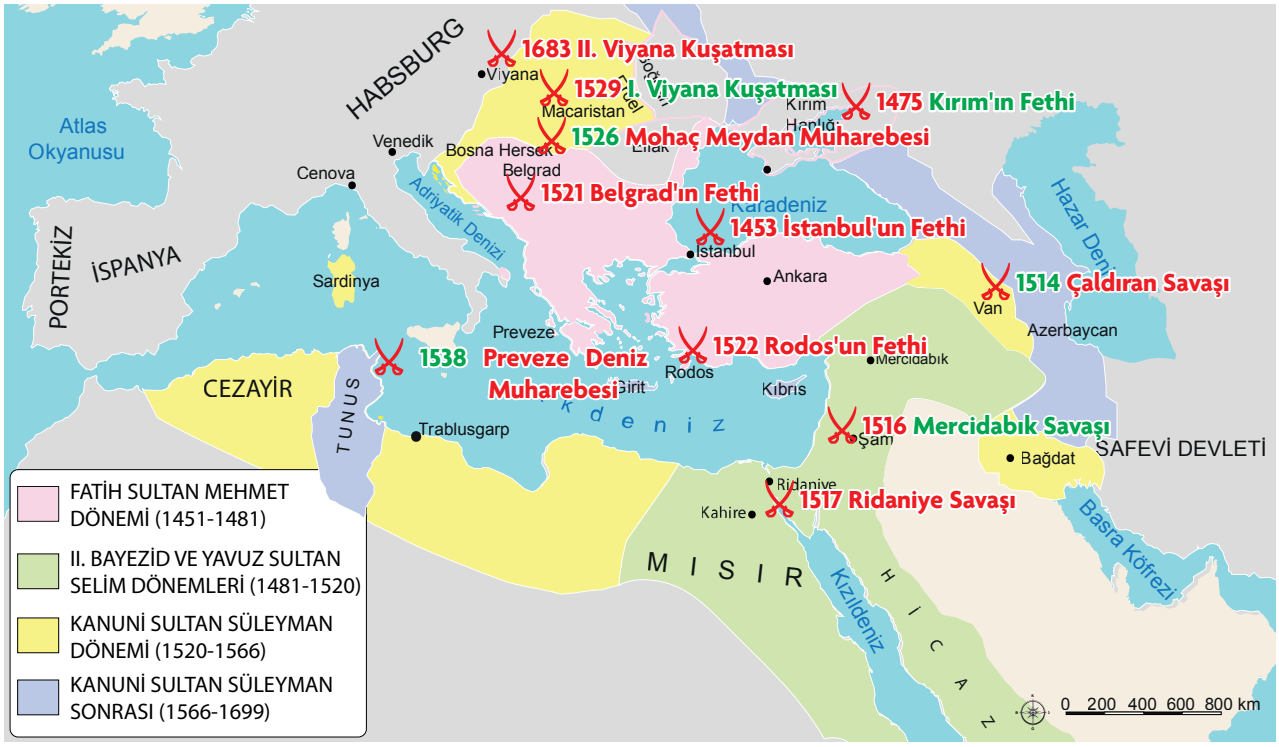
Aşağıdaki haritada, 1453-1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin cihan devleti hâline gelmesinde etkili olan önemli askerî ve siyasi mücadeleleri tarihsel sıraya uygun olarak verilmiş, bazıları ise boş bırakılmıştır. Boş bırakılan alanları uygun bir biçimde doldurunuz.

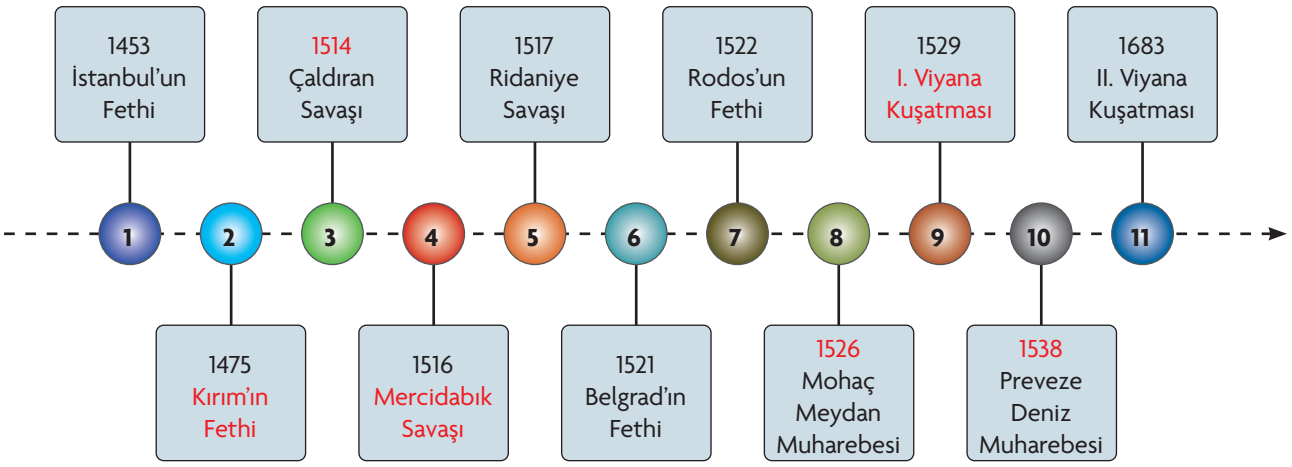

Mercidabık Savaşı	1538	Kırım'ın Fethi	1526	1514	I. Viyana Kuşatması

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Arşidük: Avusturya imparatoruna verilen unvandır.

Cihan Devleti: "Dünya Devleti" demektir. Osmanlı'nın üç kıtaya yayılan gücünü ve dünya siyasetini yönlendiren bir süper güç olmasını ifade eder.

Darüşşifa: Osmanlı'da hastane anlamına gelir. Aynı zamanda tıp eğitiminin verildiği sağlık kurumudur.

Habsburg Hanedanı: Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nu ve Avusturya'yı yöneten, Osmanlı'nın Avrupa'daki en büyük rakibi olan soylu ailedir.

Humbaracılar: Havan topu ve el bombası (humbara) yapan ve kullanan askerî sınıftır.

Kapitülasyon: Bir devletin başka bir devlete tanıdığı ticari, hukuki ve siyasi ayrıcalıklardır.

Kayser-i Rum: "Roma'nın Sezarı (İmparatoru)" anlamına gelir. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethedince Doğu Roma'nın tek varisi olarak bu ünvanı kullanmıştır.

Lağımcılar: Kale kuşatmalarında yer altından tüneller (lağım) kazarak surları patlatan veya düşman tünellerini çökerten askeri sınıftır.

Liyakat: Bir görevi, o işi en iyi yapabilecek bilgi ve beceriye sahip kişiye vermektir.

Mezalim: Zulüm, baskı ve işkence demektir (Metinde İspanya'daki Müslüman ve Yahudilere yapılanlar için kullanılmış.).

Reconquista (Rekonkista): İspanyolların, İber Yarımadası'ndaki Müslüman varlığını (Endülüs) temizleyip toprakları "Yeniden Fetih" hareketidir.

Sahn-ı Seman: Fatih Sultan Mehmet'in kurduğu, dönemin en yüksek seviyeli (üniversite düzeyinde) eğitim veren 8 medresesidir.

Şahi: İstanbul'un Fethi için Fatih Sultan Mehmet'in bizzat çizimlerini yaptığı, surları yıkabilen devasa topların adıdır.

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Fatih Sultan Mehmet Dönemi'yle ilgili verilen kaynaklardan yararlanarak soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

Fatih ve Fetih

Fatih Sultan Mehmet, küçük yaşlardan itibaren devlet yönetimine hazırlanacak şekilde kapsamlı ve disiplinli bir eğitim aldı. Dönemin önemli âlimlerinden matematik, astronomi, tarih, coğrafya ve İslami ilimler dersleri gördü; Arapça, Farsça, Latince ve Yunanca öğrenerek farklı kültürleri tanıma imkânı buldu. Ayrıca askerî eğitim alarak strateji ve siyaset alanında da kendini geliştirdi, genç yaşta sancakbeyliği yaparak yönetim tecrübesi kazandı.

Bu güçlü eğitim ve kültürel birikim, İstanbul'un fethine giden yolda belirleyici oldu. Fatih, dönemin bilimsel ve teknolojik imkânlarını stratejik bir vizyonla birleştirerek fetih sürecini planladı ve başarıya ulaştı. Onun entelektüel yönü, ileri görüşlülüğü ve disiplinli yetişme süreci, yalnızca askerî başarıyı değil fethin ardından İstanbul'un bilim ve kültür merkezi hâline gelmesini de sağlamıştır.

KAYNAK B

Sahn-ı Seman Külliyesi

Fatih Sultan Mehmet'in bilime ve âlimlere verdiği değer ile eğitim kurumlarının inşasına gösterdiği özen, Türk-İslam medeniyetinin İstanbul'da yeniden canlanmasının temel dinamiğini oluşturmuştur. İnşa ettirdiği Fatih Külliyesi ve bu külliyenin medreseleri, bir araya getirilen âlimler sayesinde canlı bir ilim merkezine dönüşmüş; bu ortam, dönemin seçkin bilim insanlarının yetişmesine zemin hazırlamıştır. Fatih'in vakfiyelerinden anlaşıldığına göre kurduğu Sahn-ı Seman adlı sekiz yüksek medresede ilahiyat, hukuk, edebiyat ve matematik okutulmuş; medreselerin çevresinde yer alan yetmiş koğuşlu Darüşşifa'da ise tıp eğitimi verilmiştir. Fatih'in eğitim kurumlarının işleyişinden personeline kadar her aşamayla bizzat ilgilenmesi, eğitim ve öğretime atfettiği stratejik önemi göstermektedir.

KAYNAK C

Ali Kuşçu

Fatih Sultan Mehmet, Molla Gürânî, Akşemseddin ve Molla Hüsrev gibi dönemin seçkin âlimlerinden ders almış; hükümdarlığı süresince ise bilim ve sanat dünyasının önde gelen isimlerini İstanbul'a davet ederek şehrin entelektüel birikimini zenginleştirmiştir. Venedik'ten çağırdığı ressam Gentile Bellini ile Türkistan'dan getirdiği astronom ve matematikçi Ali Kuşçu, bu entelektüel çevrenin öne çıkan temsilcilerinden yalnızca ikisidir. Fatih, sarayında himaye ettiği yerli ve yabancı bilginler aracılığıyla Yunanca ve Latincenin klasik mirasına erişmiş; antik tarih metinlerinin, coğrafya atlaslarının ve felsefi eserlerin Türkçeye tercüme edilmesini sağlayarak sonraki nesillere zengin bir kültürel miras bırakmıştır.

1. **Güçlü ve nitelikli bir eğitim ile bilim sisteminin bir devletin diğer devletlere karşı üstünlük sağlamasında nasıl bir katkısı vardır? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Fatih Sultan Mehmet'in bilim insanlarına sunduğu özgür çalışma ortamının XV. yüzyılda ortaya çıkardığı sonuçları, günümüz bilim insanlarının çalışma koşullarıyla karşılaştırınız. Sizce benzerlikler veya farklar nelerdir?**

.....

.....

.....

3. **Kaynaklarda anlatılan eğitim ve kültür politikalarının günümüz Türkiye'sinin bilim-teknoloji politikalarına ilham verebilecek yönleri nelerdir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Nitelikli eğitim düşünen, üreten ve sorunlara çözüm geliştirebilen bireyler yetiştirir; bu da bilimsel ilerlemeyi, teknolojik gelişmeyi ve ekonomik kalkınmayı destekler. Bilimsel bilgiye dayalı üretim ve yenilik, savunma gücünden sanayiye kadar pek çok alanda devlete rekabet avantajı kazandırır. Ayrıca güçlü bir eğitim sistemi, toplumsal bilinç ve kurumsal kapasiteyi artırarak devlet yönetiminde etkinliği sağlar. Bilime ve eğitime yatırım yapan toplumlar, değişen dünya koşullarına daha hızlı uyum sağlar ve uzun vadede siyasi, askerî ve ekonomik açıdan daha güçlü bir konuma ulaşır.

2. Fatih Dönemi'nde yerli ve yabancı bilim insanlarına geniş bir çalışma özgürlüğü tanınması özellikle tıp, astronomi, matematik, tarih ve sanat alanlarında önemli gelişmelerin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Günümüzde de bilim insanları üniversiteler ve araştırma merkezlerinde benzer şekilde özgür düşünceye ve iş birliğine ihtiyaç duymaktadır ancak modern bilim daha çok teknoloji, laboratuvar imkânları ve yüksek finansmana dayandığı için çalışma koşulları daha kurumsal ve tekniktir. Her iki dönemin ortak noktası, destekleyici ortamın bilimi ilerletmesidir; temel fark ise günümüzde araştırmaların daha düzenli bir şekilde ve çok daha geniş çevrelerle birlikte yapılmasıdır.

3. Fatih Sultan Mehmet'in farklı coğrafyalardan bilim insanlarını bir araya getirmesi, bugün uluslararası iş birliklerinin ne kadar değerli olduğunu göstermektedir. Ayrıca Sahn-ı Seman gibi güçlü eğitim kurumları kurması, nitelikli ve disiplinlerarası eğitimin önemine işaret etmektedir. Klasik eserlerin tercüme ettirilmesi ise bilimsel bilginin erişilebilir olmasının gerekliliğini hatırlatmaktadır. Bu yönleriyle Fatih Dönemi, modern Türkiye'nin üniversite sistemini güçlendirme, yerli ve yabancı bilim insanlarını destekleme ve bilimsel çeşitliliği artırma konularında ilham verebilir.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Kavram haritası üzerindeki boşluklara aşağıda verilen kavramları doğru olarak yerleştiriniz.

İstanbul'un Fethi ile İlgili Kavramlar				
Ekonomik	Asya-Avrupa	Şahi	Papalık	Rumeli Hisarı
Yeni Çağ	Kayser-i Rum	Boğazlar	Lağımcılar	Dinî

Siyasi ve Askerî Gelişmeler

Fethi gerekli kılan ..... nedenlerdir.

- Doğu Roma İmparatorluğu'nun aldığı geçiş, ticaret ve gümrük vergilerinin Osmanlı ticaretini zorlaştırması
- İstanbul'un Fethi'yle Osmanlı'nın uluslararası ticaret yollarına tam hâkimiyet hedefi

Fethi gerekli kılan coğrafi nedenlerdir.

- İstanbul'un ..... geçişinde kritik konumda olması
- Osmanlı topraklarının Anadolu-Rumeli bütünlüğünün sağlanmak istenmesi

Fethi gerekli kılan ..... nedenlerdir.

- Hz. Muhammed'in İstanbul'un Fethi ile ilgili hadisi
- Osmanlı Devleti'nin İslam dünyasında prestijini artırma isteği

Fethi gerekli kılan siyasi nedenlerdir.

- Doğu Roma İmparatorluğu'nun Osmanlı iç işlerine karışması
- Doğu Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'daki Türkmen beyliklerini Osmanlı'ya karşı kışkırtması

Doğu Roma İmparatorluğu'nun yaptığı hazırlıklardır.

- Surların tamiri, hendeklerin derinleştirilmesi
- Haliç'e kalın zincir çekilmesi
- Venedik, Ceneviz, ...'dan yardım talebi

Osmanlı'nın fetih için yaptığı hazırlıklardır

- ..... toplarının ve büyük kuşatma toplarının döktürülmesi
- .....'nın yapılmasıyla Boğaz'ın kontrol altına alınması
- Donanmanın güçlendirilmesi
- Kuşatma sırasında kullanılacak ....., humbaracılar gibi birliklerin düzenlenmesi

İstanbul'un Fethi'nin siyasi sonuçlarıdır.

- Doğu Roma İmparatorluğu tamamen sona erdi.
- Osmanlı Devleti imparatorluk seviyesine yükseldi.
- Fatih Sultan Mehmed, "....." unvanını aldı.

İstanbul'un Fethi'nin ekonomik sonuçlarıdır.

- ..... ve ticaret yolları Osmanlı kontrolüne geçti.
- İstanbul kısa sürede uluslararası ticaret merkezi hâline geldi.
- Osmanlı hazinesi yeni gelir kaynaklarına kavuştu.
- Doğu ticaret yolları Osmanlı'nın kontrolüne geçti.

İstanbul'un Fethi'nin askerî sonuçlarıdır.

- Orta Çağ kapanıp ..... başladı.
- Büyük topların etkili kullanılmasıyla surların aşılabilir olduğu kanıtlandı.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Siyasi ve Askerî Gelişmeler

Fethi gerekli kılan **ekonomik** nedenlerdir.

- Doğu Roma İmparatorluğu'nun aldığı geçiş, ticaret ve gümrük vergilerinin Osmanlı ticaretini zorlaştırması
- İstanbul'un Fethi'yle Osmanlı'nın uluslararası ticaret yollarına tam hâkimiyet hedefi

Fethi gerekli kılan coğrafi nedenlerdir.

- İstanbul'un **Asya–Avrupa** geçişinde kritik konumda olması
- Osmanlı topraklarının Anadolu-Rumeli bütünlüğünün sağlanmak istenmesi

Fethi gerekli kılan **dinî** nedenlerdir.

- Hz. Muhammed'in İstanbul'un Fethi ile ilgili hadisi
- Osmanlı Devleti'nin İslam dünyasında prestijini artırma isteği

Fethi gerekli kılan siyasi nedenlerdir.

- Doğu Roma İmparatorluğu Osmanlı iç işlerine karışması
- Doğu Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'daki Türkmen beyliklerini Osmanlı'ya karşı kışkırtması

Doğu Roma İmparatorluğu'nun yaptığı hazırlıklardır.

- Surların tamiri, hendeklerin derinleştirilmesi
- Haliç'e kalın zincir çekilmesi
- Venedik, Ceneviz, **Papalık**'dan yardım talebi

Osmanlı'nın fetih için yaptığı hazırlıklardır

- **Şahi** toplarının ve büyük kuşatma toplarının döktürülmesi
- **Rumeli Hisarı**'nın yapılmasıyla Boğaz'ın kontrol altına alınması
- Donanmanın güçlendirilmesi
- Kuşatma sırasında kullanılacak **lağımcılar**, humbaracılar gibi birliklerin düzenlenmesi

İstanbul'un Fethi'nin siyasi sonuçlarıdır.

- Doğu Roma İmparatorluğu tamamen sona erdi.
- Osmanlı Devleti imparatorluk seviyesine yükseldi.
- Fatih Sultan Mehmed, "**Kayser-i Rum**" unvanını aldı.

İstanbul'un Fethi'nin ekonomik sonuçlarıdır.

- **Boğazlar** ve ticaret yolları Osmanlı kontrolüne geçti.
- İstanbul kısa sürede uluslararası ticaret merkezi hâline geldi.
- Osmanlı hazinesi yeni gelir kaynaklarına kavuştu.
- Doğu ticaret yolları Osmanlı'nın kontrolüne geçti.

İstanbul'un Fethi'nin askerî sonuçlarıdır.

- Orta Çağ kapanıp **Yeni Çağ** başladı.
- Büyük topların etkili kullanılmasıyla surların aşılabilir olduğu kanıtlandı.

ETKİNLİK 2

Aşağıda verilen metne göre etkinlikleri tamamlayınız.

1492 yılında İspanya'daki Reconquista (Yeniden Fetih) Hareketi Endülüs'teki mezalim sonrasında yaklaşık bir asır boyunca göçe zorlanan 330 binden fazla Müslüman, II. Bayezid tarafından Osmanlı topraklarına taşınmış ve bunların büyük kısmı İstanbul, İzmir, Bosna ve Fas'a yerleştirilmiştir. Bunun yanında 200 binden fazla Yahudi de Osmanlı topraklarında İstanbul, Bursa, İzmir, Selanik gibi kentlere taşınmıştır. Bu olayın temel iki nedeni vardır. Biri Hristiyan ve Yahudilerin Hz. İsa'nın ölümü sonrası başlayan tartışma, diğeri ise Osmanlı'ya daha önceki dönemlerde yerleşen Yahudiler'in rahat olması ve Endülüs Yahudilerini de davet etmesidir. Nitekim Osmanlı topraklarına yerleşen Yahudiler kültür-sanat, ticaret, zanaatkarlık, kuyumculuk, hekimlik gibi pek çok alanda faaliyet yürütmüştür.

ÜÇGEN Bu konunun en önemli üç noktası nedir?

1. .....
2. .....
3. .....

KARE Artık kesin olarak bildiğim şeyler neler?

1. .....
2. .....
3. .....

ÇEMBER Bu konuda hâlâ merak ettiğim / sorguladığım şeyler neler?

1. .....
2. .....
3. .....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ÜÇGEN
Konunun En Önemli Üç Noktası

1. 1492'de İspanya'da Reconquista (Yeniden Fetih) Hareketi sonucu Müslümanların ve Yahudilerin sürgün edilmesi
2. Osmanlı Sultanı II. Bayezid, bu durumu insanlık görevi olarak görüp mültecileri gemilerle Osmanlı topraklarına getirmesi
3. Osmanlı Devleti'nin kendi sınırları dışında olsa dahi Müslümanların koruyucusu olması

KARE
Artık Kesin Olarak Bildiğim Bilgiler

1. Osmanlı, din ve ırk farkı gözetmeden insanlara sığınma hakkı tanımıştır.
2. Yahudiler İstanbul, Selanik, İzmir, Bursa gibi şehirlere yerleşerek ekonomik ve kültürel hayatı canlandırmıştır.
3. Osmanlı Devleti farklı inanç ve kültürlere hoşgörülü davranarak, saygı göstermiş ve adil yönetim anlayışı sergilemiştir.

ÇEMBER
Hâlâ Merak Ettiğim / Sorguladığım Noktalar

1. II. Bayezid'in bu kararı Avrupa'da nasıl karşılanmıştır?
2. Osmanlı'ya sığınan Yahudiler, Osmanlı'nın bu yardım konusunu nasıl değerlendirmiştir?
3. Günümüzde mültecilere yaklaşımda Osmanlı'nın bu tutumundan hangi dersler çıkarılabilir?

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Yavuz Sultan Selim, tahta geçtiği andan itibaren stratejik önceliğini Batı'dan ziyade Doğu'daki tehditlere ve İslam dünyasının siyasi birliğine verdi. Bu vizyonun ilk durağı, Anadolu üzerinde hem dinî hem de siyasi bir baskı kuran Safevi Devleti oldu. 1514 yılında gerçekleşen Çaldıran Savaşı'nda Şah İsmail'in ordusunu büyük bir bozguna uğratan Osmanlı Devleti, bu zaferle başta Diyarbakır olmak üzere Doğu Anadolu'nun kapılarını ardına kadar açtı. Sefer dönüşünde 1515'te kazanılan Turnadağ Savaşı ile Dulkadiroğulları Beyliği'ne son verildi; bu hamle, Anadolu Türk siyasi birliğinin büyük ölçüde tamamlanması anlamına geliyordu. Ancak Dulkadiroğulları'nın alınması ve Memlûk Devleti'nin Safevilerle ittifak kurması, Osmanlı-Memlûk ilişkilerinin bozulmasına neden oldu. Bunun üzerine Yavuz Sultan Selim, İslam dünyasının liderliğini tayin edecek olan büyük Mısır Seferi'ne çıktı. 1516'da Mercidabık ve 1517'de Ridaniye savaşlarında elde edilen kesin zaferlerle Memlûk Devleti tarih sahnesinden silinirken tüm toprakları Osmanlı mülküne dâhil edildi. Bu muazzam askerî başarı, beraberinde köklü bir manevi dönüşümü de getirdi; Halifelik makamı Osmanlı hanedanına geçti ve padişahlar İslam dünyasının resmi lideri konumuna yükseldi. Mekke, Medine ve Kudüs gibi kutsal şehirlerin Osmanlı himayesine girmesiyle birlikte "Hırka-i Saadet" gibi mukaddes emanetler İstanbul'a getirilerek Topkapı Sarayı'nda muhafaza altına alındı. Böylece Osmanlı Devleti hem siyasi hem de manevi anlamda dünyanın en etkili gücü hâline geldi.

KAYNAK B

Mısır Seferi Dönüşü

1. Kaynak A ve B'ye göre Yavuz Sultan Selim'in Safevi ve Memlûk seferlerinin Osmanlı Devleti'nin "cihan devleti" olma sürecine, siyasi ve dinî açılardan ne tür katkılar sağladığını açıklayınız.

.....

.....

.....

2. Kaynak A'ya göre eğer Turnadağ Savaşı başarısızlıkla sonuçlansaydı Osmanlı Devleti'nin sonraki yıllarda gerçekleştireceği Mısır Seferi bu durumdan askerî ve lojistik açıdan nasıl etkilenirdi? Tarihsel gerekçelerinizle yorumlayınız.

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Yavuz Sultan Selim'in Safevi ve Memlûk seferleri, Osmanlı Devleti'nin sadece sınırlarını genişletmekle kalmamış; onu küresel bir güç odağı hâline getirmiştir. Çaldıran Savaşı ile Doğu Anadolu'daki rakip Safevi baskısı kırılmış ve devletin doğu sınırları güvenli hâle gelmiştir. Turnadağ Savaşı ile Anadolu'daki Türk siyasi birliğinin büyük oranda tamamlanması, Osmanlı'nın Anadolu'nun tek hâkimi olmasını sağlamıştır. Memlûk Devleti'nin yıkılması ise Osmanlı'yı Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın en büyük gücü yaparak devletin "cihan devleti" karakterini perçinlemiştir. Mısır Seferi'nin sonucunda Halifelik makamının Osmanlı hanedanına geçmesi, padişahları tüm İslam dünyasının resmî ve manevi lideri konumuna yükseltmiştir. Kutsal şehirleri himaye altına alınması ve Mukaddes Emanetlerin İstanbul'a getirilmesi, Osmanlı'nın İslam dünyasındaki meşruiyetini ve otoritesini tartışılamaz bir seviyeye taşımıştır.

2. Turnadağ Savaşı ile Dulkadiroğulları Beyliği'nin kontrol altına alınması, Mısır Seferi için hayati bir ön hazırlıktı. Eğer bu savaş başarısız olsaydı Osmanlı ordusu Mısır üzerine yürürken arkasında Safevilerle ittifak kurma potansiyeli olan ve Memlûklere bağlılığını sürdüren düşman bir güç bırakmış olacaktı. Bu durum, ordunun iki ateş arasında kalma riskini doğurur ve seferin güvenliğini tehlikeye atardı. Anadolu Türk birliğinin sağlanamadığı bir ortamda, ordunun güney ve doğu yönündeki ikmal hatları zayıf kalırdı. Dulkadiroğulları coğrafyası, Osmanlı ordusunun Mısır yolu üzerindeki geçiş güzergâhı ve iaşe temini için kritik bir bölgeydi. Bu bölgenin kontrol edilememesi, lojistik desteğin kesilmesine ve ordunun operasyon gücünün zayıflamasına neden olurdu.

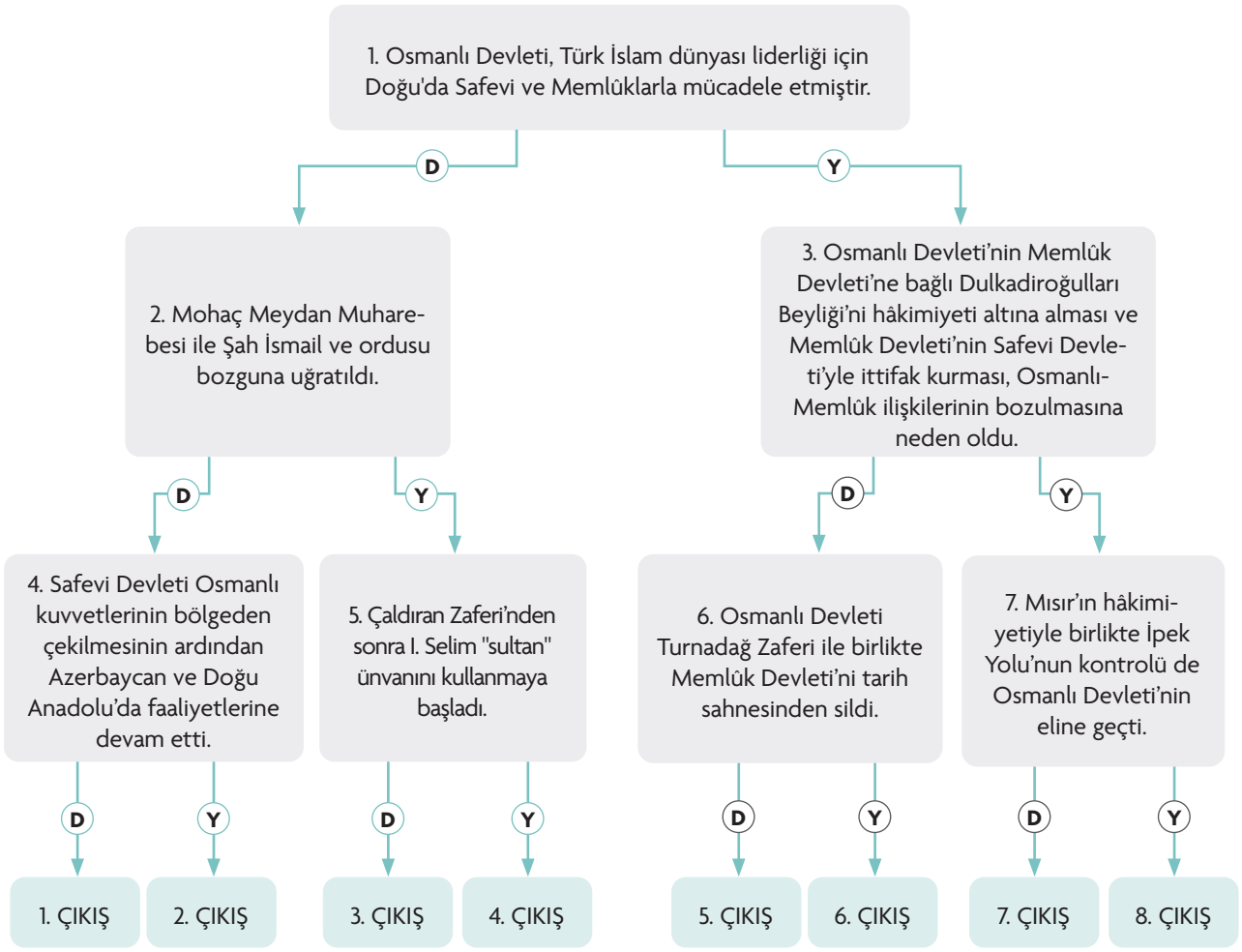
DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda doğru (D) / yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız doğru (D) / yanlış (Y) seçimleriyle sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

1. Osmanlı Devleti, Türk İslam dünyası liderliği için Doğu'da Safevi ve Memlûklarla mücadele etmiştir.

D → 2. Mohaç Meydan Muharebesi ile Şah İsmail ve ordusu bozguna uğratıldı.

Y → 3. Osmanlı Devleti'nin Memlûk Devleti'ne bağlı Dulkadiroğulları Beyliği'ni hâkimiyeti altına alması ve Memlûk Devleti'nin Safevi Devleti'yle ittifak kurması, Osmanlı-Memlûk ilişkilerinin bozulmasına neden oldu.

2. Mohaç Meydan Muharebesi ile Şah İsmail ve ordusu bozguna uğratıldı.

D → 4. Safevi Devleti Osmanlı kuvvetlerinin bölgeden çekilmesinin ardından Azerbaycan ve Doğu Anadolu'da faaliyetlerine devam etti.

Y → 5. Çaldıran Zaferi'nden sonra I. Selim "sultan" ünvanını kullanmaya başladı.

3. Osmanlı Devleti'nin Memlûk Devleti'ne bağlı Dulkadiroğulları Beyliği'ni hâkimiyeti altına alması ve Memlûk Devleti'nin Safevi Devleti'yle ittifak kurması, Osmanlı-Memlûk ilişkilerinin bozulmasına neden oldu.

D → 6. Osmanlı Devleti Turnadağ Zaferi ile birlikte Memlûk Devleti'ni tarih sahnesinden sildi.

Y → 7. Mısır'ın hâkimiyetiyle birlikte İpek Yolu'nun kontrolü de Osmanlı Devleti'nin eline geçti.

4. Safevi Devleti Osmanlı kuvvetlerinin bölgeden çekilmesinin ardından Azerbaycan ve Doğu Anadolu'da faaliyetlerine devam etti.

D → 1. ÇIKIŞ

Y → 2. ÇIKIŞ

1. önermede Safevilerin 1501'de kurulmasıyla Doğu Anadolu'da Şii propagandaların başlaması iki devlet arasında uzun süren siyasi mücadeleye neden olmuştur. 6. önermede 1516 Mercidabık ve 1517 Ridaniye Savaşları ile birlikte Osmanlı Memlûk Devleti'ni tarih sahnesinden sildi.

5. Çaldıran Zaferi'nden sonra I. Selim "sultan" ünvanını kullanmaya başladı.

D → 3. ÇIKIŞ

Y → 4. ÇIKIŞ

2. önermede Osmanlı Devleti 1514 yılında yapılan Çaldıran Savaşı ile Safevi Devleti'ni bozguna uğratmıştır. 4. önermede Safevi-Osmanlı mücadelesi sonraki dönemlerde de benzer sebeplerle devam etmiştir.

6. Osmanlı Devleti Turnadağ Zaferi ile birlikte Memlûk Devleti'ni tarih sahnesinden sildi.

D → 5. ÇIKIŞ

Y → 6. ÇIKIŞ

5. önermede Osmanlı Devleti'nde "sultan" ünvanı I. Bayezid Dönemi'nden itibaren kullanılmaya başlanmış ve bu geleneğin devamı olarak I. Selim tarafından da kullanılmıştır.

7. Mısır'ın hâkimiyetiyle birlikte İpek Yolu'nun kontrolü de Osmanlı Devleti'nin eline geçti.

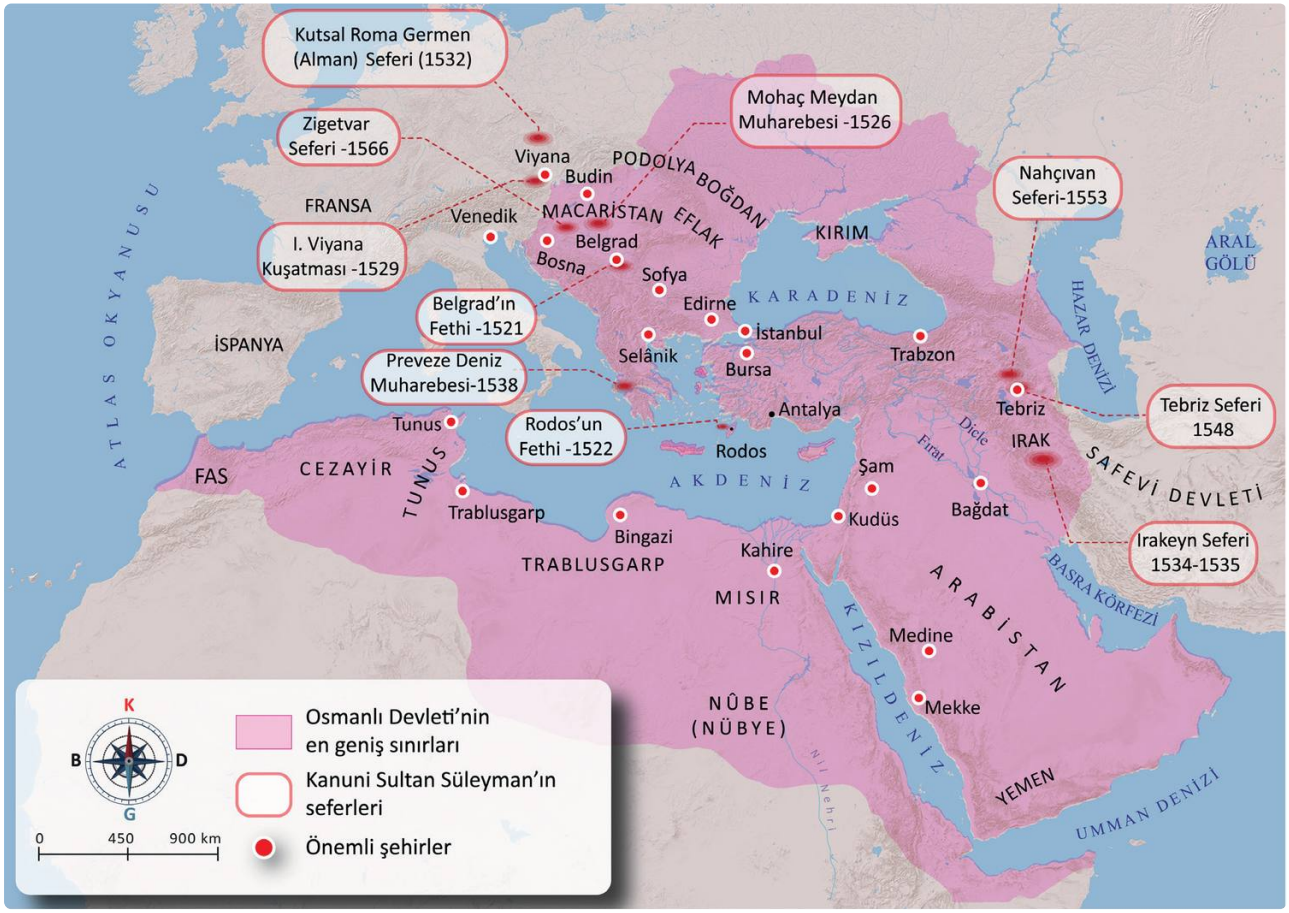
D → 7. ÇIKIŞ

Y → 8. ÇIKIŞ

3. önermede Memlûkler ile Osmanlı Devleti Türk-İslam dünyası liderliği yarışında olduğundan iyi olmayan ilişkileri karşı ittifaklarla daha da bozulmuştur. 7. önermede Mısır'ın hâkimiyetiyle birlikte Baharat Yolu'nun kontrolü de Osmanlı Devleti'nin eline geçti.

ETKİNLİK 2

Tablodaki kutucukların içinde numaralandırılmış şekilde verilen Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'ndeki siyasi ve askerî gelişmelerle ilgili olan soruları haritadan da yararlanarak cevaplayınız. (Aynı kutucuk numarasını birden fazla cevap için kullanabilirsiniz.)

Belgrat'ın Fethi-1521 (1)	Rodos'un Fethi-1522 (2)	Mohaç Meydan Muharebesi-1526 (3)
I. Viyana Kuşatması-1529 (4)	Alman Seferi-1532 (5)	İstanbul Antlaşması-1533 (6)
Irakeyn (İki Irak) Seferi-1534-1535 (7)	Preveze Deniz Muharebesi-1538 (8)	Tebriz Seferi-1548 (9)
Nahçıvan Seferi-1553 (10)	Amasya Antlaşması-1555 (11)	Zigetvar Seferi-1566 (12)

1. Kutucuklardan hangisi/hangileri Osmanlı Devleti'nin Avrupa politikasıyla ilgili askerî ve siyasi gelişmelerdir?

.....

.....

.....

2. Kutucuklardan hangisi/hangileri Osmanlı Devleti'nin Safevi politikasıyla ilgili askerî ve siyasi gelişmelerdir?

.....

.....

.....

3. Kutucuklardan hangisi/hangileri Osmanlı Devleti'nin Akdeniz hâkimiyeti için yaptığı askerî gelişmelerdir?

.....

.....

.....

4. Kutucuklardan hangileri Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde yapılan ilk sefer ve son seferdir?

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1	Belgrat'ın Fethi-1521 (1), Mohaç Meydan Muharebesi-1526 (3), I. Viyana Kuşatması-1529 (4), Alman Seferi-1532 (5), İstanbul Antlaşması-1533 (6), Zigetvar Seferi-1566 (12) **Belgrad'ın Fethi (1521), Mohaç Meydan Muharebesi (1526), I. Viyana Kuşatması (1529), Alman Seferi (1532), İstanbul Antlaşması (1533)** ve **Zigetvar Seferi (1566)**, Osmanlı Devleti'nin Avrupa politikasıyla ilgili askerî ve siyasi gelişmelerini yansıtır. Bu olaylar, Osmanlı'nın Macaristan ve Orta Avrupa'daki hâkimiyetini güçlendirme, Avusturya ve Habsburglarla ilişkilerini düzenleme ve Avrupa'daki nüfuzunu artırma çabalarının somut örnekleridir.
2	Rodos'un Fethi-1522 (2), Preveze Deniz Muharebesi-1538 (8) **Rodos'un Fethi (1522)** ve **Preveze Deniz Muharebesi (1538)**, Osmanlı Devleti'nin Akdeniz hâkimiyetini güçlendirmek amacıyla yaptığı askerî gelişmelerdir. Rodos'un fethi, Osmanlıların Akdeniz'deki önemli bir Haçlı kalesini ele geçirerek güvenliğini sağlamasına; Preveze Deniz Muharebesi ise Osmanlı donanmasının Akdeniz'de üstünlüğünü pekiştirerek deniz yollarının kontrolünü elinde tutmasına olanak sağlamıştır.
3	Irakeyn (İki Irak) Seferi-1534-1535 (7), Tebriz Seferi-1548 (9), Nahçivan Seferi-1553 (10), Amasya Antlaşması-1555 (11) **Irakeyn (İki Irak) Seferi (1534-1535), Tebriz Seferi (1548), Nahçivan Seferi (1553) ve Amasya Antlaşması (1555)**, Osmanlı Devleti'nin Safevîler ile yürüttüğü politika ve mücadelelerini yansıtan askerî ve siyasi gelişmelerdir. Bu seferler ve antlaşma, Osmanlı-Safevî sınırlarını belirlemiş, doğuda Osmanlı hâkimiyetini pekiştirmiştir.
4	Belgrat'ın Fethi-1521 (1), Zigetvar Seferi-1566 (12) **Belgrad'ın Fethi (1521)**, Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde yapılan ilk sefer, **Zigetvar Seferi (1566)** ise aynı dönemde yapılan son seferdir. Bu seferler, Kanuni'nin hem Avrupa'daki genişleme politikalarının başlangıcını hem de döneminin askerî faaliyetlerini temsil eder.

ETKİNLİK 3

Aşağıda I. sütunda yer alan açıklamaları II. sütundaki kavramlarla eşleştiriniz.

	I. SÜTUN		II. SÜTUN	
1	Akdeniz ticaretinin ve bu kapsamdaki limanların önemini kaybetmesine neden olan olaydır.	.....	Kapitülasyon	A
2	Avrupa Hristiyan birliğini parçalamak ve Akdeniz ticaretini canlandırmak için verilen ayrılacakların genel adıdır.	.....	Baharat Yolu	B
3	1571 yılında Osmanlı donanması ile Haçlı donanması arasında yapılan savaştır.	.....	Kanuni Sultan Süleyman	C
4	Hindistan'dan başlayıp Kızıldeniz ve Akdeniz limanları üzerinden Avrupa'ya uzanan döneminin en önemli ticaret yollarından biridir.	.....	Barbaros Hayrettin Paşa	D
5	Cerbe Deniz Savaşı'nda kazanılan zaferle Batı Akdeniz'de Osmanlı hâkimiyetinin güçlendiği dönemdir.	.....	Amasra	E
6	Karadeniz'de Ceneviz kolonisiyken Fatih Dönemi'nde Osmanlı hâkimiyetine alınan önemli liman kentidir.	.....	II.Bayezid	F
7	Osmanlı donanmasının Andrea Doria komutasındaki Haçlı donanmasına üstünlük sağladığı ve Akdeniz'de hâkimiyetin Osmanlılara geçmesine neden olan savaştır.	.....	Sömürgeciliğin Başlangıcı	G
8	Venediklilere karşı sürdürülen mücadeleler sonucunda Mora sahilindeki Modon ve Koron limanlarının alındığı dönemdir.	.....	Ceneviz	H
9	Uyguladığı askerî taktiklerle Preveze Deniz Savaşı'nın kazanılmasında rol oynayan Osmanlı kaptanıderyasıdır.	.....	İpek Yolu	I
10	İstanbul'un Fethi sırasında Doğu Roma'ya yardım eden İtalyan şehir devletidir.	.....	Preveze	İ
11			İnebahtı	J

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. G	2. A	3. J	4. B	5. C	6. E	7. İ	8. F	9. D	10. H

İpek Yolu: Çin'den başlayıp Türkistan ve Anadolu üzerinden Avrupa'ya uzanan, tarihin en büyük kara ve deniz ticaret ağıdır. Sadece ticari malların değil; dinlerin, dillerin ve teknik buluşların kıtalar arası aktarımını sağlayan devasa bir kültürel köprü vazifesi görmüştür.

ETKİNLİK 4

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

İbrâhim Paşa, doğrudan Habsburg İmparatoru V. Karl'ın hedef alındığı Alman seferinde de bulunmuş, ardından Habsburg elçileriyle 1533'te İstanbul'da yapılan barış müzakerelerini yürütmüştü. Görüşmelere katılan elçilerin raporları, onun güç ve nüfuzunun zirveye ulaştığını ve sınırsız yetkileri haiz olduğunu gösterir. Tamamıyla İbrahim Paşa'nın kontrolünde cereyan eden müzakereler sonunda arzu edildiği gibi bir barış sağlanmış, Osmanlı vezîriâzamı, imparatorluğun Alman kanadını idare eden V. Karl'ın kardeşi Ferdinand ile eşit sayılmıştı. Osmanlıların bu konuya özellikle ağırlık vermelerinde, Avrupa asalet ölçülerine göre soyu sopu belirsiz basit bir köle olan İbrahim Paşa ile soylu Habsburg Hanedanı mensubu Ferdinand'ı aynı seviyeye getirip Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'nda psikolojik bir ezikliğe yol açmayı hedeflemiş olmalarının payı vardır.

Feridun Emecen, "İbrahim Paşa, Makbul," *TDVİA*, c. 21, s. 34.

KAYNAK B

Ayrıca bu Macar seferinde Sultan Süleyman günün var olan ulaşım ve savaş koşullarıyla bu tür büyük çapta harekâtın ona yeni topraklar sağlayamayacağını gördü. Bu yüzden Lehistan'ın aracılık ettiği barışa razı oldu. Ferdinand (Avusturya Arşidükü) sultanı 'baba ve metbu (tâbi olunan)' olarak tanıdı, sadrazamı (İbrahim Paşa) 'kardeş' ve kendisiyle eş rütbede kabul etti, ilk Osmanlı fethinden beri sahip olduğu sınır bölgeleri dışındaki Macar toprakları üzerinde egemenlik iddialarından vazgeçti. Bunlara karşılık Osmanlı hükümdarına yıllık belirli bir vergi ödeyecekti. Sultan Süleyman Macaristan'daki temel hedeflerini ele geçirmişti; ülkeyi fethedip ilhak etmemiş, ama gelecekteki bir Habsburg yayılma olasılığına karşı tampon olarak dost bir vasalin başa geçmesini sağlamıştı (Haziran 1533) .

Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c, I, s. 128.

1. **Kaynaklara göre 1533 İstanbul Antlaşması'nın Osmanlı Devleti'nin cihan devleti hâline gelmesinde nasıl bir etkisi olabilir? Yazınız.**

.....

.....

.....

2. **İstanbul Antlaşması'nı imzalayan kişi siz olsanız nasıl bir değişiklik yapardınız?**

.....

.....

.....

3. **Günümüzde ülkeler arası bir antlaşma yapılsa bu antlaşmayı imzalayacak diplomatlara neler önerirsin?**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. 1533 İstanbul Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin cihan devleti statüsünü pekiştiren en somut diplomatik ve siyasi belgelerden biridir; zira antlaşma, Viyana'yı kuşatabilecek askeri gücün diplomatik üstünlüğe dönüşümünü temsil eder. Kaynak A'nın vurguladığı üzere Kutsal Roma-Cermen İmparatoru V. Karl'ın kardeşi ve Alman kanadının yöneticisi olan soylu Habsburg Arşidükü Ferdinand'ın, "basit bir köle" kökenli Osmanlı Sadrazamı İbrahim Paşa ile protokolde eşit sayılmayı kabul etmesi, Osmanlıların Avrupa'nın geleneksel soyluluk anlayışını hiçe sayarak kendi mutlak gücünü ve liyakat sistemini uluslararası alana kabul ettirmesi anlamına geliyordu. Bu durum, Osmanlı padişahının Avrupa'nın en güçlü hanedanından dahi üstün bir konumda bulunduğunu gösteren psikolojik ve diplomatik bir zaferdi. Ayrıca Kaynak B'de belirtildiği gibi Ferdinand'ın Sultan Süleyman'ı "baba" ve "metbu (tabi olunan)" olarak tanıması ve elindeki Macar toprakları için yıllık vergi ödemeyi taahhüt etmesi, Osmanlı'nın Macaristan üzerindeki egemenliğini tescil ettirmesi ve Avrupa'nın en büyük gücünü kendisine tabi kılması ile siyasi ve askerî alandaki tartışmasız üstünlüğünü kanıtlamıştır.

2. Osmanlı devlet adamı olsaydım Habsburglar karşısında hem siyasi hem de psikolojik üstünlüğü açık biçimde ortaya koyacak maddelere özellikle önem verirdim. Ferdinand'ın Osmanlı padişahını tanımasını ve vergi ödemesini mutlaka korur, bunun antlaşmada daha güçlü ve bağlayıcı ifadelerle yer almasını sağlardım. Ayrıca sadrazamın Ferdinand ile eşit kabul edilmesini, Osmanlı'nın diplomatik üstünlüğünü gösterecek bir araç olarak değerlendirir ve bu durumu Avrupa kamuoyunda Osmanlı lehine bir prestij unsuru hâline getirmeye çalışırdım. Bunun yanında Macaristan'ın doğrudan ilhak edilmesi yerine Osmanlı'ya bağlı bir tampon bölge olarak kalmasını desteklerdim ancak Habsburgların bölgeye yeniden müdahalesini zorlaştıracak daha net güvenceler eklerdim. Böylece hem Orta Avrupa'daki stratejik üstünlüğümü pekiştirir hem de Osmanlı Devleti'nin dönemin en güçlü siyasi otoritesi olduğunu daha açık şekilde ortaya koyardım.

3. Bence antlaşmaların odağı sadece kısa vadeli güç dengesini sağlamak olmamalı; bunun yerine, uzun vadeli barış ve iş birliği hedeflerini merkeze almalıyız. Mesela, 1533 İstanbul Antlaşması o anki sorunu çözmüş olsa da maddelerinin yeterince açık ve net olmaması nedeniyle uzun vadede kalıcı bir istikrar sağlayamadı. Bu nedenle modern anlaşmalarda her maddenin;

- açık ve yoruma kapalı,
- gerçekçi ve uygulanabilir,
- karşılıklı sorumlulukları net biçimde belirleyen

şekilde hazırlanması çok önemli. Ayrıca antlaşma süreçleri, sadece pazarlık değil tarafların birbirinin endişelerini ve hedeflerini gerçekçi bir diyalogla anlamaya çalıştığı daha empatik bir zeminde ilerlemelidir. Böylece imzaladığımız her belge, tarihe sadece bir ateşkes değil gerçek bir barışın temeli olarak geçebilir.

ETKİNLİK 5

Kelime bulutunda 1453-1683 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerin Osmanlı Devleti'nin cihan devleti hâline gelmesindeki rolüne ilişkin özgün fikirler ürütebilmenize yardımcı olacak kavramlar yer almaktadır. Bu kavramlar, önem derecelerine göre farklı büyüklüklerde gösterilmiştir. Aşağıdaki soruları cevaplarken kelime bulutunun bu özelliğine dikkat ediniz.

1. **Kelime bulutunda yer alan kavramlardan hareketle Osmanlı Devleti'nin cihan devleti hâline gelmesinin yolu nasıl açılmıştır? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. Kelime bulutundan Osmanlı Devleti'nin cihan devleti hâline gelmesinde diğerlerine göre daha önemli olduğunu düşündüğünüz üç olayı seçiniz ve bu olayları neden seçtiğinizi açıklayınız.

.....

.....

.....

3. Kelime bulutunda yer alan olay, kişi ve durumlardan hangileri olmasaydı Osmanlı Devleti, döneminin süper gücü olamazdı? Üç örnek vererek açıklayınız.

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Fetih anlayışı doğrultusunda gerçekleştirilen İstanbul'un Fethi, Osmanlı Devleti'nin yükselişinde dönüm noktası olmuştur. Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde kazanılan başarılar ve özellikle Mohaç Muharebesi, devletin sınırlarını genişleterek siyasi gücünü artırmıştır. Hilafet makamının Osmanlı'ya geçmesi ise devlete İslam dünyasında liderlik konumu kazandırmıştır. Bu askerî, siyasi ve dinî güç unsurları Osmanlı'nın bir "cihan devleti" hâline gelmesini sağlamıştır.

2. **İstanbul'un Fethi:** Fetih ile Doğu Roma İmparatorluğu tamamen sona ermiş, bunun sonucunda Osmanlı Devleti hem İslam dünyasında hem de Avrupa'da büyük bir güç ve medeniyet merkezi olarak görülmeye başlanmıştır.

Mısır Seferi: Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi sonucunda Osmanlı Devleti, İslâm dünyasının en önemli gücü hâline gelmiştir.

İstanbul Antlaşması: Antlaşma ile Avusturya arşidükü, Osmanlı sadrazamına denk kabul edilmiş; bu durum Osmanlı Devleti'nin Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nu yöneten Habsburg hanedanı üzerinde siyasi üstünlük kurduğunu göstermiştir.

3. **Birincisi** İstanbul'un Fethi'dir. Bu fetih gerçekleşmemiş olsaydı Osmanlı, hem stratejik hem de siyasi açıdan dünya gücü hâline gelemezdi.

İkincisi Yavuz Sultan Selim Dönemi'ndeki gelişmeler ve özellikle Hilafetin Osmanlı'ya geçmesidir. Bu durum, devlete İslam dünyasında büyük bir otorite ve saygınlık kazandırmıştır.

Üçüncüsü ise Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'ndeki genişleme siyaseti ve Mohaç Muharebesi gibi büyük zaferlerdir. Bu başarılar Osmanlı'yı Avrupa karşısında üstün konuma taşıyarak onu dönemin süper gücü hâline getirmiştir.

ÖĞRENME GÜNLÜĞÜ

- **Etkinlikleri yaparken en çok dikkatimi ne çekti? Beni şaşırtan, üzen, heyecanlandıran veya düşündüren bir detay oldu mu?**

.....

.....

- **Yaptığım etkinliklerde karşılaştığım zorluklar nelerdi? Anlamakta güçlük çektiğim bir nokta var mıydı?**

.....

.....

- **Yaptığım etkinliklerden önce düşüncelerim nasıldı?**

Eskiden düşünürdüm ki .....

.....

- **Etkinliklerden sonra düşüncelerim nasıl değişti?**

Şimdi biliyorum ki .....

.....

- **Bu konuyu daha derinlemesine öğrenmek için hangi soruları sormaya devam etmeliyim? Merak ettiğim yeni şeyler nelerdir?**

.....

.....

- **Bu konuyla ilgili öğrendiklerimi günlük yaşamda veya toplumda nasıl kullanılabilirim?**

.....

.....

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda verilen 1453-1683 yılları arasında gerçekleşen siyasi ve askerî olayların Osmanlı Devleti açısından önemini yazınız.

İstanbul'un Fethi (1453) önemlidir. Çünkü:

1. .....
2. .....
3. .....

Otlukbeli Savaşı (1473) önemlidir. Çünkü:

1. .....
2. .....

Çaldıran Savaşı (1514) önemlidir. Çünkü:

1. .....
2. .....

Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi (1516-1517) önemlidir. Çünkü:

1. .....
2. .....

Belgrad'ın Fethi (1521) önemlidir. Çünkü:

1. .....
2. .....

Mohaç Savaşı (1526) önemlidir. Çünkü:

1. .....
2. .....

I. Viyana Kuşatması (1529) önemlidir. Çünkü:

1. .....
2. .....

İstanbul Antlaşması (1533) önemlidir. Çünkü:

1. .....
2. .....

Preveze Deniz Savaşı (1538) önemlidir. Çünkü:

1. .....
2. .....

Amasya Antlaşması (1555) önemlidir. Çünkü:

1. .....
2. .....

Kıbrıs'ın Fethi (1571) önemlidir. Çünkü:

1. .....
2. .....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

İstanbul'un Fethi (1453) önemlidir. Çünkü:

1. Orta Çağ'ın kapanıp Yeni Çağ'ın başlamasına yol açmıştır.
2. Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü sağlanmıştır.
3. Osmanlı Devleti'nin Türk İslam dünyasındaki saygınlığı artmıştır.

Otlukbeli Savaşı (1473) önemlidir. Çünkü:

1. Fatih Sultan Mehmet, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ı yenerek Doğu siyasetinde güçlü bir konum elde etmiştir.
2. Akkoyunluların Anadolu üzerindeki baskısı sona ermiş, Osmanlı'nın Anadolu'daki hâkimiyeti güçlenmiştir.

Çaldıran Savaşı (1514) önemlidir. Çünkü:

1. Osmanlı, Safevilerin Anadolu'daki yayılmasını önlemiş ve Şah İsmail'in nüfuzunu kırmıştır.
2. Anadolu'da Safevi propagandası engellenmiş, Türkmen boyları üzerindeki Osmanlı otoritesi pekişmiştir.

Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi (1516-1517) önemlidir. Çünkü:

1. Halifelik Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.
2. Memlûk Devleti ortadan kaldırılmış; Suriye, Filistin, Hicaz ve Mısır Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

Belgrad'ın Fethi (1521) önemlidir. Çünkü:

1. Balkanlar ile Orta Avrupa arasında stratejik bir kilit noktası olan Belgrad'ın alınması, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki ilerleyişini kolaylaştırdı.
2. Kanuni'nin tahta çıkışından kısa süre sonra gerçekleşen bu fetih, padişahın askerî gücünü ve prestijini artırdı.

Mohaç Savaşı (1526) önemlidir. Çünkü:

1. Macar Krallığı tarih sahnesinden silinmiştir.
2. Macaristan'ın bir bölümü Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmiş ve Osmanlı Orta Avrupa'da üstünlük kurmuştur.

I. Viyana Kuşatması (1529) önemlidir. Çünkü:

1. Osmanlı'nın Avrupa'daki ilerleyişinin en ileri noktasını göstermiştir.
2. Kutsal Roma Germen İmparatoru Şarlken ve Avusturya Arşidükü Ferdinand ile rekabet en üst seviyeye çıkmıştır.

İstanbul Antlaşması (1533) önemlidir. Çünkü:

1. Protokolde Arşidük Ferdinand'ın Osmanlı sadrazamına denk sayılması Avusturya'nın, Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü kabul ettiğini göstermektedir.
2. Ferdinand, Osmanlı'ya yıllık vergi vermeyi ve bağımlı bir kral gibi davranmayı kabul etmiştir.

Preveze Deniz Savaşı (1538) önemlidir. Çünkü:

1. Akdeniz hâkimiyeti Osmanlı'nın eline geçmiş ve bir "Türk Gölü" haline gelmiştir.
2. İspanya'nın Akdeniz'e yönelik genişleme siyasetine ağır bir darbe vurulmuştur.

Amasya Antlaşması (1555) önemlidir. Çünkü:

1. Bu antlaşma, Osmanlı İmparatorluğu ile Safeviler arasında yapılan ilk yazılı ve resmî antlaşmasıdır.
2. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'ndeki uzun süren Osmanlı-Safevi savaşlarını sona erdirerek yaklaşık 25 yıl sürecek bir barış dönemini başlatmıştır.

Kıbrıs'ın Fethi (1571) önemlidir. Çünkü:

1. Doğu Akdeniz'i çevreleyen Anadolu, Suriye ve Mısır bölgelerindeki Venedik tehdidi ortadan kalkmış ve Doğu Akdeniz'in güvenliği tamamen sağlanmıştır.
2. İnebahtı Savaşı'na zemin hazırladı.

ETKİNLİK 2

Aşağıda yer alan tarih öğretmeni Ayşe ve öğrencisi Betül arasında geçen konuşmayı inceleyerek kapitülasyonun ne anlama geldiğini öğrenebilir ve Osmanlı Devleti'nin kapitülasyon siyaseti hakkında bilgi sahibi olabilirsiniz.

Evet Betül, bir aferin daha aldın. **Fatih Sultan Mehmet** Dönemi'nde **Venedik**'e tanınan ayrıcalıklar genişletildi ve II. Bayezid Dönemi'nde yenilenerek Karadeniz'de de ticaret yapma hakkı verildi.
Evet MEBİ'de dinlemiştim öğretmenim. **Fatih Sultan Mehmet** Dönemi'nde diğer İtalyan şehir devletlerinden **Floransa** ve **Napoli**'ye de ayrıcalıklar verilmiş. **Kanuni Sultan Süleyman** da Akdeniz'de İspanya hâkimiyetinin önüne geçmek amacıyla **Fransa**'ya ayrıcalıklar vermiş.

Betül; I. Mahmut Dönemi'nde imzalanan 1740 Belgrad Antlaşması'na kadar Fransa'ya verilen kapitülasyonlar, Osmanlı padişahlarının tahtta kaldıkları sürece geçerliydi. Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar kapitülasyonları kendi lehine kullanmışken XIX. yüzyılda içinde bulunduğu durum nedeniyle devletin aleyhine işlemeye başlamıştır. Osmanlı Devleti, verilen bu ayrıcalıkları ortadan kaldırmak istediyse de başarılı olamamıştır. Millî Mücadele sonrasında düzenlenen 1923 Lozan Konferansı'nda konusunda Türk heyetinin kapitülasyonlar konusundaki kararlı tutumu sayesinde kaldırılmıştır.
Hımm... o zaman başlangıçta devletin lehine olan kapitülasyonlar, zamanla Osmanlı Devleti'nin aleyhine işleyince Lozan Konferansı'nda kayıtsız şartsız kaldırılmış. Teşekkür ederim öğretmenim.

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki metnin içerisindeki yanlışları tespit ederek altlarını çiziniz.

HİNT DENİZ SEFERLERİ

Portekizlilerin Hint Okyanusu'na gelişine kadar bu sulardaki ticaret asırlardır İspanyolların elindeydi. Ümit Burnu'nu geçerek Mısır'a ulaşan Portekizliler, Kızıldeniz ve Basra Körfezi'nin girişlerini kontrol altına aldı ve İpek Yolu'na hâkim oldu. Portekizlilerin Kızıldeniz'in tamamında hâkimiyet kurmak istemesi üzerine Memlûkler, Yavuz Sultan Selim'den yardım istedi ancak Osmanlı Devleti bu isteğe olumsuz yanıt verdi. Ayrıca Portekizliler, Müslümanların Hindistan ile Doğu Akdeniz limanları arasında yaptığı ticareti engelliyor; tüccarları Karadeniz kıyılarından dolaşmak zorunda bırakıyor; birçok Müslüman ülke bundan zarar görüyordu. Mekke ve Medine de Portekiz tehdidi altındaydı. Bunun üzerine Kanuni Sultan Süleyman, Portekizlilere karşı Hint Deniz Seferleri adı verilen dört ayrı sefer düzenledi. Bu seferlerin ilki 1538'de Mısır Beylerbeyi Mehmet Ali Paşa tarafından gerçekleştirildi. Bu seferin amaçlarından biri de Hindistan'ın Gücerat ve Kaliküt bölgelerindeki Müslümanlara yardım etmekti. Hindistan'da beklenen başarıların tam olarak elde edilemediği bu seferden sonra 1551'de Piri Reis, 1552'de Murad Reis ve 1553'te Barbaros Hayrettin Paşa tarafından üç deniz seferi daha yapıldı. Hint Deniz Seferleri sonucunda Aden, Eritre, Yemen ve Habeşistan'ın bir kısmı Portekiz egemenliğine girdi. Ancak bu seferlere gereken önemin verilmemesi, gemilerin büyük sulara göre yapılmaması, Osmanlı gemicilerinin okyanusla yeni tanışması, Gücerat Sultanlığı'nın gerekli yardımı yapmaması ve İslam coğrafyasından Portekizlilerin uzaklaştırılamaması gibi nedenlerden dolayı istenilen amaca ulaşılamadı. Böyle olmakla birlikte Osmanlı Devleti, Atlas Okyanusu ve İskenderun Körfezi'nde hâkimiyetini güçlendirmiş, bölgede İspanyol ilerleyişini önemli ölçüde yavaşlatmıştır. Ayrıca denizcilik deneyimi artmış; Yemen, Aden ve Habeşistan gibi bölgelerde Osmanlı etkisi genişlemiştir.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

HİNT DENİZ SEFERLERİ

Portekizlilerin Hint Okyanusu'na gelişine kadar bu sulardaki ticaret asırlardır ~~İspanyolların~~ / **Müslümanların** elindeydi. Ümit Burnu'nu geçerek ~~Mısır'a~~ / **Hindistan'a** ulaşan Portekizliler, Kızıldeniz ve Basra Körfezi'nin girişlerini kontrol altına aldı ve ~~İpek Yolu'na~~ / **Baharat Yolu'na** hâkim oldu. Portekizlilerin Kızıldeniz'in tamamında hâkimiyet kurmak istemesi üzerine Memlûkler, ~~Yavuz Sultan Selim'den~~/**II. Bayezid'den** yardım istedi ~~ancak Osmanlı Devleti buisteğe olumsuz yanıt verdi.~~/ **Osmanlı Devleti de gereken yardımı gönderdi**. Ayrıca Portekizliler, Müslümanların Hindistan ile Doğu Akdeniz limanları arasında yaptığı ticareti engelliyor; tüccarları ~~Karadeniz~~ / **Güney Afrika** kıyılarından dolaşmak zorunda bırakıyor; birçok Müslüman ülke bundan zarar görüyordu. Mekke ve Medine de Portekiz tehdidi altındaydı. Bunun üzerine Kanuni Sultan Süleyman, Portekizlilere karşı Hint Deniz Seferleri adı verilen dört ayrı sefer düzenledi. Bu seferlerin ilki **1538**'de Mısır Beylerbeyi ~~Mehmet Ali Paşa~~ / **Hadım Süleyman Paşa** tarafından gerçekleştirildi. Bu seferin amaçlarından biri de Hindistan'ın Gücerat ve Kaliküt bölgelerindeki Müslümanlara yardım etmekti. Hindistan'da beklenen başarıların tam olarak elde edilemediği bu seferden sonra 1551'de Piri Reis, 1552'de Murad Reis ve 1553'te ~~Barbaros Hayrettin Paşa~~ / **Seydi Ali Reis** tarafından üç deniz seferi daha yapıldı. Hint Deniz Seferleri sonucunda Aden, Eritre, Yemen ve Habeşistan'ın bir kısmı ~~Portekiz~~ / **Osmanlı** egemenliğine girdi. Ancak bu seferlere gereken önemin verilmemesi, gemilerin büyük sulara göre yapılmaması, Osmanlı gemicilerinin okyanusla yeni tanışması, Gücerat Sultanlığı'nın gerekli yardımı yapmaması ve İslam coğrafyasından Portekizlilerin uzaklaştırılamaması gibi nedenlerden dolayı istenilen amaca ulaşılamadı.Böyle olmakla birlikte Osmanlı Devleti, ~~Atlas Okyanusu~~ / **Kızıldeniz** ve ~~İskenderun Körfezi'nde~~ / **Basra Körfezi**'nde hâkimiyetini güçlendirmiş, bölgede ~~İspanyol~~ / **Portekiz** ilerleyişini önemli ölçüde yavaşlatmıştır. Ayrıca denizcilik deneyimi artmış; Yemen, Aden ve Habeşistan gibi bölgelerde Osmanlı etkisi genişlemiştir.

ETKİNLİK 4

Bulmacada yer alan soruların cevaplarını ilgili kutucuklara yazınız.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
2	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
3	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■		■
4						■	■	■	■	■	■	■	■	■	■		■		■
5	■	■	■	■		■	■	■	■	■	■	■	■						■
6	■	■	■	■		■	■		■	■	■	■	■	■	■		■		■
7	■	■	■	■		■	■		■	■	■		■	■	■		■		■
8	■	■	■	■		■	■		■	■	■		■	■	■		■	■	■
9	■	■	■	■							■		■	■	■		■	■	■
10	■	■		■	■	■	■		■	■	■						■	■	■
11	■	■		■	■	■	■		■	■	■		■	■	■	■	■	■	■
12	■	■		■	■		■		■	■	■		■						
13	■	■		■	■		■		■	■	■		■	■		■	■	■	■
14	■	■		■	■		■		■	■	■		■	■		■	■	■	■
15	■	■		■	■		■		■	■	■		■	■		■	■	■	■
16	■	■		■	■		■	■	■								■	■	■
17	■	■		■	■		■	■	■	■	■	■	■	■		■	■	■	■
18	■											■	■	■	■	■	■	■	■
19	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

YATAY

4. 1672'de yapılan ve Osmanlı'nın batıda en geniş sınırlara ulaştığı antlaşma.

5. XVII. yüzyılda Osmanlı donanmasının yetersiz olduğunu gösteren uzun süren ada seferi.

9. 1571'de fethedilen ada, Venedik'in Doğu Akdeniz'deki en önemli kaybı.

10. IV. Murad'ın, 1635'te Safevilerin elinden alarak yeniden Osmanlı'ya dâhil ettiği şehir.

12. 1638'de IV. Murad'ın fethederek yeniden Osmanlı'ya kattığı önemli Irak şehri.

16. 1669'da Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından fethedilen Girit'in son direniş kalesi.

18. 1590'da Osmanlı ile Safeviler arasında imzalanan, Osmanlılara geniş toprak kazandıran antlaşma.

DİKEY

3. Köprülü Mehmet Paşa'nın kaldırdığı Venedik ablukasının uygulandığı boğaz.

5. Kanuni Dönemi'nde Safeviler tarafından Osmanlı topraklarına yönelik yapılan inanç temelli propaganda.

6. Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın fethettiği ve Bucaş Antlaşması'yla Osmanlı'ya katılan bölge.

8. 1639'da Osmanlı-Safevi sınırlarını belirleyen antlaşma.

12. 1590 Ferhat Paşa Antlaşması'yla Osmanlı hâkimiyetine geçen bölge.

15. Kanuni Dönemi'nde başlayan Osmanlı-Safevi mücadelesini sona erdiren ilk antlaşma.

16. Kanuni tarafından 1634 yılında Safeviler üzerine gerçekleştirilen sefer.

18. 1621'de II. Osman tarafından Lehistan topraklarına yapılan sefer sonucu Lehistan'ın isteği üzerine imzalanan antlaşma.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1																			
2																			
3																		H	
4	B	U	C	A	Ş											I		O	
5					İ									G	İ	R	İ	T	
6					İ			K								A		İ	
7					L			A				A				K		N	
8					İ			S				Z				E			
9					K	I	B	R	I	S		E				Y			
10			Ç					I				R	E	V	A	N			
11			A					Ş				B							
12			N			P		İ				A		B	A	Ğ	D	A	T
13			A			O		R				Y			M				
14			K			D		İ				C			A				
15			K			O		N				A			S				
16			A			L				K	A	N	D	İ	Y	E			
17			L			Y									A				
18		F	E	R	H	A	T	P	A	Ş	A								
19																			

ETKİNLİK 5
Kavram Öğreniyorum
Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Arşidük: .....

.....

.....

Kapitülasyon: .....

.....

.....

Liyakat: .....

.....

.....

Mezalim: .....

.....

.....

Şahi: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.
☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.
☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.
☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.
☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Arşidük: Değerlendiriyorum, Etkinlik 4
Kapitülasyon: Değerlendiriyorum, Etkinlik 3
Liyakat: Değerlendiriyorum, Etkinlik 4
Mezalim: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2
Şahi: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

OSMANLI DEVLETİ'NİN YÖNETİM VE ORDU YAPISINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİM

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında sizlerden 1453-1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin yönetim ve ordu yapısında meydana gelen değişimleri birden çok kaynaktaki kanıtlara dayanarak ifade edebilmeniz beklenmektedir.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

I. Bölüm:

Aşağıda verilen boş alanlara Topkapı Sarayı ile ilgili zihninizde çağrışım yapan kelimeleri/kavramları bir dakika içinde yazınız.

Topkapı Sarayı yönetim
Topkapı Sarayı .....
Topkapı Sarayı .....
Topkapı Sarayı .....
Topkapı Sarayı .....
Topkapı Sarayı .....
Topkapı Sarayı .....
Topkapı Sarayı .....
Topkapı Sarayı .....
Topkapı Sarayı .....

II. Bölüm:

I. Bölüm'de verdiğiniz cevaplar ile Topkapı Sarayı kelimesinin kullanıldığı anlamlı birer cümle yazınız.

1. Osmanlı İmparatorluğu'nun dört yüzyıl boyunca mutlak yönetim merkezi olan Topkapı Sarayı, dünya siyasetine yön veren kararların alındığı yerdir.
2. Cümle .....
3. Cümle .....
4. Cümle .....
5. Cümle .....
6. Cümle .....
7. Cümle .....
8. Cümle .....
9. Cümle .....
10. Cümle .....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

I. Bölüm:

Topkapı Sarayı	yönetim
Topkapı Sarayı	Divân-ı Hümâyun
Topkapı Sarayı	hanedan
Topkapı Sarayı	veraset
Topkapı Sarayı	harem
Topkapı Sarayı	padişah
Topkapı Sarayı	şehzade
Topkapı Sarayı	müze
Topkapı Sarayı	Enderun
Topkapı Sarayı	İstanbul

II. Bölüm:

1. Osmanlı İmparatorluğu'nun dört yüzyıl boyunca mutlak yönetim merkezi olan Topkapı Sarayı, dünya siyasetine yön veren kararların alındığı yerdir.
2. Devlet işlerinin görüşüldüğü Topkapı Sarayı Divân-ı Hümâyun dairesi, adaletin ve bürokrasinin en üst kademesini temsil eder.
3. Yüzyıllar boyunca Osmanlı hanedan üyelerine ev sahipliği yapan Topkapı Sarayı, hem bir aile yuvası hem de bir devlet merkezidir.
4. Tahta geçiş usullerini düzenleyen veraset sistemindeki değişiklikler, Topkapı Sarayı içindeki siyasi dengeleri de doğrudan etkilemiştir.
5. Padişahın özel hayatının geçtiği Topkapı Sarayı Harem bölümü, kendine has hiyerarşisi ve mimarisiyle sarayın en merak edilen kısımlarından biridir.
6. Cihan hâkimi sıfatıyla anılan padişah, Topkapı Sarayı'nın Arz Odası'nda yabancı elçileri kabul ederek devletin gücünü sergilerdi.
7. Geleceğin hükümdar adayı olan şehzadeler, Topkapı Sarayı bünyesinde yüksek standartlarda bir eğitim ve terbiye alırdı.
8. Bugün paha biçilemez koleksiyonlarıyla bir müze olarak hizmet veren Topkapı Sarayı, her yıl milyonlarca ziyaretçiye kapılarını açmaktadır.
9. Liyakatli devlet adamlarının yetiştirildiği Topkapı Sarayı Enderun Mektebi, imparatorluğun en nitelikli eğitim kurumu olarak bilinir.
10. Topkapı Sarayı, İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmed tarafından inşa ettirilmiştir.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Berat: Osmanlı Devleti'nde bir kimseye görev, rütbe, nişan veya maaş (tımar, ulufe vb.) verildiğini gösteren, alt tarafı padişahın tuğrasını taşıyan resmî belgedir.

Beylerbeyi: Osmanlı taşra teşkilatında en büyük yönetim birimi olan eyaletlerin başında bulunan, hem askerî hem de idari yetkiye sahip validir. Paşa ünvanı taşırlar.

Birun: Topkapı Sarayı'nın dış bölümüdür, sarayın hizmet ve koruma birimleri burada bulunur ve devlet işlerinin görüşüldüğü Divân-ı Hümâyun da bu bölümdedir. Saray hizmetlilerinin (aşçı, muhafız vb.) bulunduğu halka daha açık kısımdır.

Bürokrat: Devletin idari işlerini yürüten, kanunları uygulayan, kayıtları tutan ve resmî yazışmaları yapan üst düzey memurdur.

Cebelü: Tımar sahibi sipahilerin, devletten aldıkları dirlik geliri karşılığında beslemek ve savaşa götürmek zorunda oldukları tam teçhizatlı atlı askerdir.

Defterdar: Osmanlı Devleti'nin tüm gelir-gider hesaplarını tutan ve hazineden sorumlu olan divan üyesidir.

Enderun: Topkapı Sarayı'nın iç bölümüdür, padişahın özel hayatını sürdürdüğü ve devşirme kökenli devlet adamlarının yetiştirildiği saray okulunun bulunduğu kısımdır. Devşirme çocukların devlet adamı ve sanatçı olarak yetiştirildiği saray okuludur.

İmtiyazlı (Eyalet): İç işlerinde serbest, dış işlerinde Osmanlı'ya bağlı olan ve yöneticileri yerel hanedanlardan seçilen (Kırım, Eflak gibi) özel statülü eyaletlerdir.

Kadı: Kazalarda hem davalara bakarak adaleti sağlayan yargıç hem de o bölgenin idari yöneticisi (belediye başkanı) olan görevlidir.

Kafes Usulü: Şehzadelerin sancaklara vali olarak gönderilmesi (sancak usulü) kaldırıldıktan sonra sarayda eğitim görüp gözetim altında tutuldukları sistemdir. Bu sistem şehzadelerin yönetim tecrübesinden yoksun kalmasına neden olmuştur.

Kalemiye: Osmanlı bürokrasisini oluşturan sınıftır; devletin yazışmalarını, mali kayıtlarını ve arazi defterlerini tutan memurlardır (nişancı, defterdar vb.).

Kaza: Osmanlı idari sisteminde, sancaktan küçük köyden büyük olan ve yönetiminden kadının sorumlu olduğu yerleşim birimidir.

Kazasker: Divân-ı Hümâyun'da büyük davalara bakan, ayrıca kadı ve müderrislerin atamasını yapan en yetkili hukuk ve eğitim sorumlusudur.

Kubbealtı: Topkapı Sarayı'nda Divân-ı Hümâyun toplantılarının yapıldığı, vezirlerin altında toplandığı kubbeli salondur.

Lala: Şehzadelerin sancaklara vali olarak gönderildiklerinde yanlarında bulunan, onlara devlet yönetimini öğreten ve rehberlik eden tecrübeli hocalardır.

Mühimmat: Savaşta kullanılan silahların atış yapabilmesi için gereken her türlü cephane.

Nişancı: Padişahın fermanlarına tuğra çeken, fethedilen arazilerin kayıtlarını tutan ve iç-dış yazışmaları yöneten bürokrattır.

Pençik Sistemi: Savaşta elde edilen esirlerin beşte birinin devlet hizmetine alınarak asker (kapıkulu) yapılması usulüdür ve devşirme sisteminin öncüsüdür.

Reaya: Osmanlı toplumunda yönetenler (askerî sınıf) dışında kalan, vergi veren, üretim yapan; köylü, esnaf ve tüccar halktır.

Reisülküttap: Önceleri divandaki kâtiplerin şefi iken 17. yüzyıldan itibaren dış işlerinde sorumlu (Dışişleri Bakanı) hâle gelen devlet adamıdır.

Salyaneli (Yıllıklı) Eyalet: Tımar sisteminin uygulanmadığı, vergilerin doğrudan toplanıp hazineye aktarıldığı ve memurlara maaş verilen (Mısır gibi) eyaletlerdir.

Salyanesiz (Yıllıksız) Eyalet: Tımar sisteminin uygulandığı, vergilerin dirlik sahiplerine maaş olarak bırakıldığı ve merkeze yakın (Anadolu gibi) eyaletlerdir.

Sancak: Eyaletten küçük kazadan büyük olan ve sancakbeyi tarafından yönetilen, genellikle şehzadelerin yönetici stajı yaptığı birimdir.

Sancak Usulü: Padişah oğullarının (şehzadelerin) devlet yönetimi tecrübesi kazanmaları için lalaları eşliğinde illere vali olarak gönderilmesi sistemidir.

Tacir: Osmanlı ekonomisinde ticaretle uğraşan, mal alıp satan tüccar sınıfıdır.

Tahrir: Fethedilen toprakların vergi gelirlerinin, nüfusunun ve kaynaklarının tespit edilip kaydedilmesidir.

Taşra: Osmanlı Devleti'nde başkent İstanbul'un sınırları dışında kalan ve merkeze bağlı olarak yönetilen tüm topraklara verilen genel isimdir.

Ulufe: Kapıkulu askerlerine üç ayda bir ödenen maaştır.

Yörük: Hayvancılıkla uğraşan, konargöçer bir yaşam süren ve devletin iskân politikasıyla fethedilen yerlere yerleştirilen Türkmen topluluklarıdır.

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

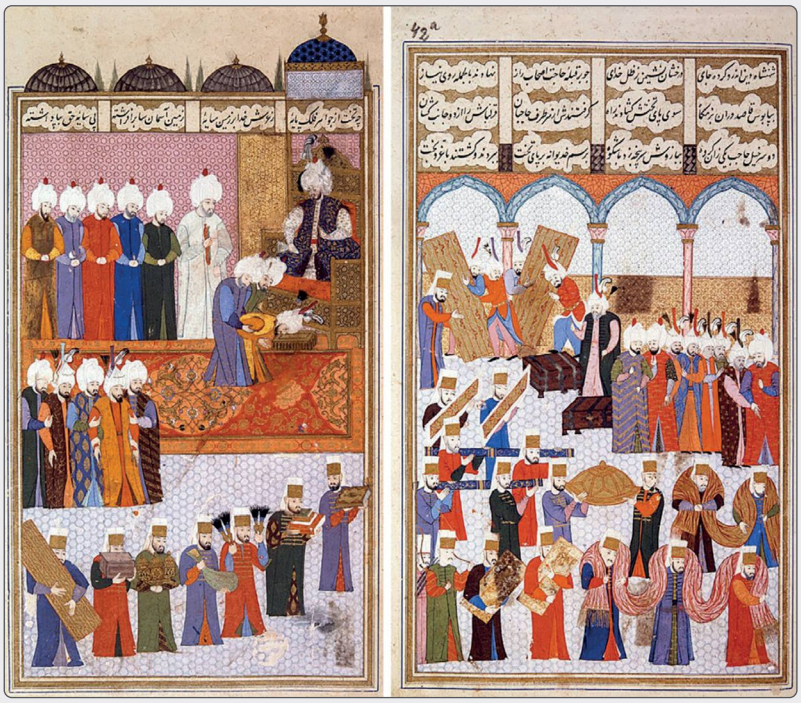
ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A'ya göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Görsel: Seyyid Lokman'ın Şehinşâhnâme adlı eserinde yer alan ve İran elçisi Tokmak Han'ın Divân-ı Hümâyunda Sultan III. Murat'ın huzuruna kabulünü ve şahın gönderdiği hediyeleri takdimini tasvir eden minyatür.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

1. Osmanlı padişahının bu tür törenlerle nasıl bir diplomatik mesaj vermeyi amaçladığını düşünüyorsunuz? Sizce görseldeki hangi ayrıntılar bu mesajı güçlendiriyor? Anlatınız.

.....

.....

.....

2. Kaynak A'daki Osmanlı elçi kabul törenini günümüz diplomatik karşılamalarıyla zihninizde yan yana getirin, sizce bu iki protokol arasında hangi farklar vardır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

2. Minyatürde tasvir edilen elçi kabul töreni, Osmanlı sarayının ihtişamını ve düzenini yansıtan bir diplomatik gösteri niteliği taşır. Elçinin padişahın huzuruna belirli bir merasimle çıkarılması protokol sırası, kıyafet düzeni ve mekân süslemeleri gibi unsurlar devletin gücünü vurgulamak için kullanılmıştır. Törenin Divân-ı Hümâyunda gerçekleşmesi Osmanlı'nın en üst idari otoritesini temsil eder. Padişahın yüksek bir taht üzerinde oturması, devlet adamlarının ise ayakta durarak onu selamlaması hiyerarşiyi açıkça gösterir. Bu görsel düzen, Osmanlı'nın diplomatik ilişkilerde kendisini güçlü, itibarlı ve üstün bir devlet olarak tanıtma amacına hizmet eder.

3. Osmanlı elçi kabul töreni ile günümüz diplomatik karşılamaları arasındaki temel farklar şöyle özetlenebilir:

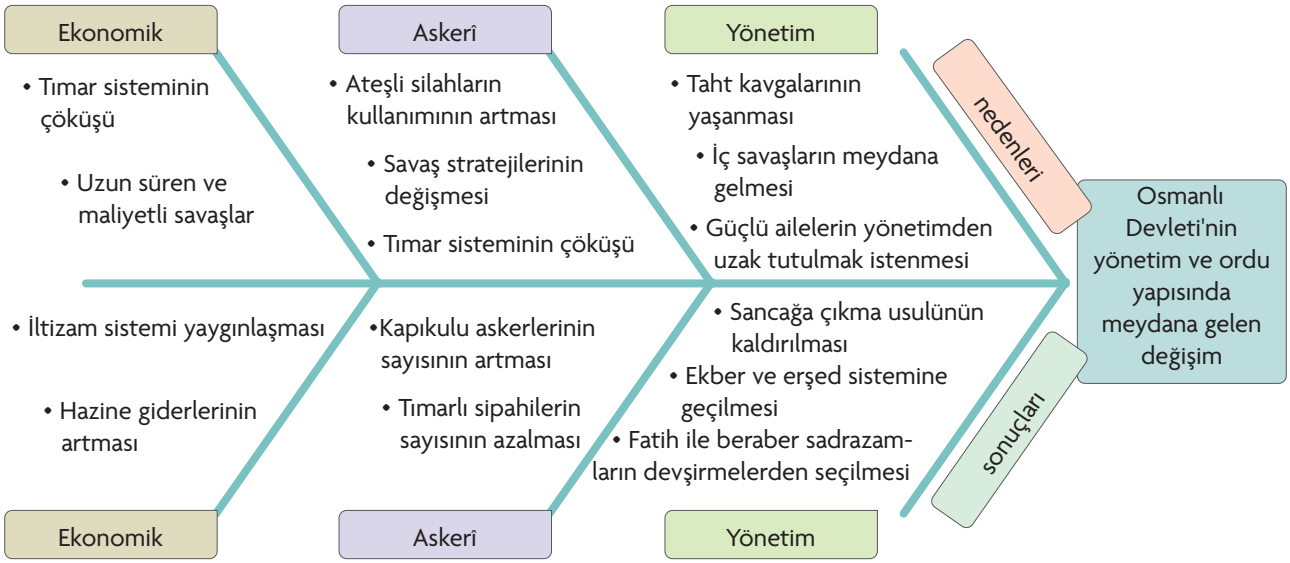
- Günümüzde bürokraside şeffaflık, denetim, liyakat ve hesap verebilirlik ilkeleri önem taşırken Osmanlı sarayında ise kişisel sadakat ve padişah otoritesi ön plandadır.
- Osmanlı'da güç mesajı törenin ihtişamı ve mekânın gösterişi üzerinden verilirken günümüzde güç ve prestij daha çok medya, diplomatik görüşmeler, uluslararası etkinlikler ve stratejik iletişim araçlarıyla verilir.
- Osmanlı temsil anlayışında "kutsal ve erişilmez hükümdar" imajı öne çıkarken günümüz devlet başkanları kurumsal liderlik çerçevesinde değerlendirilir, kişisel otoriteden ziyade kurumsal yapı ön plandadır.
- Osmanlı'da diplomatik hediyeler güç dengesinin ve karşılıklı saygının göstergesi olarak önem taşırken günümüzde hediyeleşme daha sınırlı, sembolik ve kültürel niteliktedir; genellikle ülkeyi temsil eden küçük sanat eserleri veya yöresel objeler tercih edilir.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki balık kılçığı diyagramı, Osmanlı Devleti'nin yönetim ve ordu yapısında meydana gelen değişimi ele almaktadır. Kılçığın üst kısmındaki kutucuklar bu değişimi hazırlayan faktörleri, alt kısımdaki kutucuklar ise bu değişimin tetiklediği yeni durumları temsil etmektedir.

1. **Diyagramdaki verilerden hareketle ekber ve erşed sisteminin neden hem geçmişteki bir sürecin "sonucu" hem de gelecekteki idari yapının "değişim nedeni" olduğunu gerekçelendirerek açıklayınız.**

.....

.....

2. **Osmanlı Devleti'nde yaşanan ekonomik sıkıntıların nasıl idari bir değişime ve askerî bir dönüşüme yol açtığını yorumlayınız.**

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Sonuç Yönü:** Hanedan üyeleri arasındaki taht kavgaları ve şehzade katlinin yarattığı huzursuzluğa çözüm olarak getirildiği için bir sonuçtur.

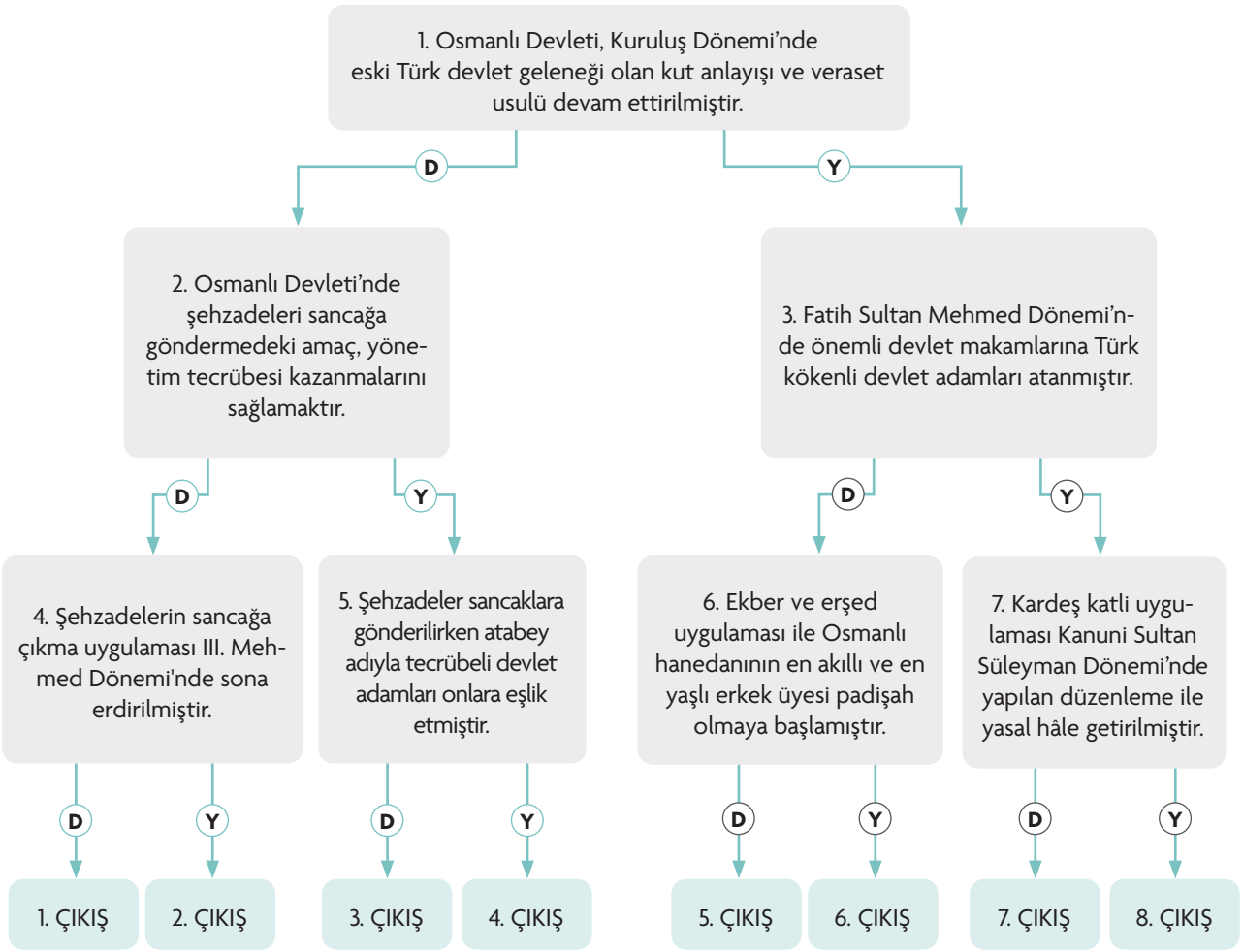
   Neden Yönü: Bu sistemin kabulü, şehzadelerin sancağa çıkma usulünü bitirmiş ve kafes usulüne geçişe yol açmıştır. Dolayısıyla saray içinde deneyimsiz padişahların yetişmesine sebep olan yeni bir idari sürecin nedenidir.

2. Savaşların uzaması ve teknolojinin değişmesiyle devletin acil nakit paraya ihtiyacı arttı. Devlet, köylüden ürün olarak alınan vergiyi bekleyemedi. Toprak gelirlerini açık artırmayla nakit karşılığı kişilere (mültezimlere) devrederek iltizam sistemine geçti. Bu durum taşrada merkezî otoriteyi zayıflatıp yerel güçleri (âyanları) doğurdu. Atlı askerler (sipahiler) tüfek kullanamadığı ve masraflı olduğu için gözden düştü. Devlet, maaşlı ve tüfekli piyadeleri (sekban ve yeniçeriler) artırdı. Sonuç olarak hazine üzerindeki maaş yükü daha da ağırlaştı. Maaşlar ödenemeyince askerî isyanlar, vergiler artınca da halk isyanları (Celâli) başladı.

ETKİNLİK 2

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda doğru (D) / yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız doğru (D) / yanlış (Y) seçimleriyle sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

1. Osmanlı Devleti, Kuruluş Dönemi'nde eski Türk devlet geleneği olan kut anlayışı ve veraset usulü devam ettirilmiştir.

D → 2. Osmanlı Devleti'nde şehzadeleri sancağa göndermedeki amaç, yönetim tecrübesi kazanmalarını sağlamaktır.

Y → 3. Fatih Sultan Mehmed Dönemi'nde önemli devlet makamlarına Türk kökenli devlet adamları atanmıştır.

2. Osmanlı Devleti'nde şehzadeleri sancağa göndermedeki amaç, yönetim tecrübesi kazanmalarını sağlamaktır.

D → 4. Şehzadelerin sancağa çıkma uygulaması III. Mehmed Dönemi'nde sona erdirilmiştir.

Y → 5. Şehzadeler sancaklara gönderilirken atabey adıyla tecrübeli devlet adamları onlara eşlik etmiştir.

3. Fatih Sultan Mehmed Dönemi'nde önemli devlet makamlarına Türk kökenli devlet adamları atanmıştır.

D → 6. Ekber ve erşed uygulaması ile Osmanlı hanedanının en akıllı ve en yaşlı erkek üyesi padişah olmaya başlamıştır.

Y → 7. Kardeş katli uygulaması Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde yapılan düzenleme ile yasal hâle getirilmiştir.

4. Şehzadelerin sancağa çıkma uygulaması III. Mehmed Dönemi'nde sona erdirilmiştir.

D → **1. ÇIKIŞ**

Y → **2. ÇIKIŞ**

5. Şehzadeler sancaklara gönderilirken atabey adıyla tecrübeli devlet adamları onlara eşlik etmiştir.

D → **3. ÇIKIŞ**

Y → **4. ÇIKIŞ**

6. Ekber ve erşed uygulaması ile Osmanlı hanedanının en akıllı ve en yaşlı erkek üyesi padişah olmaya başlamıştır.

D → **5. ÇIKIŞ**

Y → **6. ÇIKIŞ**

7. Kardeş katli uygulaması Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde yapılan düzenleme ile yasal hâle getirilmiştir.

D → **7. ÇIKIŞ**

Y → **8. ÇIKIŞ**

1. ÇIKIŞ ve **2. ÇIKIŞ** → 2. ve 5. önermede şehzadeler lala gözetiminde tecrübe kazanmaları için sancağa gönderilmişlerdir.
4. önermede taht kavgalarını önlemek amacıyla sancağa çıkma uygulamasına son verilmiştir.

3. ÇIKIŞ ve **4. ÇIKIŞ** → 2. ve 5. önermede şehzadeler lala gözetiminde tecrübe kazanmaları için sancağa gönderilmişlerdir.
4. önermede taht kavgalarını önlemek amacıyla sancağa çıkma uygulamasına son verilmiştir.

5. ÇIKIŞ ve **6. ÇIKIŞ** → 1. önermede eski Türk devlet geleneğinin yönetim esaslarını teşkil eden veraset anlayışı, kut kavramı ve danışma meclisi gibi uygulamalar devam etmiştir.

7. ÇIKIŞ ve **8. ÇIKIŞ** → 3. önermede Fatih Sultan Mehmed merkezî otoriteyi artırmak adına devlet yönetiminde devşirme kökenlileri tercih etmiştir.
6. önermede I. Ahmet Dönemi'nde taht kavgalarını önlemek için ekber ve erşed sistemi getirilmiştir.
7. önermede kardeş katli uygulaması Fatih Dönemi'nde çıkarılan kanunla uygulamaya konulmuştur.

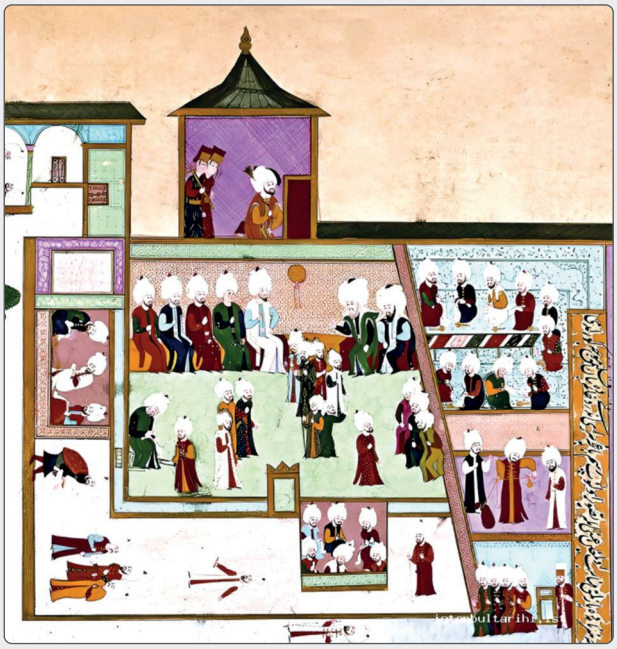
ETKİNLİK 3

Kaynak A ve Kaynak B'yi inceleyerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

Osmanlı Yönetim Yapısındaki Değişim (1453 - 1683)

Fatih Sultan Mehmed'in 1453'te İstanbul'un Fethi ile başlayan ve XVI. yüzyılda zirveye ulaşan Osmanlı yönetimini beylik temelli devlet modelinden merkeziyetçi imparatorluk yapısına dönüştürdü. Bu değişimin temel nedeni, üç kıtaya yayılan çok uluslu toprakların tek bir merkezden, sarsılmaz bir otoriteyle yönetilmesi zorunluluğudur. Fatih, bu amaçla vezirleri ve idarecileri tamamen kendisine bağlı, devşirme kökenli kişilerden seçerek eski Türk asilzadelerinin nüfuzunu kırdı. Ayrıca padişahın mutlak otoritesini pekiştirmek için Divân-ı Hümâyunun toplantılarına Sadrazam'ın başkanlık etmesi kuralını getirdi, böylece padişah makamını Divan'ın erişiminden çekerek ulaşılmaz kıldı. Bu dönemde sadrazam, padişahın vekili olarak yetkinin zirvesine yerleşirken eyaletler tımar sistemi aracılığıyla merkeze sıkı sıkıya bağlı tutuldu.

Görsel: Dîvân-ı Hümâyun toplantısını tasvir eden bir minyatür

Ancak Kanuni Sultan Süleyman'dan sonra ve özellikle Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın ölümünden (1579) sonra, yönetim yapısında bozulma ve zafiyet belirtileri ortaya çıktı. Bu bozulmanın ana nedenleri, Osmanlı hanedan sistemindeki değişiklikler ve merkez bürokrasisindeki yozlaşmadır. Tahta çıkan padişahların sancağa çıkma usullerinde değişiklik bazı sorunları beraberinde getirdi. Önce en büyük şehzadenin sancağa çıkması arkasından sonra tecrübe edinmek için gittikleri sancak sisteminin kaldırılması (III. Mehmed Dönemi), şehzadelerin kafes usulüne göre sarayda yetişmesine yol açtı; bu durum, tahta tecrübesiz yöneticilerin geçmesine neden oldu. Yönetimdeki boşluk, saray kadınlarının ve saray ağalarının siyasi kararlarda etkili olmasına olanak tanıdı.

Görsel: İran elçisi Tokmak Han'ın Dîvân-ı Hümâyunda Sultan III. Murat'ın huzuruna kabulü

Yönetimdeki bu yapısal değişiklikler ve merkezî otoritenin zayıflaması, imparatorluğun siyasi ve askerî gücünü ciddi şekilde etkiledi. XVII. yüzyıl boyunca sadrazamlar sık sık değişti, bu da yönetimde sürekliliği ve uzun vadeli politikaları engelledi. Ayrıca ekber ve erşed sistemine geçilmesiyle (en yaşlı ve olgun üyenin tahta geçmesi), taht kavgaları azalsa da tahta her zaman ehil yöneticilerin geçmesi garanti edilemedi. Liyakat sisteminin bozulmasıyla rüşvet ve kayırmacılık (iltimas), Divan ve eyalet yönetimlerinde yaygınlaştı. Askerî alanda ise Yeniçeri Ocağına usulsüz asker alımları başladı ve yeniçeriler siyasi kararlara müdahale eder hâle geldi. Tüm bu iç bozulmalar, 1683 Viyana bozgununda açıkça görülen merkeziyetçi yapının artık eski gücünde kalamadığının bir göstergesi oldu.

KAYNAK B

Osmanlı Ordu Yapısındaki Değişim (1453 - 1683)

Osmanlı Devleti'nin ilk döneminde ordu çoğunlukla aşiret kuvvetleri, gönüllü gaziler ve hafif süvari birliklerinden oluşuyordu. Bu yapı, küçük ve hızlı fetihler için son derece uygundu. Osmanlılar çevredeki beyliklere ve Doğu Roma sınırlarına akınlar düzenlerken çok büyük ve ağır bir orduya ihtiyaç duyulmuyordu. Bu nedenle ordunun yapısı sade, esnek ve hareketliydi.

Ancak devlet kısa sürede büyüdükçe bu askerî yapı yetersiz kalmaya başladı. Yeni fethedilen toprakların korunması, kalelerin kuşatılması, büyük meydan savaşlarının yapılması gibi ihtiyaçlar ortaya çıktı. Bu durum, ordunun daha disiplinli, düzenli ve kalıcı bir yapıya kavuşmasını zorunlu hâle getirdi. Bu ihtiyaçtan doğan en önemli yenilik, kapıkulu ocaklarının kurulmasıdır. Devşirme sistemiyle yetiştirilen yeniçeriler, padişaha bağlı ilk sürekli ve maaşlı askerî güç olarak Osmanlı ordusunun belkemiği hâline geldi.

Aynı dönemde Avrupa'da ateşli silah teknolojisi hızla gelişiyordu. Kuşatma topları, tüfekler ve barutlu silahların savaşlarda belirleyici hâle gelmesi; Osmanlı'nın da bu alanda yenilik yapmasını gerektirdi. Bu nedenle Topçu Ocağı oluşturuldu ve Osmanlı, Fatih Sultan Mehmed Devri'nde topçu gücü sayesinde Balkanlarda ve İstanbul'un fethinde büyük başarılar elde etti.

Devletin sınırları genişledikçe asker ihtiyacı arttı ve tımarlı sipahiler geniş toprak sistemine entegre edildi. Bu sistem hem ordunun süvari gücünü güçlendiriyor hem de taşrada devlet otoritesini kalıcı kılıyordu. Böylece Osmanlı ordusu, hem merkezden yönetilen kapıkulu ocakları hem de taşrada görev yapan tımarlı sipahiler aracılığıyla ikili ve çok yönlü bir askerî yapıya dönüşmüştür.

XVII. yüzyılda Osmanlı ordusu; merkezî yönetimdeki bozulmalar, ekonomik sıkıntılar ve savaş teknolojisindeki değişimler gibi nedenlerle büyük olumsuzluklar yaşamıştır. Bu olumsuzlukların temelinde, yeniçeriler başta olmak üzere kapıkulu ocaklarına uygulanan usulsüz asker alımları yani ocağa alımın devşirme sistemi dışına çıkarak parayla yapılması ve kayırmacılık yatıyordu; bu durum liyakati düşürerek askerî disiplini ve etkinliği ciddi ölçüde azaltmıştır. Ayrıca tımar sisteminin bozulması ve toprağın mültezimlere verilmesi, taşrada bulunan tımar atlı askerlerinin sayısının ve kalitesinin düşmesine dolayısıyla eyalet ordularının zayıflamasına neden oldu. Tüm bu yapısal bozulmaların sonucu olarak Osmanlı ordusu gerek top ve tüfek kullanımı gibi alanlarda teknolojik olarak Batı ordularının gerisinde kalmış gerekse siyasi bir güç haline gelen yeniçerilerin sık sık isyan etmesiyle (Celâli ve Yeniçeri isyanları) devlet idaresi üzerinde baskı kurarak merkezî otoriteyi zaafa uğratmıştır. XVII. yüzyıl savaşlarında özellikle Avusturya ve Lehistan cephelerinde önemli toprak kayıpları ve ağır antlaşmalar yapmak zorunda kalmıştır.

Görsel: Yeniçeri

Görsel: Tımarlı Sipahi

1. **Divân-ı Hümâyun minyatürlerinden hareketle Osmanlı yönetim anlayışı hakkında iki çıkarım yapınız.**

.....

.....

.....

2. **Kaynak A'ya göre Dîvân-ı Hümâyun'un, Osmanlı Devleti'nin beylik temelli devletten merkezî bir imparatorluğa dönüşmesinde nasıl bir etkisi vardır? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

3. **Kaynak B'ye göre Osmanlı ordusunda zaman içinde meydana gelen değişimin nedenleri neler olabilir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

4. **Günümüzde devlet görevlilerine tımar sisteminde olduğu gibi devlete ait toprakların geliri bırakılmamakta bunun yerine doğrudan nakit maaş ödenmektedir. Sizce bu durumun nedenleri nelerdir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. I. Minyatürün üst katında, kapalı ve yüksekte konumlanmış bir bölümde, divan üyelerinin göremediği bir pencereden padişahın (ya da onun vekilinin) divan toplantısını izlediği görülmektedir. Padişah, II. Mehmed Devri'nde (Fatih) divana doğrudan başkanlık etmeyi bırakmış ancak Adalet Kasrı veya benzeri bir yerden toplantıları dinlemiş ve izlemiştir. Bu, yönetimde mutlak merkeziyetçiliğin bir göstergesidir; zira padişah makamı divanın erişiminden çekilerek ulaşılmaz kılındığı hâlde,, alınan tüm kararlar üzerinde gizli ve sürekli bir denetim mekanizması kurulmuştur.

Minyatürün ana bölümünde, Divân-ı Hümâyun üyeleri belirli bir hiyerarşi içinde oturmaktadır. Bu üyelerin ortasında ya da en önünde, genellikle sadrazam yer alır ve divana başkanlık eder. Bu durum, Sadrazam'ın yönetimdeki rolünün ne kadar kritik olduğunu gösterir. Sadrazam, padişahın mutlak vekili olarak yetkinin zirvesine yerleşmiş ve merkezî bürokrasinin en üst düzeydeki yürütücüsü hâline gelmiştir. II. minyatürdeki düzenli ve hiyerarşik oturma biçimi (sol ve sağ taraflarda oturan vezirler, defterdarlar, nişancılar vb.) ise Osmanlı yönetiminin protokole, ünvanlara ve katı bir hiyerarşiye dayalı olduğunu ve merkezî idarenin karmaşık bürokrasiye rağmen disiplinli bir düzen içinde işlediğini simgeler.

2. Kaynak A'ya göre Divân-ı Hümâyun, Osmanlı Devleti'nin beylik temelli devlet yapısından merkezî bir imparatorluğa dönüşmesinde yönetim gücünü tek merkezde toplayarak belirleyici bir rol oynamıştır. Divan; devletin askerî, ekonomik, sosyal ve hukuki işlerinin görüşüldüğü, kararların alındığı ve uygulamanın denetlendiği bir merkez hâline gelmiş; böylece yönetim kurallara bağlı, düzenli ve bürokratik bir yapıya kavuşmuştur. Fatih Sultan Mehmed, padişahın mutlak otoritesini pekiştirmek amacıyla Divân-ı Hümâyunun toplantılarına artık bizzat kendisinin değil Sadrazam'ın başkanlık etmesi kuralını getirmiştir. Böylece divan, bir karar alma organı olmasının yanı sıra Sadrazam aracılığıyla padişahın mutlak gücünü uygulayan ve merkeziyetçi imparatorluk yapısının hiyerarşisini somutlaştıran bir araç hâline gelmiştir.

Ayrıca kararların taşraya bildirilmesi ve uygulanmasının kontrol edilmesi, devletin geniş bir coğrafyada bütünlüğünü korumasını sağlamış; istişare, kayıt tutma ve kanunlaştırma gibi uygulamalar da Osmanlı'nın kurumsallaşmış merkezî bir imparatorluğa dönüşmesine zemin hazırlamıştır.

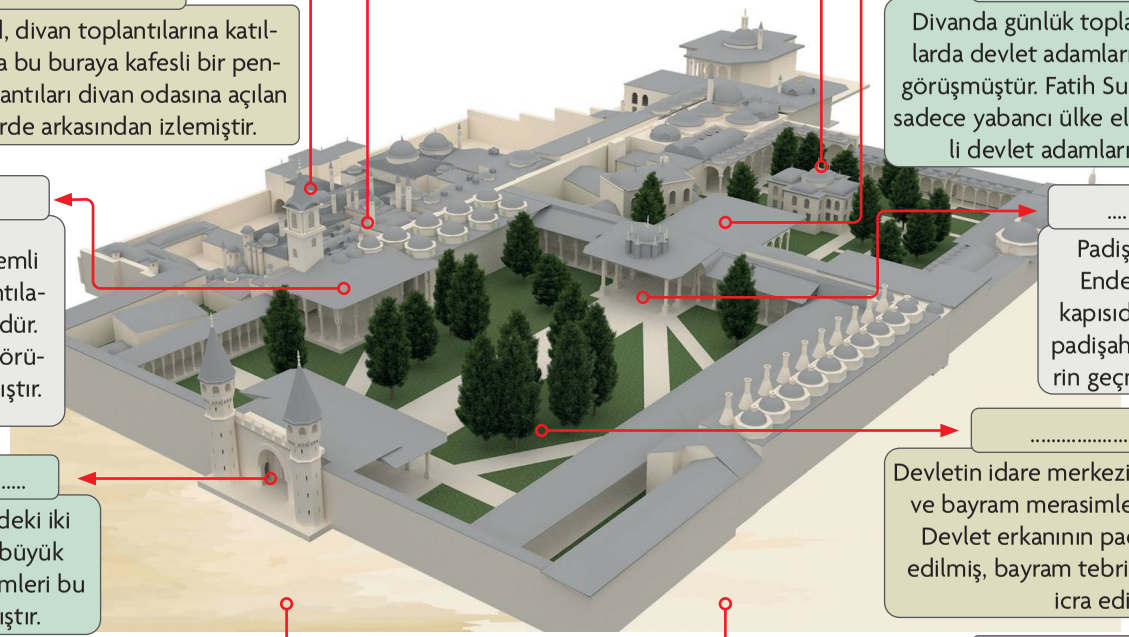
3. Kaynak B'ye göre Osmanlı ordusunda zaman içinde meydana gelen değişim, büyük ölçüde dört temel neden etrafında şekillenmiştir. İlk olarak devletin hızla büyümesi ve askerî ihtiyaçların çeşitlenmesi değişimi zorunlu kılmıştır; zira küçük fetihler için yeterli olan aşiret kuvvetleri artık yeni fethedilen toprakların korunması, kalelerin kuşatılması ve büyük meydan savaşları gibi artan ihtiyaçlara cevap verememiş bu da ordunun disiplinli, düzenli ve kalıcı bir yapıya (kapıkulu ocakları) kavuşmasını gerektirmiştir. İkinci olarak merkezî otoriteyi güçlendirme ihtiyacı devşirme sistemiyle padişaha bağlı sürekli ve maaşlı askerler (Yeniçeriler) yaratılmasına neden olmuş ayrıca tımar sistemi ile hem süvari gücü artırılmış hem de taşrada devlet otoritesi kalıcı kılınmıştır. Üçüncü olarak Avrupa'da ateşli silah teknolojisinin hızla gelişmesi (toplar, tüfekler) ve bunların savaşlarda belirleyici hâle gelmesi, Osmanlı'yı Topçu Ocağı kurarak bu teknolojik yenilikleri takip etmeye mecbur bırakmıştır. Ancak bu olumlu değişimlerin ardından 17. yüzyılda, merkezi yönetimdeki bozulmalar, ekonomik sıkıntılar ve teknolojik gelişmelerin gerisinde kalınması ordu yapısındaki olumsuz değişimin nedenleri olmuştur; bu durum usulsüz asker alımları ve tımar sisteminin bozulmasıyla liyakati düşürmüş, ordunun etkinliğini azaltmış ve merkezi otoriteyi zaafa uğratan isyanlara zemin hazırlamıştır.

4. Günümüzde devlet görevlilerine nakit maaş ödenmesi, tarım ekonomisinden para temelli bir sisteme geçişin zorunlu sonucudur. Tımar sistemindeki ayni ödeme yerine nakit, görevliye harcama esnekliği sağlarken devlete de toprağın verimine bağlı olmayan istikrarlı ve standardize edilmiş ödeme imkânı sunar. Ayrıca bu sistem merkezî otoritenin mali kaynaklar üzerindeki kontrolünü güçlendirmiş ve tüm vergilerin merkezî hazinede toplanmasını sağlamıştır. Tımarın askerî rolü sona erdiği için nakit maaş, profesyonel ordunun ve taşradan bağımsız modern bürokratik görevlilerin (öğretmen, doktor vb.) ihtiyacıdır. Son olarak nakit maaş, memurlar arasında coğrafi koşullara bağlı eşitsizliği gidererek sosyal adalet ve eşit ücret ilkesine daha uygun bir yapı oluşturur.

ETKİNLİK 4

Topkapı Sarayı'nın bölümlerini içeren görselde aşağıda verilen kavramları uygun yerlere yerleştiriniz.

BİRUN (DIŞ SARAY)	BİRİNCİ AVLU	BÂBÜSSELÂM	ENDERUN (İÇ SARAY)	HAREM
ADALET KULESİ	ARZ ODASI	İKİNCİ AVLU	BÂBÜSSAÂDE	

.....

Fatih Sultan Mehmed Dönemi'nde seçkin devşirmelerle evlendirilmek üzere yetiştirilen cariyelerin barınması için inşa edilmiştir. Daha sonra padişah ve ailesinin de ikametgâhı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

.....

Fatih Sultan Mehmed, divan toplantılarına katılmayı bıraktıktan sonra bu buraya kafesli bir pencere yaptırmış ve toplantıları divan odasına açılan bu pencereden, perde arkasından izlemiştir.

KUBBEALTI

İkinci avlunun en önemli yapısı ve divan toplantılarının yapıldığı bölümdür. Devlet işleri burada görüşülüp karara bağlanmıştır.

.....

İkinci avlunun girişindeki iki kuleli ve iki cepheli büyük kapıdır. Devlet merasimleri bu kapıdan başlatılmıştır.

.....

1459'da yapımına başlanan saray, 1478'de surlarla çevrilerek tamamlanmıştır. Surların içinde kalan, saraya ve çevresindeki binalara açılan geniş alandır.

ENDERUN (İÇ SARAY)

Sarayın iç kısmını oluşturan özel yaşam ve eğitim birimleri burada yer alır. Padişahın idari işleri görüştüğü arz odası, şahsi ikametgâhı olan has oda ve iç oğlanlarının eğitim aldığı büyük ve küçük odalar bu bölümdedir. .

.....

Divanda günlük toplantı yapıldığı zamanlarda devlet adamları bu odada padişahla görüşmüştür. Fatih Sultan Mehmed, burada sadece yabancı ülke elçileri ve yüksek rütbeli devlet adamlarıyla görüşmüştür.

.....

Padişahın özel alanı olan Enderun bölümüne giriş kapısıdır. Bu kapıdan sadece padişahın onayladığı kimselerin geçmesine izin verilmiştir.

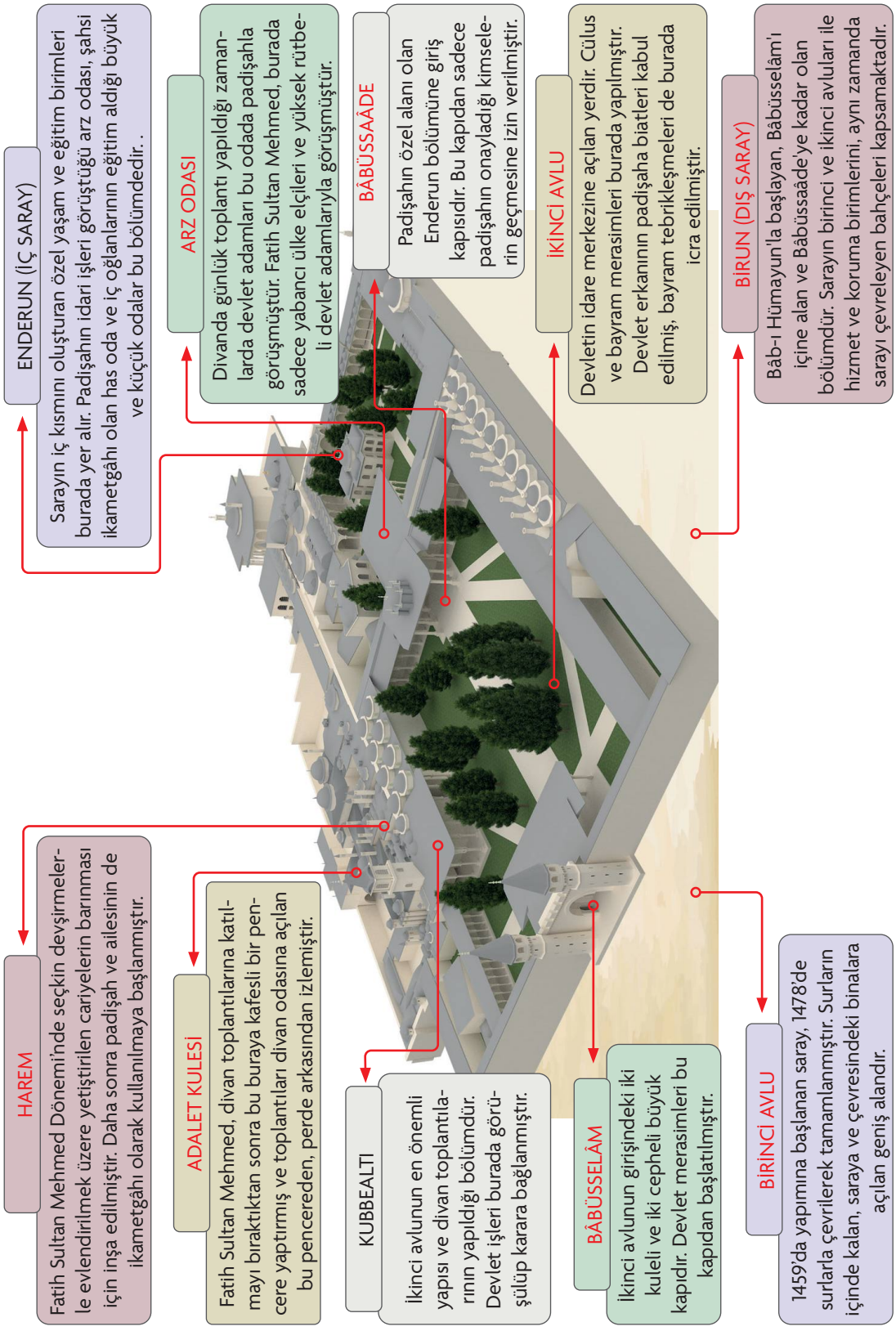
.....

Devletin idare merkezine açılan yerdir. Cülus ve bayram merasimleri burada yapılmıştır. Devlet erkanının padişaha biatleri kabul edilmiş, bayram tebrikleşmeleri de burada icra edilmiştir.

.....

Bâb-ı Hümayun'la başlayan, Bâbüsselâm'ı içine alan ve Bâbüssaâde'ye kadar olan bölümdür. Sarayın birinci ve ikinci avluları ile hizmet ve koruma birimlerini, aynı zamanda sarayı çevreleyen bahçeleri kapsamaktadır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki metni ve bilgi görselini inceleyip ilgili bölümleri açıklamalara göre cevaplayınız.

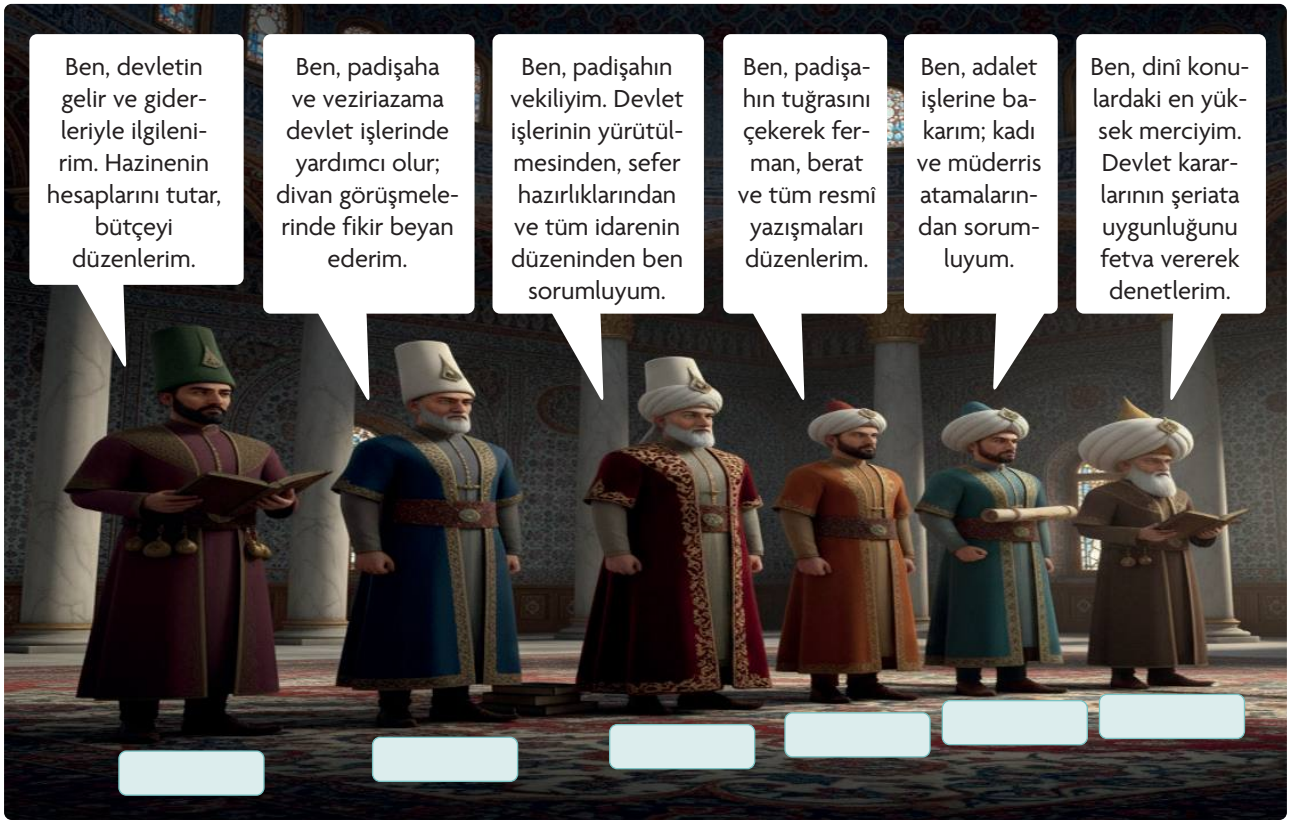
Dîvân-ı Hümâyun:

Saraya dâhil bir kurum olan Divân-ı Hümâyun, "padişahın hükûmeti" anlamına gelmektedir. Orhan Bey Dönemi'nde kurulan divan; siyasi, idari, mali, hukuki vb. devlet işlerinin görülmesinden birinci derecede sorumludur. Dîvân-ı Hümâyun toplantılarında seyfiye, kalemiye ve ilmiye sınıflarına mensup üst düzey devlet görevlileri hazır bulunurdu.

I. Bölüm:

Aşağıda, divan üyeleri kendi sözleriyle görevlerini tanımlamaktadır. Sizden beklenen her bir açıklamayı doğru divan üyesiyle eşleştirmenizdir.

Veziriazam | Vezir | Defterdar | Kazasker | Şeyhülislam | Nişancı

II. Bölüm:

Aşağıda Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'ndeki I. Viyana Kuşatması'nın hazırlıklarını konu alan bir divan toplantısı senaryolaştırılmıştır. Bu senaryoda her divan üyesine söz verilmiştir. Sizden beklenen her bir açıklamayı yapan divan üyesinin kim olduğunu, ilgili açıklamanın karşısına yazmanızdır.

	Yanıtlar
1. Konuşma "Paşalarım! Sultanımız Süleyman Han Hazretleri, Arşidük Ferdinand'ın Macaristan üzerindeki haksız iddialarına son vermek için sefere çıkmaya karar buyurmuştur. Hedefimiz Viyana'dır. Görüşlerinizi almak üzere toplantıyı açıyorum."	.....
2. Konuşma "Bu sefer şer'an elbette caizdir! Ferdinand ahdi bozarak hâkimiyetimiz altında bulunan Macar ahalisine zulmetmiştir. Dîn-i Mübîn-i İslâm uğruna cihat, farz-ı kifâyedir."	.....
3. Konuşma "Sefer hazırlıkları için gerekli zahire, erzak ve mühimmat hesaplanmıştır. Hazine bu yükü kaldırabilecek durumdadır ancak uzun kuşatma ihtimaline karşı ilave gelir kaynakları da tespit edilmelidir."	.....
4. Konuşma "Sefer fermanlarının yazımı tamamlanmıştır. Padişahımızın tuğrası çekilmiş, tüm görevlilere gönderilmiştir. Ayrıca Macar beylerine hitaben yazılan mektupların dili ve tercümesi dikkatle düzenlenmiştir."	.....
5. Konuşma "Askerî düzen bozulmamalıdır. Yeniçerilerin tertibi, sipahilerin mevzileri ve tımarlı birliklerin sevki hususunda gerekli emirleri ilettim. Kadı ve müderrislerden oluşan bir heyet oluşturuldu ve sefere dahil edilecektir."	.....
6. Konuşma "Veziriazam hazretlerinin bana verdiği görevleri yerine getirip sefer için gerekli hazırlıkları tamamladım. Ancak, Nemçe Seferi uzun ve çetin olacaktır. Bu yüzden erzak, mühimmat ve yol güvenliği konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamamak adına sizden bilgi toplamaya devam edeceğim."	.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

I. Bölüm

Soldan sağa sırasıyla					
Defterdar	Vezir	Veziriazam	Nişancı	Kazasker	Şeyhülislam

II. Bölüm

1. Konuşma	2. Konuşma	3. Konuşma	4. Konuşma	5. Konuşma	6. Konuşma
Veziriazam	Şeyhülislam	Defterdar	Nişancı	Kazasker	Vezir

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki tabloda Osmanlı Devleti'nin yönetim ve ordu yapısında değişim ve süreklilikle ilgili kavramlar numaralandırılmış olarak verilmiştir.

Kutucuklardaki numaraları kullanarak soruları cevaplayınız. (Aynı kutucuk birden fazla sorunun cevabı olabilir.)

1 Beylerbeyi	**2 Birun**	**3 Defterdar**	**4 Enderun**
5 İmtiyazlı	**6 Kadı**	**7 Kaza**	**8 Kazasker**
9 Kubbealtı	**10 Nişancı**	**11 Şeyhülislam**	**12 Salyaneli**
13 Salyanesiz	**14 Sancak**	**15 Tüccar**	**16 Yörük**

1. Kutucuklardan hangisi/hangileri Osmanlı merkez teşkilatında görev yapan yöneticileri ifade eder?

.....

2. Kutucuklardan hangisi/hangileri Osmanlı taşra teşkilatında görev yapan yöneticileri ifade eder?

.....

3. Kutucuklardan hangisi/hangileri vergi yükümlüsü olan reaya sınıfına dâhildir?

.....

4. Kutucuklardan hangisi/hangileri Osmanlı taşra idaresindeki yönetim birimlerini ifade eder?

.....

5. Kutucuklardan hangisi/hangileri Osmanlı Devleti'ndeki eyalet türlerini ifade eder?

.....

6. Kutucuklardan hangisi/hangileri Topkapı Sarayı'nı oluşturan bölümler, mekânlar arasında yer alır?

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1	**(3) Defterdar, (8) Kazasker, (10) Nişancı, (11) Şeyhülislam** Divan-ı Hümayun üyesi olan bu devlet adamları devletin en üst düzey karar ve yürütme mekanizmasını oluştururlar.
2	**(1) Beylerbeyi, (6) Kadı** Osmanlı Devleti'nde Beylerbeyi eyaletin yönetici konumunda bulunurken Kadı da kazaların yönetiminden sorumludur. İstanbul dışındaki bu görevler taşra yönetimi kategorisindedir.
3	**(15) Tüccar, (16) Yörük** Osmanlı toplumunda vergi veren reaya sınıfı şehirliler, köylülerden, tüccarlardan ve konargöçer yörüklerden oluşmaktadır.
4	**(5) İmtiyazlı, (7) Kaza, (12) Salyaneli, (13) Salyanesiz, (14) Sancak** Sancak ve Kaza, merkeze bağlı temel idari birimleri temsil ederken; Salyaneli, Salyanesiz ve İmtiyazlı terimleri bu bölgelerin merkeze uzaklığına ve vergi toplama yöntemlerine göre değişen özel yönetim statülerini ifade eder. Bu nedenle, yönetimin uygulama alanını doğrudan başkent dışına taşıyan bu terimlerin tamamı taşra idaresiyle ilgilidir.
5	**(5) İmtiyazlı, (12) Salyaneli, (13) Salyanesiz** Bu kavramlar, Osmanlı taşra idaresinin mali ve hukuki statüsünü belirleyen temel sınıfları temsil ettiği için eyalet türlerini ifade eder.
6	**(2) Birun, (4) Enderun ve (9) Kubbealtı** Bu kavramlar, Osmanlı devlet yönetiminin hem fiziksel hem de idari merkezi olan sarayın ana bölümlerini temsil eder. Birun sarayın dış hizmet birimlerini, Enderun ise eğitim ve özel yaşamın geçtiği iç bölümleri ifade etmektedir. Kubbealtı ise bu yapı içerisinde devlet işlerinin karara bağlandığı Divan toplantılarına ev sahipliği yapan temel mekândır.

ETKİNLİK 3

Kaynak A, B ve C'deki verileri kullanarak 1453-1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin yönetim ve ordu yapısında meydana gelen değişim ve sürekliliğe ilişkin aşağıdaki soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

1527-1528 Yılları Arasında Osmanlı Ordusundaki Asker Sayısı	
Timarlı sipahiler	27.888
Cebelüler (Tahminî)	41.832
Timar sahibi kale askerleri	9.653
Yeniçeriler ve altı bölük askerleri	15.136
Ulufeli kale askerleri	27.617
Mısır'daki ulufeli birlikler	3.761
Toplam	125.887

KAYNAK B

1512-1695 Yılları Arasında Eyaletlerdeki Cebelü Sayısı	
Eyalet	Cebelü
Anadolu eyaleti: 14 sancak	17.000
Rumeli eyaleti: 24 sancak	36.000
Diyarıbekir: 20 sancak	9.000
Van: 13 sancak	888
Şam: 14 sancak	2.500
Trablusşam: 5 sancak	1.400
Halep: 10 sancak	2.500
Toplam	69.288

KAYNAK C

1484-1670 Yılları Arasında Osmanlı Ordusundaki Ulufeli Asker Sayısı				
Tarih	Yeniçeri	Topçu	Kapıkulu Sipahisi	Toplam
1484	7.841		4.306	12.147
1514	10.065	1.182	6.202	17.449
1521	8.349	1.608	6.192	16.149
1527-1528	7.886	2.162	5.088	15.136
1547	12.131			
1567-1568	12.798	2.671	11.044	26.513
1574	13.599	2.124	5.957	21.680
1592	23.323			
1609	37.627	7.966	20.896	66.489
1654	51.047	6.905	19.844	77.796
1669-1670	53.849	8.014	14.070	75.933

1. **Kaynak A'ya göre Osmanlı ordusunun en kalabalık iki ana grubu olan tımarlı sipahiler/cebelüler ile ulufeli askerler (kapıkulları ve maaşlı birlikler) arasındaki sayısal dengeyi yorumlayınız. Bu denge Osmanlı askerî sisteminin hangi temel özelliğini yansıtmaktadır? Yazınız.**

.....

.....

.....

2. **Kaynak B'deki cebelü sayılarına ve Kaynak A'daki tımarlı sipahi sayısına bakarak tımar sisteminin taşradaki askerî gücü hakkında ne gibi çıkarımlarda bulunabilirsiniz? Anlatınız.**

.....

.....

.....

3. **Kaynak C'ye göre 1484 ile 1670 yılları arasında Kapıkulu Ocağı'nın (özellikle yeniçeri sayısının) sayısında nasıl bir değişim yaşanmıştır? Bu değişimin en belirgin olduğu dönem hangi yıllar arasındadır? Yazınız.**

.....

.....

.....

4. **Maaşlı asker sayısının artışı sizce olumlu bir değişim midir? Nedenini açıklayınız.**

.....

.....

.....

5. **Kaynak A, B ve C'yi bir bütün olarak değerlendirdiğinizde 1453-1683 yılları arasında Osmanlı ordusundaki en belirgin süreklilik ve en çarpıcı değişim unsurları sizce nelerdir? Bu değişimin temel itici gücü ne olabilir? Anlatınız.**
(ör. merkezî otorite ihtiyacı, teknolojik değişim, savaşların karakteri, mali sebepler)

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. 1527–1528 yılı verilerine göre Osmanlı ordusunun en kalabalık unsurlarını tımarlı sipahiler-cebelüler ile ulufeli askerler oluşturmaktadır. Sayıca sipahi ve cebelülerin daha fazla olması, ordudaki ağırlığın hâlâ tımar sistemine dayanan eyalet süvarilerinde olduğunu gösterir. Buna karşılık yüksek sayıdaki yeniçeri ve diğer ulufeli birlikler, merkezî kapıkulu ordusunun da güçlü ve sürekli bir unsur hâline geldiğini kanıtlar. Bu denge, Osmanlı askerî sisteminin klasik özelliği olan "eyalet ordusu ile kapıkulu ordusunun birlikte var olması" ilkesini açıkça yansıtmaktadır.

2. Tımar sistemi, Osmanlı Devleti'nin taşrada hazineye yük olmadan devasa bir askerî güç barındırmasını sağlamıştır. Tablolara göre yaklaşık 28 bin tımarlı sipahinin 42 bin civarında cebelü yetiştirmesi, sistemin askerî kapasiteyi kendi içinde katladığını göstermektedir. Özellikle Rumeli'deki cebelü sayısının diğer eyaletlerin toplamından fazla olması, taşradaki askeri gücün stratejik olarak Batı sınırlarında yoğunlaştığını ve ordunun yarısından fazlasının bu sistemle finanse edildiğini kanıtlamaktadır.

3. Kaynak C'deki verilere göre 1484-1670 yılları arasında Kapıkulu Ocağı'nda, özellikle yeniçeri sayısında belirgin ve sürekli bir artış yaşanmıştır. 1484'te 7.841 olan yeniçeri mevcudu, XVI. yüzyıl ortalarına kadar yavaş bir artış göstermiş; XVII. yüzyıla gelindiğinde ise hızlı bir şekilde yükselerek 1609'da 37.627, 1654'te 51.047 ve 1669–1670'de 53.849 kişiye ulaşmıştır. Bu durum, Kapıkulu Ocağı'nın sayısal olarak genişlediğini ve artık Osmanlı ordusunun en kalabalık maaşlı unsuru hâline geldiğini göstermektedir.

Bu artışın en belirgin ve en hızlı yaşandığı dönem, özellikle 1574-1609 yılları arasıdır. Bu dönemde yeniçeri sayısı yaklaşık 13.599'dan 37.627'ye çıkarak üç katına yaklaşmıştır. XVII. yüzyılda da artış sürmüş ancak en büyük sıçrama XVI. yüzyıl sonu ile XVII. yüzyıl başı arasında gerçekleşmiştir.

4. Maaşlı asker sayısındaki artış, askerî teknolojiye uyum sağlamak adına zorunlu bir modernleşme adımı olsa da devletin genel yapısı için her zaman olumlu bir değişim olmamıştır. Profesyonel piyade ve topçu ihtiyacının karşılanması savaş gücünü artırmış ancak hazine üzerindeki nakit yükünü devasa boyutlara taşıyarak mali krize ve tımar sisteminin zayıflamasına zemin hazırlamıştır. Bu durum, ordunun modernize olmasını sağlarken aynı zamanda merkezî otoriteyi sarsan bir ekonomik ve sosyal dönüşümü beraberinde getirmiştir.

5. 1453-1683 dönemini bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, Osmanlı ordusunun yapısında hem belirgin süreklilikler hem de çarpıcı değişimler olduğu görülür. Tımarlı sipahi düzeni uzun süre korundu. Kapıkulu ocakları (özellikle yeniçeriler) her dönemde merkez ordusunun çekirdeğini oluşturdu. Yeniçeri sayısındaki patlama, merkez ordusunun aşırı şişmesi, klasik sistemdeki en önemli yapısal değişimdir. Tablolara göre tımarlı sipahilerin gücü yüzyıldan sonra sabit kalırken kapıkulu birlikleri katlanarak arttı. Askerî ağırlık taşradan merkeze kaydı. XVI. yüzyıl ortasından itibaren topçu ve ateşli silah kullanan kapıkulu birlikleri düzenli biçimde büyüdü. Bu Değişimin Temel İtici Güçleri: Merkezi otoriteyi güçlendirme ihtiyacı, Savaşların karakterinin değişmesi, Sipahi tipi süvari ordusunun etkinliği azalırken piyade-topçu birlikleri öne çıktı. Tımar sistemi bozuldukça askerî maaşlı birliklere yönelim arttı. Devlet, esnek ama pahalı bir ordu modeline geçti.

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Zihin haritasını inceleyerek öğrenmenizi pekiştiriniz.

Osmanlı Devleti'nin Yönetim Yapısı

Osmanlı Devleti'nin yönetim yapısı merkez teşkilatı ve taşra teşkilatı olmak üzere iki ana bölümden oluşur.

MERKEZ

Saray

- Merkez teşkilatının en önemli unsurudur.

Divan

- Sarayda devlet işlerinin görüşüldüğü, kararların alındığı yüksek kuruldur.

Divanda yer alan yüksek görevlilerdir.

- Veziriazam
- Vezir
- Defterdar
- Nişancı
- Kazasker
- Şeyhülislam

Divandaki idari, askerî, bürokratik, hukuk, eğitim ve din işlerini yürütürler.

- Divandaki idari ve askerî işleri yürüten seyfiye sınıfıdır.
- Divandaki devlet yazışmaları ve bürokratik işleri yürüten kalemiye sınıfıdır.
- Divandaki hukuk, eğitim ve din işlerini yürüten ilmiye sınıfıdır.

TAŞRA

Eyalet

- Osmanlı Devleti'nin taşradaki en büyük mülki idare birimidir.

Beylerbeyi

- Eyaletlerin başındaki askerî sınıftan gelen yöneticilerdir.

Eyaletler üçe ayrılır.

- Tımar sisteminin uygulandığı salyanesiz eyaletler (Anadolu, Rumeli, Karaman, Diyarbakır vb.)
- Yıllık vergi usulüyle yönetilen salyaneli eyaletler (Mısır, Bağdat, Yemen, Habeş, Trablusgarp vb.)
- İç işlerinde geniş yetkilerle yönetilen özel statülü imtiyazlı eyaletler (Eflak, Boğdan, Kırım vb.)

Eyaletler sancaklara ayrılır.

- Sancakların başında bölgenin idaresi ve güvenliğinden sorumlu olan sancak beyi bulunur.
- Sancakların daha küçük yönetim birimi kazalardır ve yönetiminde kadılar sorumludur.

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki bulmacada, Osmanlı Devleti'nin 1453-1683 yılları arasındaki yönetim ve ordu yapısıyla ilgili kavramlar verilmiştir. Bulmacada yer alan her bir kavram için bir soru hazırlayınız. Hazırlayacağınız sorular, ilgili kavramın Osmanlı yönetim yapısı içindeki rolünü, önemini veya dönemsel dönüşümünü yansıtmalıdır.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1													E					
2													K	A	L	Y	O	N
3													B					
4										R	U	M	E	L	İ			
5													R					
6										İ	L	M	İ	Y	E			
7								K					Y					
8							S	A	L	Y	A	N	E	S	İ	Z		
9	Ö	R	F				A	F					T					
10		E					L	E										
11	H	A	R	E	M		I	S										
12		Y		N			Y											
13		A		D		P	A	Y	İ	T	A	H	T					
14				E			N				S							
15		V	E	R	A	S	E	T			K							
16				U			L				E							
17				N			İ		B	İ	R	U	N					
18											Î							

YATAY	
2	
4	
6	
8	
9	
11	
13	
15	
17	

DİKEY	
2	
4	
7	
8	
11	
13	

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

YATAY	
2	XVII. yüzyılda denizcilikteki gelişmelere bağlı olarak Osmanlı donanmasında yaygınlaşan kürekli ve yelkenli büyük savaş gemisi.
4	I. Murad Dönemi'nde kurulan Osmanlı'nın en eski ve en büyük eyalet teşkilatı.
6	Osmanlı Devleti'nde din, hukuk ve eğitim işlerinden sorumlu sınıf.
8	Geliri tımarlı sipahiler aracılığıyla toplanan, yöneticilerine yıllık maaş verilmeyen eyalet türü.
9	Padişahın emir ve fermanlarına dayanan, şeri hukuk dışında kalan idari ve mali düzenlemeler.
11	Zamanla padişah ailesinin özel yaşam alanına dönüşen ve devlet yönetiminde etkisi artan saray bölümü.
13	Osmanlı Devleti'nde 1453'ten sonra İstanbul için kullanılan terim, başkent.
15	Osmanlı'da tahta kimin geçeceğini belirleyen, dönemlere göre değişen hanedan kuralı.
17	Topkapı Sarayı'nın dış hizmetler bölümü, devlet işlerinin yürütüldüğü alan.

DİKEY	
2	Osmanlı toplum düzeninde üretici halk tabakası, devlete vergi veren nüfus.
4	Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusunda yer alan, iç kısmını oluşturan özel yaşam ve eğitim kurumlarının bulunduğu bölüm.
7	Tımar sisteminin uygulanmadığı, yıllık gelirleri devlet görevlilerin maaşları ayrıldıktan sonra doğrudan hazineye aktarılan eyalet türü.
8	XVII. yüzyılda sancağa çıkma uygulamasının yerini alan şehzadelerin sarayda gözetim altında tutulduğu veraset usulü.
11	Osmanlı toplum düzeninde genel anlamda yönetici sınıfı oluşturan, vergi vermeyen zümre.
13	I. Ahmed Dönemi'nde kabul edilen, hanedanın en yaşlı ve olgun üyesinin tahta çıkmasını öngören veraset sistemi.

ETKİNLİK 3

Genel İlkeleri

En Yaşlı ve Olgun Üye: "ekber" en büyük, "erşed" ise en olgun/aklı başında olan anlamına gelir; bu ilke uyarınca hanedanın en yaşlı ve yönetim yetisine sahip üyesi tahta geçer.

Hanedan Ortaklığı: Ülkenin hanedanın ortak malı olduğu anlayışı korunmuş ancak taht kavgalarını önlemek için adaylar arasında yaş hiyerarşisi getirilmiştir.

Merkezî Otoriteyi Koruma: Sistemin temel amacı, kardeş katli uygulamasını sınırlandırmak ve şehzadeler arasındaki kanlı taht mücadelelerinin devletin bekasını tehdit etmesini engellemektir.

Uygulanışı

Sancağa Çıkma Usulünün Sona Ermesi: Bu sistemle birlikte şehzadelerin deneyim kazanması için eyaletlere gönderildiği "sancağa çıkma" geleneği yerini, şehzadelerin sarayda eğitim gördüğü **şehzadegân** ve **kafes** usulüne bırakmıştır.

Taht Sıralamasının Belirlenmesi: Padişah öldüğünde oğlu yerine hanedanın yaşayan en yaşlı üyesi (kardeşi, amcası veya en büyük oğlu) tahta çıkarılmaya başlanmıştır.

Topkapı Sarayı'ndaki Etkisi: Bu sistemin işleyişi ve şehzadelerin gözetim altında tutulması, idari merkez olan **Topkapı Sarayı** bünyesindeki harem ve şimşirlik bölümlerinde bizzat uygulanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde uygulanan ekber ve erşed sisteminin etkilerini SWOT (GZFT) Analizi yöntemiyle değerlendiriniz. Örnekteki gibi:

- Ekber ve erşed sistemin Osmanlı Devleti'ne sağladığı olumlu sonuçları "Güçlü Yönler" bölümüne,
- Ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları "Zayıf Yönler" bölümüne,
- Merkezî yönetim ve saray düzeni açısından sunduğu imkânları "Fırsatlar" bölümüne,
- Sistem nedeniyle ortaya çıkabilecek riskleri ise "Tehditler" bölümüne yazınız.

EKBER VE ERŞED SİSTEMİ

Güçlü Yönler

1. Kardeş katlinin sona ermesi
2.
3.

Zayıf Yönler

1. Tecrübesiz bir padişahların tahta geçmesi ve devletin zayıflaması
2.
3.

Fırsatlar

1. Taht kavgalarının sona ermesi
2.
3.

Tehditler

1. Saray kadınları ve çevre grupların tahta etki etme çabalarıyla merkezî yönetimin bozulması
2.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

EKBER VE ERŞED SİSTEMİ

Güçlü Yönler

1. Kardeş katlinin sona ermesi
2. Saray içi tartışmaların azalmasıyla padişahın devlet işlerine odaklanması
3. Hanedandaki birlikteliğin güçlenmesi

Zayıf Yönler

1. Tecrübesiz bir padişahların tahta geçmesi ve devletin zayıflaması
2. Merkezî otoritesinin zayıflaması
3. Valide sultanların ve vezirlerin padişahı yönlendirmesi

Fırsatlar

1. Taht kavgalarının sona ermesi
2. Padişahların devleti ve hanedanlığı temsil etme niteliğinin güçlenmesi
3. Saray içi rekabeti ve gerginliği azaltması

Tehditler

1. Saray kadınları ve çevre grupların tahta etki etme çabalarıyla merkezî yönetimin bozulması
2. Saraydaki nüfuz odaklarının artması, padişahın otoritesini sarsması

ETKİNLİK 4

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Birun: .....

.....

.....

Defterdar: .....

.....

.....

Kafes Usulü: .....

.....

.....

Kalemiye: .....

.....

.....

Pençik Sistemi: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Birun: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 4

Defterdar: Değerlendiriyorum, Etkinlik 1

Kafes Usulü: Öğrendiklerim, Etkinlik 3

Kalemiye: Değerlendiriyorum, Etkinlik 1

Pençik Sistemi: Hazırlanıyorum

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

AVRUPA'NIN SÖMÜRGECİ POLİTİKALARININ ETKİLERİ

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında sizlerden Avrupalıların sömürgeci politikalarının etkilerini tarihsel bağlamı içerisinde değerlendirebilmeniz beklenmektedir.

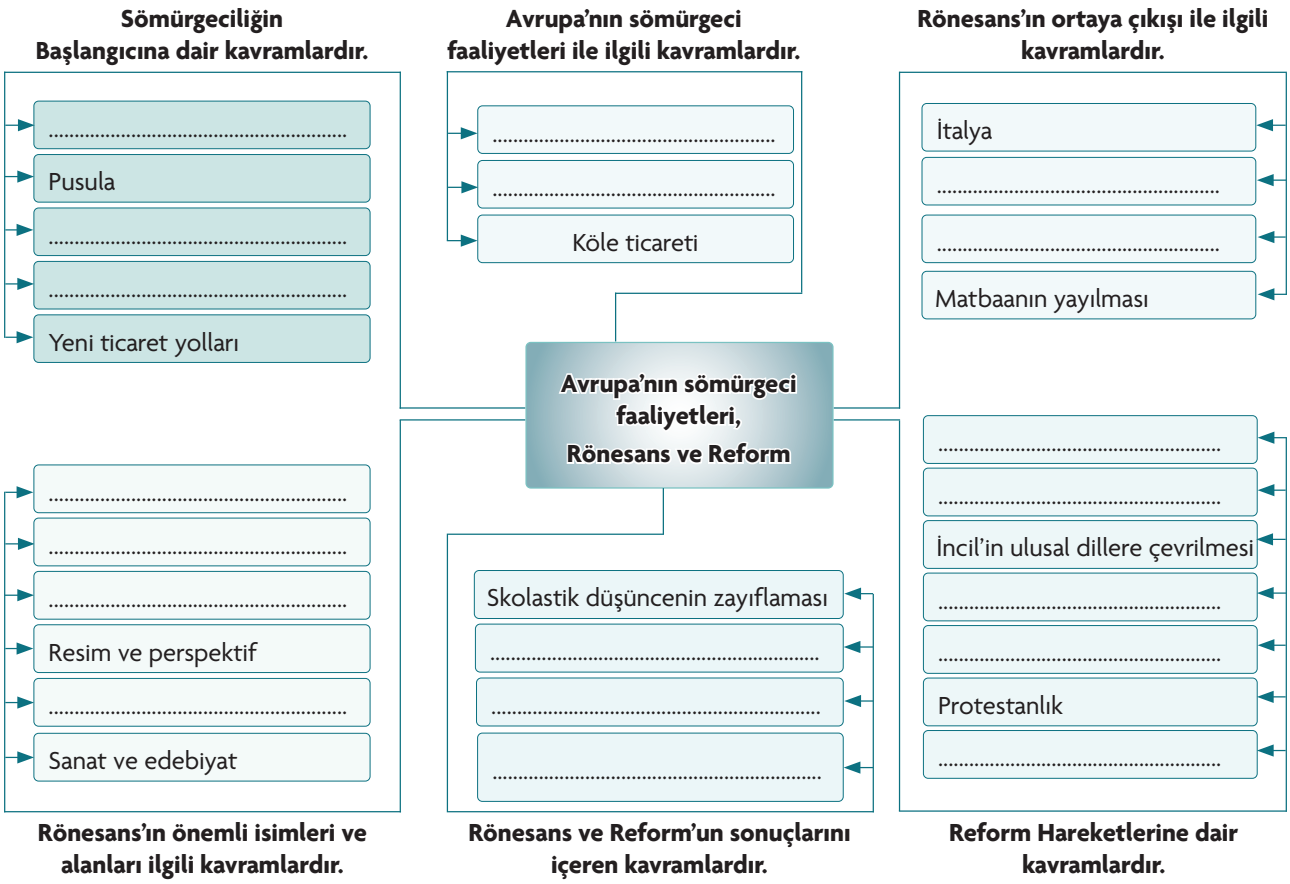
HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

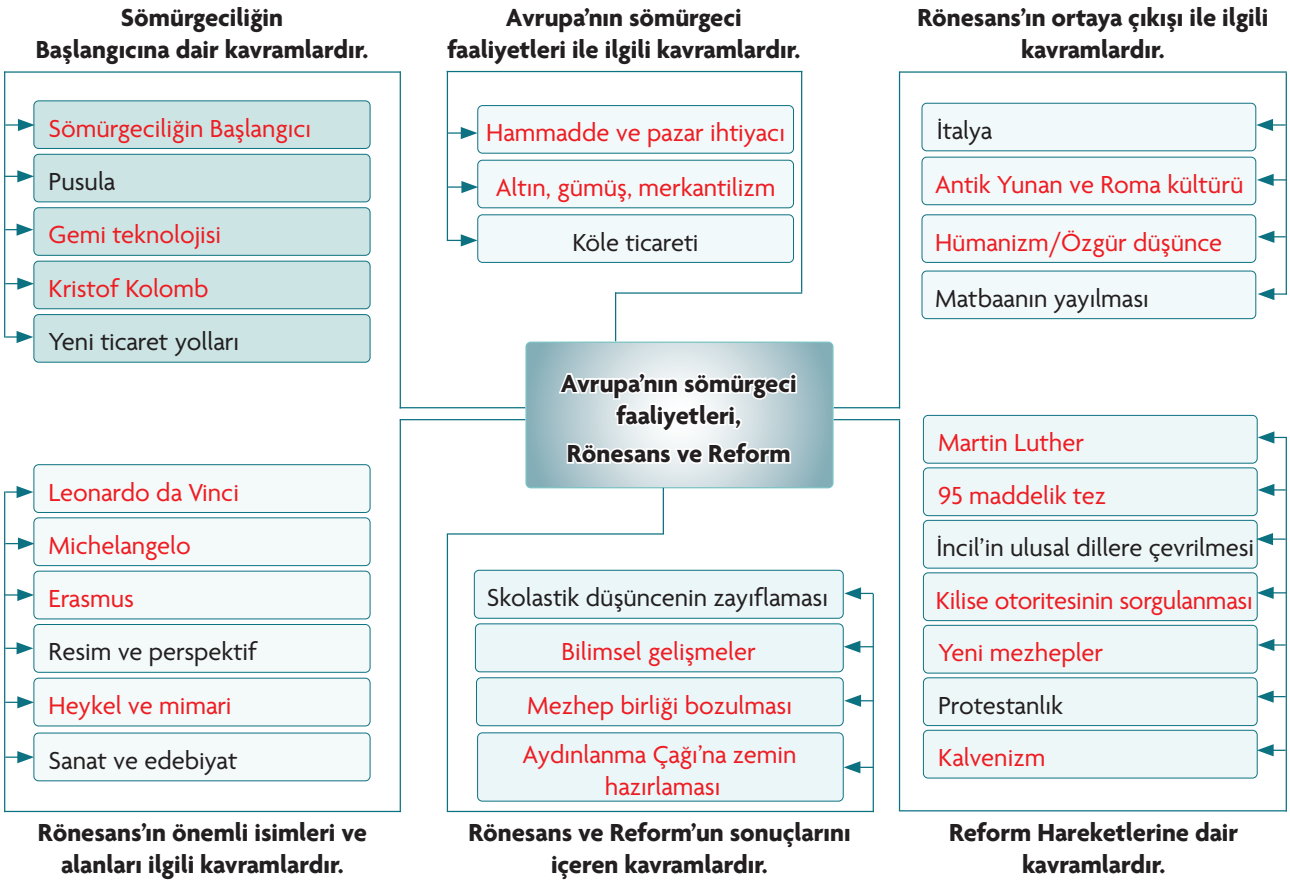
ETKİNLİK 1

Aşağıda yer alan Avrupa'nın sömürgeci faaliyetleri, Rönesans ve Reform ile ilgili kavram haritasındaki boş bırakılan kutucuklara örnekteki gibi yerleştiriniz.

Avrupa'nın Sömürgeci Faaliyetleri, Rönesans ve Reform ile İlgili Kavramlar	
Hümanizm / Özgür düşünce	Aydınlanma Çağı'na zemin hazırlaması
Kristof Kolomb	Altın, gümüş, merkantilizm
Mezhep birliği bozulması	Leonardo da Vinci
Michelangelo	Kilise otoritesinin sorgulanması
Sömürgeciliğin Başlangıcı	Bilimsel gelişmeler
Gemi teknolojisi	Martin Luther
Antik Yunan ve Roma kültürü	Yeni mezhepler
95 maddelik tez	Kalvenizm
Hammadde ve pazar ihtiyacı	Heykel ve mimari
Erasmus	

Sömürgeciliğin Başlangıcına dair kavramlardır.
.....
Pusula
.....
.....
Yeni ticaret yolları
Avrupa'nın sömürgeci faaliyetleri ile ilgili kavramlardır.
.....
.....
Köle ticareti
Rönesans'ın ortaya çıkışı ile ilgili kavramlardır.
İtalya
.....
.....
Matbaanın yayılması
Avrupa'nın sömürgeci faaliyetleri, Rönesans ve Reform
.....
.....
.....
Resim ve perspektif
.....
Sanat ve edebiyat
Rönesans'ın önemli isimleri ve alanları ilgili kavramlardır.
Skolastik düşüncenin zayıflaması
.....
.....
.....
Rönesans ve Reform'un sonuçlarını içeren kavramlardır.
.....
.....
İncil'in ulusal dillere çevrilmesi
.....
.....
Protestanlık
.....
Reform Hareketlerine dair kavramlardır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Burjuva (Burjuvazi): Orta Çağ Avrupası'nda şehirlerde (kasabalarda) yaşayan, geçimini ticaret ve zanaatla sağlayan orta sınıftır.

Endüljans: Orta Çağ Avrupası'nda Katolik Kilisesi'nin, insanların işledikleri günahları para karşılığında affettiğine dair verdiği belgeye denir.

Hümanizm: Değer ölçüsü olarak insanı temel alan düşünce akımı.

İnka: Sömürgeciliğin Başlangıcı sonrasında Amerika'da yıkılan büyük uygarlıklardan biri.

Kalikut: Hindistan'ın, Vasco da Gama'nın ulaştığı ünlü liman şehri.

Kalvinizm: Reform sonucunda ortaya çıkan yeni mezheplerden biri.

Malakka: Portekizlilerin 1511'de kontrolünü ele geçirdiği ve Baharat Yolu'nu denetlediği boğaz.

Malikâne: 17. yüzyılın sonlarında, iltizam sistemindeki vergi toplama hakkının ömür boyu kişilere verilmesi usulüdür.

Medici: Floransa'yı yöneten, içlerinden üç papa çıkaran, Fransa kraliyet ailesinde yer alan ve Rönesans kültürüne önemli katkılar sağlayan aile.

Mültezim: İltizam sisteminde, devletin vergi gelirlerini toplama ihalesini kazanan kişidir.

Rasyonalizm: Düşünce ve önermeleri duygulara ve denemelere değil sadece akla ve doğru bilgiye dayandıran görüş.

Ruhban Sınıfı: Orta Çağ Avrupa'sında vergi vermeyen, toprak sahibi olabilen ve siyaset üzerinde büyük etkisi olan din adamları sınıfıdır.

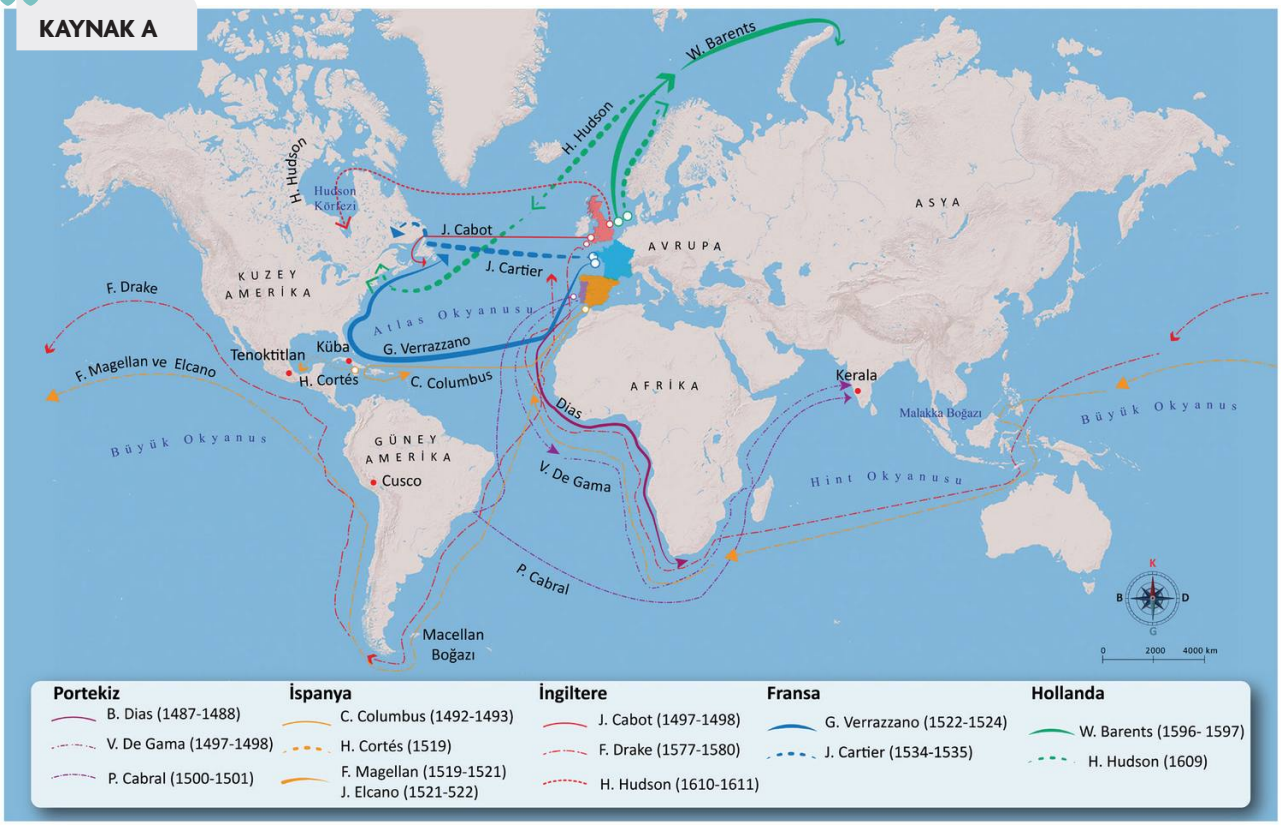
İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki soruları Kaynak A, B ve C'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

KAYNAK B

15. yüzyılın son çeyreğinde başlayan Sömürgeciliğin Başlangıcı ile birlikte Avrupalı devletler ulaştıkları coğrafyaları doğrudan askerî güçleriyle işgal ederek klasik sömürgecilik faaliyetlerine başladılar. Bu dönemde sömürgeci devletler, sömürgeleştirdikleri topraklardaki siyasi iradeleri tamamen yok ederek ele geçirdikleri zenginlikleri kurdukları korumalı deniz rotaları ve devasa ticaret filoları aracılığıyla düzenli olarak Avrupa limanlarına (Sevilla, Lizbon, Londra, Bordeaux) taşıdılar. Avrupalı devletler klasik sömürgecilik faaliyetlerini İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar devam ettirdiler. Ancak savaştan sonra yükselen bağımsızlık hareketleri nedeniyle sömürgecilik faaliyetlerinin sürdürülemez olması üzerine klasik sömürgecilik faaliyetlerine son verdiler.

KAYNAK C

Fransa, günümüzde 2.437 ton altına sahip olarak bu konuda dünyada dördüncü sıradadır ve kendi ülkesinde neredeyse hiç altın üretimi yapmamaktadır. Altınları, eski sömürgesi olan ama günümüzde artık Fransız toprağı kabul edilen Güney Amerika'daki Fransız Guyenası ile günümüzde kâğıt üzerinde bağımsız olan ancak uzun süre Fransız sömürgesi olarak kalmış Afrika'daki Mali Devleti'nin topraklarında kurduğu büyük maden şirketleri aracılığıyla elde etmiştir.

1. **Sömürgeciliğin Başlangıcına öncülük eden iki ülke hangileridir? Sizce keşifleri neden bu ülkeler başlatmıştır? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Haritadaki tüm keşif rotaları okyanuslara açılmaktadır. Sizce bir kâşif için rota belirlemede en büyük risk ve fırsat neydi? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

3. **Magellan ve Elcano'nun dünya turu gibi birçok keşif yolculuğu bir yıldan uzun sürmüş olmasına rağmen günümüzde aynı mesafelerin çok daha kısa sürede aşılmasında hangi faktörler etkili olmaktadır? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

4. **Sömürgecilik faaliyetlerinin yürütülmesinde "korumalı deniz rotaları" ve "devasa ticaret filoları" neden hayati bir öneme sahip olmuştur? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

5. **Kaynak B ve Kaynak C'yi birlikte değerlendirdiğinizde sömürgeciliğin 20. yüzyılın ortalarından itibaren geçirdiği değişim hakkında ne söylenebilir? Yazınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Sömürgeciliğin Başlangıcına öncülük eden ilk iki ülke Portekiz ve İspanya'dır. Ayrıca bu devletlerin okyanuslardaki uzun yolculuklara dayanıklı gemi inşa etmeleri, zamanla Müslüman coğrafyacılardan öğrendikleri deniz haritalarını geliştirmeli ve denizcilerin yön bulmasına yardımcı olacak pusula, usturlap, sekstant gibi ölçüm teknolojileri de denizcilerin yeni ve bilinmeyen alanları haritalandırmasını kolaylaştırmıştır. Bu gelişmeler Sömürgeciliğin Başlangıcının öncülüğünü Portekiz ve İspanya'nın yapmasında etkili olmuştur.

2. Bu durum hem büyük fırsatlar hem de büyük riskler doğurmuştur. Açık denizler; bilinmeyen topraklara ulaşma, yeni ticaret yolları bulma ve büyük zenginliklere erişme fırsatını sunarken fırtınalar, yön kaybetme tehlikesi, yiyecek ve su tükenmesi gibi riskler de keşif yolculuklarının en büyük tehditleri arasında yer almıştır. Bu nedenle her yolculuk hem ölümcül bir risk hem de tarihe geçecek bir başarı ihtimali taşımıştır.

3. Magellan ve Elcano'nun yaşadığı dönemde rüzgârlara ve okyanus akıntılarına bağlı kalınması, gemilerin dayanıklılık ve hız açısından sınırlı olması yolculukların uzun sürmesinde etkili olmuştur. Ancak günümüzde aynı rotalar çok daha kısa sürede aşılmaktadır. Çünkü modern gemiler rüzgârlara ve okyanus akıntılarına bağlı kalmadan motor gücüyle hızlı şekilde ilerlemekte hava tahminleri ve uydu teknolojileri rotaların güvenli şekilde belirlenmesini sağlamaktadır.

4. Korumalı Deniz Rotaları: Okyanuslarda, rakip devletlerin ve korsanların saldırılarından korunarak değerli kaynakların güvenli şekilde taşınması için.
Devasa Ticaret Filoları: Uzak mesafelerden büyük miktarda ağır ham madde (altın, gümüş, baharat) taşıma "kapasite" ve "ekonomik verimlilik" zorunluluğu açısından hayati öneme sahiptiler.

5. Tarihsel gelişmelere bağlı olarak klasik sömürgecilik anlayışının sona ermesine rağmen sömürgeci devletler farklı sömürgecilik yöntemleri geliştirerek zengin kaynakları sömürmeye devam etmektedirler. Bu yeni dönemde klasik sömürgecilik anlayışının evrilerek ekonomik sömürgeciliğe dönüştürüldüğünü, sömürgeci devletlerin sermaye ve teknoloji gücünü kullanarak eski sömürge olan ülkeleri siyasi bağımsızlık verilse de sömürmeye devam ettikleri söylenebilir.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki soruları Kaynak A, B ve C'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Tarihsel süreç incelendiğinde coğrafi genişleme eğiliminin pek çok siyasal yapının doğasında bulunduğu görülmektedir. Siyasal organizasyonlar, güç dengelerinde kendilerini rakiplerinden üstün konumda gördükleri dönemlerde, önce yakın çevrelerinde ardından daha uzak coğrafyalarda hâkimiyet kurma arayışına yönelmişlerdir. Bu yayılmacı eğilim, zamanla sistematik ve kurumsallaşmış bir karakter kazanarak sömürgecilik faaliyetlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Modern anlamda sömürgecilik özellikle teknik ve ekonomik farklılıkların belirginleştiği dönemde şekillenmiştir. Ekonomisi büyük ölçüde tarım ve zanaata dayalı, teknolojik açıdan sınırlı üretim kapasitesine sahip toplumlar; denizcilik, askeri teknoloji ve sanayi alanlarında daha ileri seviyede bulunan devletlerin müdahalesine açık hâle gelmiştir. Bu bağlamda modern sömürgecilik, endüstrileşme sürecine girmiş toplumlar ile daha düşük üretim kapasitesine sahip tarım toplumları arasındaki yapısal güç eşitsizliğinin siyasal egemenliğe dönüşmesi olarak değerlendirilebilir.

XV. yüzyılda başlayan Sömürgeciliğin Başlangıcı, modern sömürgeciliğin kurumsal başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Bu süreçte özellikle Portekiz ve İspanya; yeni ticaret yolları bulma, değerli maden kaynaklarına ulaşma ve Doğu ticaretini kontrol altına alma amacıyla denizaşırı seferler düzenlemiştir. Keşiflerin ekonomik motivasyonları kısa sürede toprak edinme ve kalıcı egemenlik kurma hedeflerine dönüşmüştür. XVI. ve XVII. yüzyıllarda İngiltere, Fransa ve Hollanda gibi diğer Avrupa devletlerinin de sürece katılmasıyla sömürgecilik, küresel ölçekte bir rekabet ve paylaşım sistemine evrilmiştir. Sanayi Devrimi sonrasında sömürgecilik yeni bir boyut kazanmıştır. Endüstriyel üretimin artması, ham madde ihtiyacını ve yeni pazar arayışını zorunlu kılmıştır. Bu durum, emperyalist devletlerin Asya, Afrika ve Okyanusya'da doğrudan siyasal egemenlik kurmalarını hızlandırmıştır.

Sömürgeciliğin ideolojik boyutu ise özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısında belirginleşmiştir. Batılı devletler, işgal ve yayılma politikalarını meşrulaştırmak amacıyla "medenileştirme misyonu" söylemini geliştirmiştir. Bu anlayışa göre geri kalmış ya da göçebe yaşam sürdüğü varsayılan toplumlara uygarlık, eğitim ve kalkınma götürülmekteydi. Ancak sonraki dönemlerde sömürge ülkelerinin ekonomik ve teknik gelişmişlik düzeyleri incelendiğinde, bu medenileştirme iddialarının çoğu zaman gerçekçi olmadığı görülmektedir.

Dolayısıyla modern sömürgecilik yalnızca askerî veya ekonomik bir süreç değil aynı zamanda kültürel ve zihinsel bir üstünlük iddiasına dayanmaktadır. Sömürgeci güçlerin kendi uygarlıklarını evrensel ve üstün görmeleri, bu uygarlığı dünya genelinde yayma düşüncesini beslemiş ve yayılmacı politikalarına ideolojik bir zemin hazırlamıştır.

KAYNAK B

Neo-kolonyalizm ya da "yeni sömürgecilik" kavramı, sömürgeciliğin hukuki ve doğrudan yönetim biçimi sona ermiş görünse de uygulamada farklı araçlar aracılığıyla varlığını sürdürdüğü tezine dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre günümüz sömürgeciliği, klasik dönemdeki askerî işgal ve doğrudan idari kontrol yerine; ekonomik bağımlılık ilişkileri, siyasal nüfuz mekanizmaları ve kültürel hegemonya üzerinden işlemektedir. Eski sömürgeci güçler ya da sanayileşmiş merkez ülkeler, aralarında eski sömürgelerin de bulunduğu gelişmekte olan bağımsız devletler üzerinde dolaylı fakat etkili kontrol mekanizmaları kurabilmektedir. Böylece siyasal bağımsızlık kazanılmış olsa da ekonomik ve yapısal bağımlılık devam edebilmektedir.

Sömürge yönetimlerinin resmen sona ermesiyle özellikle Afrika kıtasında devlet sınırları, büyük ölçüde sömürgeci güçler tarafından çizilmiş şekilde muhafaza edilmiştir. Bu sınırlar çoğu zaman bölgenin etnik, kültürel ve tarihsel gerçekliklerini dikkate almadan belirlenmiş; daha çok sömürgeci devletlerin stratejik ve ekonomik çıkarlarını yansıtmıştır. Günümüzde birçok Afrika ülkesinin karşı karşıya bulunduğu etnik çatışmalar, iç savaşlar ve siyasal istikrarsızlıklar, bu yapay sınır düzenlemelerinin uzun vadeli sonuçlarıyla ilişkilendirilmektedir.

Bununla birlikte söz konusu ülkelerde görülen ekonomik kırılganlık, dışa bağımlılık ve otoriter yönetim eğilimleri de yeni sömürgecilik çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu perspektife göre sömürgecilik yalnızca tarihsel bir dönem değil siyasal sınırların belirlenmesinden ekonomik yapıların şekillendirilmesine kadar uzanan kalıcı etkiler üreten ve günümüzde de dolaylı biçimlerde varlığını sürdüren yapısal bir olgudur.

KAYNAK C

Modern Sömürgecilik Uygulama Örnekleri Tablosu

Sömürgecilik Türü	Temel Araç ve Yöntem	Somut Örnek / Vaka	Sömürülen Unsur
Finansal Sömürgecilik	Sabit kur rejimi ve yabancı hazine kontrolü	**CFA Frangı (Batı Afrika):** 14 Afrika ülkesinin rezervlerini Fransız hazinesinde tutma zorunluluğu	Para politikası ve ulusal zenginlik
Borç Tuzağı Diplomasisi	Geri ödenemeyecek devasa altyapı kredileri ve teminatlar	**Sri Lanka (Hambantota Limanı):** Borç karşılığı stratejik limanın 99 yıllığına Çin'e devredilmesi	Egemenlik hakları ve stratejik noktalar
Dijital Sömürgecilik	Veri madenciliği, bulut altyapı tekeli ve algoritmik kontrol	**Global Teknoloji Devleri:** Gelişmekte olan ülkelerin tüm vatandaş verilerinin Batılı sunucularda işlenmesi	Veri mülkiyeti ve dijital bağımsızlık
Maden ve Enerji Sömürüsü	Çok uluslu şirketlerin yerel kaynakları imtiyazlarla işletmesi	**Kongo (Kobalt Madenleri)**: Elektrikli araç pilleri için çocuk işçiliği ve çok düşük ücretlerle maden çıkarımı	Doğal kaynaklar ve insan gücü
Tarım ve Tohum Sömürüsü	Kısır hibrit tohumlar ve tarım ilacı bağımlılığı	**Monsanto/Bayer Modeli:** Hindistanlı çiftçilerin her yıl yabancı şirketten tohum alma zorunluluğu	Gıda güvenliği ve yerel tarım kültürü
Lojistik ve Deniz Sömürüsü	Asimetrik balıkçılık ve liman anlaşmaları	**Senegal ve Moritanya Kıyıları:** AB ve Çin filolarının aşırı avlanma ile yerel balıkçılığı bitirmesi	Deniz kaynakları ve yerel protein kaynağı
Kültürel Sömürgecilik	Eğitim müfredatı, dil ve medya aracılığıyla Batı merkezli algı inşası	**Frankofoni ve Anglosakson Eğitim:** Eski sömürgelerde yerel diller yerine sömürgeci dillerin statü sayılması	Ulusal kimlik ve zihinsel bağımsızlık

1. **Kaynak A'ya göre Sanayi Devrimi öncesi ve sonrası sömürgecilik faaliyetleri arasındaki temel farkı, ekonomik motivasyonlar ve ideolojik meşrulaştırma açısından karşılaştırarak açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Kaynak B'de yer alan bilgilerden hareketle günümüz Afrika'sında yaşanan etnik çatışmalar ve siyasal istikrarsızlıklar ile sömürgeci güçlerin geçmişte çizdiği "yapay sınırlar" arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Bu durumu "yeni sömürgecilik" kavramı çerçevesinde yorumlayınız.**

.....

.....

.....

3. **Kaynak C'deki tabloyu inceleyiniz. Tabloda verilen uygulama örneklerini dikkate alarak sömürgeciliğin fiziksel toprak işgalinden nasıl bir boyuta evrildiğini açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Sanayi Devrimi öncesinde temel motivasyonun ticaret yolları, değerli madenler ve zenginleşme olduğu Sanayi Devrimi sonrasında ise ham madde ve pazar arayışına dönüştüğünü söylenebilir. İdeolojik olarak ise Sanayi Devrimi öncesinde ekonomik çıkarlar açık biçimde ön plandayken Sanayi Devrimi sonrasında bu çıkarlar, "medeniyet götürme" gibi ideolojik söylemlerle daha sistemli biçimde meşrulaştırılmıştır.

2. Sömürgeci güçler kendi stratejik ve ekonomik çıkarlarını korumak için Afrika'daki devlet sınırlarını bölgenin etnik, kültürel ve tarihsel gerçeklerini dikkate almadan çizmiştir. Bu yapay sınır düzenlemeleri; uzun vadede etnik çatışmalar, iç savaşlar ve siyasal istikrarsızlıklar için zemin hazırlamıştır. Günümüzde bu ülkeler görünürde bağımsız devletler olsalar da yapısal ve politik olarak hâlâ dışa bağımlı ve dış müdahalelere açık konumdadırlar. Sömürgecilik etkisi sona ermiş gibi görünse de yapısal ve dolaylı kontrol biçimleri günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

3. Görselde yer alan "Modern Sömürgecilik Uygulama Örnekleri Tablosu" incelendiğinde, sömürgeciliğin artık ordularla yapılan fiziksel bir toprak işgalinden ziyade sistemsel ve yapısal bir bağımlılık modeline evrildiği görülmektedir. Sömürgecilik, görünürdeki askerî varlığını çekmiş ancak yerine çok daha zor fark edilen; ekonomi, veri, gıda ve kültür katmanlarından oluşan görünmez bir ağ kurmuştur. Bu yeni boyutta, ülkeler kâğıt üzerinde bağımsız görünse de stratejik ve hayati kararlarında dış merkezlere bağımlı kalmaktadırlar.

ETKİNLİK 2

I. Bölüm: Aşağıda Sömürgeciliğin Başlangıcını gerçekleştiren kâşifler, kendi sözleriyle keşiflerini tanıtmaktadır. Sizden beklenen her açıklamayı ilgili kâşif ile eşleştirmenizdir.

KAYNAK A

1

Jacques Cartier

..... “Ben, Portekiz Krallığı adına Afrika’nın güney ucuna ulaşarak 1488’de Ümit Burnu’nu keşfettim.
Bu keşif, Avrupa’nın Hint Okyanusu’na açılmasının önünü açarak deniz ticaret yolları anlayışında yeni bir çağ başlattı.”

2

Vasco da Gama

..... “Ben, Portekiz tahtının görevlendirmesiyle 1498’de Afrika’yı dolaşarak deniz yoluyla Hindistan’a ulaşan ilk Avrupalı oldum. Bu başarı, Avrupa ile Asya arasındaki ticaret dengelerini köklü biçimde değiştirdi.”

3

John Cabot

..... “Ben, Ceneviz doğumlu bir denizci olarak 1492’de Kastilya (İspanya) Kraliçesi adına batıya yelken açtım ve Asya’ya ulaştığımı sanarak yeni bir kıtanın kapılarını Avrupalılara açtım. Bu sefer, dünya tarihinin ekonomik ve kültürel akışını kalıcı biçimde değiştirdi.”

4

Bartelomeu Dias

..... “Ben, Portekiz kökenli olup İspanya tacı adına 1519’da başlattığım seferde Dünya'nın çevresini dolaşan ilk deniz yolculuğunu başlattım. Yolculuğu bizzat tamamlayamamış olsam da seferimin Elcano (Elkano) tarafından tamamlanmasıyla Dünya’nın yuvarlak olduğu kanıtlanmış oldu.”

5

Ferdinand Magellan

..... “Ben, Venedik asıllı bir kâşif olarak İngiltere Krallığı adına 1497’de Kuzey Amerika kıyılarına ulaştım. Bu sefer, İngiltere’nin Atlantik'teki (Atlas Okyanusu) ilk hak iddialarının temelini oluşturdu.”

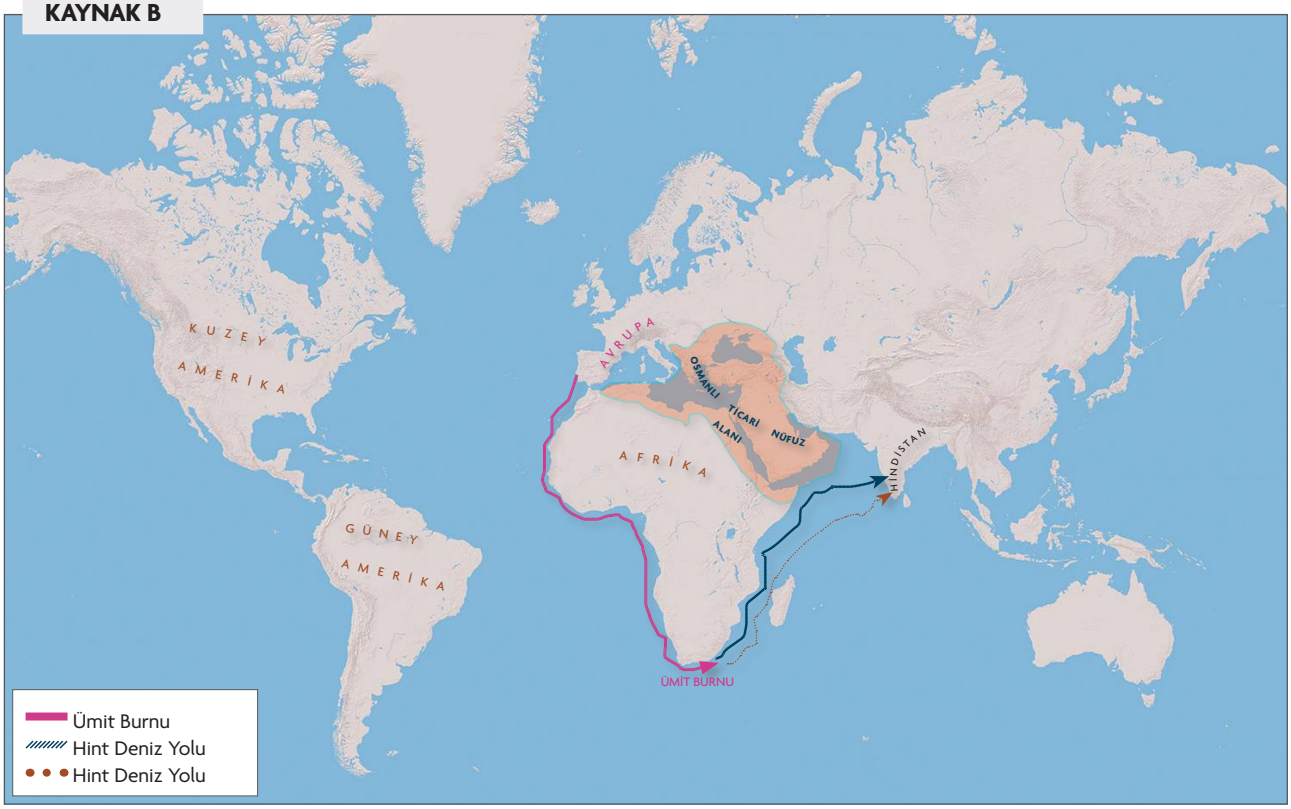
6

Christoph Columbus

..... “Ben, Fransa Kralı'nın emriyle 1530’lu yıllarda Kuzey Amerika’ya yaptığım seferlerde Saint Lawrence Nehri’ni keşfettim. Bu keşif, Fransa’nın Kanada üzerindeki egemenlik iddiasının başlangıç noktası oldu. Öte yandan bütün bunlar Amerika'nın keşfinin temelini oluşturdu.”

KAYNAK B

II. Bölüm: I. Bölüm'de yer alan kâşiflerin açıklamalarından yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. **Sizi en çok etkileyen iki keşif hangileridir? Nedenini yazınız.**

.....

.....

.....

2. **Kâşiflerin kendi doğdukları ülkeden farklı krallıklar adına çalışmalarını nasıl değerlendirirsiniz? Anlatınız.**

.....

.....

.....

3. **Kâşiflerin neredeyse tamamı krallar veya kraliçeler adına hareket etmiştir. Sizce devlet desteği olmadan bu ölçekteki keşifler mümkün olabilir miydi? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

4. Kaynak A ve B'ye göre Ümit Burnu üzerinden Hint deniz yolunun bulunmasının, neden Avrupa–Asya ticaretinde bir kırılma noktası olarak kabul edildiğini ve bu gelişmelerin Osmanlı Devleti'ne etkilerini değerlendiren bir paragraf oluşturunuz.

.....

.....

.....

5. İngiltere ve Fransa'nın keşif faaliyetleri, Avrupa'daki sömürgecilik yarışında nasıl bir rol oynamıştır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

6. Dünyanın çevresinin deniz yoluyla dolaşılması, insanların Dünya hakkındaki algısını nasıl değiştirmiş olabilir? Bu değişimi, günümüz uzay araştırmalarının insanlığın evrene bakışına etkisiyle karşılaştırarak açıklayınız.

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

I. Bölüm: Yukarıdan aşağıya sırasıyla 4-2-6-5-3-1

II. Bölüm:

1. Christoph Columbus'un 1492 Seferi

   Neden etkileyici? Çünkü Yeni Dünya'nın Avrupalılar tarafından fark edilmesi, dünya tarihinin akışını geri dönülmez biçimde değiştirdi.

   Ferdinand Magellan'ın (Elcano tarafından tamamlanan) Dünya Çevresi Seferi (1519–1522)

   Neden etkileyici? Çünkü insanlık tarihinde ilk kez dünyanın etrafının deniz yoluyla dolaşılabileceği kanıtlanmış oldu.

2. O dönem Avrupa'da denizcilik gücüne sahip krallıklar (Portekiz, İspanya, İngiltere, Fransa) okyanus aşırı keşiflere büyük yatırım yapıyordu. Bazı kâşifler kendi doğdukları ülkede yeterli destek, fon veya siyasi koruma bulamıyorlardı. Bu nedenle birçok yetenekli denizci, yeterli destek sunmayan kendi devletinden daha çok finans, gemi ve ekip sağlayan başka bir devlete geçiyordu.

3. Çok yüksek maliyet ve donanım gereksinimini karşılamak mümkün olmadığından zorunlu bir tercih olduğu görülmektedir. Daha detaylı ifade edecek olursak okyanus aşırı bir keşif için birden fazla gemi, yüzlerce denizci, aylarca/ yıllarca yetecek yiyecek ve su, silah, barut, pusula, haritalar, gemi tamiri için ekipmanlar gerekirdi. Bu masrafları tek bir kişinin, hatta zengin bir tüccarın bile karşılaması mümkün değildi. Sadece bir sefer bile küçük bir devlet bütçesine eş değer kaynak istiyordu.

4. Ümit Burnu üzerinden Hint deniz yolunun bulunması, Avrupa-Asya ticaretinde köklü bir kırılma noktası olarak kabul edilir çünkü bu keşif, yüzyıllar boyunca Asya mallarının Avrupa'ya ulaştırılmasında temel güzergâh olan İpek ve Baharat Yolları'nın önemini büyük ölçüde azaltmıştır. Portekizlilerin Afrika'nın güneyinden dolaşarak Hindistan'a denizden ulaşması, ticaretin kara yolundan deniz yoluna kaymasına neden olmuş; daha ucuz, daha güvenli ve daha hızlı bir alternatif sunmuştur. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin kontrolü altında bulunan Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki ticaret yollarının gelir ve stratejik önem kaybetmesine yol açmıştır. Özellikle baharat ticaretinin büyük kısmının Kızıldeniz ve Basra Körfezi yerine Ümit Burnu rotasına yönelmesi, Osmanlı ekonomi politikasını olumsuz etkilemiş; gümrük gelirlerinde düşüşe ve Akdeniz limanlarının hareketliliğinde azalmaya neden olmuştur. Ayrıca Avrupa'nın deniz gücünün hızla artması, Osmanlı Devleti'nin Hint Okyanusu'na yönelik dikkatini artırmış; bu da XVI. yüzyılda Osmanlı-Portekiz rekabetini doğurmuştur. Bu nedenle Ümit Burnu'nun keşfi, hem küresel ticaret düzenini hem de Osmanlı'nın ekonomik ve stratejik konumunu sarsıcı biçimde değiştiren bir dönüm noktasıdır.

5. İngiltere ve Fransa'nın keşif faaliyetleri, Avrupa'daki sömürgecilik yarışının başlamasında belirleyici bir hızlandırıcı rol oynamıştır. XV. ve XVI. yüzyılların başında Portekiz ve İspanya'nın büyük keşiflerle öne çıkması, diğer Avrupalı devletleri de yeni ticaret yolları, zenginlik kaynakları ve topraklar arayışına yöneltmişti. Bu bağlamda İngiltere adına John Cabot'un Kuzey Amerika kıyılarına ulaşması ve Fransa adına Jacques Cartier'in Saint Lawrence Nehri'ni keşfetmesi, iki ülkeye Atlantik'te ilk hak iddialarını oluşturma imkânı verdi. Bu keşifler, İngiltere ve Fransa'nın denizaşırı bölgelerde kalıcı koloniler kurma hedefi geliştirmesine zemin hazırladı.

Ayrıca iki ülkenin yeni topraklar üzerinde hak iddia etmeye başlaması, Avrupa'daki güç dengesini değiştirerek Portekiz ve İspanya'nın kurduğu tekelci düzeni kırdı. Böylece denizaşırı bölgeler, yalnızca ekonomik değil askerî ve siyasi nüfuz alanları hâline geldi. Bu süreç, Avrupa devletleri arasında rekabeti derinleştiren, sömürgecilik sistemini yaygınlaştıran ve küresel güç mücadelesini tetikleyen bir dönemin başlamasına doğrudan katkı sağladı. Bu nedenle İngiltere ve Fransa'nın keşif faaliyetleri, sömürgecilik yarışının Avrupa genelinde hızlanmasının ana unsurlarından biri olmuştur.

6. Dünya'nın Sınırlarını Aşma Fikri

XVI. yüzyılda: Dünya'nın çevresinin dolaşılabilmesi, insanların ilk kez yaşadıkları gezegenin bir bütün olduğunu somut biçimde kanıtladı. Haritalar yeniden çizildi; kıtaların büyüklüğü, okyanusların genişliği ve Dünya'nın küresel yapısı kesinlik kazandı. Bu, insanların yaşadığı dünyanın düşündüklerinden çok daha büyük ve keşfedilebilir olduğunu gösterdi.

Bugün: Uzay araştırmaları, insanlara yaşadıkları gezegenin evrende yalnızca küçük bir nokta olduğunu hatırlatıyor. Dünya'nın uzaydan görünüşü, gezegen bilinci, iklim farkındalığı ve insanlığın ortak kaderi gibi düşünceleri güçlendiriyor.

Bilinmeyene Yönelik Merak ve Cesaret

XVI. yüzyılda: Dünya'yı dolaşmak, okyanusların ötesinde neler olduğunu bilmeyen insanlar için büyük bir cesaret göstergesiydi. Bu duygu, keşfetmeye yönelik bilimsel ve kültürel merakın artmasına yol açtı.

Bugün: Mars'a yolculuk projeleri, Ay üssü kurma çalışmaları veya evrende yaşam arayışı, insanlığın "bilinmeyene açılma" cesaretinin modern versiyonlarıdır. Uzay araştırmaları, tıpkı o dönem deniz keşifleri gibi insanın sınırlarını yeniden tanımlamasına neden oluyor.

İnsanlığın Konumu ve Kimliği Üzerine Yeni Bir Perspektif

XVI. yüzyılda: Dünya'nın dolaşılabilir olduğu anlaşıldığında insanlar kendilerini artık kapalı bir dünyanın sakinleri olarak görmüyordu. Kültürel, ekonomik ve bilimsel etkileşim hızlandı. İnsanlığın tek bir küre üzerinde birlikte yaşadığı fikri güçlendi.

Bugün: Uzay araştırmaları, insanları "Dünya vatandaşlığı" kavramının ötesine taşıyarak "evrensel bir varlık" olarak konumlandırıyor. Uluslararası Uzay İstasyonu gibi örnekler, ülkeler üstü bir iş birliği kültürü oluşturuyor.

ETKİNLİK 3

Kaynak A, B ve C'den yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

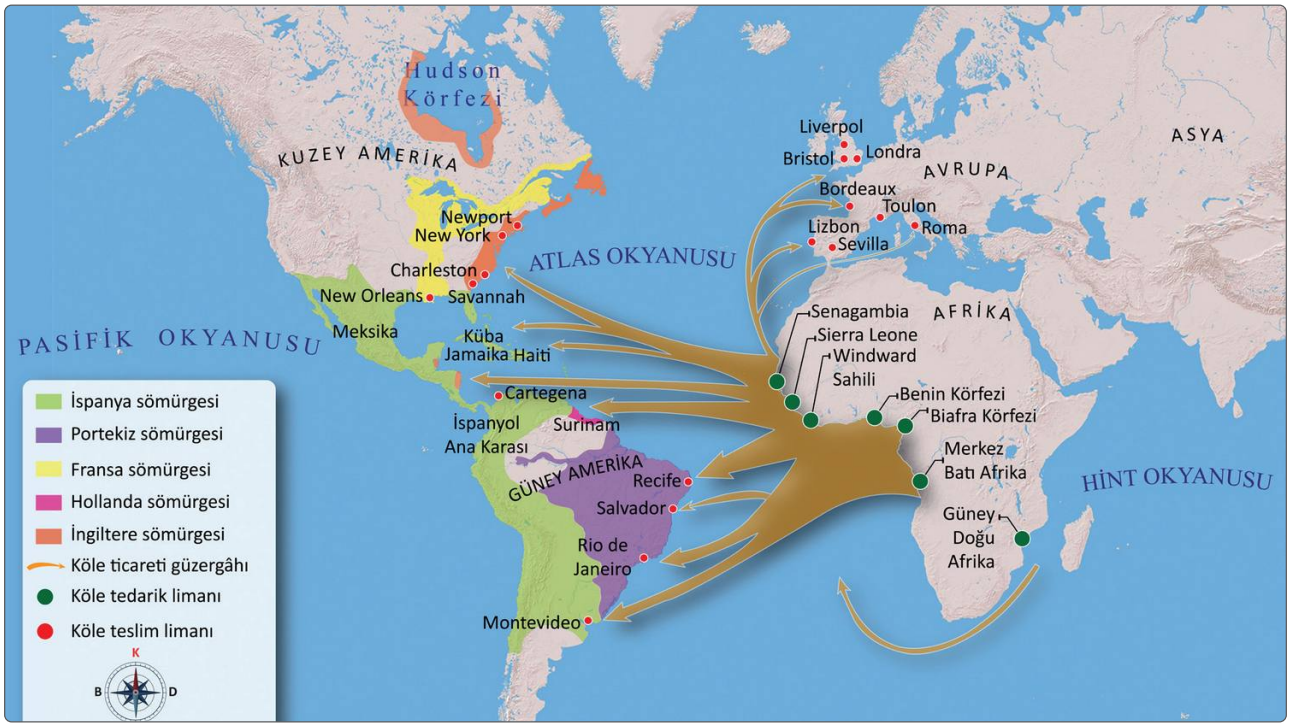
KAYNAK A

"(...) Büyülendiğini söylüyordu. Bu topraklardaki her şey gerçekten olağanüstüydü. Bu ülkeden ne gibi yararlar sağlanabileceğini yazmama gerek yok. Ama şurası kesin ki hepinizin gördüğü bu topraklarda inanılmaz zenginlikler yatıyor. Toprak çok verimli. Göz alabildiğine uzanan alanlarda narenciye (turunçgil) yetiştiriyorlar, dağlarda ise büyük ağaçlar hâlinde kendiliğinden bitiyor. Binbir çeşit meyve var, tek tek anlatmam olanaksız. Hepsinin de çok yararlı olduğu kesin."

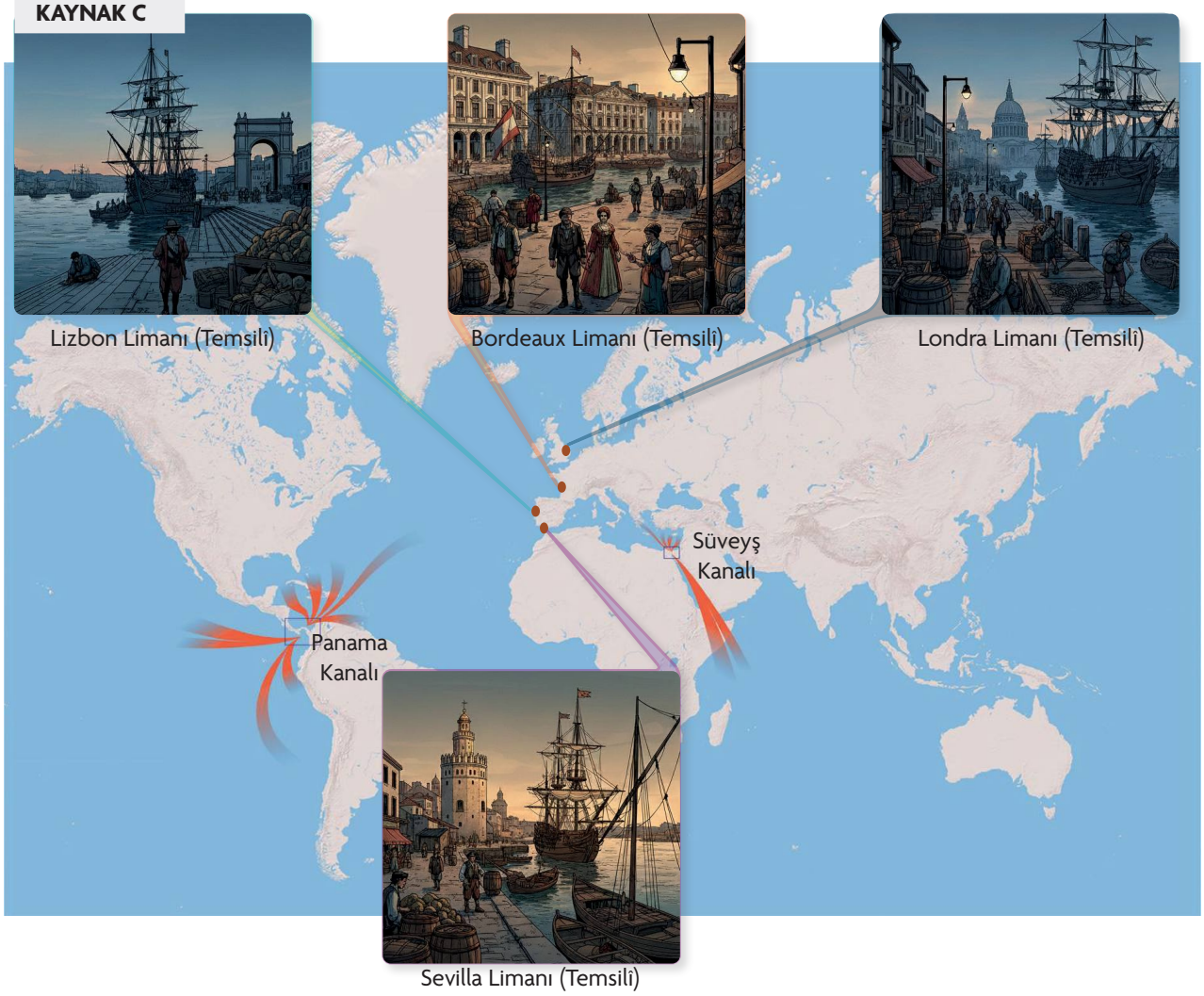
Coşkun, İsmail, *Kristof Kolomb'un Günlükleri*, s.108

KAYNAK B

Harita: XV-XIX. yüzyıllar arasında Avrupa ile Amerika kıtası arasında köle ticareti yapan sömürgeci devletler ve bu ticaretin güzergâhları

KAYNAK C

1. Kristof Kolomb günlüğünde Amerika'yı "büyülü" ve "inanılmaz zenginliklerle dolu" olarak betimliyor. **Sizce bu ifadeler, onun ve kendisinden sonra gelen Avrupalıların bu topraklara yönelik bakış açısını nasıl şekillendirmiş olabilir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. Haritada İngiltere, Fransa, Portekiz, İspanya ve Hollanda'nın sömürge bölgeleri ile köle ticareti rotaları gösterilmektedir. **Hangi devletin köle ticareti ağı daha geniş yer kaplamaktadır? Bu durum, söz konusu devletin ekonomik gücü hakkında size ne düşündürmektedir? Yazınız.**

.....

.....

.....

3. Kaynak B ve C'de Londra, Bordeaux, Sevilla ve Lizbon gibi Avrupa limanlarının köle teslim noktalarıyla bağlantılı olduğu görülmektedir. **Köle ticareti, Avrupa'daki liman kentlerinin sosyal ve ekonomik yapısını nasıl dönüştürmüş olabilir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Bu ifadeler, Kristof Kolomb'un ve onu izleyen Avrupalıların Amerika'ya "keşfedilecek, zenginlikleri sömürülecek ve sahip olunacak bir diyar" gözüyle bakmalarına zemin hazırlamıştır. "Büyülü" ve "inanılmaz zenginliklerle dolu" gibi betimlemeler, Avrupa'da altın, verimli toprak ve sınırsız kaynak beklentisini güçlendirmiştir. Bu bakış açısı zamanla sömürgeciliği, yerli halkların yok sayılmasını ve ekonomik çıkarların her şeyin önüne geçirilmesini beraberinde getirmiştir.

2. Haritaya göre İngiltere'nin köle ticaretinde daha geniş bir ağa sahiptir. Bu ağın İngiltere tarafından yürütülmesi onun ekonomik ve ticari yönden güçlü olduğunu göstermektedir. Bu ağ sayesinde İngiltere'nin güçlü bir deniz ticaret filosuna sahip olduğunu, dünya ticaretinde lider konumda bulunduğunu, sömürgelerden elde ettiği köle emeği ve ham madde sayesinde sanayisini geliştirdiğini böylece bir sermaye birikimi sağladığını söyleyebiliriz. Sanayi Devrimi'nin bu ülkede gerçekleşmesi de bize devrimin altyapısının sömürgecilik faaliyeti sonucunda oluşturduğunu düşündürmektedir.

3. Köle ticareti, Avrupa'daki liman kentlerini zengin ticaret merkezlerine dönüştürmüş; liman kentlerinde bankacılık, sigortacılık, gemi yapımı ve depoculuk hızla gelişmiş bu sayede büyük bir tüccar ve burjuva sınıfı ortaya çıkmıştır. Bir yanda köle ticareti ile zenginleşen bir üst sınıf oluşurken diğer yandan limanlarda ağır işlerde çalışan yoksul bir işçi sınıfını meydana getirmiştir. Bu durum sosyal adaletsizliğin artmasına sebep olmuştur.

ETKİNLİK 4

Kaynak A ve B'den yararlanarak Rönesans ve Reform hareketlerinin nedenlerini, gelişim süreçlerini ve sonuçlarını inceleyiniz. Elde ettiğiniz bilgileri karşılaştırarak Rönesans ve Reform hareketlerinin benzer ve farklı yönlerini aşağıdaki T tablosuna yazınız.

KAYNAK A

"İtalya şehirlerinde ticaretin canlanması, insan zihnini Orta Çağ'ın dar kalıplarından kurtardı. Eski Yunan ve Roma metinlerinin yeniden keşfi, bilginin yalnızca din adamlarının elinde olmadığını gösterdi. Ressam, filozof ve bilginler 'insan aklının kendi gücüyle hakikate ulaşabileceğini' savunmaya başladı. Floransa'da Medici ailesinin koruması altında sanat özgürleşti, bilim gözleme dayalı yöntemlerle ilerledi. Matbaanın yayılması, yeni fikirlerin Avrupa'ya hızla ulaşmasını sağladı. Bu hareket, bireyin önemini vurguladı; sanat ve edebiyatta özgünlüğü teşvik etti. Sonunda Avrupa'nın düşünce yapısı değişti. Bilgi, otoriteye değil akıl ve gözleme dayalı bir temele kavuştu."

KAYNAK B

"Kilise'nin ruhban sınıfı içinde biriken yozlaşma (bozulma), halkın inançla kurum arasındaki bağını zayıflatmıştı. Luther, Wittenberg'de 'kurtuluş yalnızca imanladır' diyerek geleneksel dinsel otoriteyi sorguladı. 95 Tez'in kısa sürede yayılması, Alman prenslerini harekete geçirdi. Reform düşüncesi, İncil'in herkes tarafından okunmasını ve bireyin Tanrı karşısında özgür olmasını savunuyordu. Calvin ise disiplinli bir toplum düzeniyle bu öğretiyi güçlendirdi. Çatışmalar sonucunda Avrupa'da mezhepsel çeşitlilik ortaya çıktı, Katolik Kilisesi de kendi içinde yenileşme hareketi başlattı. Reform yalnızca din alanında değil eğitim, siyaset ve toplum düzeninde de kalıcı değişimlere yol açtı."

Rönesans ve Reform Hareketlerinin Karşılaştırılması

Benzer Yönleri	Farklı Yönleri
Otoriteyi Sorgulama: Rönesans "bilginin sadece din adamlarının elinde olmadığını" gösterirken Reform "geleneksel dinsel otoriteyi sorgulayarak" kilise baskısını kırmıştır.	**Odak Noktası:** Rönesans "insan aklını ve hakikati" temel alırken Reform "imanı ve dinsel kurtuluşu" merkeze almıştır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Rönesans ve Reform Hareketlerinin Karşılaştırılması

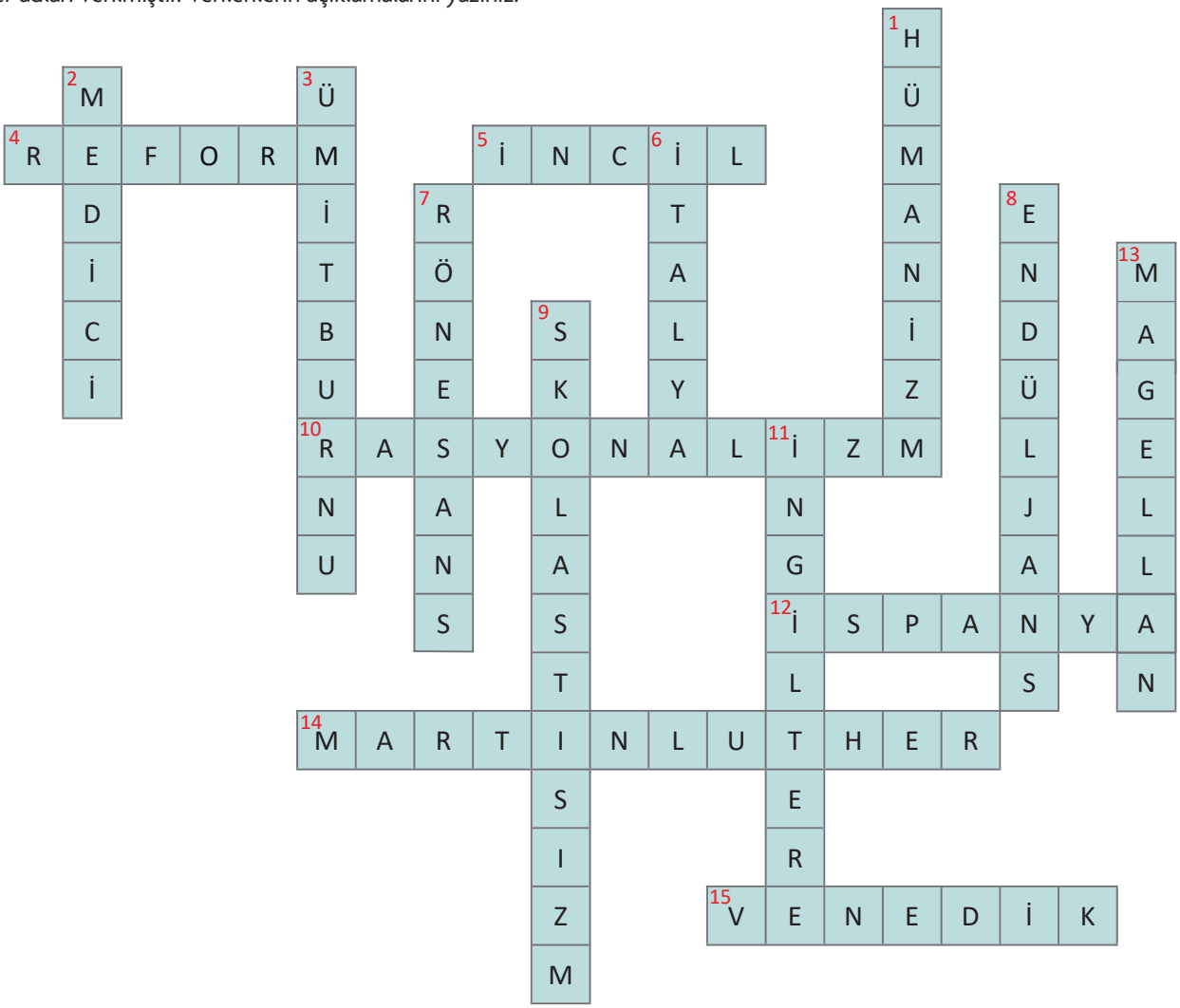
Benzer Yönleri	Farklı Yönleri
Otoriteyi Sorgulama: Rönesans "bilginin sadece din adamlarının elinde olmadığını" gösterirken, Reform "geleneksel dinsel otoriteyi sorgulayarak" kilise baskısını kırmıştır.	**Odak Noktası:** Rönesans "insan aklını ve hakikati" temel alırken Reform "imanı ve dinsel kurtuluşu" merkeze almıştır.
Bireyin Özgürleşmesi: Rönesans "bireyin önemini" ve insan aklının gücünü vurgularken Reform "bireyin Tanrı karşısında özgür olmasını" savunmuştur.	**Çıkış Noktası:** Rönesans "İtalya şehirlerinde ticaretin canlanmasıyla" başlarken Reform "Kilise içindeki yozlaşma ve Luther'in 95 Tezi" ile tetiklenmiştir.
Doğrudan Kaynağa Yönelme: Rönesans "Eski Yunan ve Roma metinlerini" yeniden keşfederken Reform "İncil'in herkes tarafından okunmasını" teşvik ederek aracıları dışlamıştır.	**Yöntem:** Rönesans "gözleme dayalı bilim ve sanat özgürlüğünü" savunurken Reform "İncil'in okunmasını ve dinsel öğretinin disiplinli bir düzene kavuşmasını (Calvin örneği)" hedeflemiştir.
Matbaanın Rolü: Rönesans'ta fikirlerin "Avrupa'ya hızla ulaşması" matbaa ile sağlanırken Reform'da "95 Tez'in kısa sürede yayılması" yine matbaanın gücüyle gerçekleşmiştir.	**Referans Kaynağı:** Rönesans "Eski Yunan ve Roma metinlerini" keşfederek laik bir bilgi temeli kurarken Reform doğrudan "kutsal metne (İncil)" dönerek inancı sadeleştirmeyi amaçlamıştır.
Kalıcı Yapısal Değişim: Rönesans "Avrupa'nın düşünce yapısını" kökten değiştirirken Reform "eğitim, siyaset ve toplum düzeninde kalıcı değişimlere" yol açmıştır.	

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki bulmacada Sömürgeciliğin Başlangıcı, sömürgecilik, Rönesans ve Reform hareketleriyle ilgili kavramlar kişiler ve yer adları verilmiştir. Verilenlerin açıklamalarını yazınız.

YATAY	
4	**REFORM:**
5	**İNCİL:**
10	**RASYONALİZM:**
12	**İSPANYA:**
14	**MARTINLUTHER:**
15	**VENEDİK:**

DİKEY	
1	**HÜMANİZM:**
2	**MEDİCİ:**
3	**ÜMİTBURNU:**
6	**İTALYA:**
7	**RÖNESANS:**
8	**ENDÜLJANS:**
9	**SKOLASTİSİZM:**
11	**İNGİLTERE:**
13	**MAGELLAN:**

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

YATAY	
4	**REFORM:** XVI. yüzyılda Avrupa'da Katolik Kilisesi'nin bozulmasına karşı çıkan, dini inanışların aslına dönmesini hedefleyen hareketin genel adı.
5	**İNCİL:** Yeni ahit.
10	**RASYONALİZM:** Düşünce ve önermeleri duygulara ve denemelere değil sadece akla ve doğru bilgiye dayandıran görüş.
12	**İSPANYA:** Kolomb'un seferlerini finanse eden ülke.
14	**MARTINLUTHER:** Reform hareketlerini başlatan Alman din adamı.
15	**VENEDİK:** Avrupa'da baharat ticaretinden büyük zenginlik elde eden İtalyan şehir devletlerinden biri.

DİKEY	
1	**HÜMANİZM:** Değer ölçüsü olarak insanı temel alan düşünce akımı.
2	**MEDİCİ:** Floransa'yı yöneten, içlerinden üç papa çıkaran, Fransa kraliyet ailesinde yer alan ve Rönesans kültürüne önemli katkılar sağlayan aile.
3	**ÜMİTBURNU:** Bartolomeu Dias'ın Güney Afrika'da ulaştığı yer.
6	**İTALYA:** Rönesans'ın beşiği ve en önemli merkezi olan ülke.
7	**RÖNESANS:** Sözlükte "uyanış, diriliş" anlamlarına gelen, XV-XVI. yüzyıllarda Batı Avrupa'nın Antik Yunan ve Roma kültürlerine dayanarak bilim, sanat ve felsefe alanlarında önemli gelişmeler yaşadığı bir dönem.
8	**ENDÜLJANS:** Orta Çağ Avrupa'sında Katolik Kilisesi'nin günahların cezalarından kurtulmak için sattığı af belgesi.
9	**SKOLASTİSİZM:** Orta Çağ Avrupası'na hâkim olan, din merkezli ve dogmatik düşünce yapısı.
11	**İNGİLTERE:** Reform hareketleri sırasında Anglikan Kilisesi'nin kurulduğu ülke.
13	**MAGELLAN:** İspanya'dan aldığı destekle dünyayı dolanan kâşif.

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki yapılandırılmış gridde numaralandırılmış kutucuklarda Rönesans ve Reform hareketleriyle ilgili bazı kavram ve isimler verilmiştir. Tablodaki kutucuklarda yer alan numaraları kullanarak, soruları cevaplayınız. (Aynı kutucuk numarasını birden fazla cevap için kullanabilirsiniz.)

1 **Skolastisizm**	**2** **Ruhban**	**3** **Medici**	**4** **Lorenzo**
5 **Kilise**	**6** **Hümanizm**	**7** **Rasyonalizm**	**8** **Almanya**
9 **Protestanlık**	**10** **Martin Luther**	**11** **Leonardo da Vinci**	**12** **Kalvenizm**

1. **Kutucuklardan hangisi/hangileri, Reform hareketinin öncü isimlerini, başladığı coğrafyayı ve bu hareket sonucunda ortaya çıkan mezhepleri ifade eder?**

.....

.....

.....

2. **Kutucuklardan hangisi/hangileri, Orta Çağ Avrupası'nda bilimsel ve sanatsal ilerlemenin önündeki engelleri temsil eder?**

.....

.....

.....

3. **Kutucuklardan hangisi/hangileri, Rönesans hareketinin ortaya çıkmasında etkili olan düşünsel temelleri ifade eder?**

.....

.....

.....

4. **Kutucuklardan hangisi/hangileri, İtalya'da Rönesans sanatının ilerlemesine katkıda bulunanları ifade eder?**

.....

.....

.....

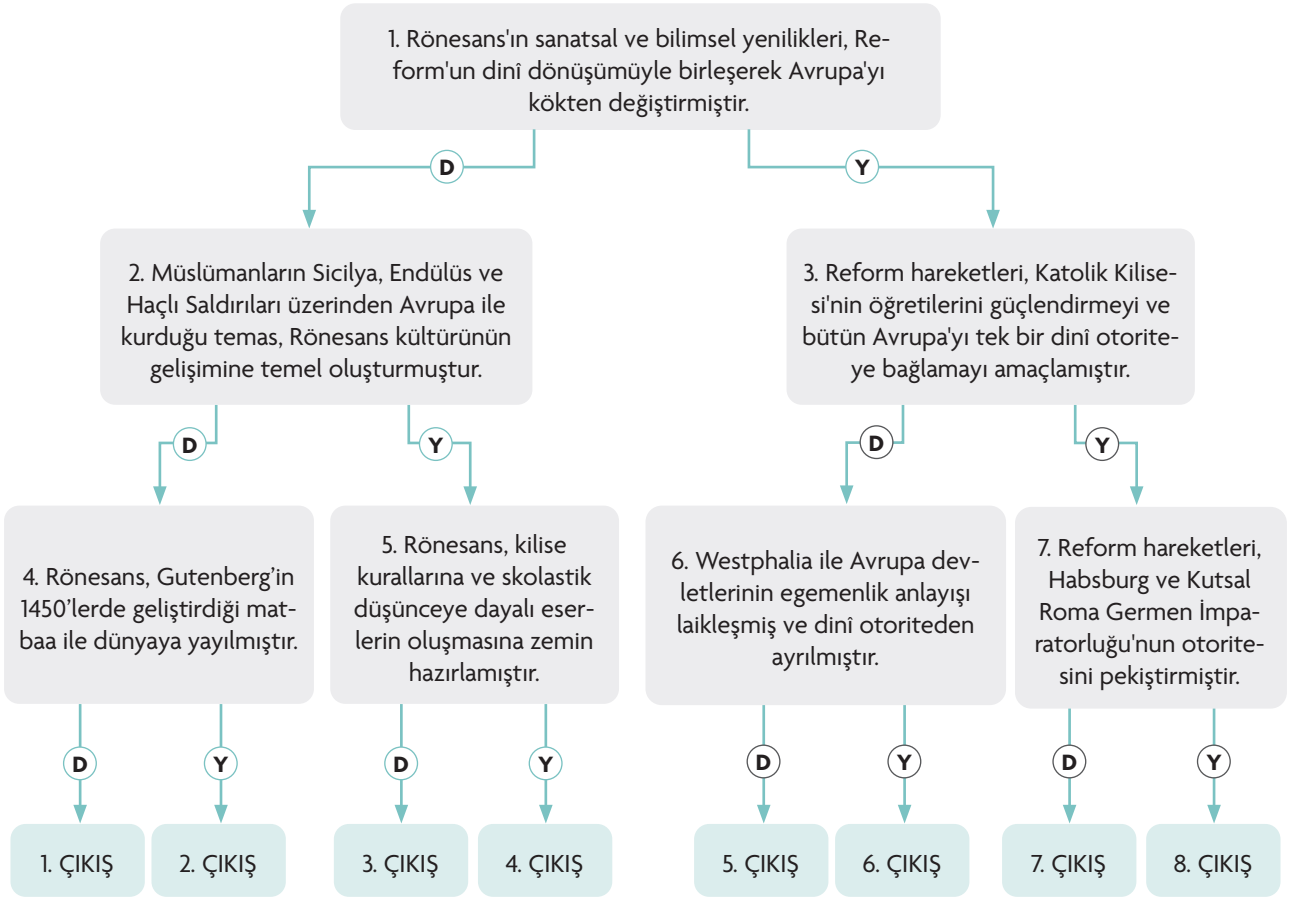
Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1	8, 9, 10, 12 (Almanya, Protestanlık, Martin Luther, Kalvenizm) **Martin Luther**'in 16. yüzyılda **Almanya'da** başlattığı Reform hareketi, Katolik Kilisesi'ne karşı **Protestanlık** mezhebinin doğmasını sağlamıştır. Bu süreçte Protestanlığın etkisinde kalan Jean Calvin tarafından sistemleştirilen **Kalvenizm** isimli yeni bir mezhep daha kurulmuştur.
2	1, 2, 5 (Skolastisizm, Kilise) Orta Çağ Avrupası'nda toplumsal ve bilimsel hayatın tek hâkimi olan **kilise** ve Katolik din adamlarının oluşturduğu **ruhban** sınıfı tarafından dayatılan **skolastisizm** deney ve gözlemi reddederek sadece dinî metinlerin mutlak doğruluğunu savunmuştur. Bu baskıcı yapı akıl yürütmeyi inancın hizmetine sunduğu için bilimsel keşiflerin ve sanatsal özgünlüğün yüzyıllarca duraklamasına neden olmuştur.
3	6, 7 (Hümanizm, Rasyonalizm) **Hümanizm** insanı ve bireysel yaratıcılığı merkeze alırken **rasyonalizm** akıl ve gözlemi dogmaların önüne koymuştur. Bu iki düşünce sistemi Rönesans'ın bilim ve sanatta başlattığı büyük değişimin düşünsel temellerini oluşturmuştur.
4	3, 4, 11 (Medici, Lorenzo, Leonardo da Vinci) Floransalı **Mediciler**, Rönesans İtalya'sında sanatı ve sanatçıyı destekleyen güçlü ve zengin bir aile idi. Bu ailenin en etkili ismi olan **Lorenzo** sağladığı mali destek ve himayeyle **Leonardo da Vinci** gibi dehaların önünü açarak **sanatın** gelişmesini sağlamıştır.

ETKİNLİK 3

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda doğru (D) / yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız doğru (D) / yanlış (Y) seçimleriyle sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

1. Rönesans'ın sanatsal ve bilimsel yenilikleri, Reform'un dinî dönüşümüyle birleşerek Avrupa'yı kökten değiştirmiştir.

D — 2. Müslümanların Sicilya, Endülüs ve Haçlı Saldırıları üzerinden Avrupa ile kurduğu temas, Rönesans kültürünün gelişimine temel oluşturmuştur.

Y — 3. Reform hareketleri, Katolik Kilisesi'nin öğretilerini güçlendirmeyi ve bütün Avrupa'yı tek bir dinî otoriteye bağlamayı amaçlamıştır.

2 — D — 4. Rönesans, Gutenberg'in 1450'lerde geliştirdiği matbaa ile dünyaya yayılmıştır.

2 — Y — 5. Rönesans, kilise kurallarına ve skolastik düşünceye dayalı eserlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

3 — D — 6. Westphalia ile Avrupa devletlerinin egemenlik anlayışı laikleşmiş ve dinî otoriteden ayrılmıştır.

3 — Y — 7. Reform hareketleri, Habsburg ve Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun otoritesini pekiştirmiştir.

4 — D — **1. ÇIKIŞ**

4 — Y — **2. ÇIKIŞ**

5 — D — **3. ÇIKIŞ**

5 — Y — **4. ÇIKIŞ**

6 — D — **5. ÇIKIŞ**

6 — Y — **6. ÇIKIŞ**

7 — D — **7. ÇIKIŞ**

7 — Y — **8. ÇIKIŞ**

1 ve 6. önermede Rönesans'ın sanatsal ve bilimsel yenilikleri, Reform'un getirdiği dinî dönüşümle birleşerek Avrupa'nın sosyal ve zihinsel yapısını kökten değiştirmiştir. Bu değişim süreci, Westphalia Antlaşması ile siyasi bir boyut kazanmış; devletlerin egemenlik anlayışı dinî otoriteden (kilise) bağımsızlaşarak modern ve laik bir uluslararası sistemin temelleri atılmıştır.

2, 4. ve 5. önermede İslam dünyasıyla Sicilya ve Endülüs üzerinden kurulan temaslar Rönesans'ın temelini atmış, 1450'lerde matbaanın icadı ise bu kültürün hızla yayılmasını sağlamıştır. Bu süreç, skolastik düşünceyi ve kilise baskısını pekiştirmek yerine, tam tersine bu dogmaları yıkarak akıl ve insan odaklı bir düşünce sistemini başlatmıştır.

3 ve 7. önermede Reform hareketleri, Katolik Kilisesi'ni güçlendirmek yerine onun öğretilerini sorgulayarak Avrupa'daki tekçi dinî otoriteyi parçalamıştır. Bu süreç, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu ve Habsburg hanedanının otoritesini pekiştirmemiş; aksine siyasi bir bölünmeye ve imparatorluğun zayıflamasına yol açmıştır.

ETKİNLİK 4

SIRA SİZDE

Aşağıda verilen Kaynak A ve B'yi inceleyerek kendi duygu ve düşüncelerinize göre soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

KAYNAK B

XVI. yüzyılda başlayan ve yüzyıllar boyu süren transatlantik köle ticareti, insanlık tarihinin en karanlık dönemlerinden biridir. Afrika'nın iç kesimlerinden zorla koparılan insanlar, "Amistad" gibi gemilerle okyanus ötesine taşınmıştır. Bu yolculuk sırasında insanlar; isimlerinden arındırılmış, birer "eşya" gibi numaralandırılmış ve zincirlenerek daracık alanlarda ölüme terk edilmiştir. Amistad filmi, bu gayriinsani koşullara karşı onurunu korumaya çalışan ve özgürlükleri için isyan eden bir grup Afrikalının hukuk mücadelesini anlatarak geçmişin bu acı dolu sayfasını günümüze taşır.

1. **Kaynak A 'da yer alan karikatürdeki görsel detayları ve Kaynak B'deki metni birlikte değerlendirdiğinizde, XVI. yüzyıl köle ticaretinin "insanlık onuru" üzerindeki etkileri hakkında neler hissediyorsunuz? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Kaynak A 'daki "Bizi kargo gibi saydılar." ifadesinden yola çıkarak dönemin ticaret anlayışında insanın konumunu nasıl değerlendirirsiniz? Yazınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Ben bu görseli ve replikleri incelediğimde derin bir hüzün ve öfke hissederdim. İnsanların sadece ten renkleri veya kökenleri nedeniyle zincirlenmesi, nefes alamayacakları alanlara hapsedilmesi ve birer eşya (kargo) gibi görülmesi insanlık onurunun tamamen yok sayıldığını gösterir. Özellikle hastalananların "tasarruf" adına denize atılması, dönemin köle tacirlerinin vicdani bir değer taşımadığını kanıtlamaktadır. Bu durum bana bugünkü özgürlüğümüzün ve insan haklarının ne kadar kıymetli olduğunu bir kez daha hatırlatırdı.

2. "Kargo" ifadesi, insanın bir birey olarak değil sadece kâr getiren bir nesne olarak görüldüğünü kanıtlar. Dönemin ticaret anlayışında insani duyguların yerini tamamen ekonomik çıkarlar almıştır. Ben bu durumu kaleme alsaydım temel amacım gelecek nesillere bu büyük acıları unutturmamak ve ırkçılığın ne kadar tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini göstermek olurdu. İnsan haklarının mülkiyet haklarından daha üstün olduğunu vurgulamak ve geçmişteki bu karanlık mirastan ders çıkarılmasını sağlamak için yazardım.

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

SÖMÜRGECİLİĞİN BAŞLANGICI

NEDENLER

- Yeni ticaret yolları ve pazarlar bulma arzusu
- Ticaret yollarının Osmanlı denetimine girmesi
- Krallıklar arası rekabet
- Hristiyanlığı yayma düşüncesi
- Pusulanın geliştirilmesi

ÖNEMLİ KEŞİFLER

- Bartolomeu Dias (1488) **Ümit Burnu**
- Vasco da Gama (1498): **Hindistan**
- Macellan (1519–1522) **Dünya çevresi** (ilk sefer)
- Kristof Kolomb (1492) **Amerika**

SONUÇLAR

- Akdeniz limanları önemini kaybetti.
- İspanya ve Portekiz güçlendi.
- Burjuva sınıfı güçlendi.
- Dünya'nın yuvarlaklığı kesinleşti.

Sömürgecilik Faaliyetlerinin Gelişimi

Sömürgeciliğin Başlangıcı neticesinde yeni kıtalar keşfedildi. Yeni deniz yolları bulundu.

Amerika, Afrika gibi kıtaların bulunmasıyla doğal kaynaklar fark edildi. → Para ekonomisinin gelişmesi neticesinde altına ve gümüşe duyulan ihtiyaç arttı. → İspanya, Portekiz, İngiltere, Fransa ve Hollanda arasında sömürge elde etmek için rekabet hızlandı.

Bulunan yeni yerlerde silah gücü kullanıldı ve yerli halk etkisiz hâle getirildi. → Topraklara el konuldu ve yerel yönetimler kaldırıldı. → Ham maddeler Avrupa'ya taşındı. Bununla beraber köle ticareti yaygınlaştı.

RÖNESANS HAREKETİ

NEDENLERİ

- Antik Yunan ve Roma eserlerinin incelenmesi
- Humanizm düşüncesinin yaygınlaşması
- Matbaanın yaygınlaşması
- Kilise baskısının sorgulanması

YAPILAN YENİLİKLER

- Bilimde deney ve gözleme önem verildi.
- Sanatta gerçekçilik ve perspektif kullanıldı.
- İnsan ve doğa merkeze alındı.
- Eğitim ve düşüncede özgürlük arttı.

SONUÇLARI

- Orta Çağ'a hâkim olan dinî düşünce zayıfladı.
- Modern bilimin temelleri atıldı.
- Reform hareketlerine zemin hazırlandı.
- Avrupa'da bilim ve sanat faaliyetleri gelişti.

REFORM HAREKETİ

NEDENLERİ

- Katolik Kilisesi'nin bozulması
- Endüljans (günah bağışlama belgesi) satılması
- Rönesans ve hümanizmin etkisi
- Kralların kilise baskısından kurtulmak istemesi
- Matbaanın etkisiyle fikirlerin yayılması

GELİŞİMİ

- 1517 Martin Luther'in kiliseyi eleştirmesi
- Protestanlık, Kalvinizm, Anglikanizm ortaya çıktı.
- Avrupa'da mezhep ayrılıkları başladı.

SONUÇLARI

- Hristiyanlık mezheplere ayrıldı.
- Kilise ve Papa'nın gücü azaldı.
- Din ve devlet işleri ayrılmaya başladı.
- Avrupa'da din savaşları yaşandı.

ETKİNLİK 2
Kavram Öğreniyorum
Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Burjuva (Burjuvazi): .....

.....

.....

Hümanizm: .....

.....

.....

Kalvinizm: .....

.....

.....

Mültezim: .....

.....

.....

Rasyonalizm: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.
☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.
☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.
☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.
☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Burjuva (Burjuvazi): Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2
Hümanizm: Değerlendiriyorum, Etkinlik 1
Kalvinizm: Değerlendiriyorum, Etkinlik 1
Mültezim: Hazırlanıyorum
Rasyonalizm: Değerlendiriyorum, Etkinlik 1

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ ÖNEMLİ İSYANLARIN NEDEN VE SONUÇLARI

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında sizlerden 1453-1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde gerçekleşen önemli isyanların neden ve sonuçlarına yönelik farklı bakışları değerlendirmeniz beklenmektedir.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki metni okuyarak soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

1453-1683 Arası İsyanlar:

1453–1683 yılları arasında Osmanlı Devleti, siyasi, askerî ve ekonomik alanlarda yaşanan sorunların etkisiyle ciddi iç karışıklıklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde farklı toplumsal grupların katılımıyla ortaya çıkan isyanlar, devlet düzenini ve merkezî otoriteyi derinden sarsmıştır. Yeniçeri, Celâli, suhte ve eyalet isyanları, bu huzursuzlukların en belirgin örnekleri olmuştur.

Yeniçeri İsyanları; maaşların geç ödenmesi, paranın değer kaybetmesi, disiplinin bozulması ve yeniçerilerin siyasete müdahil olması gibi nedenlerle ortaya çıkmıştır. Başkentte yaşanan bu isyanlar, sadrazamların görevden alınmasına hatta padişah değişikliklerine kadar varan sonuçlar doğurmuş; devlet yönetiminde istikrarsızlığa ve merkezî otoritenin zayıflamasına yol açmıştır.

Celâli İsyanları; Anadolu'da tımar sisteminin bozulması, ağır vergiler, nüfus artışı ve işsiz kalan sekban ile sarıca gibi silahlı grupların ortaya çıkması sonucu başlamıştır. Bu isyanlar kırsal alanlarda güvenliği zayıflatmış; köylerin boşalmasına, üretimin düşmesine ve halkın göç etmesine neden olmuştur. Sonuç olarak Anadolu'da uzun süreli bir asayiş sorunu yaşanmıştır.

Suhte İsyanları, medrese öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş bulamaması, geçim sıkıntısı çekmesi ve eğitim sistemindeki aksaklıklar nedeniyle ortaya çıkmıştır. Taşraya dağılan suhteler zaman zaman Celâli gruplarına katılarak Anadolu'daki kargaşayı artırmış, bu durum eğitim düzeninin bozulmasına ve ilmiye sınıfına duyulan güvenin azalmasına yol açmıştır.

Eyalet isyanları, taşrada görev yapan yöneticilerin merkezden bağımsız hareket etme eğilimi göstermesi, denetimin zayıflaması ve uzun süren savaşların devlet gücünü yıpratması sebebiyle çıkmıştır. Bu isyanların sonucunda bazı eyaletlerde merkezî otorite geçici olarak kontrolünü kaybetmiş, idari düzen ve devlet bütünlüğü zarar görmüştür.

1. **Önceki öğrenmelerinize ve Kaynak A'da yer alan bilgilere göre Osmanlı Devleti'ndeki isyanların sebep-sonuçları hakkında bildiklerinizi aşağıdaki balık kılçığı diyagramına yazınız.**

KAYNAK B

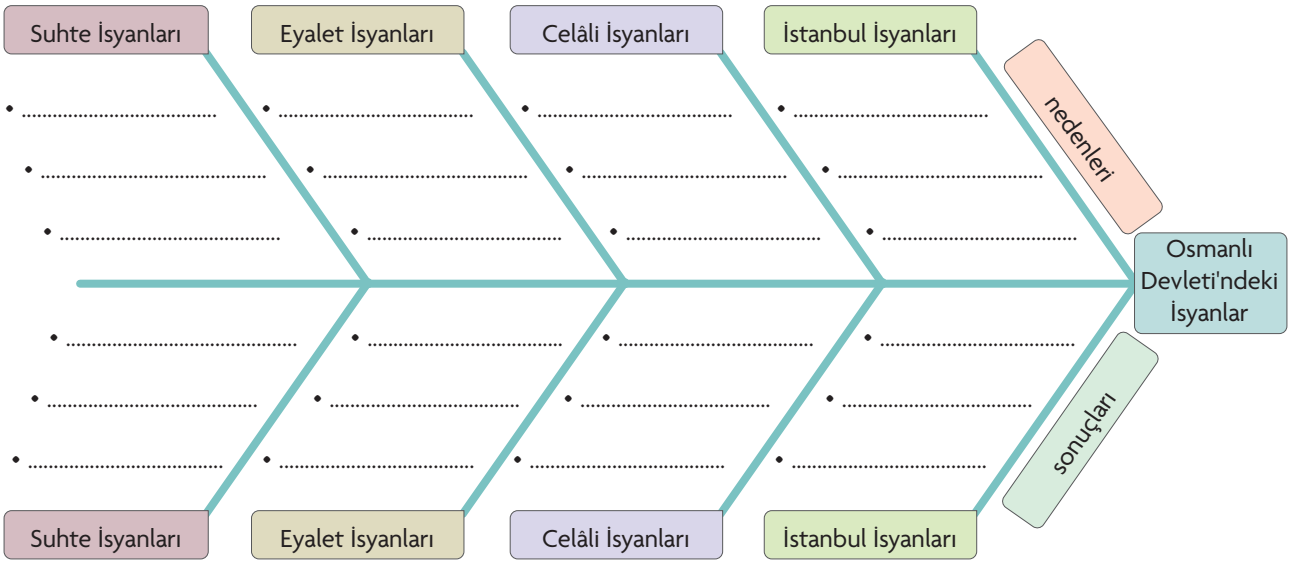

Görsel: Yeniçeri İsyanı (Temsili)

KAYNAK C

Görsel: Celâli (Temsili)

2. Bu sebep ve sonuçlara tarafların (devlet, halk, yeniçeriler, taşra yöneticileri) gözüyle baktığımızda ne gibi farklılıklar olabilir?

Devletin Gözünden

Sebep: .....

.....

Sonuç: .....

.....

Halkın Gözünden

Sebep: .....

.....

Sonuç: .....

.....

Yeniçerilerin Gözünden

Sebep: .....

.....

Sonuç: .....

.....

Taşra Yöneticilerinin Gözünden (Beylerbeyi, Sancakbeyi, Ayan vb.)

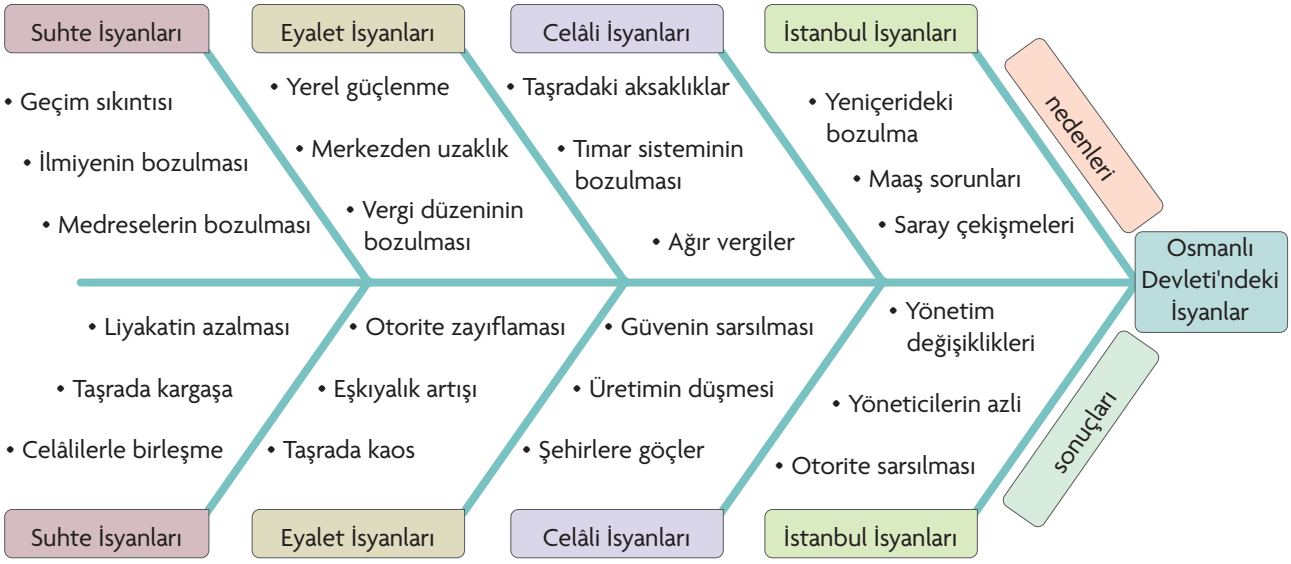
Sebep: .....

.....

Sonuç: .....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Devletin Gözünden

Sebep: Düzenin bozulması, askeri sınıfın disiplinsizleşmesi, taşrada kontrolün kaybedilmesi.

Sonuç: Otorite zayıflaması, vergi kaybı, asayişi sağlamak için artan mali yük.

Halkın Gözünden

Sebep: Aşırı vergi, geçim sıkıntısı, güvensiz ortam.

Sonuç: Göçler, can ve mal kaybı, asayişin bozulması merkezî otoriteye olan güvenin azalması.

Yeniçerilerin Gözünden

Sebep: Maaşların değer kaybetmesi, saray ve yönetici sınıfın haksız uygulamaları, nüfuzlarını kaybetme korkusu.

Sonuç: Siyasi güç kazanmaları, ocak düzeninin bozulması ve kendi iç disiplinlerinin zayıflaması.

Taşra Yöneticilerinin Gözünden (Beylerbeyi, Sancakbeyi, Ayan vb.)

Sebep: Merkezin kontrolü artırma çabaları, yerel gelirlerin azalması, taşradaki rakip güçlerin yükselişi.

Sonuç: Nüfuz alanlarını genişletme fırsatı, istikrarsızlık yüzünden yönetimin zorlaşması.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Avam: Osmanlı toplumunda yönetici ve eğitimli seçkin sınıfın (havas) dışında kalan; genellikle esnaf, köylü ve zanaatkarlardan oluşan sıradan halk tabakasıdır.

Ayan: Bir bölgenin ileri gelen, sözü geçen ve zengin kimseleridir (Belgede taşra yöneticileri arasında sayılmıştır.).

Balta Asma: Yeniçerilerin veya zorbaların, esnafın dükkanına veya bir ticarethaneye kendi sembollerini asarak o iş yerini haraca bağladıklarını gösteren bir deyimdir.

Becayiş: Bir görevdeki memur veya askerin, yerini bir başkasıyla değiştirmesi işlemidir (Belgede bu durumun usulsüz yapılması bir bozulma nedeni olarak eleştirilmiştir.).

Çekirge Uçkunu: Milyonlarca çekirgenin sürüler hâlinde birleşerek göç etmesi ve indikleri bölgelerdeki tüm tarım ürünlerini yiyerek tüketmesi felaketidir.

Celâli: Osmanlı Devleti'nde, özellikle Anadolu'da ekonomik ve sosyal nedenlerle devlete karşı ayaklanan isyancılara verilen genel isimdir.

Çiftbozan: Toprağını ekip biçmeyi bırakıp köyünü terk eden köylüye verilen isimdir (Bu durum tarımsal üretimin düşmesine neden olmuştur.).

Garip Yiğitler:: Anadolu'da işsiz kalan, topraksız ve yurtsuz dolaşan, zamanla eşkıyalığa veya isyanlara karışan genç erkek grubudur.

Hal (Hal'i): Bir hükümdarı veya yüksek rütbeli bir görevliyi zorla makamından indirme, tahttan uzaklaştırma eylemidir.

İl Erleri: Köyleri eşkıya saldırılarından korumak amacıyla köy halkı arasından seçilen ve "Yiğitbaşı" tarafından yönetilen yerel koruma birlikleridir.

İlmiye: Osmanlı devlet yönetiminde din, hukuk ve eğitim işlerine bakan (kadı, müderris gibi) sınıfın adıdır.

İmaret: Osmanlı Devleti'nde yoksullara, medrese öğrencilerine, yolculara ve ihtiyaç sahiplerine ücretsiz yemek dağıtılan hayır kurumudur.

İnfaz: Bir mahkeme kararını, yasayı veya emri yerine getirme işidir. Tarihi metinlerde genellikle verilen bir cezanın uygulanması anlamında sıkça kullanılır.

Kalemiye: Osmanlı bürokrasisinde devletin yazışmalarını ve mali kayıtlarını tutan memur sınıfıdır.

Kapı Halkı: Vezirlerin veya taşra yöneticilerinin saraylarında veya konaklarında bulunan, onlara hizmet eden asker ve görevliler topluluğudur.

Levent: Osmanlı donanmasındaki deniz askeridir (Ancak metinde, işsiz kalıp taşrada eşkıyalık yapan gruplar için de kullanılmıştır.).

Liyakat: Bir görevi başarıyla yapabilmek için gereken bilgi, beceri ve yeteneğe sahip olma durumudur.

Nefer: Rütbesiz asker, er anlamına gelir.

Sancakbeyi: Osmanlı idari teşkilatında, eyaletten küçük birim olan sancakların (il/ilçe) başında bulunan yöneticidir.

Seyfiye: Osmanlı devlet yönetiminde askerlik ve idari işlere bakan, "kılıç ehli" olarak bilinen yönetici sınıfıdır (vezirler, askerler vb.).

Suhte: Medreselerde eğitim gören ancak iş bulamadığı veya geçim sıkıntısı çektiği için isyanlara karışan öğrencilere verilen isimdir.

Taslakçı: Gerçekte yeniçeri olmadığı hâlde, yeniçeri kıyafeti giyip onlar gibi davranan ve bu statüden faydalanmaya çalışan kişilerdir.

Ulufe: Kapıkulu askerlerine (yeniçeriler vb.) üç ayda bir ödenen maaştır.

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

XVI. yüzyılda Anadolu'da önemli bir nüfus artışı olmuş fakat ziraî alanlardaki artış buna cevap verememişti. Bu nüfus artışı Anadolu'da yersiz yurtsuz bir kalabalığın meydana gelmesine yol açtı. Toprakların yetmemesi sonucu çiftbozan olan bu gruplar için devlet ve ümerâ (yönetici) kapısında "kapı halkı" olmak tek çıkar yoldu. Bunların bazıları sınır kalelerine nefer, yeniçeri, donanmada levent ve gönüllü de olabiliyorlardı. İş bulamayıp boşta kalanlarsa "garip-yiğit" adları altında çoğunluğu teşkil ediyordu. Bunların bir kısmı medreselere giriyor ancak çoğu istihdam edilemedikleri için imaretlerin etrafında başıboş gruplar oluşturuyorlardı. Bütün bunlar bazı sosyal karışıklıklara zemin teşkil ediyordu.II. Selim Devri'nde bu başıboş kalabalık grupların zararları yavaş yavaş görülmeye başlandı. Bunun üzerine henüz büyümemiş bu tehlikeye karşı ilk çıktığı anda müdahale gibi tedbirler düşünüldü. Hükümet, köylüler arasından seçilen bir yiğitbaşı ile onun idaresinde köy delikanlılarından meydana gelen otuz kırk kişilik mahallî koruma birliklerinin kurulmasını teşvik etti. Köy halkı bir yiğitbaşı ve onun emrinde il erleri seçmek suretiyle bu grupların saldırılarından korunmaya çalıştı. İl erleri teşkilâtı Celâlî mücadelesinde önem kazandı ancak bu teşkilât aynı zamanda karşı tarafın güçlenmesine de sebep oldu. Nitekim taşradaki beyler levent bölüklerini himaye ederken kadılar da il erleri teşkilatını geliştirmeye çalışıyorlardı. Bu rekabet iki taraf arasında zamanla nefreti arttırdı ve bu nefret Celâliliği güçlendirdi. Bunların bir kısmı Celâli gruplarına katıldı.

(Mücteba İlgürel, "Celâli İsyanları" *TDVİA*, s. 253)

KAYNAK B

Yeniçerilerin ana yerleşim merkezleri olarak İstanbul'daki konumları özellikle önem taşır (Görsel 1). Şehrin ortasında yer alan büyük kışlaları Eski ve Yeni Odalar diye bilinir. Acemi oğlanı kışlaları da bunlara komşudur. Evlenmeler yaygınlaştıkça şehrin çeşitli mahallelerinde kiralık evler giderek artan yeniçeri aileleriyle dolmaya başlar. Hanlar, bekâr odaları ve kahvehaneler diğer pek çok yeniçerinin veya onlarla aynı hakları maaşsız paylaşan yeniçeri taslakçılarının, kapağı ocağa atmak isteyen işsiz güçsüzlerin, çeşitli kanunsuzluklara karışanların hatta çıkacak ilk siyasi kargaşanın nimetlerinden faydalanmayı bekleyen şehrin avam kalabalığının çekim merkezi olur. Ticarethanelere, esnafın iş yerlerine, limanlara yanaşan gemilere himayeye alma adı altında kendi özel işaretlerini asarak (balta asma) her ortanın kendi haraç kaynağını belirlemesi gibi uygunsuzluklar, ev soygunları, her türlü hırsızlık yeniçeri isminin yanında daha sık yer almaya başlar. Zaman zaman şahit oldukları veya duyumunu aldıkları saldırganların hakkından gelmek üzere kılıcına el atarak bizzat infazda bulunan padişahların IV. Murad'ı hatırlatır tarzda kol gezmesi yeniçeri adına olumsuzluklar yükleyen kanlı izler bırakır.

(Kemal Beydilli, "Yeniçeri" *TDVİA*, s. 459.)

Görsel 1: Yavuz Sultan Selim'in, kardeşi Şehzade Ahmed ile yaptığı savaşı tasvir eden minyatürde yeniçerileri gösteren detay (*TDVİA*)

1. **Kaynak A ve B**'de geçen il erleri, çiftbozan, garip-yiğit, balta asma, kanunsuzluk gibi kavramları inceleyiniz. **Bu kavramlardan hangilerinin olumlu, hangilerinin olumsuz anlam taşıdığını belirleyiniz. Değerlendirmenizi metinlerde dikkat çeken örneklerle destekleyiniz.**

   Kaynak A'da geçen "il erleri" olumlu bir kavram olarak öne çıkar çünkü köyleri saldırılardan korumak için oluşturulmuş bir savunma birliğidir.

2. **Sizce köylülerin tarlalarını üst üste geçen yıllarda sürmemesinin köylüler açısından da bir gerekçesi olabilir mi? Yazınız.**

3. **Kaynak A'da Celâli hareketine katılan taşra gruplarıyla Kaynak B'de İstanbul'da yeniçeri çevresinde toplanan işsiz ve dışlanmış grupları toplumsal konumları açısından karşılaştırınız. Bu iki grup arasında hangi ortak özellikler bulunmaktadır? Yazınız.**

   Taşrada: Çiftbozanlar, garip-yiğitler ve işsiz medrese öğrencileri üretimden kopmuş kitleleri temsil eder.

4. **Kaynak B'yi bir yeniçeri taraftarı olarak yazsaydınız yeniden nasıl yazardınız? Açıklayınız.**

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Kaynak A'da geçen "çiftbozan" ve "garip-yiğit" olumsuz kavramlardır; bunlar işsiz, başıboş ve taşrada karışıklığa yol açan grupları ifade eder.

Kaynak B'de ise "yeniçeri kışlaları" ve "acemi oğlanı kışlaları" başlangıçta olumlu birer kurumdur, askerî eğitim ve savunma amaçlıdır ancak metinde yeniçerilerin "haraç toplama (balta asma), ev soygunu ve kanunsuzluk" gibi davranışları olumsuz kavramlarla ilişkilendirilir ve şehrin düzenini bozduğu belirtilir. Bu değerlendirme, metinlerde aynı kavramın bağlama göre olumlu ya da olumsuz anlam kazanabileceğini gösterir; taşrada ve başkentte düzeni sağlayan ya da bozan grupların toplumsal rollerini anlamada önemlidir.

2. Evet, köylülerin tarlalarını art arda yıllarda sürmemesinin köylüler açısından da haklı gerekçeleri olduğu söylenebilir. Metinde anlatılan nüfus artışı ve toprak yetersizliği nedeniyle birçok köylü toprağını kaybetmiş, geçimini sağlayamaz hâle gelmiştir. Güvenliğin bozulması, Celâlî hareketleri ve başıboş silahlı grupların artması da köylülerin tarlalarını ekip biçmesini zorlaştırmıştır. Ayrıca ağır vergiler, zorla askere alınma korkusu ve can güvenliği endişesi, köylülerin toprağını terk etmesine yol açmıştır. Bu nedenle köylülerin tarlalarını sürmemesi sadece isteksizlikten değil ekonomik, güvenlik ve sosyal baskılar sonucu ortaya çıkan bir zorunluluk olarak değerlendirilebilir.

3. Her iki metinde de toplumdan dışlanmış, ekonomik sıkıntı yaşayan ve düzenli iş bulamayan gruplar öne çıkar. Bu gruplar, devlet otoritesinin zayıf olduğu alanlarda güç kazanmıştır.

Taşrada:

Çiftbozanlar, garip-yiğitler ve işsiz medrese öğrencileri üretimden kopmuş kitleleri temsil eder.

Otorite boşluğu Celâli hareketlerinin toplumsal tabanını oluşturur.

Merkezde (İstanbul'da):

Yeniçeri ocağı çevresinde toplanan taslakçılar ve işsizler, şehirde düzensiz ve kontrolsüz bir çevre yaratır.

Balta asma, haraç alma ve mahalleleri kontrol etme gibi uygulamalar şehirde güvenlik sorunlarına yol açar.

Her iki grubun ortak davranış biçimleri:

Düzenli istihdam sağlanamadığında bu kitleler kendi çevrelerinde örgütlenir.

Ekonomik sıkıntılarını baskı ve şiddet kullanarak çözmeye yönelirler.

Bulundukları bölgelerde alternatif güç odakları hâline gelirler.

4. Yeniçerilerin İstanbul'daki yerleşimi, başkentin güvenliği ve düzeni açısından büyük önem taşımaktadır. Eski ve Yeni Odalar ile Acemi Oğlanları kışlalarının şehir merkezinde bulunması, devletin askerî gücünün her an hazır olmasını sağlamıştır. Zamanla evlenen yeniçerilerin farklı mahallelere yerleşmesi, onların şehir hayatına daha fazla dâhil olmasına ve İstanbul'un sosyal dokusuyla bütünleşmesine katkı sunmuştur. Hanlar, bekâr odaları ve kahvehaneler, yeniçerilerin ve askerî hizmete girmeyi arzulayan gençlerin bir araya geldiği, dayanışmanın ve ocak kültürünün yaşatıldığı mekânlar olmuştur. Yeniçerilerin esnaf ve ticaret çevreleriyle kurduğu ilişkiler ise şehrin ekonomik hayatının güvenli bir şekilde sürdürülmesine yardımcı olmuştur. Zaman zaman yaşanan asayiş sorunları ise genelleştirilmemeli; devlet düzenini ve halkın güvenliğini korumak için görev yapan yeniçerilerin fedakârlıkları göz ardı edilmemelidir. Bu yönüyle yeniçeriler, Osmanlı başkentinin korunmasında ve düzenin sağlanmasında önemli bir rol üstlenmiştir.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Kaynak A, B ve tabloda verilen Osmanlı Devleti'ndeki isyanlara ilişkin bilgileri inceleyiniz. Bu isyanların ortaya çıkmasını önlemek için siz hangi çözüm önerilerini sunardınız? Düşüncelerinizi tablodaki ilgili alanlara yazınız.

KAYNAK A

1453-1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde çıkan isyanlardan bazıları

KAYNAK B Osmanlı Devleti'nde İsyanlar

XVI. yüzyılın sonları ile XVII. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti, askerî, ekonomik ve sosyal alanlarda ciddi bir bozulma sürecine girmiştir. Uzayan savaşlar nedeniyle avarız vergisi sürekli hâle gelmiş, gelir sağlamak için mukataa ve iltizam uygulamaları yaygınlaştırılmıştır. Ancak bu durum halk üzerindeki baskıyı artırmış, paranın ayarının düşürülmesi anlamına gelen tağşiş ise ekonomik krizi derinleştirmiştir.

Ekonomik bozulma, tımar sisteminin çözülmesine yol açmış; toprağını terk eden köylüler (kaçgun) Anadolu'da güvenliği zayıflatmıştır. Bu ortamda Karayazıcı, Canbolatoğlu, Kalenderoğlu ve Tavil Halil gibi liderlerin öncülüğünde Celâli isyanları ortaya çıkmıştır. Merkezde ise ulufe ve cülus bahşişinin aksaması yeniçeri isyanlarına neden olmuş, Beylerbeyi Vakası ve Çınar Vakası gibi olaylarla devlet otoritesi sarsılmıştır.

İlmiye alanında beşik ulemalığı uygulaması liyakati zedelemiş, görev bulamayan suhteler asayiş sorunlarına yol açmıştır. Tüm bu gelişmeler, Osmanlı'da klasik düzenin bozulmasına ve merkezî otoritenin zayıflamasına neden olmuştur.

İsyan Sebepleri

- Merkezî otoritenin zayıflaması
- Ekonomik sıkıntılar ve ağır vergiler
- Tımar ve askerî düzenin bozulması
- Halk huzursuzluğu ve güvenlik sorunları
- Uzun savaşların devleti yıpratması

Devletin Çözüm Uygulamaları

- Merkezî otoriteyi güçlendirmek
- Askerî disiplini sağlamak
- Vergi ve mali düzeni iyileştirmek
- Eşkıyaları bastırmak veya affetmek
- Taşra yönetimini sıkı denetlemek
- Olumsuzlukların çözümü için raporlar hazırlamak

OSMANLI DEVLETİ'NDE İSYANLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

İsyanları Önlemek İçin Çözüm Önerileri

İsyanları Önlemek İçin Çözüm Önerileri

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

İsyan Sebepleri

- Merkezî otoritenin zayıflaması
- Ekonomik sıkıntılar ve ağır vergiler
- Tımar ve askerî düzenin bozulması
- Halk huzursuzluğu ve güvenlik sorunları
- Uzun savaşların devleti yıpratması

Devletin Çözüm Uygulamaları

- Merkezî otoriteyi güçlendirmek
- Askerî disiplini sağlamak
- Vergi ve mali düzeni iyileştirmek
- Eşkıyaları bastırmak veya affetmek
- Taşra yönetimini sıkı denetlemek
- Olumsuzlukların çözümü için raporlar hazırlamak

OSMANLI DEVLETİ'NDE İSYANLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- Halkın neden şikâyet ettiğini öğrenmek için köylere gezici heyetler gönderirdim.
- Vergileri herkesin ödeyebileceği seviyeye indirirdim.
- Askerlerin maaşlarını zamanında verip huzursuzluklarını azaltırdım.
- Tımar sistemini bozmak yerine daha düzenli bir kayıt sistemi kurardım.
- Eşkıyalığa yönelen gençleri eğitip orduya veya işe yerleştirirdim.

İsyanları Önlemek İçin Çözüm Önerileri

- Padişahın yanında genç danışmanlar oluşturup yeni fikirler üretmelerini sağlardım.
- Uzun savaşlar yerine barış antlaşmalarına daha çok önem verirdim.
- Taşrada adaletin hızlı işlemesi için mahkemeleri güçlendirirdim.
- Zor durumda olan köylüye tohum, hayvan desteği verirdim.
- Devlet yöneticilerinin halkla daha yakın temas kurmasını sağlardım.

İsyanları Önlemek İçin Çözüm Önerileri

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Koçi Bey'in önerileri bütün haliyle ele alındığında, Osmanlı'daki bozulmanın temelinde liyakat eksikliği, düzensizlik, rüşvet ve askeri disiplinsizlik olduğunu vurguladığı görülür. Ona göre yönetimdeki en büyük sorun, ehil devlet adamlarının entrikalar yüzünden görevden alınması ve saray çevresinin yönetime aşırı müdahalesidir; bu yüzden vezirlerin, sadrazamların ve tüm devlet görevlilerinin işlerinde bağımsız olması, görevde kalıcılığın sağlanması ve memurların bilgili, tecrübeli, dürüst kişilerden seçilmesi gerekir. Ekonomik yapıda gereksiz memur ve asker fazlalığı azaltılmalı, masraflar kontrol altına alınmalı ve halkı ezip tüketen ağır vergiler kaldırılmalıdır. Toprak düzeninde ise tımar ve zeametlerin bölgeyi tanıyan ehil kişilere verilmesi, merkezin aşırı müdahalesinin önlenmesi ve toprakların sıkı biçimde denetlenmesi şarttır. Askeri yapıda ise ulufeli asker fazlalığının azaltılması, yeniçeri içindeki ağa çırağı, sipahi oğlu ve becayiş gibi usulsüz uygulamaların kaldırılması, suç işlemeyen askerlerin keyfi şekilde görevden uzaklaştırılmaması ve eski ocak disiplinine dönülmesi gerektiğini belirtir. Tüm bu bozulmaların temelinde gördüğü rüşvete özel bir önem veren Koci Bey, rüşvetin devletin adalet temelini çökerttiğini söyleyerek ilmiye, seyfiye ve kalemiye sınıflarında makamların ancak layık olana verilmesini, saray müdahalelerinin durdurulmasını ve eyaletlerin adil yöneticilere teslim edilmesini şart koşar. Sonuç olarak Koçi Bey, devletin kurtuluşunu her alanda adalet, liyakat, dürüstlük ve disiplinin yeniden sağlanmasında görür.

Mücahit Pehlivan, Koçi Bey Risalesi Üzerinden XVII. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun Yönetim Sorunları, *Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, s. 101-105, (Özetlenmiştir.).

KAYNAK B

Kâtip Çelebi, Düstûrü'l Amel adlı raporunda Osmanlı'daki çözülmenin durdurulması için yapılması gereken temel düzenlemeleri açık ve sistemli biçimde ortaya koyar. Ona göre devletin yeniden güçlenmesi, ancak padişahın aktif denetimi ve kararlı yönetimiyle mümkündür. Çelebi, çözümün üç ana alanda toplanması gerektiğini belirtir: reaya (halk), asker ve hazine. Halkın üzerindeki ağır vergi yükünün hafifletilmesi, üretimin artırılması ve adaletin sağlanması şarttır. Askerî alanda ise kapıkulu ve tımarlı askerlerin disipline edilmesi, gereksiz asker fazlalığının azaltılması ve eski düzenin yeniden tesis edilmesi gerektiğini vurgular. En önemli sorunlardan biri olan malî bozulmanın giderilmesi için gelir-gider dengesinin kurulması, masrafların kısılması, gereksiz harcamaların kaldırılması ve hazinenin sıkı bir denetimle yönetilmesi gerektiğini savunur. Devlet kademelerinde rüşvetin kaldırılması, görevlerin ehil kişilere verilmesi ve saray çevresinin yönetime haksız müdahalesinin engellenmesi de onun temel önerilerindendir. Kısacası Kâtip Çelebi, Osmanlı'nın yeniden toparlanmasının ancak adalet, liyakat, disiplin ve mali denge üzerine kurulacak kapsamlı bir ıslahat programıyla mümkün olacağını dile getirmiştir.

Saniye Vatandaş, Celalettin Vatandaş, Kâtip Çelebi'nin Osmanlı Sistemindeki "Çözülmeye" İlişkin Tespitleri ve Islaha Yönelik Teklifleri, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 397-399, (Özetlenmiştir.).

1. **İsyanlarla ilgili devlet tarafından hazırlatılan raporlar teşhis ve tedavi için bize neler söylüyor? Yazınız.**

.....

.....

.....

2. **Osmanlı Devleti'ndeki bozulmalar konusunda Koçi Bey ve Katip Çelebi ile fikir alışverişinde bulunsaydınız ne gibi farklı çözüm önerileri sunardınız? Gerekçeleriyle açıklayınız.**

.....

.....

.....

3. Koçi Bey ve Katip Çelebi'nin sorunlara getirdikleri çözüm önerilerinin benzer ve farklı yönlerini aşağıdaki tabloya yazınız.

Benzer Yönler	Farklı Yönler
• Her ikisi de Osmanlı'daki bozulmanın temelinde liyakat eksikliği ve rüşvet olduğunu vurgular.	• Koçi Bey özellikle tımar sistemi, yeniçeri ocağı ve eyalet yönetimi üzerinde ayrıntılı durur.

1. Devlet tarafından hazırlatılan bu raporlar, isyanların temelinde liyakat eksikliği, rüşvet, askerî disiplinsizlik, ağır vergiler ve ekonomik bozulmaların yer aldığını göstermektedir. Sorunların geçici değil devlet düzenini ilgilendiren yapısal problemler olduğu açıkça teşhis edilmiştir.

Çözüm olarak ise adaletin sağlanması, ehil kişilerin göreve getirilmesi, rüşvetin kaldırılması, askerî ve mali disiplinin yeniden kurulması önerilmiştir. Bu raporlar, Osmanlı'nın isyanları baskıyla değil ıslahat yoluyla çözmeyi amaçladığını ortaya koymaktadır.

2. Her iki düşünürden farklı olarak isyanları sadece bastırılacak bir tehdit değil devlet için bir uyarı mekanizması olarak ele alırdım. Halkın, askerin ve yöneticilerin şikâyetlerini doğrudan merkeze iletebildiği düzenli istişare meclislerinin kurulmasını önerirdim. Böylece sorunlar isyana dönüşmeden önce fark edilebilir ve çözülebilirdi. Buna ilaveten devletin yalnızca merkezden denetlenen bir yapı olmaktan çıkarak taşrayı daha yakından izleyen ve yerel sorunlara hızlı çözüm üreten bir yönetime geçmesi gerektiğini savunurdum. Taşrada görev yapan yöneticilerin belirli aralıklarla halk ve asker tarafından değerlendirilmesi, görevini kötüye kullananların gecikmeden görevden alınması sağlanmalıydı. Böyle bir uygulama hem yerel yöneticilerin keyfî davranmasını önler hem de halkın devlete olan güvenini güçlendirerek huzursuzlukların büyümeden ortadan kaldırılmasına katkı sunardı.

3.

Benzer Yönler	Farklı Yönler
• Her ikisi de Osmanlı'daki bozulmanın temelinde liyakat eksikliği ve rüşvet olduğunu vurgular. • Askerî disiplinsizliğin devlet düzenini bozduğunu belirtirler. • Görevlerin ehil ve dürüst kişilere verilmesi gerektiğini savunurlar. • Adaletin yeniden tesis edilmesini devletin kurtuluşu için şart görürler. • Saray çevresinin yönetime aşırı müdahalesine karşıdırlar.	• Koçi Bey özellikle tımar sistemi, yeniçeri ocağı ve eyalet yönetimi üzerinde ayrıntılı durur. • Katip Çelebi, çözümü reaya (halk), asker ve hazine olmak üzere üç ana başlıkta ele alır. • Koçi Bey daha çok uygulamadaki bozulmaları ve usulsüzlükleri öne çıkarır. • Katip Çelebi ise mali denge, bütçe disiplini ve padişahın aktif denetimini özellikle vurgular.

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki iki kaynağı inceleyiniz. Kaynak A, B ve C'den hareketle 1453–1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkan isyanların nedenleri, bu isyanlara katılan gruplar ve isyanların devlet düzeni üzerindeki etkileriyle ilgili soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

"Şehzade Mustafa'nın, ihtiyar babasının yerine geçmek için isyana niyetlendiği 1553'te ve Şehzade Bayazıd'ın, gene taht kavgası yüzünden Selim'e karşı bütün Anadolu'yu ayağa kaldırdığı 1558'de, devletin sürüklendiği ağır siyasî bulanımlar, Türkiye'de tımarlı sipahilerin kapıkulları düzenliğine karşı iyiden iyiye gemi azıya aldıklarını, medreselerin yoğun bulunduğu bölgelerde öğrencilerin açıkça isyan durumuna geçtiklerini, levendlerin bir çekirge uçkunu çapında her yanı kapladıkları ortaya koyacak uygun ortamı yaratmıştır. Onun için, sözü edilen bu iki olay, özellikle Şehzade Bayazıd'ın isyanı, Türk toplumunun dirlik ve düzenlik tarihinde tam bir yeni dönemin açıldığını ifade eder."

Mustafa AKDAĞ, *Türkiye'nin İktisadi ve İctimaî Tarihi-II*, Sayfa: 327

KAYNAK B

"Ulema, padişahın yola getirilmesi fikrinde olup, padişah hal'ini kesin şekilde istemiyordu ancak yeniçeriler kılıç çektiler. Hele nasıl bir entrika neticesi olduğu hâlâ tam manasıyla bilinmeyen ve akıldan geçirilmeyen tarzda, meşru veliaht Şehzade Murad atlanarak tekrar (...) Sultan Mustafa'nın tahta geçirilmek istenmesi, ulemayı ürküttü. İhtilalin mantığını kaybettiği ortaya çıktı. (...) (Sultan Mustafa'nın) tahtta kalamayacağı belli iken yeniçerilerin bu tertibi, Sultan Mustafa'nın cülusunda cülus bahşişi aldıktan sonra bir de mecburen tahttan indirileceği için Sultan Murad'ın cülusunda da ayni meblağı almak için yaptıkları sanılmaktadır. Sultan Mustafa'nın annesi Valide Sultan'dan, Sultan Mustafa'nın hemşiresi sultandan ve bu sultanın zevci olan vezir Davud Paşa'dan rüşvet ve büyük vaatler aldıkları da sonraki gelişmeler ile ortaya çıktı."

Yılmaz ÖZTUNA, *Osmanlı Devleti Tarihi-I*, Sayfa: 330

KAYNAK C

25 Mayıs 1566 tarihinde İstanbul, Edirne, Filibe, Gümülcine, Yenice, Siroz, Selanik ve diğer Rumeli kadılarına gönderilen yazıda; Gümülcine kazasında bazı suhtelerin (medrese öğrencileri) adam öldürdükleri, ev bastıkları, içki içerek fesat çıkardıkları, bunlardan bir kısmının yakalanıp hapsedildiği, bir kısmının ise henüz ele geçirilemediği bildirilmektedir.

Bu nedenle söz konusu bozguncuların kaldıkları yerlerin, gittikleri mekânların ve akrabalarının araştırılarak yakalanıp tutuklanmaları; Gümülcine halkından bu kişilerin işledikleri suçlar hakkında bilgi alınarak suçları sabit olanların yazılı şekilde merkeze bildirilmesi istenmektedir. Ayrıca bu şahısların bazı evlere saldıracakları yönünde haber alındığından, buna karşı gerekli önlemlerin alınması ve yakalanmaları için gayret gösterilmesi emredilmektedir.

6 Zilkâde 973 (25 Mayıs 1566) tarihli Mühimme Defteri

1. **Kaynak A ve Kaynak B'de hangi genel sorun ele alınmaktadır? Yazınız.**

.....

.....

.....

2. **Kaynak B'de "**İhtilâlin mantığını kaybettiği ortaya çıktı.**" ifadesiyle anlatılmak istenen durum nedir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

3. **Kaynak A, B ve C'den yararlanarak Osmanlı Devleti'nde isyanların devlet düzeni üzerinde meydana getirdiği etkiyi açıklayınız.**

.....

.....

.....

4. **Kaynak A ve Kaynak B'yi birlikte değerlendirdiğinizde isyanlarla ilgili yazılabilecek uygun bir sonuç cümlesi oluşturunuz.**

.....

.....

.....

5. **Her iki kaynakta da isyanların arka planında ekonomik çıkarların rolünden bahsediliyor. Sizce, tımarlı sipahilerin kaybettiği gelirler ile yeniçerilerin cülus bahşişi beklentisi aynı temel soruna işaret ediyor olabilir mi? Nedeniyle açıklayınız.**

.....

.....

.....

6. **Kaynak A, B ve C'nin anlatım tarzları ve vurguladıkları noktalar arasında ne gibi farklılıklar görüyorsunuz? Yazınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Her iki metinde de Osmanlı Devleti'nde yaşanan taht kavgaları ve bu kavgaların yol açtığı iç karışıklıklar, isyanlar ele alınmaktadır. Bu isyanlar devlet düzenini sarsmış, farklı grupların (tımarlı sipahiler, medrese öğrencileri, levendler, yeniçeriler) ayaklanmasına neden olmuştur.

2. Bu ifadeyle isyanın başlangıçtaki amacından saparak kişisel çıkarlar ve rüşvet ilişkileri nedeniyle anlamsız bir hâle geldiği anlatılmak istenmiştir. Sultan Mustafa'nın tahta çıkacak yeterliliğe sahip olmadığı bilinmesine rağmen yeniçerilerin sadece para kazanmak için böyle bir yola başvurması, isyanın mantığını kaybettiğini göstermektedir.

3. Şehzadeler arasındaki taht mücadeleleri, toplumsal ve askerî grupların isyanlara katılmasına yol açmıştır.

Yeniçerilerin siyasete müdahalesi, merkezî otoriteyi zayıflatmış ve yönetimde istikrarsızlık oluşturmuştur.

Tımarlı sipahiler, levendler ve suhtelerin karıştığı olaylar, Anadolu'da güvenliği bozmuştur.

Suhte isyanları adam öldürme ve ev basma gibi asayiş sorunlarına dönüşmüştür.

Devlet, düzeni sağlamak için sert güvenlik önlemleri almak zorunda kalmıştır.

İsyanlar, Osmanlı'da hem merkezde hem taşrada devlet düzenini olumsuz etkilemiştir.

4. Osmanlı Devleti'nde 1453–1683 yılları arasında yaşanan isyanlar, taht kavgalarının tetiklediği ve farklı toplumsal grupların katıldığı hareketler olarak devletin merkezî otoritesini sarsmış, ekonomik ve siyasi istikrarsızlığa yol açmıştır.

5. Evet, aynı temel soruna işaret ediyor olabilir çünkü her iki durumda da devletin ekonomik sistemindeki bozulma ve gelir dağılımındaki adaletsizlik isyanların temel nedenleri arasındadır. Tımarlı sipahiler, toprak sisteminin bozulmasıyla gelir kaybına uğrarken yeniçeriler de cülus bahşişi gibi ekonomik çıkarlar için isyan etmişlerdir.

6. **Muhimme Defteri,** resmî bir devlet belgesi olduğu için kısa, sade ve emredici bir dil kullanır. Olayları yorumlamaz, sadece güvenliğin bozulduğunu bildirir ve buna karşı alınması gereken idari ve adli tedbirleri sıralar. Devletin düzeni koruma refleksi ön plandadır.

Mustafa Akdağ, isyanları geniş bir tarihsel ve toplumsal çerçevede ele alır. Şehzade isyanlarını tımarlı sipahiler, medrese öğrencileri ve levendlerin hareketlenmesiyle ilişkilendirerek sosyal, ekonomik ve yapısal nedenlere vurgu yapar. Anlatımı akademik ve analitiktir.

Yılmaz Öztuna ise olayları daha çok siyasal entrikalar ve aktörler üzerinden açıklar. Yeniçerilerin çıkar hesapları, rüşvet ve iktidar mücadeleleri üzerinde durur; üslubu daha yorumlayıcı ve eleştireldir

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki tabloda 1453–1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkan önemli isyanların nedenleri ve sonuçlarıyla ilgili kavramlar numaralandırılmış olarak verilmiştir.

Kutucuklardaki numaraları kullanarak soruları cevaplayınız.(Aynı kutucuk birden fazla sorunun cevabı olabilir.)

1 Avarız Vergisi	2 Beşik Ulemalığı	3 Beylerbeyi Vakası	4 Canbolatoğlu
5 Cülus Bahşişi	6 Çınar Vakası	7 İltizam	8 Kaçgun
9 Kalenderoğlu	10 Karayazıcı	11 Mukataa	12 Suhte
13 Tağşiş	14 Tavil Halil	15 Tımar	16 Ulufe

1. **Kutucuklardan hangisi/hangileri, XVI ve XVII. yüzyıllarda yaşanan isyanların ekonomik nedenleriyle ilişkilidir?**

.....

2. **Kutucuklardan hangisi/hangileri, Anadolu'da ortaya çıkan belli başlı Celâli İsyanları ile bu isyanların nedenleri ve sonuçlarıyla ilişkilidir?**

.....

3. **Kutucuklardan hangisi/hangileri, Yeniçeri Ocağının disiplininin bozulmasıyla ortaya çıkan olaylar ile İstanbul'da büyük karışıklıklara yol açan olayların nedenleriyle ilişkilidir?**

.....

4. **Kutucuklardan hangisi/hangileri, medrese eğitiminin bozulması sonucu ilmiye sınıfında ortaya çıkan sorunlarla ilişkilidir?**

.....

5. **Kutucuklardan hangisi/hangileri, toprak sisteminin bozulması ve hazine gelirlerinin azalmasıyla birlikte yaygınlaşan uygulamalar arasında yer alır?**

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1	**1, 5, 7, 11, 13, 15, 16** (Avarız Vergisi, Cülus Bahşişi, İltizam, Mukataa, Tağşiş, Tımar, Ulufe) XVI ve XVII. yüzyıllarda yaşanan isyanların ekonomik nedenleri arasında avarız vergisinin sürekli hâle gelmesi, iltizam ve mukataa uygulamalarıyla halk üzerindeki vergi baskısının artması ve tağşiş yoluyla paranın değerinin düşürülmesi önemli yer tutar. Ayrıca tımar sisteminin bozulması, üretimin ve taşradaki düzenin zayıflamasına yol açarak ekonomik huzursuzluğu artırmıştır. Ulufe ve cülus bahşişi ise daha çok askerî ve siyasi nitelikli olmakla birlikte mali krizin bir yansıması olarak isyanları dolaylı biçimde beslemiştir.
2	**1, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15** (Avarız Vergisi, Canbolatoğlu, İltizam, Kaçgun, Kalenderoğlu, Karayazıcı, Mukataa, Tağşiş, Tavil Halil, Tımar) Anadolu'daki Celâli İsyanları doğrudan Karayazıcı, Kalenderoğlu, Canbolatoğlu ve Tavil Halil gibi isyancı liderlerle ilişkilidir. Bu isyanların temel nedenleri arasında avarız vergisinin artması, iltizam ve mukataa uygulamalarıyla halkın ağır vergi yükü altına girmesi, tağşiş ve tımar sisteminin bozulması yer alır. Sonuç olarak kaçgun olgusu yaygınlaşmış, köyler boşalmış ve Anadolu'da ekonomik ve sosyal düzen ciddi biçimde sarsılmıştır.
3	**3, 5, 6, 13, 16** (Beylerbeyi Vakası, Cülus Bahşişi, Çınar Vakası,Tağşiş, Ulufe) Yeniçeri Ocağının disiplininin bozulmasıyla İstanbul'da ortaya çıkan en önemli olaylar Beylerbeyi Vakası ve Çınar Vakası'dır. Bu isyanların temelinde cülus bahşişinin padişah değişimlerinde yeterli ya da zamanında ödenmemesi, ulufelerin geciktirilmesi ve tağşiş nedeniyle maaşların satın alma gücünün düşmesi bulunur. Ekonomik sıkıntılarla birleşen disiplin zaafı, yeniçerilerin devlet otoritesine karşı ayaklanmasına, devlet adamlarının görevden alınmasına ve başkentte ciddi siyasal istikrarsızlıklara yol açmıştır.
4	**2, 12** (Beşik Ulemalığı, Suhte) Medrese eğitiminin bozulmasıyla ilmiye sınıfında ortaya çıkan sorunlar beşik ulemalığı ve suhte kavramlarıyla ilişkilidir. Beşik ulemalığı uygulaması, liyakat yerine aile ve çevre bağlarının öne çıkmasına yol açarak ilmiye sınıfında nitelik kaybına neden olmuştur. Suhteler ise eğitim ve istihdam sorunları nedeniyle zamanla disiplinsizleşmiş, bazı bölgelerde toplumsal olaylara ve isyanlara karışarak düzeni bozmuştur.
5	**1, 7, 11, 13** (Avarız Vergisi, İltizam, Mukataa, Tağşiş) Toprak sisteminin bozulması ve hazine gelirlerinin azalmasıyla birlikte avarız vergisi, iltizam, mukataa ve tağşiş uygulamaları yaygınlaşmıştır. Devlet, tımar sisteminin zayıflamasıyla gelir kaybını telafi etmek için avarız gibi olağanüstü vergilere başvurmuş; iltizam ve mukataa yoluyla gelirleri nakit olarak toplamaya yönelmiştir. Ayrıca tağşiş uygulamasıyla paranın ayarı düşürülerek kısa vadede hazine gelirleri artırılmaya çalışılmıştır.

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Konu: Osmanlı Devleti'nde İsyanların Nedenleri ve Sonuçlarını Müzakere Edebilme

A. Kendimi Değerlendiriyorum

Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyunuz. Her madde için size en uygun seçeneği işaretleyiniz.

Derecelendirme:

1 = Hiç katılmıyorum	2 = Katılmıyorum	3 = Kararsızım	4 = Katılıyorum	5 = Tamamen katılıyorum

	İFADE	1	2	3	4	5
1	Osmanlı Devleti'nde çıkan isyanların temel nedenlerini (ekonomik, sosyal, askerî, siyasi) ayırt edebiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
2	Celali İsyanları, Yeniçeri İsyanları ve azınlık isyanlarını nedenleri bakımından karşılaştırabiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
3	İsyanların Osmanlı Devleti'nin yönetim, ekonomi ve toplum yapısı üzerindeki sonuçlarını açıklayabiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
4	İsyanları yalnızca "devlete karşı başkaldırı" olarak değil farklı bakış açılarıyla değerlendirebiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
5	İsyanlar konusunda farklı görüşlerdeki kaynakları inceleyerek kendi düşüncelerimi gözden geçirebiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
6	Bir isyanın nedenleri ile sonuçları arasında neden-sonuç ilişkisi kurabiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
7	İsyanlarla ilgili kanıta dayalı konuşmaya özen gösteriyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
8	Osmanlı isyanlarını günümüz toplumsal olaylarıyla karşılaştırırken dikkatli ve eleştirel düşünebiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐

B. Aşağıdaki soruları kendi düşünceleriniz doğrultusunda kısaca cevaplayınız.

1. Osmanlı Devleti'nde isyanların çıkmasında <u>en etkili neden</u> sizce hangisidir? Nedenini yazınız.

.....

.....

2. İsyanların Osmanlı Devleti açısından <u>olumlu veya öğretici</u> bir sonucu olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.

.....

.....

C. Genel Öz Değerlendirme

Bu konuyu işlerken kendimi en güçlü hissettiğim alan:

- ☐ Nedenleri açıklama
- ☐ Sonuçları açıklama
- ☐ Karşılaştırma yapma
- ☐ Farklı bakış açılarını anlama

Geliştirmem gerektiğini düşündüğüm alan:

.....

D. Öğrenci Görüşü

Bu konunun işlenişiyle ilgili düşüncelerim/önerilerim:

.....

Öğrenci İmzası:.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

B. Açık Uçlu Öz Değerlendirme Soruları

1. Bence Osmanlı Devleti'nde isyanların çıkmasında en etkili neden ekonomik bozulmadır. Çünkü tımar sisteminin çözülmesi ağır vergilerin (avarız gibi) artması tağşişle paranın değer kaybetmesi hem köylüyü hem askerî geçim sıkıntısına sokmuştur. Ekonomik baskı arttıkça Celâli İsyanları, yeniçeri ayaklanmaları ve şehir karışıklıkları yaygınlaşmış; bu durum diğer siyasal ve sosyal sorunları da tetiklemiştir.

2. Evet, isyanların Osmanlı Devleti açısından öğretici sonuçları olduğunu düşünüyorum. İsyanlar; devletin ekonomik, askerî ve idari alanlardaki aksaklıklarını açık biçimde ortaya koymuş ve Koçi Bey ile Katip Çelebi gibi düşünürlerin ıslahat önerilerinin hazırlanmasına zemin hazırlamıştır. Her ne kadar kısa vadede düzeni bozmuş olsalar da uzun vadede devletin sorunlarını fark etmesine ve çözüm arayışına girmesine katkı sağlamışlardır.

OSMANLI DEVLETİ'NDE İSYANLARIN NEDENLERİ VE SONUÇLARIYLA İLGİLİ ÖĞRENME GÜNLÜĞÜM

- **Osmanlı Devleti'nde 1453-1683 yılları arasında çıkan isyanları incelerken beni en çok şaşırtan, üzen, düşündüren veya dikkatimi çeken hangi olaylar veya durumlar oldu? Yazınız.**

.....

.....

- **Bu isyanların neden-sonuç ilişkilerini anlamaya çalışırken zorlandığım kavramlar veya olaylar nelerdi? Anlamakta güçlük çektiğim bir nokta var mıydı?**

.....

.....

- **Yaptığım etkinliklerden önce düşüncelerim nasıldı?**

Eskiden düşünürdüm ki Osmanlı Devleti'ndeki isyanların ortaya çıkışında; .....

.....

- **Etkinliklerden sonra düşüncelerim nasıl değişti?**

Şimdi biliyorum ki bu isyanların ortaya çıkışında ve büyümesinde; .....

.....

- **Devlet yönetiminde olsaydım isyanların sebep olduğu toplumsal huzursuzlukların önüne geçmek için hangi tedbirleri alırdım? Hangi politikaları uygulardım?**

.....

.....

- **Yönetim sorunları ve dönemin ıslahatçı padişah ve devlet adamlarının faaliyetleriyle ilgili hangi yeni sorular merakımı artırdı?**

.....

.....

- **Bu konuyla ilgili öğrendiklerimi günlük yaşamda veya toplumda nasıl kullanılabilirim?**

.....

.....

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

1453-1683 Osmanlı'da İsyanlar

Dönemin Genel Çerçevesi

- Merkezî otoritenin zayıflaması
- Tımar sisteminin bozulması
- Ekonomik bunalım, nüfus artışının yaşanması
- İran ve Avusturya savaşlarının devlete ve halka mali yük getirmesi
- Devşirme, ulema ve kapıkulu dengesinin bozulması

İSYANLAR

A. İstanbul İsyanları

Nedenleri:
- Ulufelerin zamanında ödenmemesi
- Yeniçeriler ile sipahiler arasında nüfuz mücadelesinin yaşanması
- Saray içinde siyasi çekişmeler yaşanması
- Devşirme sisteminin bozulması

Önemli İsyanlar:
- Beylerbeyi Olayı (III. Murat Dönemi)
- Genç Osman'ın öldürülmesi
- Vakay-ı Vakvakiye (Çınar Vakası) (IV. Mehmet Dönemi)
- IV. Murat Dönemi'ndeki karışıklıklar

Sonuçları:
- Padişah değişikliklerinin yaşanması
- Devlet otoritesinin zayıflaması
- Orduda düzen ve disiplinin bozulması

B. Celâli İsyanları

Nedenleri
- Tımar sisteminin bozulması
- Nüfus artışının sosyal ve ekonomik baskıları artırması
- Vergi yükünün ağırlaşması

Önemli İsyanlar:
- Şahkulu İsyanı
- Baba Zünnun İsyanı
- Kalenderoğlu İsyanı
- Karayazıcı İsyanı
- Canbolatoğlu İsyanı
- Kalenderoğlu İsyanı
- Abaza Hasan Paşa İsyanı

Sonuçları:
- Anadolu'da büyük yıkımın yaşanması ve geniş çaplı göç hareketlerinin (köyden kente göçün) ortaya çıkması
- Tarımsal üretimin ciddi biçimde azalması
- Tımarlı sipahilerin ordudaki sayı ve önemlerinin azalması

C. Suhte İsyanları

Nedenleri:
- Beşik ulemalığının yaygınlaşması ve mezunlarının işsiz kalması
- Eğitim sisteminin bozulması
- Öğrencilerin sekban-sarıca şeklinde gruplara ayrılması

Sonuçları:
- Taşrada güvenliğin bozulması
- Medreselerde yapısal düzenleme zorunluluğunun ortaya çıkması

D. Eyalet İsyanları

Nedenleri:
- Valilerin merkezî otoriteye başkaldırması
- Vergi toplama yetkililerinin suistimallerde bulunması
- Yerel ailelerin bağımsızlık girişimlerinde bulunması

Sonuçları:
- Merkezî otoritenin zayıflaması
- Eyaletlerde uzun süren askerî operasyonların yapılması

DÖNEMİN ISLAHATÇILARI

I. Ahmet

Kardeş katli yasasını kaldırdı, yerine ekber-erşed sistemini getirdi.

II. Osman

Padişahların haremden evlenme geleneğini kaldırdı ayrıca Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmak istedi.

IV. Murat

Kapıkulu askerlerinin sayısını azalttı.

Kahvehaneleri kapattı, içki ve kumarı yasakladı.

IV. Mehmet

Küçük yaşta padişah oldu.

Liyakatli sadrazamlar görevlendirerek devleti toparlamaya çalıştı.

Tarhuncu Ahmet Paşa

Hazinenin gelir ve giderlerini hesaplayarak ilk modern Osmanlı bütçesini hazırladı.

Köprülü Mehmet Paşa

Padişaha şartlar sunarak göreve gelen ilk sadrazamdır. Kapıkulu askerlerini disiplin altına aldı, maliyeyle ilgili düzenlemeler yaptı ve Çanakkale Boğazı'ndaki Venedik ablukasını kaldırdı.

Lütfi Paşa, Gelibolulu Mustafa Ali, Koçi Bey, Katip Çelebi Gibi Dönemin Aydınlarına Göre İsyanlara Karşı Alınması Gereken Önlemler

- Tımar sisteminin yeniden düzenlenmesi, tımarların hak etmeyen kişilerden alınarak liyakat sahiplerine verilmesi
- Asker sayısının sınırlandırılması, ordunun disiplinli hâle getirilmesi
- Rüşvet ve iltimasın ortadan kaldırılmasına yönelik tedbirlerin alınması
- Devlet görevlerine liyakatli, bilgili ve faziletli kişilerin getirilmesi
- İlmiye mensuplarının rüşvetle göreve getirilmesinin engellenmesi
- Suçu kesinleşmeyen devlet adamlarının keyfî şekilde azledilmemesi ve idam edilmemesi
- Hazinenin güvenliğinin ve devamlılığının sağlanmasına yönelik önlemler alınması
- Reayanın yönetici sınıfa müdahalesinin önlenerek toplumsal düzenin korunması
- Vezirlerin ve üst düzey yöneticilerin padişah tarafından düzenli olarak denetlenmesi
- Devlet işlerinin adalet esasına göre yürütülmesinin sağlanması
- Merkezî otoriteyi güçlendirmek amacıyla dirayetli ve güçlü bir yönetim anlayışının benimsenmesi
- Ordu içindeki tecrübeli kişilerin devlet düzenini bozan unsurlara karşı aktif rol almasının sağlanması
- Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'ndeki kurumları esas alarak klasik düzeni yeniden canlandırmaya yönelik ıslahatlar yapılması

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Avam: .....

.....

.....

Çiftbozan: .....

.....

.....

İlmiye: .....

.....

.....

Suhte: .....

.....

.....

Ulufe: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Avam: İlişkilendiriyorum

Çiftbozan: İlişkilendiriyorum,

İlmiye: Değerlendiriyorum, Etkinlik 1

Suhte: Hazırlanıyorum

Ulufe: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

1453-1683 YILLARI ARASINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE BİLİM, KÜLTÜR, EĞİTİM VE SANAT ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi destekle-mek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında sizlerden 1453-1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde bilim, kültür, eğitim ve sanat alanlarında ortaya çıkan gelişmelere ilişkin araştırma yapmanız beklenmektedir.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

I. Bölüm:

Aşağıda Mimar Sinan kavramı ile ilgili zihinde çağrışım yapan kelimeleri/kavramları 1 dakika içinde yazınız.

Mimar Sinan: Süleymaniye
Mimar Sinan: .....
Mimar Sinan: .....
Mimar Sinan: .....
Mimar Sinan: .....
Mimar Sinan: .....
Mimar Sinan: .....
Mimar Sinan: .....
Mimar Sinan: .....
Mimar Sinan: .....

II. Bölüm:

I. Bölüm'de verdiğiniz cevaplar ile Mimar Sinan kelimesinin kullanıldığı anlamlı birer cümle yazınız.

1. Cümle: Süleymaniye Camii, Mimar Sinan'ın büyüklüğünü gösteren en etkileyici yapılardan biridir.
2. Cümle: .....
3. Cümle: .....
4. Cümle: .....
5. Cümle: .....
6. Cümle: .....
7. Cümle: .....
8. Cümle: .....
9. Cümle: .....
10. Cümle: .....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

I. Bölüm:

Mimar Sinan:	Süleymaniye
Mimar Sinan:	Selimiye
Mimar Sinan:	Osmanlı Mimarisi
Mimar Sinan:	Ustalık Eseri
Mimar Sinan:	Mühendislik
Mimar Sinan:	Estetik
Mimar Sinan:	Kemer Sistemi
Mimar Sinan:	Klasik Dönem
Mimar Sinan:	Mimarbaşı
Mimar Sinan:	Kanuni Dönemi

II. Bölüm:

1. Cümle: Süleymaniye Camisi, Mimar Sinan'ın büyüklüğünü gösteren en etkileyici yapılardan biridir.
2. Cümle: Selimiye Camisi, Sinan'ın ustalık döneminin zirvesi olarak kabul edilir.
3. Cümle: Mimar Sinan, Osmanlı mimarisinin klasik tarzını şekillendiren en önemli isimdir.
4. Cümle: O, "ustalık eserim" dediği Selimiye ile mimarlık tarihine damga vurmuştur.
5. Cümle: Sinan'ın eserlerinde mühendislik bilgisi ile estetik anlayış kusursuz bir şekilde birleşir.
6. Cümle: Mimar Sinan'ın yapılarında dikkat çeken en önemli unsur estetik dengedir.
7. Cümle: Sinan, kemer ve kubbe sistemlerini ustalıkla kullanarak büyük yapıların yükünü dengelemiştir.
8. Cümle: Onun eserleri Osmanlı'nın Klasik Dönem sanat anlayışının en parlak örnekleridir.
9. Cümle: Mimarbaşı olarak görev yapan Sinan, yüzlerce yapı inşa ederek imparatorluğa mühür vurmuştur.
10. Cümle: Kanuni Dönemi'nin ihtişamını en iyi anlatan sanatçıların başında Mimar Sinan gelir.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Ahkâm: Hükümler, kanunlar ve kurallar anlamına gelir. Metinde "tarikat ahkâmı" (tarikat kuralları/işleyişi) şeklinde geçmektedir.

Darüşşifa: Kelime anlamı "şifa kapısı" veya "sağlık yurdu"dur. Geçmişte hastane işlevi gören, hastaların tedavi edildiği kurumdur.

Dirayet: Bir işin üstesinden gelebilme yeteneği; beceriklilik, kavrayış ve zeka inceliği.

Hânende: Klasik Türk müziğinde şarkı söyleyen, sesiyle eserleri icra eden sanatçı, okuyucu.

Hilafet: Hz. Muhammed'den sonra İslam Devleti'nin başına geçen kişinin makamı, halifelik. Aynı zamanda manevi liderlik ve temsil yetkisi anlamına gelir.

Hutbe: Cuma ve bayram namazlarında cami imamının veya hatibin minbere çıkarak okuduğu dua ve öğüt içeren konuşma. Hükümdarlık alametlerinden biri olarak hükümdarın adı hutbede zikredilirdi.

İmarethane: Yoksullara, öğrencilere ve yolculara ücretsiz yemek dağıtılan aşevi. Genellikle bir külliye içinde yer alır.

İrşad: Doğru yolu gösterme, uyarma, manevi olarak aydınlatma görevi. Tasavvufta mürşidin (rehberin) müridini eğitmesi.

Kartograf: Harita çizen, haritaları hazırlayan ve inceleyen uzman kişi; haritacı.

Kazasker (Kadıasker): Osmanlı Devleti'nde adalet ve eğitim işlerinden sorumlu en yüksek rütbeli görevlilerden biri. Kadıların ve müderrislerin atamasını yapardı.

Literatür (Alanyazın): Bir bilim dalında (tarih, coğrafya, tıp vb.) veya belirli bir konuda yazılmış olan eserlerin, kitapların, makalelerin ve yazıların tamamı.

Lonca: Aynı bölgede yaşayan ve aynı işi yapan esnaf ve zanaatkârların (kuyumcular, dericiler vb.) örgütlenerek kurdukları meslek dayanışma teşkilatı.

Menakıbname: Din büyüklerinin, velilerin hayat hikâyelerini, gösterdikleri kerametleri ve üstün özelliklerini anlatan eser türü.

Mezra: Ziraat yapılan, ekin ekilen geniş arazi veya çiftlik.

Mikrobiyoloji: Gözle görülemeyecek kadar küçük canlıları (mikropları, bakterileri, virüsleri) inceleyen bilim dalı.

Muhasara: Bir kaleyi veya şehri ele geçirmek için ordunun etrafını kuşatması, kuşatma.

Mücahede: Kelime anlamı "cihat etme, savaşma" olsa da tasavvufta, kişinin nefsinin kötü isteklerine karşı verdiği içsel mücadeleyi ifade eder.

Mücerrebname: Şerefeddin Sabuncuoğlu'nun "denenmiş ilaçlar" anlamına gelen eseri. İlaç terkipleri ve tedavi yöntemleri üzerine yazılmıştır.

Müderris: Medreselerde ders veren, günümüzdeki profesör karşılığı olan yüksek rütbeli öğretim elemanı.

Mürid: Bir tarikat şeyhine bağlanan, ondan manevi eğitim alan ve onun yolundan giden kişi, öğrenci.

Nakkaş: Osmanlı Dönemi'nde kitapları süsleyen, minyatür (küçük ve detaylı resim) yapan ve desen tasarlayan sanatçılara verilen isimdir.

Panoramik: Bir yerden bakıldığında ufkun her tarafını içine alan, kesintisiz ve geniş görüş açısı.

Riyazet: Tasavvufta nefsin isteklerini kırmak amacıyla az yemek, az uyumak, ibadetle meşgul olmak gibi yöntemlerle yapılan perhiz ve manevi eğitim.

Sahabe: Hz. Muhammed Dönemi'nde yaşamış, onu görmüş ve onunla sohbet etmiş Müslümanlar.

Tasavvuf: İslam'ın manevi yönünü, kalbin arınmasını ve Allah'a yakınlaşmayı esas alan; varlık birliği anlayışına dayanan dinî ve felsefi disiplin.

Teorik : Uygulamaya dökülmemiş sadece bilgi, düşünce, ilke veya kurallar aşamasında kalan durumdur. Bir şeyin yapılışını (pratiğini) değil mantığını ve bilgisini ifade eder.

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A'ya göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Şerefeddin Sabuncuoğlu (1385–1468)

Osmanlı Devleti ve Amasya'nın yetiştirdiği en önemli hekimlerden biridir. Sabuncuoğlu, Cerrahiyyetü'l-Haniyye ve Mücerrebname adlı eserlerinde yaşını belirtmesi sayesinde doğum ve ölüm yılları kesinleşmiştir. Ailesi tıp alanında köklü bir gelenek taşımakta olup birçok aile ferdi farklı dönemlerde hekimlik yapmıştır. Sabuncuoğlu'nun eğitimine dair kesin kayıtlar bulunmasa da döneminin kültürel yapısı, Amasya'daki medrese sayısı ve ailesinin hekimlik geleneği onun hem usta-çırak yöntemiyle hem de medrese eğitimiyle yetişmiş olabileceğini bize göstermektedir. Fatih Devri'nin en önemli hekimleri arasında sayılmaktadır. Amasya Darüşşifası'nda baştabiplik yapan Sabuncuoğlu, eserleri ve cerrahlığa getirdiği yeniliklerle (Görsel) Osmanlı tıp tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Haldun Eroğlu; "XV.Yüzyıl Tabiblerinden Şerefeddin Sabuncuoğlu ve Amasya Darüşşifası"

Görsel: Cerrahiyye-i İlhâniyye eseri, TDVİA

1. **Sabuncuoğlu'nun ailesinde farklı dönemlerde hekimlik yapan birçok kişinin bulunması Osmanlı Devleti'ndeki tıp alanı ile ilgili bize nasıl bilgiler verebilir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Sabuncuoğlu'nun medrese eğitiminin yanı sıra usta-çırak geleneği dahil iki farklı eğitim modelinde eğitim alması, tıp alanındaki başarısına nasıl bir katkı sağlamış olabilir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

3. **Amasya'nın XV. yüzyılda çok sayıda medreseye sahip olması ve kültürel seviyesinin yüksekliği göz önüne alındığında, bugünkü hangi şehirle benzerlik kurulabilir? Bu şehri seçme nedeninizi açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Bu durum Osmanlı tarihinde bazı ailelerin tıp alanında etkili olduğu ve hekimliği bir aile **mesleği olarak benimseyip** kuşaktan kuşağa da aktardıkları söylenebilir. Bu da Osmanlı tıp kültürünün geçmiş yapıyla bağlantılı olduğunu kanıtlar.

2. Usta-çırak geleneği Sabuncuoğlu Şerefeddin'e daha uygulamalı **tecrübe**, ameliyat pratiği ve el becerisi kazandırmışken medrese eğitimi ise ona **teorik bilgi**, **bilimsel düşünme** ve **tıbbi literatürü okuma** becerisi sağlamış diyebiliriz. İki eğitim modeli alması Sabuncuoğlu hem **pratik** hem **teorik açıdan güçlü bir hekim** hâline gelmesinde etkili olmuş olabilir.

3. İstanbul, sahip olduğu köklü eğitim kurumları ve geniş üniversite ağı sayesinde farklı disiplinlerden bilim insanlarını ve öğrencileri bir araya getiren bir çekim merkezidir. Ortaya çıkan bu kültürel ve bilimsel zenginlik, İstanbul'u geçmişin önemli ilim duraklarından biri olan XV. yüzyıl Amasya'sı ile benzer kılmaktadır. Tıpkı Amasya'nın tarih boyunca medreseleriyle Anadolu'nun irfan merkezi olması gibi İstanbul da günümüzde bu akademik mirası sürdürmektedir.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda Osmanlı Devleti'nde bilim, kültür, eğitim ve sanat alanlarıyla ilgili bir metin yer almaktadır. Metinden yararlanarak 3–2–1 Çıkış Kartı tekniğine uygun şekilde hazırlanan soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

Osmanlı Devleti, altı yüzyılı aşan tarihi boyunca Asya, Avrupa ve Afrika'da hüküm sürmüş; Türklerin yanı sıra farklı dinlere ve etnik kökenlere mensup pek çok topluluğu bünyesinde barındırmıştır. Bu toplulukların dil, din ve kültürel çeşitliliği; Osmanlı toplumunda canlı ve dinamik bir yapının oluşmasını sağlamıştır. Osmanlılar, elde ettikleri siyasi ve askerî başarılarla cihan devleti olma idealini büyük ölçüde gerçekleştirmiş; özellikle XVI ve XVII. yüzyıllarda bilim, kültür, eğitim ve sanat alanlarında yaptıkları çalışmalarla önemli bir gelişme düzeyine ulaşmıştır. Bu dönemde vakıflar, medreseler, imarethaneler ve loncalar aracılığıyla kültürel üretim süreklilik kazanmıştır. Başta Bursa, Edirne ve İstanbul olmak üzere bazı Anadolu şehirleri ile Selanik, Üsküp, Saraybosna, Rusçuk, Filibe ve Varna gibi Balkan şehirleri önemli bilim ve kültür merkezleri hâline gelmiştir. "Osmanlı Klasik Dönemi" olarak adlandırılan bu süreçte yetişen bilim insanları, farklı alanlarda verdikleri eserlerle zengin bir kültürel birikim ortaya koymuştur. Osmanlı Dönemi'nde bilim, kültür, eğitim ve sanat alanlarında gerçekleştirilen bu faaliyetler; günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Osmanlı toprakları üzerinde varlığını sürdüren ülkelerin ortak kültürel mirasını oluşturmaktadır.

3 ÜÇ YAZ

Kaynak A'ya göre Osmanlı Devleti'nin bilim, kültür, eğitim ve sanat alanlarında öne çıkan üç özelliğini yazınız.

1. .....
2. .....
3. .....

2 İKİ SOR

Kaynak A'yı okuduktan sonra Osmanlı Devleti'nin bilim, kültür, eğitim ve sanat alanlarıyla ilgili aklınızda kalan veya merak ettiğiniz iki soruyu yazınız.

1. .....
2. .....

1 BİR PAYLAŞ

Osmanlı Dönemi'ndeki bilimsel ve kültürel faaliyetlerin günümüze etkisine dair bir değerlendirme yapınız.

1. .....
.....
.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ÜÇ YAZ

Kaynak A'ya göre Osmanlı Devleti'nin bilim, kültür, eğitim ve sanat alanlarında öne çıkan üç özelliğini yazınız.

1. Osmanlı Devleti; Asya, Avrupa ve Afrika'da hüküm sürerken Türklerin yanı sıra farklı dinlere, dillere ve etnik kökenlere sahip birçok topluluğu bünyesinde barındırmış; bu çeşitlilik toplumsal yapının dinamik ve zengin olmasını sağlamıştır.
2. Osmanlı Devleti; siyasi ve askerî gücünün yanında bilim, kültür, eğitim ve sanat alanlarında da önemli gelişmeler göstermiş; Bursa, Edirne, İstanbul ve bazı Balkan şehirlerini dönemin önde gelen bilim ve kültür merkezleri hâline getirmiştir.
3. Osmanlı Dönemi'nde faaliyet gösteren vakıflar, medreseler, imarethaneler ve loncalar; bilimsel ve kültürel üretimin kesintisiz devam etmesini mümkün kılan kurumsal altyapıyı oluşturmuştur.

2 İKİ SOR

Kaynak A'yı okuduktan sonra Osmanlı Devleti'nin bilim, kültür, eğitim ve sanat alanlarıyla ilgili aklınızda kalan veya merak ettiğiniz 2 soruyu yazınız.

1. Osmanlı Dönemi'nde hangi bilim dalları ön plana çıkmış ve bu alanlarda kimler önemli eserler vermiştir?
2. Osmanlı Dönemi'nde gelişen sanat dallarından hangileri günümüzde varlığını sürdürmektedir?

1 BİR PAYLAŞ

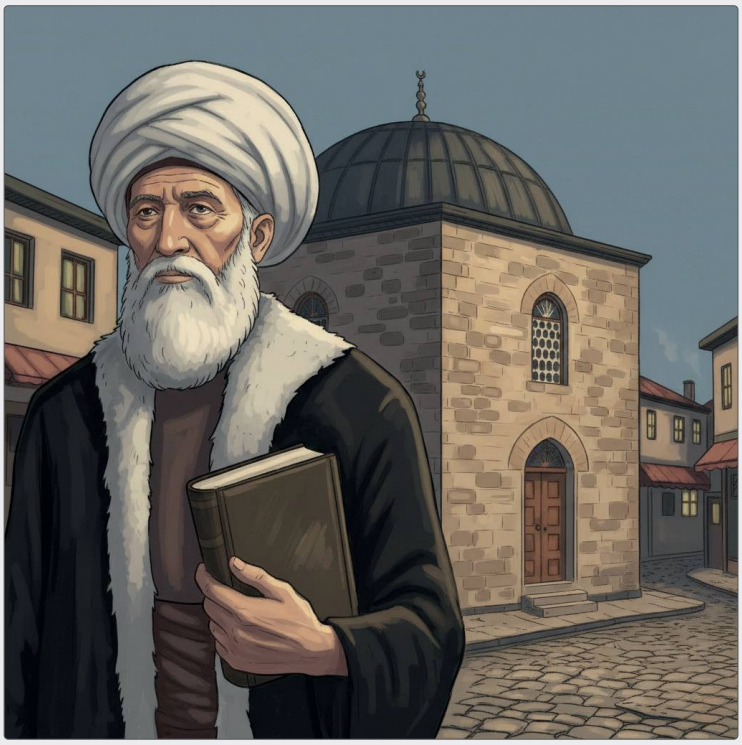
Osmanlı Dönemi'ndeki bilimsel ve kültürel faaliyetlerin günümüze etkisine dair bir değerlendirme yapınız.

1. Osmanlı Dönemi'nden kalan bilimsel çalışmalar, mimari şaheserler, el yazmaları, hukuki metinler, eğitim kurumları ve sanat eserleri, günümüzde Türkiye Cumhuriyeti ile eski Osmanlı coğrafyasındaki ülkeler arasında güçlü bir kültürel köprü oluşturur. Dolayısıyla bu üretimler hem somut hem de somut olmayan kültürel mirasımızın temelini teşkil ederek tarihî belleğimizin merkezinde yer alır.

ETKİNLİK 2

KAYNAK A

AKŞEMSEDDİN (1390/1459)

Görsel: Akşemmseddin (Temsili)

"Asıl adı Şemseddin Muhammed b. Hamza'dır. Ancak Akşemseddin veya kısaca Akşeyh adıyla şöhret bulmuştur. 792 (1390) yılında Şam'da doğdu. (...) Yedi yaşlarında babasıyla birlikte Anadolu'ya gelerek o zaman Amasya'ya bağlı olan Kavak ilçesine yerleştiler (799/1396-97). Kur'an'ı ezberleyip kuvvetli bir dinî tahsil gördükten sonra Osmancık Medresesi'ne müderris oldu. Yine bu arada iyi bir tıp tahsili yaptığı da anlaşılmaktadır. (...) A. İhsan Yurd (...) onun doğrudan doğruya Hacı Bayram'a bağlandığını kaydetmektedir. Akşemseddin sıkı bir riyâzet (nefsi kırma) ve mücahededen (cihad etme) sonra kendisini takdir eden şeyhinden kısa zamanda hilâfet aldı. Akşemseddin'in içinde çileye girdiği hücre bugün de Ankara Hacıbayram Camii bodrumunda mevcuttur ve şeyhin adıyla anılmaktadır. Daha sonra şeyhinin yanından ayrılarak Beypazarı'na gitti, burada bir mescid ve değirmen inşa ettirdi. Halkın büyük rağbet gösterip etrafına toplanması üzerine günümüzde Çorum'a bağlı olan İskilip kazasında Kösedağı civarındaki Evlek köyüne çekildi. Birsüre sonra buradan da ayrılarak Göynük'e yerleşti ve orada da yine bir mescidle değirmen yaptırdı. Bir yandan çocuklarının, diğer yandan da dervişlerinin tâlim ve terbiyeleriyle meşguloldu; bu arada hacca gitti. Şeyhi Hacı Bayrâm-ı Velî'nin vefatından sonra onun yerine irşad makamına geçti. Akşemseddin, şeyhi Hacı Bayram'ın II. Murad'la münasebetlerinde hemen daima yanında olduğundan oğlu II. Mehmed ile de tanışmış ve tahta çıktıktan sonra da onunla görüşmeye devam etmişti. Tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber İstanbul'un fethinden önce iki defa Fâtih'in yanına Edirne'ye giden Akşemseddin, ilkinde II. Murad'ın kazaskeri Çandarlıoğlu Süleyman Çelebi'yi, öbür defasında da Fâtih'in kızlarından birini tedavi ederek iyileştirmiş, Fâtih'in kızı da kendisine Beypazarı'ndaki pirinç mezraalarını vermişti. Fâtih 1453 yılı baharında İstanbul'u muhasara etmek üzere ordusuyla Edirne'den yola çıkınca Akşemseddin, Akbıyık Sultan ve devrin diğer tanınmış şeyhleri de yüzlerce müridleriyle ona katıldılar. Akşemseddin kuşatmanın en sıkıntılı anlarında gerek padişahın gerekse ordunun mânevî gücünün yükseltilmesine yardımcı oldu. Araştırmacılar, Akşemseddin'in bu sıkıntılı anlarda zaferin yakın olduğu müjdesini vererek sabredip gayret göstermesi gerektiğine dair Fâtih'e yazdığı mektupların fethin kısa zamanda gerçekleşmesinde büyük bir tesiri olduğunu belirtmektedirler. Fetihten sonra Ayasofya'da kılınan ilk cuma namazında hutbeyi Akşemseddin okuduğu gibi, İslâm ordularının daha önceki kuşatmalarından birinde şehid düşmüş olan sahâbeden Ebû Eyyûb elEnsârî'nin kabrini de Fâtih'in isteği üzerine yine o keşfetti. (...) Fetihten sonra padişahın taç ve tahtını terk edip bütünüyle şeyhe bağlanmak ve ondan tarikat ahkâmını öğrenmek istemesi üzerine Akşemseddin büyük bir dirayet göstererek Fâtih'in bu arzusuna engel olmaya çalıştı. Bunu başaramayacağını anlayınca Gelibolu üzerinden Anadolu yakasına geçerek Göynük'e döndü. Sultanın, gönlünü almak üzere arkasından gönderdiği hediyeleri geri çevirdiği gibi Göynük'te yaptırmak istediği cami ve tekkeyi de kabul etmeyerek sadece bir çeşme yapılmasına razı oldu.

Hayatının son yıllarını Göynük'te geçirdiği tahmin edilen Akşemseddin, Menâkıbnâme'ye göre 863 Rebîülâhirinin sonunda (Şubat 1459) burada vefat etti. Türbesi halen ziyaretgâhtır. Akşemseddin'in eserlerinin büyük bir kısmı tasavvufa dair olup başlıcaları şunlardır: Risâletü'n-nûriyye, Def'umeta'ini's-sûfiyye, Makamât-ı Evliyâ."

Köprülü ve Uzun, 1989, s.299-301.

TARİHSEL BAKIŞ AÇISI FORMU

İncelediğiniz tarihsel kişi, olay veya dönemlerden yola çıkarak soruları cevaplayınız.

1. İncelediğiniz tarihsel kişi, olay veya dönemi yazınız.

.....

.....

2. Bu kişi, olay veya dönemlere ilişkin aşağıdaki tabloda veya tablolarda verilen boşlukları doldurunuz.

2.1. Toplumdaki rolü veya rolleri nelerdir?	**2.2. Kanıt**
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

2.3. Günümüzdeki benzer kişi, olay veya dönemlerden farklılıkları nelerdir?	**2.4. Kanıt**
.....	.....
.....	.....
.....	.....

2.5. Günümüzle karşılaştırıldığında geçmişte onlar için hangi koşullar (teknoloji, medya, ekonomi, din, aile hayatı, iletişim, günlük yaşam vb.) farklıydı?

.....

.....

.....

.....

2.6. Bahsettiğiniz koşulların kişilerin düşüncelerini ve/veya eylemlerini nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz? Nedenini yazınız.

.....

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

TARİHSEL BAKIŞ AÇISI FORMU

İncelediğiniz tarihsel kişi, olay veya dönemlerden yola çıkarak soruları cevaplayınız.

1. İncelediğiniz tarihsel kişi, olay veya dönemi yazınız.

Akşemseddin (1390-1459)

2. Bu kişi, olay veya dönemlere ilişkin aşağıdaki tabloda veya tablolarda verilen boşlukları doldurunuz.

2.1. Toplumdaki rolü veya rolleri nelerdir?

Akşemseddin, yaşadığı dönemde hem din âlimi ve müderris olarak halkı eğiten hem de Hacı Bayrâm-ı Veli'nin halifesi sıfatıyla tasavvufi rehberlik yapan önemli bir manevi liderdi. Tıp bilgisi sayesinde hastaları tedavi ederek toplumun sağlık ihtiyaçlarına da cevap vermiş; gittiği yerlerde mescid, değirmen ve çeşme gibi yapılar inşa ettirerek sosyal hayatın düzenlenmesine katkı sağlamıştır. İstanbul'un Fethi'nde padişaha ve orduya moral veren bir manevi destekçi olarak devlet-toplum ilişkilerinde etkili olmuş, böylece hem dinî hem sosyal hem de kültürel alanlarda toplumun yönünü şekillendiren çok yönlü bir şahsiyet rolü üstlenmiştir.

2.2. Kanıt

- İstanbul'un fethinde orduya moral vermesi
- Ayasofya'da ilk hutbeyi okuması
- Medrese müderrisliği yapması
- Halkın onun çevresinde toplanması
- Hastaları tedavi etmesi
- Hacı Bayrâm-ı Veli'den hilafet alması
- Padişahın kendisine bağlanmak istemesi
- Ebû Eyyûb el-Ensari'nin kabrini keşfetmesi
- Derviş yetiştirmesi

2.3. Günümüzdeki benzer kişi, olay veya dönemlerden farklılıkları nelerdir?

Akşemseddin'in toplumdaki rolü günümüzdekilerden özellikle görev çeşitliliği ve etki alanı bakımından ayrılır. Bugün din adamı, eğitimci ve hekim gibi roller ayrı kurumlarca yürütülürken Akşemseddin aynı dönemde hem din âlimi hem hekim hem de tasavvuf şeyhi olarak çok yönlü bir otoriteydi. Ayrıca günümüzde manevi liderlerin devlet yöneticileri üzerindeki etkisi sınırlıyken Akşemseddin doğrudan padişahı etkileyip İstanbul'un Fethi gibi önemli olaylarda rol oynamıştır. Bu nedenle onun toplumsal nüfuzu, günümüzdekilere göre daha geniş ve merkezî bir nitelik taşır.

2.4. Kanıt

Akşemseddin'in aynı anda hem müderris hem hekim hem de tasavvuf şeyhi olarak çok yönlü bir otorite olması, II. Murad ve Fatih gibi padişahlarla doğrudan ilişki kurup devlet kararlarını etkileyebilmesi, İstanbul'un Fethi'nde orduyla birlikte bulunarak moral mektupları göndermesi ve fetih sonrası Ayasofya'da ilk hutbeyi okuması gösterilebilir. Ayrıca gittiği yerlerde halkın etrafında toplanması, toplumsal yapıyı şekillendirmesi ve hatta Fatih'in ona tamamen bağlanmak istemesi, onun hem halk hem de devlet üzerinde günümüzdekinden çok daha güçlü ve merkezî bir manevi etkiye sahip olduğunun somut kanıtlarıdır.

2.5. Günümüzle karşılaştırıldığında geçmişte onlar için hangi koşullar (teknoloji, medya, ekonomi, din, aile hayatı, iletişim, günlük yaşam vb.) farklıydı?

Akşemseddin'in döneminde teknoloji, iletişim ve medya çok sınırlı olduğu için insanlar bilgi ve rehberliği çoğunlukla dinî liderlerden yüz yüze alıyor, eğitim medreselerle sınırlı kalıyor ve ekonomik yaşam tarım ağırlıklı ilerliyordu. Aile yapısı daha geleneksel ve geniş aile biçimindeyken devlet yönetimi ile manevi otoriteler arasında yakın bir ilişki vardı. Günümüzde ise gelişmiş teknoloji, internet ve medya sayesinde bilgi çok çeşitli kaynaklardan hızla yayılmış olup eğitim, sağlık, ekonomi ve iletişim kurumsallaşmış hâle geldiği için geçmişte tek merkezde toplanan bu roller artık farklı uzmanlık alanlarına dağılmış durumdadır.

2.6. Bahsettiğiniz koşulların kişilerin düşüncelerini ve/veya eylemlerini nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz? Yazınız?

Geçmişte teknoloji ve iletişim sınırlı olduğu için insanlar bilgiyi daha çok dinî otoritelere ve geleneklere dayanarak ediniyor, bu da düşünce ve davranışların daha itaatkâr, topluluk merkezli ve manevi rehberliğe bağlı olmasına yol açıyordu. Günümüzde ise teknoloji, internet ve eğitim olanaklarının genişlemesi bireylerin daha fazla bilgi kaynağına ulaşmasını sağlayarak düşünceleri daha bağımsız, eleştirel ve kişisel tercihlere dayalı hâle getiriyor. Bu nedenle geçmişte toplumsal otoriteler belirleyiciyken bugün bireysel kararlar ve farklı görüşler eylemleri daha çok şekillendiriyor.

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki tabloda 1453-1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde bilim, kültür, eğitim ve sanat alanlarında kişilerin ilgili olduğu alanları işaretleyerek belirtiniz. (Kişilerle ilgili birden fazla alanı işaretleyebilirsiniz.)

İsim	Eğitim	Sanat	Kültür	Bilim	Yaşadığı yüzyıl	Osmanlı medeniyetine yaptığı katkı	Meşhur eseri (Kitap, mimari eser, vb.)
Akşemseddin							Maddetü'l-Hayat, Risaletü'n-Nûriyye, Makamât-ı Evliyâ
Ali Kuşcu							Risâle fi'l-Hey'e (Astronomi Risalesi), Muhammediye fi'l-Hisâb
Mimar Sinan							Süleymaniye Camii, Selimiye Camii
Piri Reis							Kitâb-ı Bahriye 1513 ve 1528 tarihli Dünya Haritalar
Sabuncuoğlu Şerefeddin							Cerrahiyyetü'l-Hâniyye
Buhurizade Mustafa Itri Efendi							Segâh Bayram Tekbiri, peşrev, saz semaisi
Katip Çelebi							Keşfü'z-Zünûn, Cihannümâ
Evliya Çelebi							Seyahatnâme
Matrakçı Nasuh							Süleymannâme, Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakey, Tuhfet-ul Guzat
Nabi							Hayrâbâd, Hayriyye

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

İsim	Eğitim	Sanat	Kültür	Bilim	Yaşadığı yüzyıl	Osmanlı medeniyetine yaptığı katkı	Meşhur eseri (Kitap, mimari eser, vb.)
Akşemseddin	✓		✓	✓	XV. yüzyıl	Mikroorganizmalardan bahseden ilk kişi olup mikrobiyolojinin babası sayılması ve hangi hastalıkların hangi bitkilerden hazırlanan ilaçlarla tedavi edileceğine dair bilgiler ve formüller ortaya koyması	Maddetü'l-Hayat, Risaletü'n-Nûriyye, Makamât-ı Evliyâ
Ali Kuşcu	✓		✓	✓	XV. yüzyıl	İstanbul'a gelerek medreselerde matematik ve astronomi öğretimi yapması, rasathane çalışmalarını geliştirmesi	Risâle fi'l-Hey'e (Astronomi Risalesi), Muhammediye fi'l-Hisâb
Mimar Sinan		✓	✓	✓	XVI. yüzyıl	Klasik Osmanlı mimarisine altın çağını yaşatması ve günümüze kadar ulaşan çok sayıda eser inşa etmesi	Süleymaniye Camii, Selimiye Camii
Piri Reis			✓	✓	XVI. yüzyıl	Coğrafi bilgi ve denizcilik bilgisini harita ve kitaplarda toplaması, Dünya haritalarıyla Osmanlı'nın denizcilik ufkunu genişletmesi	Kitâb-ı Bahriye 1513 ve 1528 tarihli Dünya Haritalar
Sabuncuoğlu Şerefeddin			✓	✓	XV. yüzyıl	Osmanlı tıbbına ve cerrahisine önemli yenilikler getirmesi; çeşitli ilaçları, zehirleri ve tedavi yöntemlerini hayvanlar üzerinde deneyerek test ve deneysel tıbbın öncüsü olması	Cerrahiyyetü'l-Hâniyye
Buhurizade Mustafa Itri Efendi		✓	✓	✓	XVII. yüzyıl	Klasik Türk musikisinin kurucusu ve en büyük bestekârlarından biri olması, bir çok eser bestelemesi	Segâh Bayram Tekbiri, peşrev, saz semaisi
Katip Çelebi			✓	✓	XVII. yüzyıl	Batı'daki ilmî gelişmeleri yakından takip eden Osmanlı aydını olması; coğrafya, astronomi, tarih ve felsefe alanında çok değerli eserler yazması	Keşfü'z-Zünûn, Cihannümâ
Evliya Çelebi			✓	✓	XVII. yüzyıl	Gezdiği bölgelerde bulunan inanışlar, gelenekler, kültürel ögeler, yararlı su ve bitkiler hakkında bilgiler vererek dönemin Osmanlı coğrafyası ve tarihi hakkında değerli bilgiler vermesi	Seyahatnâme
Matrakçı Nasuh		✓	✓	✓	XVI. yüzyıl	Minyatürleriyle sefer güzergâhlarındaki yerleri panoramik tasvirleriyle belgeleyerek tarih ve coğrafyaya katkı sağlaması, matematik ve "matrak" adlı savaş oyunu üzerine çalışmaları	Süleymannâme, Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakey, Tuhfet-ul Guzat
Nabi		✓	✓		XVII. yüzyıl	Hikemî (öğretici-hikmetli) şiir anlayışını geliştirmesi, ahlaki ve toplumsal eleştirilerle edebiyata yön vermesi	Hayrâbâd, Hayriyye

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

1453-1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde bilim, kültür, eğitim ve sanat alanlarında ortaya çıkan gelişmeler temasında öğrendiklerinizi yansıtacak bir öğrenme günlüğü yazınız. Öğrenme yolculuğundaki deneyim ve öğrenmeleriniz ile bu süreçte yaşadığınız önemli anları bu alana not ediniz.

- **Bu temada öğrendiğiniz en ilginç bilgi neydi?** (Ali Kuşçu'nun bilimsel çalışmaları, Mimar Sinan'ın mimarideki yenilikleri, Piri Reis'in haritaları veya Sabuncuoğlu Şerefeddin'in tıp alanındaki katkıları gibi gelişmelerden hangisi sizi en çok etkiledi?)

.....

.....

- **Bu temada öğrendiğiniz hangi bilgileri günlük hayatınızda kullanabilirsiniz?** (Evliya Çelebi'nin gözlemciliği, Matrakçı Nasuh'un disiplinli çalışma anlayışı veya Nabi'nin düşünce ve ahlak yaklaşımı gibi örneklerden yola çıkarak açıklayınız.)

.....

.....

- **Hangi konu hakkında daha fazla bilgi edinmek istersiniz?** (Mimar Sinan'ın eserleri, Itri'nin müzik anlayışı, Osmanlı medrese sistemi veya dönemin bilim ortamı gibi alanlardan birini seçerek belirtiniz.)

.....

.....

- **Bu tema kapsamında Osmanlı'nın bilim, kültür, eğitim ve sanat alanlarındaki gelişmelerinin toplum hayatına etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Açıklayınız.**

.....

.....

- **Tema başında bu dönemin bilim, sanat ve kültür insanları hakkında ne düşünüyordunuz? Akşemseddin, Ali Kuşçu, Katip Çelebi veya Evliya Çelebi gibi isimler hakkındaki görüşleriniz tema sonunda nasıl değişti?**

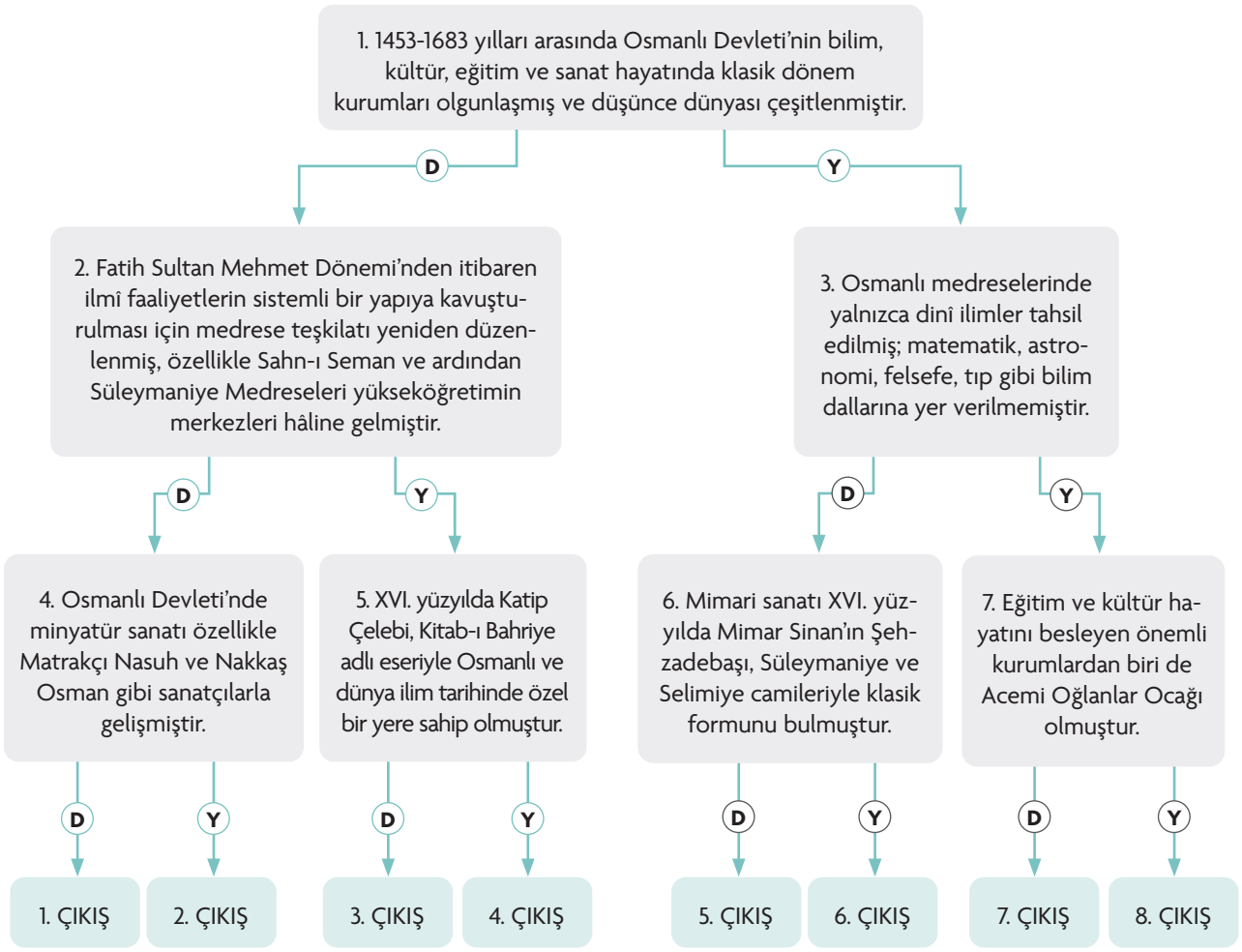
.....

.....

ETKİNLİK 2

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda doğru (D) / yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız doğru (D) / yanlış (Y) seçimleriyle sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

1. 1453-1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin bilim, kültür, eğitim ve sanat hayatında klasik dönem kurumları olgunlaşmış ve düşünce dünyası çeşitlenmiştir.

D → 2. Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nden itibaren ilmî faaliyetlerin sistemli bir yapıya kavuşturulması için medrese teşkilatı yeniden düzenlenmiş, özellikle Sahn-ı Seman ve ardından Süleymaniye Medreseleri yükseköğretimin merkezleri hâline gelmiştir.

Y → 3. Osmanlı medreselerinde yalnızca dinî ilimler tahsil edilmiş; matematik, astronomi, felsefe, tıp gibi bilim dallarına yer verilmemiştir.

2. D → 4. Osmanlı Devleti'nde minyatür sanatı özellikle Matrakçı Nasuh ve Nakkaş Osman gibi sanatçılarla gelişmiştir.

2. Y → 5. XVI. yüzyılda Katip Çelebi, Kitab-ı Bahriye adlı eseriyle Osmanlı ve dünya ilim tarihinde özel bir yere sahip olmuştur.

3. D → 6. Mimari sanatı XVI. yüzyılda Mimar Sinan'ın Şehzadebaşı, Süleymaniye ve Selimiye camileriyle klasik formunu bulmuştur.

3. Y → 7. Eğitim ve kültür hayatını besleyen önemli kurumlardan biri de Acemi Oğlanlar Ocağı olmuştur.

4. D → **1. ÇIKIŞ**

4. Y → **2. ÇIKIŞ**

5. D → **3. ÇIKIŞ**

5. Y → **4. ÇIKIŞ**

6. D → **5. ÇIKIŞ**

6. Y → **6. ÇIKIŞ**

7. D → **7. ÇIKIŞ**

7. Y → **8. ÇIKIŞ**

2. ÇIKIŞ ve **4. ÇIKIŞ** → 2. önermede Fatih Dönemi ilmî faaliyetleri sistemli bir yapıya kavuşmuş Kanuni Dönemi'nde daha da gelişmiştir.
5. önermede Katip Çelebi XVII. yüzyılda Cihannümâ ve Keşfü'z-Zünûn adlı eserleriyle Osmanlı topraklarında ün kazanmıştır.

5. ÇIKIŞ ve **6. ÇIKIŞ** → 3. önermede Osmanlı medreselerinde dinî ilimlerin yanı sıra tahsil matematik, astronomi, felsefe, tıp gibi bilim dalları da tahsil edilmiştir.
6. önermede mimarlık sanatı XVI. yüzyılda Mimar Sinan'la klasik formunu bulmuştur.

1. ÇIKIŞ → 4. önermede Matrakçı Nasuh ve Nakkaş Osman minyatür sanatının önde gelen isimlerindendir.

7. ÇIKIŞ ve **8. ÇIKIŞ** → 1. önermede Osmanlı bilim ve kültür hayatı klasik dönemde olgunlaşmıştır.
7. önermede Acemi Oğlanlar Ocağı askerî eğitim veren bir kurumdur. Medreseler ve Enderun Mektebi eğitim-kültür alanında faaliyet göstermiştir.

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

1453-1683 Yılları Arasında Osmanlı Devleti'nin Bilim, Kültür, Eğitim ve Sanat Hayatına Katkı Yapan İsimler

Akşemseddin (1390-1459)

II. Mehmet'in (Fatih) hocası olarak tanınır. Başta İslami bilimler olmak üzere tıp, eczacılık, astronomi, biyoloji ve matematikte zamanının en önemli isimlerinden biridir. Bulaşıcı hastalıklar üzerinde çalışmıştır. Mikroorganizmalardan bahseden ilk kişi olup mikrobiyolojinin babası sayılmaktadır.

Ali Kuşçu (? -1474)

Ayasofya Medresesinde müderrislik yapmış, Osmanlı bilim dünyasında matematik ve astronomi alanlarında parlak bir dönem başlatmıştır. İstanbul'un enlem ve boylamını tespit etmiş, 1473'te Fatih Camisi'ne bir güneş saati yapmıştır.

Mimar Sinan (1490-1588)

Osmanlı mimarisini zirve noktasına taşıyan isimdir. Kanuni Dönemi'nde mimarbaşılık görevine getirilen Mimar Sinan'ın çıraklık eseri Şehzade Camisi, kalfalık eseri Süleymaniye Camisi ve ustalık eseri Selimiye Camisi'dir.

Piri Reis (1470-1553)

Amerika'yı gösteren dünya haritaları ile tanınan, Osmanlı denizcisi, kaptanı ve kartografıdır. Kitab-ı Bahriye adıyla kaleme aldığı eser dünya denizciliğinin ilk kılavuz kitabı olma özelliği taşımaktadır.

Buhurizade Mustafa Itri Efendi (1633?-1711)

Klasik Türk müziğinin kurucusu olarak kabul edilir. Hanendeliği, şairliği ve hattatlığının yanı sıra özellikle bestekârlığı ile tanınmıştır. Segâh Tekbiri en yaygın olarak bilinen eseridir.

Sabuncuoğlu Şerefeddin (1386-1468)

Cerrahi alanında çalışmalar yapan ilk hekimlerden biridir. En bilinen eseri Osmanlı İmparatorluğu'nda yazılmış ilk resimli cerrahi eser olarak kabul edilen ve cerrahların eğitiminde önemli bir kaynak olarak kullanılan "Cerrahiyyetü'l-Haniye" adlı kitabıdır.

Evliya Çelebi (1611-1684?)

Türk ve dünya tarihinin en büyük gezgini ve en büyük seyahat kitabının yazarıdır. Yaklaşık 40 yıl boyunca Osmanlı coğrafyasını ve çevre ülkeleri dolaşmış; şehirleri, halkları, gelenekleri, dilleri, yemekleri ve günlük yaşamı ayrıntılarıyla kaydetmiştir. Seyahatname, XVII. yüzyıl Osmanlı dünyasını anlatan en önemli eserlerden bir olarak kabul edilmektedir.

Katip Çelebi (1609-1657)

Tarihten tıbba, coğrafyadan astronomiye kadar geniş bir ilgi alanına sahiptir. Kronolojik bir dünya tarihi olarak kabul edilen Takvimü't-Tevarih ve coğrafi yapıların en önemlisi olarak kabul edilen, coğrafyanın temellerini modern yöntemlerle anlatan ilk coğrafya kitabı olarak bilinen Cihannüma adlı yapıtları ile Osmanlı Devleti'nde çığır açmıştır.

Matrakçı Nasuh (? / 1564)

"Matrakçı" lakabıyla anılması matrak denilen ve kılıç şeklindeki değneklerle oynanan silah sorlu oyununda ustalaşmasından ileri gelmektedir. Nakkaşlığı ve tasvir sanatındaki maharetiyle tanınan Nasuh; tarih, matematik ve tercüme alanlarında da önemli çalışmalar yapmıştır.

Nabi (1642 / 1712)

17. yüzyıl Osmanlı divan edebiyatının en önemli şairlerinden biridir. Özellikle öğüt verici edebî tarzın kurucusu olarak bilinir. Eserlerinde devrinin göze batan kusurlarını ve toplumdaki aksaklıkları eleştirmiştir. Türk kültür tarihinde çocuk edebiyatı ve eğitimi alanında ilk eserlerden biri olarak kabul edilen Hayriyye, en önemli eseridir.

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Darüşşifa: .....

.....

.....

Muhasara: .....

.....

.....

Mücerrebname: .....

.....

.....

Riyazet: .....

.....

.....

Tasavvuf: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Darüşşifa: İlişkilendiriyorum

Muhasara: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2

Mücerrebname: İlişkilendiriyorum

Riyazet: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2

Tasavvuf: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

MEBİ

OGM MATERYAL